

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

**Уварова Г.Ш.
Мелько Л.Ф.**

ТУРИСТИЧНЕ КРАЇНОЗНАВСТВО

Навчальний посібник

Київ – 2022

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

Уварова Г.Ш.

Мелько Л.Ф.

Туристичне країнознавство

Навчальний посібник

Київ
2022

УДК 338.48:908

У18

*Рекомендовано до друку
Вченою радою ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»
(протокол №8 від 24 червня 2021 р.)*

Рецензенти:

Пестушко В.Ю. – кандидат географічних наук, доцент Національного авіаційного університету

Гаврилюк С.П. – кандидат економічних наук,
доцент ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

Уварова Г.Ш., Мелько Л.Ф.

У18 Туристичне країнознавство: навч. посіб. К. : ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2022. 410 с.

ISBN 978-966-170-063-4

Посібник містить загальні відомості про витoki туристичного країнознавства, особливості і тенденції розвитку туризму в макрорегіонах світу, а також акцентує увагу на програмі туристичного дослідження країни. Основний зміст посібника присвячений характеристиці країн світу за туристичними макрорегіонами із зазначенням чинників, що впливають на розвиток туризму, туристичних ресурсів, стану і тенденцій розвитку туризму, а також аналізу видів туризму, центрів та туристичних районів в країнах світу, основних турів до країн з України.

Для здобувачів вищої освіти спеціальності «Туризм», учнів профільних класів, а також для фахівців туристичної сфери, які займаються туристичною аналітикою та проблемами туристичного країнознавства.

*Тиражувати без офіційного дозволу
Університету економіки та права «КРОК» забороняється*

© ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2022

© Уварова Г.Ш., 2022

© Мелько Л.Ф., 2022

ISBN 978-966-170-063-4

ЗМІСТ

Передмова	6
-----------------	---

РОЗДІЛ 1. Туристичне країнознавство як наука

і навчальна дисципліна	9
1.1. Витоки туристичного країнознавства.....	9
1.2. Глобальні просторові туристичні структури	18
1.3. Програма туристичного дослідження країни.....	31

РОЗДІЛ 2. Країни Європейського туристичного регіону ..... **40** |

2.1. Чинники і особливості розвитку туризму в Європі	40
2.2. Туристичні країни Європи	58
2.2.1. Франція	58
2.2.2. Іспанія	72
2.2.3. Італія	85
2.2.4. Німеччина	101
2.2.5. Туреччина	111
2.2.6. Велика Британія	119
2.2.7. Греція.....	128
2.2.8. Кіпр, Хорватія, Чорногорія, Албанія: порівняльна характеристика.....	136
2.2.9. Польща	149
2.2.10. Чехія	158
2.2.11. Болгарія	165
2.2.12. Норвегія, Данія, Швеція, Фінляндія: порівняльна характеристика.....	174

РОЗДІЛ 3. Країни Азійсько-Тихоокеанського туристичного регіону	187
3.1. Чинники і особливості розвитку туризму в Азійсько-Тихоокеанському регіоні	187
3.2. Туристичні країни Азійсько-Тихоокеанського регіону	202
3.2.1. Китай	202
3.2.2. Японія	213
3.2.3. Таїланд	222
3.2.4. Малайзія, Сінгапур, Індонезія: порівняльна характеристика	232
3.2.5. Індія	246
3.2.6. Шрі-Ланка, Мальдіви: порівняльна характеристика	256
3.2.7. Австралія	266
РОЗДІЛ 4. Країни Американського туристичного регіону	275
4.1. Чинники і особливості розвитку туризму в Америці	275
4.2. Туристичні країни Америки	282
4.2.1. США	282
4.2.2. Канада	297
4.2.3. Мексика	308
4.2.4. Бразилія	316
4.2.5. Домініканська республіка і Багамські острови: порівняльна характеристика	324
РОЗДІЛ 5. Країни Близькосхідного туристичного регіону	331
5.1. Чинники і особливості розвитку туризму в країнах Близького Сходу	331
5.2. Туристичні країни Близького Сходу	336
5.2.1. Єгипет	336
5.2.2. Саудівська Аравія, ОАЕ, Йорданія, Ліван: порівняльна характеристика	346

РОЗДІЛ 6. Країни Африканського туристичного регіону...	361
6.1. Чинники і особливості розвитку туризму в Африці..	361
6.2. Туристичні країни Африки	367
6.2.1. Країни Північної Африки	367
6.2.2. Країни Західної Африки	371
6.2.3. Країни Південно-Східної і Південної Африки	373
 Список використаних джерел	 385
 Додатки.....	 387

Передмова

Ключовим і вирішальним об'єктом будь-якого туристичного макрорегіону є країна, адже саме її ресурсний потенціал, гостинність населення, імідж у світі залучають туристів, мотивують туристичні візити, активізуючи таким чином туристичний попит. Саме країну можна вважати однією з головних причин для подорожі, оскільки саме на її території реалізується сутність туризму як способу пізнання світу, відбувається ознайомлення з раніше невідомими туристу унікальними об'єктами, створеними природою і людиною в різні епохи розвитку цивілізації і тому такими, що приваблюють подорожуючого, викликають у нього захоплення і туристичний інтерес.

Кожна країна є також об'єктом для дослідження особливостей і тенденцій формування туристичних потоків, визначення найбільш затребуваних маршрутів і напрямків переміщення, позитивних і негативних рис в державному управлінні туристичною сферою тощо. Тому дослідження країни з позицій туризму є багатограним і передбачає аналіз сучасного стану і тенденцій розвитку туризму, характеристику туристичних ресурсів, інфраструктури, спеціалізації туристичних центрів і районів країни, географію туристичних потоків, місце туристичної сфери країни в економіці. Такий комплексний підхід до характеристики країн застосований у цьому навчальному посібнику.

Звертаємо увагу читачів на такі моменти. По-перше, у посібнику представлено достатню кількість країн в кожному макрорегіоні світу, серед яких не тільки країни-лідери в ту-

ризмi, а й тi, що є новими туристичними дестинацiями i на-полегливо шукають свiй сегмент на мiжнародному туристич-ному ринку. По-друге, у посiбник включенi краiни, якi цiкави для українських туристiв, i тому представлена iнформацiя розширить iхнє уявлення про туризм на iх теренах. По-третє, значний масив систематизованої iнформацiї про кожну краiну дасть можливість порiвняти її туристичнi особливостi з iншими краiнами свого чи бiльш вiдаленого рiгiону, визна-чити для себе iх переваги i недолiки. По-четверте, матерiал про туристичнi краiни свiту, представлений у посiбнику, буде суттєвою допомогою здобувачам вищої освiти в опануваннi вiдповiдної навчальної дисциплiни.

Отже, туристичне краiнознавство – це наука про краiни, якi розглядаються з позицiй розвитку туризму в них. Туристичне краiнознавство має на метi показати ступiнь придат-ності i унiкальностi територiї кожної краiни для розвитку ту-ристичної сфери, визначити мiсце краiни в системi свiтового туризму.

Навчальна дисциплiна «Туристичне краiнознавство» є однiєю з важливих складових пiдготовки здобувачiв вищої освiти освiтнього рiвня «Бакалавр» спецiальностi «Туризм». Ця дисциплiна передусiм охоплює комплекс питань, пов'язаних з туризмом в краiнах свiту, його територiальною ор-ганiзацiєю та чинниками, якi сприяють чи гальмують його розвиток, характеристикою туристичного потенцiалу та ту-ристичної спецiалiзацiї краiн за макрорiгiонами свiту.

Опанування туристичного краiнознавства сприятиме формуванню у студентiв низки фахових компетентностей, серед яких: здатнiсть аналізувати рекреацiйно-туристичний потенцiал територiй, аналізувати сучаснi тенденцiї i прiорите-ти розвитку туризму в краiнах та окремих його форм i видiв, здатнiсть iнтерпретувати, аналізувати та систематизовувати туристичну iнформацiю, умiння презентувати туристичний

інформаційний матеріал. Тому у процесі вивчення дисципліни необхідно приділити якомога більше уваги аналізу туристичних ресурсів і можливостей розвитку туризму в країнах, розкриттю питань позитивних практик державної політики щодо підтримки туристичної сфери та активізації туризму, географії різних видів туризму та особливостей формування туристичних потоків до країн в різних макрорегіонах.

Значна частина матеріалу, викладеного у навчальному посібнику, пройшла апробацію упродовж понад десяти років викладання авторами дисципліни «Туристичне країнознавство».

РОЗДІЛ 1

Туристичне країнознавство як наука і навчальна дисципліна

1.1. Витоки туристичного країнознавства

Нині туризм є однією з найбільш динамічних галузей світового господарства. В багатьох країнах він відіграє помітну роль у формуванні валового внутрішнього продукту, створенні додаткових робочих місць і забезпеченні зайнятості населення, активізації зовнішньоторговельного балансу тощо. Туризм значно впливає на такі сектори економіки як транспорт і зв'язок, будівництво, виробництво товарів народного споживання, сільське господарство, торгівлю та інші галузі, виступаючи потужним регулятором соціально-економічного розвитку. Враховуючи ці особливості розвитку туризму та його вплив на усі сфери життя країни, виникла й упевнено розвивається така галузь наукових знань як туристичне країнознавство.

Історія становлення науки про країни у цілому, і про країни з точки зору їх туристичної привабливості, пройшла певний шлях. Країнознавство – це насамперед галузь географічної науки, яка займається комплексним вивченням країн. Вона систематизує і узагальнює різнобічні дані про природу, господарство, населення, культуру і соціально-економічну організацію країн.

Географічне країнознавство виникло порівняно давно. У XVII ст. світ побачив книгу Бернхарда Вареніуса (Варени) «Географія генеральна», в якій уперше було поділено гео-

графію на загальну (систематичну) та регіональну. На думку вченого, регіональна географія вивчає: земні властивості країн – конфігурацію, межі, розміри, природні умови і ресурси; небесні властивості (астрономічні особливості і клімат); людські властивості (населення, його культуру, мову, традиції, ремесла і науки, політичній устрій, населенні пункти). Такий підхід до вивчення земного простору відповідав науковим поглядам того часу на сутність наукового знання про людський «життєвий простір», його властивості. Вчений вважав регіональну географію порівняльною.

В XVII–XIX ст. підхід, запропонований Б. Вареніусом, поступово змінився накопиченням окремих відомостей про країни та території, часто мало пов'язані між собою. У цей час в університетах Німеччини розвивається описувальне державоведення – «камеральна статистика», коли напам'ять вчили усі відомості про країни і міста. Цей напрям у науці назвали німецькою школою країнознавства.

З кінця XIX до початку XX ст. набуває популярності французька країнознавчо-краєзнавча школа, представником якої був Відаль де ла Бланш. Він відрізнявся мистецтвом описування і гуманістичним підходом до вивчення країн. Характерна особливість його країнознавчої характеристики – відсутність будь-якого плану, схеми у вивченні країн, а головний акцент робився ним на виділенні контрастів території, для чого підбиралися найбільш цікаві й вражаючі факти. Часто в один ряд ставилися аспекти, що були далекі один від одного (кліматичні, етнографічні, політичні). Основна увага була звернута на людину, об'єктом дослідження був спосіб його життя, за що цей напрямок в країнознавстві отримав назву «географія людини». Первинним об'єктом дослідження у французьких вчених, послідовників Відаль де ла Бланша, був спосіб життя, тобто розглядався нерозривний зв'язок, взаємодія між людиною і природою у процесі адаптації її до

навколишнього середовища. Послідовники цього напрямку, у першу чергу, виявляли зовнішні прояви в сфері людської діяльності. Разом з тим, даній школі країнознавства було властиве описування архаїчних способів життя. Як правило, великі міста й промислові райони не вивчалися.

У середині XIX ст. у Німеччині зароджується наукова школа, яка досягла значних результатів в області синтезування країнознавчих описів. Вона отримала назву антропогеографічна країнознавча школа, одним з засновників якої був Ф. Ратцель. Спираючись на позиції географічного детермінізму, представники цієї школи сформулювали принципи антропогеографії, що полягають у вивченні розселення людей у зв'язку з природними особливостями і пов'язаним з цим способом життя.

Антропогеографічний напрямок у країнознавстві був представлений й у роботах російських учених – професорів Московського університету Д.М. Анучіна, О.О. Крубера, Л.Д. Синицького. Проте починаючи з 30-х років XX ст. антропогеографічні дослідження уступають місце економіко-географічним науковим уподобанням, згідно з якими людина розглядається як виробник та споживач різних товарів й послуг. При цьому антропоцентризм втрачає свою актуальність.

Вивченням країн в різні часи займалися географічні товариства. Значний внесок у розвиток країнознавства зробили такі відомі вчені-географи як П.П. Семенов-Тян-Шанський, Л.С. Берг, М.М. Пржевальський, П.К. Козлов та ін.

У середині XX ст. під керівництвом М.М. Баранського почав розвиватися районний напрямок економічної географії, який сприяв у подальшому розвитку регіонального підходу до вивчення територій. З часом вчений висунув принцип дослідного синтезу, який став головним принципом у країнознавстві. У той час М.М. Баранський трактував країнознавство як синтез різносторонніх рис, що характеризують спе-

цифіку країни чи району, підкреслюючи цим комплексний характер науки. Учений висловив думку про необхідність підготовки фахівців з країнознавства на основі поєднання знань з географії, історії, етнографії та державознавства.

В Україні упродовж ХХ ст. була здійснена значна робота щодо формування національного країнознавства. У різний час теоретичними питаннями становлення і розвитку країнознавства як науки займалися відомі вчені С.Л. Рудницький, В.М. Кубійович В.М., К.Г. Воблій, А.С. Синявський та ін.

С.Л. Рудницький обґрунтував географічний підхід до вивчення території, зокрема, дотримуючись історико-генетичного, гуманістичного та хронологічного принципів у характеристиці конкретної країни чи її району. Тривалий час учений перебував за кордоном і викладав у Відні, Празі. Він є автором багатьох публікацій, які видані кількома європейськими мовами. Особливу цінність представляють країнознавчі монографії «Україна – країна і народ» та «Україна і великодержави». Ідеї досліджень С.Л. Рудницького знайшли у подальшому відображення у роботах В.М. Кубійовича, в яких відображено єдність природної і суспільної географії у вивченні конкретної території.

На особливу увагу заслуговують погляди на розвиток країнознавства В.М. Юрківського, спеціаліста з міжнародної економіки, доцента Київського університету імені Т.Г. Шевченка, який багато років свого життя присвятив дослідженню країн світу, створенню їхнього цілісного образу на основі комплексного підходу. Об'єктом вивчення комплексного країнознавства є країна як особливе територіальне утворення, частина так званого географічного простору.

Приналежність до певної території підкреслює географічну специфіку країни, просторову організацію усіх її складових: природи, населення, господарства. Тому комплексне країнознавство багатьма науковцями ототожнюється з краї-

нознавством географічним. Проте окрім географічного країнознавства, в науці набуло розвитку країнознавство історичне, політологічне, економічне, туристичне, які маючи спільний об'єкт дослідження – територію країни, розглядають її з позицій свого предмету дослідження і взаємодіючи навколо спільного об'єкту дослідження, формують комплексне країнознавство. Так, історики, аналізують історичний розвиток країни, як предмет вивчення, а політологи обґрунтовують політичні системи країн, формування міжнародних відносин між країнами, зокрема, на сучасному етапі, економісти досліджують економічні аспекти розвитку країн, їхні функціональні взаємозв'язки.

Туристичне країнознавство, якому присвячена ця книжка, – це наука про країни з точки зору їх привабливості для туризму, туристичні ресурси і спеціалізацію як країни у цілому, так й окремих туристичних регіонів, про державну політику країн у сфері туризму, різні види туризму і центри їх розвитку, туристичні райони в країнах.

Праобразом сучасного туристичного країнознавства є уявлення подорожуючих в античну епоху письменників, учених, які збирали інформацію про відвідувані землі та описували їх у своїх творах. Так, «Опис Еллади» Павсанія, що складається з 10 книжок, є яскравим прикладом такого роду творів. Описуючи області Пелопоннесу і Середньої Греції, на думку сучасників, автор створив своєрідний перший путівник для мандрівників країнознавчого спрямування. Протягом багатьох століть «Опис Еллади» привертав увагу широкого кола людей, зокрема мандрівників, і передавався у багатьох країнах Європи.

Жанр країнознавчих путівників продовжує розвиватися у середньовіччі, коли європейці здійснювали значні паломницькі переміщення до Святої Землі, а також пізніше у зв'язку, зокрема, з розвитком Просвітництва.

Популярність країнознавчо-туристичної інформації значно зростає у ХІХ ст., оскільки, з одного боку, туризм стає визнаним явищем у багатьох країнах світу, а, з іншого, у цей час з'являються серйозні праці з країнознавства як наукового напрямку.

Прихильником туристичних екскурсій, у тому числі, й до зарубіжних країн, був німець Карл Бедекер. Він у свій час здійснив дальні подорожі по Німеччині і зробив записи про все, що побачив. Потім ці записи Бедекер видавав, і вони слугували путівниками для мандрівників. Карл Бедекер повідомляв туристам розклад руху диліжансів та суден, радив, де зручніше переправитися через Рейн та інші річки. Він також першим почав креслити плани міст для туристів. З власним путівником у кишені під назвою «Бедекер» мандрівник отримав можливість ознайомитися з усім тим, що заслуговувало на його увагу у тому місті чи країні, де він перебував.

Перший путівник Бедекера про зарубіжні країни вийшов друком у 1839 році. У ньому йшлося про сусідів Німеччини – Голландію та Бельгію. У 1844 році з'явився путівник по Швейцарії, який до 1937 року витримав 39 перевидань. Путівники Карла Бедекера відрізнялися стислістю і водночас точністю інформації про країни Європи. З часом термін «бедекер» став своєрідним брендом для усіх туристичних путівників.

Нині розвиток туристичного країнознавства тісно пов'язане з практичними потребами робітників туристичного бізнесу. Менеджер по туризму, який реалізує тури в різні країни, екскурсивод та гід зобов'язані знати туристичні особливості країн і регіонів, по яким вони працюють. Від цих знань прямо залежить їх комерційна діяльність.

Отже, туристичне країнознавство – це галузь комплексного країнознавства, що вивчає усі компоненти країни, які впливають на розвиток туризму на її території, їх туристичну спеціалізацію і сучасні тенденції. Основним завданням

туристичного країнознавства є комплексна туристична характеристика країни, створення її туристичного образу. Туристичне країнознавство тісно взаємодіє з країнознавством історичним, економічним, етнографічним, політологічним, а також з туризмознавством, географією туризму, рекреалогією, культурологією, соціологією та іншими науками.

Об'єктом туристичного країнознавства, як і будь-якого іншого, є територія країни. Поняття «територія» відрізняється від поняття «простір» своєю конкретністю. Територія – це частина поверхні суходолу з властивими їй природними особливостями, ресурсами, соціально-економічними рисами. Територія характеризується розмірами, особливостями положення, типом ландшафтів, ступенем його освоєння. З соціально-економічної точки зору основною територіальною одиницею, що обмежена державними кордонами, є країна. Кожна конкретна країна із своїми компонентами є предметом вивчення країнознавства. Оскільки туристичне країнознавство спрямоване на вивчення туристичних особливостей країни, то його *предметами* є чинники і тенденції розвитку туризму, туристичні ресурси і види туризму в країнах світу, туристична спеціалізація, центри і туристичні райони в країнах світу.

У туристичному країнознавстві склалася певна система методів дослідження, які запозичені переважно з інших наук. Основними серед них є: аналітичний, хорологічний, хронологічний, культурологічний, картографічний, статистичний та інші методи.

Більшість науковців вважають головним методом країнознавства хорологічний або просторовий метод, розроблений німецьким ученим Геттнером у першій половині ХХ ст. Сучасний підхід до хорології яскраво виразив учений-географ В.С. Преображенський: основою хорологічного методу виступають взаємозв'язки у просторі. Хорологічний метод

ґрунтується на принципах регіоналізму, комплексності (всебічності вивчення конкретної території), генетичності, екологічності, гуманістичності. Усі перелічені методи є надзвичайно важливими для туристичного вивчення країни.

Для розвитку науки важливим чинником є суспільна потреба в ній, в тих функціях, які вона виконує. Туристичне країнознавство виконує наступні функції:

- просвітницьку, що спрямована на створення образів країн, які необхідні широким колам суспільства і установам туризму, реклами, маркетингу;

- інформаційну, націлену на збір, збереження і надання можливостей для використання широкого набору відомостей про природу, населення, народи, культуру, економіку країни, її туристичні особливості і типові риси організації туризму;

- розвивальну, що сприяє зміцненню міжнародних і внутрішньодержавних зв'язків і відносин, які стали основою для розвитку туристичного бізнесу в різних країнах, розробки і публікації довідників, оптимізації діяльності установ і організацій у сфері туризму;

- навчальну, яка реалізується в системі навчальних закладів, що здійснюють підготовку фахівців для сфери туризму.

Зазначені функції є важливими передумовами включення дисципліни «Туристичне країнознавство» до навчального плану підготовки фахівців зі спеціальності «Туризм».

Актуальність включення курсу «Туристичне країнознавство» в освітню програму і навчальний план пов'язане з необхідністю озброєння здобувачів вищої освіти системою знань про те, яку роль відіграє туризм в різних країнах світу, як конкретні чинники впливають на розвиток туризму та які основні показники цього розвитку.

Отже, *метою* вивчення даної дисципліни є створення комплексної туристичної характеристики країн світу, вияв-

лення їхнього туристичного потенціалу та туристичної спеціалізації. Основними завданнями курсу є засвоєння студентами узагальнених в теорії і практиці країнознавства знань про туристичні регіони світу, що виділені Всесвітньою туристичною організацією (ЮН ВТО), про туристичні країни-лідери з туризму в них, місце країн у світі за показником розвитку туристичної сфери; формування у здобувачів вищої освіти умінь давати комплексну характеристику країни, користуючись методами порівняльного аналізу, виявляти туристичний потенціал країн щодо здійснення того чи іншого виду туризму, визначати можливості країн щодо розробки нових туристичних турів.

ПІДСУМКИ

- Країнознавчі знання і розвиток країнознавства як науки мають певну історію свого становлення.
- Туристичне країнознавство є науковим напрямком комплексного географічного країнознавства.
- Об'єкт вивчення туристичного країнознавства – територія країни.
- Туристичне країнознавство вивчає туристичні ресурси, туристичну спеціалізацію та регіоналізацію країни щодо розвитку туризму.
- Основними методами дослідження в туристичному країнознавстві є аналітичний, хорологічний, хронологічний, культурологічний картографічний, статистичний методи.

Заяпитання і завдання для самоконтролю

1. Які здобутки різних наукових шкіл у країнознавстві?
2. Чому туристичне країнознавство є міждисциплінарною областю знань?
3. Які функції туристичного країнознавства, на вашу думку, є основними?

4. Для чого фахівцю з туризму потрібні знання про розвиток туризму в країнах світу? (Свою відповідь обґрунтуйте).

Дискусійні питання

❖ Існує думка, що туристичне країнознавство є складовою географічного країнознавства. Доведіть чи спростуйте цю думку.

Підготуйте есе, обравши одну із запропонованих тем

- ✓ Туристичне країнознавство як суспільна потреба.
- ✓ Культурно-образний підхід в туристичному країнознавстві: за і проти.
- ✓ Першоджерела країнознавчих знань, орієнтованих на ваші подорожі.

1.2. Глобальні просторові туристичні структури

Світ поділений на п'ять туристичних макрорегіонів: Європейський, включаючи держави Східного Середземномор'я: Ізраїль, Кіпр, Туреччину; Азійсько-Тихоокеанський, що складається з країн Східної, Південної і Південної-Східної Азії, Австралії та Океанії; Американський, до якого входять країни Північної, Південної, Центральної Америки та острівні країни і території Карибського басейну; Африканський, який включає усі країни континенту крім Єгипту і Лівії; Близькосхідний, до якого належать країни Західної і Південно-Західної Азії, Єгипет і Лівія.

Основними показниками, що відрізняють туристичні регіони, є:

- обсяг туристичного потоку, його розподіл між регіонами;
- географія туристичного попиту;
- тенденції туристичного попиту;

- тривалість перебування туристів;
- доходи від туризму.

Динамічний розвиток туризму у світі упродовж останніх десятиліть за часом співпав у цілому із сприятливим періодом світового економічного зростання. Незважаючи на різні перешкоди планетарного, регіонального чи локального масштабу (природні катаклізми, техногенні катастрофи, локальні терористичні акти, медико-біологічні проблеми), туризм у зазначений період активно нарощував свої обсяги, демонструючи глобальність, сталість, інноваційність розвитку.

Глобалізація стала одним з основних трендів сучасного туризму, яка супроводжується концентрацією значної частки ринку в руках великих компаній та їхнього відчутного впливу. Основними рисами туристичного ринку в умовах глобалізації стає зміна технологій, модернізація транспортної інфраструктури, інтернаціоналізація ділової активності, створення механізму регулювання рекреаційно-туристичної сфери.

Здатність туризму протягом тривалого періоду часу зберігати свої кількісні та якісні показники без шкоди довкіллю на відповідній території, підтвердили тенденцію його сталого розвитку. Доведено, що туризм, у порівнянні з іншими сферами економіки, менш хворобливо реагує на негативні чинники, зберігаючи зростання за основними показниками і швидко відновлюється після кризи. Це підтверджують реальні показники розвитку туризму протягом 2000–2019 рр. Зазначений період у цілому відрізняється позитивною динамікою основних показників (таблиця 1).

Найбільш результативними, на думку експертів, були 2005–2007 рр., 2010–2012 рр., 2015–2019 рр., які називають роками сталого туристичного розвитку. Упродовж цих років виникає багато нових туристичних напрямків, особливо в країнах, що розвиваються, про що свідчить частка останніх в

туристичній діяльності. У 2019 р. порівняно з 2000 р. частка туристичних прибуттів до країн, що розвиваються, зросла у понад 2,6 рази (див. табл. 1).

Таблиця 1

Міжнародні туристичні прибуття, млн*

	2000	2005	2006	2007	2008	2010	2012	2015	2019
Світ	677	807	842	898	917	949	1,035	1,186	1,460
Країни з розвинутою економікою	420	459	476	497	495	506	551	653	776
Країни, що розвиваються	257	348	366	401	421	443	484	533	684
Регіони за ЮНВТО									
Європа	388,0	448,9	461,6	482,9	485,2	485,5	534,2	608,0	744,0
Північна Європа	46,4	60,4	61,0	62,6	60,8	62,8	64,9	75,9	82,4
Західна Європа	139,7	141,7	148,6	153,9	153,2	154,3	166,6	180,0	204,9
Центральна і Східна Європа	69,3	90,4	91,4	96,6	100,0	95,0	111,6	126,6	152,8
Південна Європа	132,6	156,4	160,5	169,9	171,2	173,5	191,1	225,5	303,9
Азія та Тихий океан	110,1	153,6	166,0	182,0	184,1	205,1	233,6	279,0	362,0
Північно-Східна Азія	58,3	85,9	92,0	101,0	100,9	111,5	122,8	142,1	170,6
Південно-Східна Азія	36,1	48,5	53,1	59,7	61,8	70,0	84,6	104,6	138,5
Австралія та Океанія	9,6	11,0	11,0	11,2	11,1	11,6	12,1	14,1	17,5
Південна Азія	6,1	8,1	9,8	10,1	10,3	12,0	14,1	18,2	35,4
Америка	128,2	133,3	135,8	144,0	148,0	150,4	163,1	193,0	219,0
Північна Америка	91,5	89,9	90,6	95,3	97,7	99,3	106,7	127,8	146,3
Карибський басейн	17,1	18,8	19,5	19,9	20,1	19,5	20,9	23,9	26,5

Продовження табл. 1

Центральна Америка	4,3	6,3	6,9	7,8	8,2	7,9	8,9	10,5	10,8
Південна Америка	15,3	18,3	18,8	21,1	21,9	23,6	26,7	30,8	35,4
Африка	26,2	34,8	39,5	43,2	44,4	49,9	52,4	53,0	70,0
Північна Африка	10,2	13,9	15,1	16,3	17,1	18,8	18,6	18,0	25,6
Субсахара	16,2	20,9	24,4	26,9	27,2	31,1	33,8	35,0	44,4
Близький Схід	24,1	36,3	39,3	45,6	55,2	58,2	52,0	53,0	65,0

* Джерело: складено за даними ЮНВТО

За даними ЮНВТО після найбільш важкого для туризму кризового 2009 р. у 2010 р. спостерігається зростання туристичних прибуттів на майже 8 %. За туристичними регіонами середній річний приріст у 2010 р. розподілився таким чином: в країнах Близького Сходу (+10 %), Азії і Тихому Океані (+13,4 %), Південної Америки (+9,8 %), Північної Америки (+7,7 %), Африки (+8,5 %).

У цей рік в Європейському регіоні зафіксований суттєво нижчий, однак позитивний показник туристичних прибуттів (+5,2 %). Однією з причин цього називають виверження вулкану в Ісландії й переривання авіаційного сполучення між країнами. У наступні 2011-2012 рр. тенденція щодо зростання туристичних прибуттів збереглася.

Зростання кількості туристів спостерігається й у наступні роки (2013-2019 рр.). Так, число туристичних прибуттів у світі у 2015 р. порівняно з 2014 р. зросло на 4,4 %, і досягло 1 млрд 186 млн. Найбільшим попитом у 2015 р. серед туристів користувалися туристичні напрямки Американського (5,9 %) та Азійсько-Тихоокеанського регіонів (+5,6 %). Суттєво знизився річний показник туристичних прибуттів до країн Близького Сходу і був зафіксований від'ємний потік до

Африканського макрорегіону (-3,3%). Приріст туристичного потоку до Європи становив +4,7%.

У 2019 р. обсяг туристичних прибуттів становив майже 1,5 млрд. Цей показник є свідченням того, що туризм стабільно нарощував потік туристів протягом десяти років поспіль.

Важким іспитом для туризму став 2020 р. Пандемія, пов'язана з коронавірусом, суттєво змінила показники розвитку туристичної сфери. Через закриття кордонів під час пандемії Covid-19 туристичний потік знизився на 70 % (700 млн туристів) у порівнянні з 2019 р., коли було зафіксоване зростання на 3,7 %. Найбільше туристів у 2020 р. втратив Азійсько-Тихоокеанський регіон — 79 %. В інших регіонах кількість туристів також зменшилася: в Африці і Близькому Сході на 69 %, в Європі на 68 %, в Американському регіоні на 65%.

Внесок індустрії туризму у світовий ВВП у 2019 р. становив 10,4% або 9,2 трлн дол. У 2020 р. через пандемію коронавірусу туризм втратив 4,5 трлн дол, а його внесок у світовий ВВП скоротився на 49 %. Такі дані були оприлюднені Всесвітньою радою з туризму та подорожей (WTTC) спільно з Oxford Economics.

Як зазначають у WTTC, до пандемії на міжнародний туризм включно з його прямим і непрямим впливом, припадало кожне четверте нове робоче місце у світі і 10,6 % усіх робочих місць (334 млн). У 2020 р. у сфері туризму було скорочено майже 62 млн або 18,5 % робочих місць. Тепер їх число в індустрії складає 272 млн. Загроза втрати ще більшої кількості робочих місць зберігається, оскільки багато хто з них підтримується завдяки державним програмам допомоги.

У 2019 р. під час поїздок туристи витратили 1,7 трлн дол., що становило майже 7 % міжнародного експорту і 27,4 % експорту послуг. У 2020 р. витрати туристів на подорожі у своїх

країнах, за даними WTTC, скоротилися на 45 %, а витрати під час зарубіжних поїздок – майже на 70%.

Фахівці зазначають, що повноцінному відновленню міжнародного туризму найбільше заважають обмеження на виїзд та в'їзд до країн, низька довіра споживачів та невисокі результати у стримуванні пандемії коронавірусу.

У зв'язку з пандемією Covid-19 за прогнозами Всесвітньої туристичної організації у 2021 р. туристичний потік порівняно з 2020 роком зростатиме, але темпи зростання будуть невисокими і становитимуть 1,5,0-2,0 %.

Основними чинниками зростання туризму до 2030 р. будуть підвищення рівня життя людей, збільшення вільного часу людей, удосконалення і розширення транспортної інфраструктури, приборкання негативних чинників впливу на туризм, серед яких: медико-біологічні, політичні, природні. За прогнозами спеціалістів, у 2030 р. близько 1,6 млрд туристів відвідають зарубіжні країни.

Інновації – це нові ідеї, форми, послуги і продукти у туризмі, які по суті є перманентними, глобальними і динамічними. Результатом інноваційного розвитку стала заміна традиційного туризму на нові форми і види, що ґрунтуються на досвіді, є більш спеціалізованими, створеними на замовлення. Тенденція інноваційних змін відрізняється глобальністю, охопила усі туристичні регіони і країни, незалежно від рівня їхнього соціально-економічного розвитку. Відмінності спостерігаються лише в масштабах упровадження інновацій.

Основна сфера змін та інновацій у туризмі пов'язана з використанням інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ), які надають туристичному продукту іншу цінність. Так, розвиток туристичного попиту, викликаного високим рівнем поінформованості туристів, з одного боку, прискорюють сегментацію і створення нових видів туристичних продуктів, а, з іншого, сприяють усе більш активному втру-

чанню самих споживачів у процес підготовки своєї подорожі. Інформаційно-комунікативні технології розширюють туристичні зв'язки. Відомо, що туристичний продукт нині є найбільш затребуваним в Інтернеті. Понад 80 % інформації про види відпочинку, дестинації, ціни отримують через Інтернет. Усе більше споживачів туристичних послуг здійснюють бронювання транспортних послуг та розміщення. В основі мотивації користування інтерактивними засобами є: зручність (майже 80 %), відсутність тиску при купівлі послуги (66 %), економія часу (64 %). За оцінками спеціалістів, подальший розвиток туризму буде також здійснюватися шляхом широкого упровадження інновацій.

В останні два десятиріччя туристична діяльність характеризувалася й певною екстенсивністю, зокрема, освоєнням нових і поки недостатньо насичених порівняно з Європейським туристичних ринків — Азійсько-Тихоокеанського, Південноамериканського, Африканського. Проте напрута конкурентної боротьби привабливих дестинацій в цих регіонах пом'якшувалася зростаючим попитом як на міжнародних, так і на внутрішніх туристичних напрямках у більшості країн. Поряд з традиційними дестинаціями країн Європи і Північної Америки, з'являються привабливі для туристичних відвідувань об'єкти й місцевості в інших країнах, особливо Східної, Південно-Східної і Південної Азії. Тенденція щодо зростання привабливих туристичних дестинацій в усьому світі розглядається як позитивне явище, яке стимулює збільшення кількості робочих місць, розвиток інфраструктури, зростання обсягу інвестицій.

Різноманітність умов соціально-економічного розвитку країн, їх ресурсного потенціалу, зумовлюють специфічні особливості туризму на сучасному етапі не тільки в туристичних регіонах, а й в окремих країнах. Незважаючи на те, що на міжнародному рівні перша десятка країн за двома

основними показниками (туристичними прибуттями і доходами від туризму) залишається майже незмінною, суттєвими є тенденції прискореного сталого розвитку туризму інших країн, переважно тих, що розвиваються. Вони належать до різних туристичних субрегіонів світу, проте їх об'єднують схожі тенденції розвитку туристичної сфери. Це насамперед розробка нового («свіжого») туристичного продукту, його диверсифікація по території країни, освоєння значних обсягів інвестицій для удосконалення туристичної інфраструктури, інтенсифікація усіх існуючих брендів для створення позитивного туристичного іміджу країни тощо. До таких країн належать: Таїланд, Індонезія, В'єтнам, Індія, Шрі-Ланка, Мексика, Домініканська республіка, Еквадор, Марокко, Танзанія, Албанія, Хорватія, Чорногорія та ін. Кожна з цих країн є порівняно молодого на ринку туристичних послуг, проте демонструє позитивні результати як у внутрішньому, так й іноземному в'їзному туризмі.

Усі існуючі нині види туризму формують свої потоки, мають конкретні напрямки і відрізняються у просторі (хоча можуть змішуватися, наприклад, рекреаційні тури з паломництвом, а ділові поїздки з етнічним туризмом). Серед них: рекреаційний туризм задля відпочинку і розваг; діловий туризм (бізнес-поїздки, конгресно-виставковий туризм, інсентив-туризм); релігійний туризм, рекреаційний лікувально-оздоровчий, а також еногастрономічний та екологічний види туризму.

Важливою рисою туристичного попиту на сучасному етапі залишається переважання внутрішньорегіональних поїздок над міжрегіональними. Проте спостерігається тенденція збільшення темпів нарощування міжрегіональних туристичних переміщень. За прогнозами ЮНВТО до 2030 року частка внутрішньорегіонального туризму знизиться і становитиме 75 %, а міжрегіонального підвищиться до 25 %. Іншою осо-

близькістю сучасного туризму є меридіональна спрямованість туристичних потоків як з півночі на південь, так і зустрічних. Крім того, спостерігається поживлення туристичних поїздок між метрополіями та їхніми колишніми колоніями.

Сучасний туристичний попит залежить від багатьох чинників і характеризується певними рисами. По-перше, у більшості країн світу відбуваються значні зміни в демографічній, соціальній та економічній ситуації. Зокрема, це старіння нації в розвинутих країнах, збільшення частки одиноких людей, пізній шлюб, зростання частки бездітних людей, збільшення числа працюючих жінок тощо. Усе це розширило коло потенційних споживачів туристичних послуг. По-друге, спостерігається збільшення серед туристів частки людей похилого віку. Це зумовлено тим, що багато людей у розвинутих країнах після виходу на пенсію є фізично здоровими, забезпеченими, необмеженими вільним часом. Третя риса – подрібнення відпустки, зростання нетривалих поїздок, так званих мандрівок з інтервалами. Четвертою рисою сучасного туризму є зміна стилю відпочинку. Спостерігається перехід від масового стандартизованого конвеєрного туризму до масового диференційованого туризму, що обумовлено зростанням інтересу людей до подорожей, змінами мотивів і потреб туристів. Наприклад, з'явилося багато бажаючих здійснювати екстремальні подорожі до Північного полюсу, Антарктиди і, навіть, у Космос. Туризм вступив в епоху індивідуалізації та персоніфікації і стає більш диверсифікованим в географічному просторі.

У міжнародному туризмі зростає популярність спеціалізованих (нішевих) видів туризму, орієнтованих на доволі вузькі сегменти туристів. Значна кількість потенційних туристів цікавляться можливістю полетіти не тільки у відпустку, а й на уїк-енд хоча б до сусідньої країни. Привертає увагу значна кількість авторських турів, які з'явилися в останні роки та пропонують поїздки у найрізноманітніші куточки

світу. Трендами є оздоровчий, спортивний, пригодницький, естетичний туризм, тематичні поїздки (фототури, поїздки у серфінг-кемпи чи в йога-тури, майстер-класи, тури по галереям та арт-об'єктам), подорожі з зануренням.

За оцінками ЮНВТО відбулися певні зрушення у розподілі туристичних потоків між макрорегіонами. Так, у 2000 р. на Європу припадало – 58 % усіх туристів, у 2019 р. – 51 %, на Америку відповідно – 19 % та 15 %, на Азійсько-Тихоокеанський регіон припадало 15 % і 24,8 %, на Африку – 4 % й 4,7 %, а на Близькосхідний регіон 4 % і 4,5 %.

У 2030 р., за прогнозами ЮНВТО, розподіл туристичних потоків очікується таким: до Європи може прийти усього 41,1 %, до Америки – 13,7 %, до країн Азійсько-Тихоокеанського регіону 29,6 %, до Африканського регіону 7,4 %, а до Близького Сходу – 8,2. Значно зміцниться позиція країн, що розвиваються. Їх частка в туристичних прибуттях може скласти 57 %.

Цікаві факти:

Різною за туристичними регіонами є й тривалість перебування туристів. За даними Всесвітньої туристичної організації на 100 осіб припадає у середньому 10 поїздок. За окремими регіонами значення цього показника суттєво відрізняється від середньосвітового: найменше прибуттів реєструється у Південній Азії – 0,5-0,7 на 100 осіб, у Карибському басейні та в Океанії до 40 поїздок на 100 осіб. Найвища туристична активність спостерігається в Європі – 60-70 поїздок на 100 осіб.

За останні майже двадцять років у 2019 р. рівень доходів від туризму зріс у понад 2 рази і досяг 1,481 млрд дол.

Вдалим щодо отримання доходів від міжнародного туризму був 2005 р. коли туризм приносив понад 2 млн дол. за добу. Так, Європа отримала за рік 20 млрд дол, збільшивши надходження до понад 348 млрд дол., що складає 51 % від загального обсягу доходу в світі. Америка покращила результат

на 13 млрд дол. до майже 145 млрд дол. (21 % від загально-світових доходів). Країни Азійсько-Тихоокеанського регіону додали 11 млрд дол. – до 139 млрд дол. (20 % від загально-світових доходів). Меншими були доходи від міжнародного туризму в Африці та на Близькому Сході (таблиця 2).

Таблиця 2

Дохід від туризму, млрд дол.*

	2005	2010	2015	2019
Світ	680	919	1,260	1,481
Країни з розвинутою економікою	420	580	774	946
Країни, що розвиваються	260	339	486	535
Європа	348,2	406,2	450,7	576,4
Північна Європа	53,8	59,2	78,4	94,6
Західна Європа	121,9	142,4	146,4	178,6
Центральна і Східна Європа	32,3	47,7	50,1	68,7
Південна Європа	140,2	157,4	175,8	234,4
Азія та Тихий океан	138,6	248,7	418,3	443,2
Північно-Східна Азія	70,8	122,4	236,7	187,6
Південно-Східна Азія	33,4	68,0	108,3	147,6
Австралія та Океанія	24,5	39,4	41,9	61,8
Південна Азія	9,8	18,9	31,4	46,2
Америка	144,6	182,2	303,7	341,8
Північна Америка	107,1	131,2	238,5	265,7
Карибський басейн	20,4	23,6	108,3	34,6

Продовження табл. 2

Центральна Америка	4,6	6,8	41,9	12,6
Південна Америка	12,5	20,6	31,4	29,0
Африка	21,5	31,6	33,1	38,4
Північна Африка	7,0	10,0	8,6	11,5
Субсахара	14,5	21,6	24,5	26,9
Близький Схід	27,6	50,3	54,4	81,5

* Джерело: складено за даними ЮНВТО

Структура доходів від туризму у 2019 р. також відрізняється між регіонами світу, але спостерігається тенденція вирівнювання доходів між трьома основними макрорегіонами: Європейським, Азійсько-Тихоокеанським та Американським. Так, на європейські країни припадає понад 39 % доходів, на американські – 23 %. Доходи країн Азійсько-Тихоокеанського регіону сумарно складають майже 30 %, а на решту регіонів і країн припадає понад 8 %. По окремих країнам прибутки від туризму розподілилися у 2019 р. таким чином: США – 214 млрд дол. світових доходів від туризму; Іспанія – 80 млрд дол., Франція – 64 млрд дол., Таїланд – 61 млрд дол, Велика Британія – 53 млрд дол., Італія – 50 млрд дол., Австралія і Японія – по 46 млрд дол., Німеччина – 42 млрд дол., Макао (Китай) – 40,0 млрд дол.

За експертними оцінками у 2020 р. доходи від міжнародного туризму знизилися на понад 750 млрд дол., що у 8 разів більше, ніж показники часів глобальної кризи у 2009 р.

ПІДСУМКИ

➤ За ЮНВТО усі країни світу об'єднані у п'ять туристичних макрорегіонів, які, у свою чергу, поділяються на кілька субрегіонів.

➤ Сучасний туризм відрізняється глобалізацією, інноваціями, освоєнням нових туристичних напрямків.

➤ Двадцять років поспіль спостерігалася стійка тенденція збільшення обсягу туристичних прибуттів і доходів від міжнародного туризму.

➤ Суттєві зниження показників розвитку туризму зафіксовані у 2020 р. у зв'язку з коронакризою.

➤ Найбільш популярними видами туризму у світі є культурно-пізнавальний, у тому числі, релігійний туризм, а також рекреаційний, діловий та подієвий.

➤ Важливою рисою географії туристичного попиту залишається переважання внутрішньорегіональних поїздок над міжрегіональними.

Запитання і завдання для самоконтролю:

1. Знайдіть основні туристичні макрорегіони світу на політичній карті. Що покладено в основу їх виділення?

2. За якими показниками відрізняються туристичні макрорегіони світу?

3. Порівняйте основні показники розвитку туризму у двох макрорегіонах (на власний вибір).

4. Які тенденції спостерігаються у розвитку туризму на сучасному етапі?

5. Що нині впливає на туристичний попит людей?

Дискусійні питання:

❖ Інформаційно-комунікативні технології і туризм: переваги і недоліки.

❖ Чи вірне твердження: за будь-яких умов країни Європи залишатимуться лідерами у міжнародному туризмі.

Підготуйте есе, обравши одну із запропонованих тем

✓ Що впливає на мій туристичний попит.

✓ Нові туристичні напрямки у туризмі: очікування подорожуючих.

1.3. Програма туристичного дослідження країни

Теорія і методика туристичного вивчення країн світу розглядається в працях багатьох учених. Більшість з них дотримуються думки, що характеристика країни з точки зору туристичної привабливості та організації туристичної діяльності має свою специфіку, адже потребує всебічного аналізу туристичних можливостей країни. Враховуючи раніше запропоновані програми туристичного країнознавчого дослідження, розглянемо найбільш раціональний спосіб складання характеристики країни з туристичної точки зору.

Комплексну туристичну характеристику країни доцільно складати в двох основних аспектах: у географічному, що включає блоки питань географічного аналізу території країни, та власне туристичний.

Географічний блок складається з загальних відомостей про країну, особливостей географічного положення, історії формування і розвитку країни, аналізу природних умов і природних ресурсів, народонаселення і культури, економіки країни. Туристичний блок характеристики країни слід здійснювати у такій послідовності: оцінка туристичних ресурсів, державна політика в галузі туризму та органи управління туризмом в країні, стан і тенденції розвитку туризму, особливості формування туристичних потоків до країни, туристичні райони і центри, їх спеціалізація, туристичні маршрути і тури, спеціальна туристична інформація про країну.

Загальні відомості містять такі пункти: офіційна назва країни, площа, кількість населення, форма державного устрою і правління, столиця, грошова одиниця, основні показники економічного розвитку країни тощо.

Географічне положення є одним з найголовніших пунктів географічного блоку характеристики країни, при складанні якого варто зазначити найбільш суттєві риси розташування країни та її приналежність до туристичного регіону і субре-

гіону. Сьогодні спектр критеріїв географічного положення стає більш багатогранним, що залежить не тільки від положення країни на політичній карті світу, а й від основних глобальних проблем сучасності. Зростає значення, наприклад, екологічного стану відносно центрів екологічної кризи. Значне збільшення різного роду переміщень визначає важливість урахування транзитного положення на шляхах масового потоку вантажів, міграційних потоків населення та, що є особливо важливо для розвитку туризму в країні, положення відносно основних туристичних потоків.

Географічне положення країни може бути вигідним чи невигідним щодо ведення туристичної діяльності. Як відомо, для туризму вигідне центральне та приморське положення. Центральне та ексцентральне положення позначається на способі життя населення, на його психології, тож і на способі організації дозвілля, відпочинку. Таке положення притаманне, наприклад, більшості країн Західної Європи. Вважається, що периферійне, глибинне положення менш вигідне. Проте з туристичної точки зору часто периферійні території є привабливішими для туристів своєю екзотикою, етнографічними особливостями, віддаленістю від індустріальних центрів. Таким географічним положенням характеризуються, зокрема, країни Океанії. Отже, при аналізі географічного положення країни для потреб туризму слід підкреслити ті його риси, які безпосередньо впливають на розвиток туризму в країні.

Розглядаючи історію формування і розвитку країни варто здійснити короткий історичний екскурс по країні та виділити найголовніші етапи її розвитку. Наприклад, слід зазначити етап, коли відбувалася зміна форм правління і політичного устрою, етапи економічного розвитку тощо. Особливу увагу при цьому варто приділити історії культури країни, що для розвитку туризму має велике значення.

Природні умови і природні ресурси будь-якої країни є одним з основних чинників розвитку туризму, визначають його можливості та спеціалізацію. Оцінюючи природні умови і ресурси, необхідно звертати увагу на ті їх особливості, які мають безпосередній чи опосередкований вплив на організацію і ведення туристичної діяльності, аналізувати залежність видів туризму від певних властивостей компонентів природи. Так, для потреб рекреаційного туризму більш детальної характеристики потребують особливості клімату, мінеральних вод, узбережжя морів, річок, озер, при цьому можна не давати характеристику ґрунтів чи тих водних об'єктів, що розташовані у важкодоступних місцях. А, наприклад, для потреб спортивного туризму, важливо скласти дуже детальну характеристику рельєфу та тих геологічних і геоморфологічних процесів, які відбуваються на місцевості (вулканізм, розвиток карстових явищ, наявність зсувів тощо) і можуть або полегшити, або ускладнити туристичний маршрут.

Наступним пунктом характеристики країни є народонаселення і культура. Характеризуючи народонаселення країни, слід пам'ятати, що воно виступає одночасно і як суб'єкт розвитку туризму, і як об'єкт конкретної країни, який формує її образ. Розгляд населення слід розпочинати з демографічних показників. Далі варто зупинитися на структурі зайнятості населення, акцентуючи увагу, яка частка населення зайнята у невиробничій сфері і по можливості вказати, скільки людей працює у сфері туризму. Доведено, що для масового туризму найкращі умови створені в тих країнах, де у структурі зайнятості домінує сфера послуг. Важливе значення для розвитку туризму мають й такі показники як розміщення населення по території, особливості розселення, етнічний і національний склад, «якість» населення, релігія, мова традиції, звичаї, гостинність, кухня та ін. Усі перелічені показники, а особливо ті, що визначають культуру країни, мають безпо-

середній вплив на усі види туристичної діяльності в кожній країні.

Економіка країни, як і природні особливості її території, – важливий чинник розвитку туризму. Головним аспектом аналізу економічних умов є виявлення їх впливу на певні види туристичної діяльності, що сформувалися в країні. Тому характеристика економіки країни для потреб туризму дещо відрізняється від комплексної географічної характеристики. Зокрема, крім загальної галузевої і територіальної структури господарства, слід більш детально характеризувати сферу послуг, тих галузей, які пов'язані з туризмом територіальними і функціональними зв'язками, що сприяє формуванню потужних туристичних комплексів (кластерів). Це дасть можливість показати місце туристичної галузі у структурі економіки країни та споріднених з нею галузей, таких як індустрія розваг, індустрія дозвілля, індустрія спорту тощо.

Туристичний блок характеристики країни є надзвичайно важливим аби скласти цілісне уявлення про місце і роль туризму в країні, її конкурентні переваги та зрозуміти, що впливає на її туристичний імідж.

Туристичний блок характеристики країни слід здійснювати у такій послідовності: стан і тенденції розвитку туризму, особливості формування туристичних потоків в країні, державна політика в галузі туризму й органи управління туризмом в країні, оцінка туристичних ресурсів, туристичні райони та їх спеціалізація, туристичні маршрути і тури, спеціальна туристична інформація про країну.

Досліджуючи країну з туристичної точки зору, необхідно насамперед з'ясувати місце туристичної сфери у структурі економіки, визначити основні тенденції її розвитку та основні показники: кількість туристичних прибуттів до країни, співвідношення внутрішніх туристів та тих, хто виїжджає з

країни за певний період часу, частка туризму у ВВП, доходи від туризму.

Особливості державної політика у сфері туризму є важливим чинником, що може як сприяти її розвитку, так і гальмувати її. Нині у переважній більшості країн питання туристичної сфери перебувають у полі зору держави. Багато країн у цьому питанні слідуєть рекомендаціям ЮН ВТО, проте в цілому у світі склалися різні моделі управління туристичним сектором, що відрізняються за регіонами, залежать від рівня соціально-економічного розвитку країни, форми державного устрою та ін.

Як відомо, ресурси є матеріальною основою розвитку будь-якого виду економічної діяльності. У туризмі ресурси, їх територіальна концентрація або розосередженість також визначають пріоритетні види туризму та впливають на напрямки туристичних маршрутів і розробку турпродукту.

Тому для того, аби мати повну картину щодо розвитку туристичної сфери в країні, важливо здійснити оцінку її туристичних ресурсів, використавши будь-які існуючі оціночні підходи. До оцінювання ресурсів слід включати такі показники як їх кількість, достатність для туристичного показу, атрактивність (включаючи унікальність, неповторність, оригінальність та ін.), пристосованість для огляду туристами.

Важливим аспектом туристичного дослідження країни є її регіоналізація. У більшості туристичних країн поділ на туристичні райони є об'єктивно необхідною умовою організації туристичної діяльності. Туристичне районування – це науково обґрунтований поділ території на певні територіальні (таксономічні) одиниці, які відрізняються туристичною спеціалізацією та особливостями обслуговування, структурою туристичних ресурсів і напрямками їх освоєння, раціонального використання та охорони. Туристичне районування носить комплексний характер і здійснюється на основі різ-

них підходів, серед яких одним з основних є географічний підхід. Суть даного підходу полягає у виявленні особливостей територіального поділу праці у сфері туризму, прогнозуванні перспективних функцій туристичних районів, напрямів, тенденцій та особливостей туристичного освоєння території.

Туристичне районування базується на таких *принципах*: 1) генетичному – райони виділяють на основі історичного аналізу територіальної організації туризму і прогнозу його розвитку; 2) соціально-економічному, який має на меті максимально можливе задоволення туристичних потреб суспільства, раціональне використання ресурсів туризму, підвищення ефективності територіального поділу праці та інтеграції туристичних функцій, зниження витрат суспільної та індивідуальної праці на виробництво туристичних послуг; 3) єдності рекреаційного районування з економічним та адміністративно-територіальним районуванням території, тобто район, як основна таксономічна одиниця туристичного районування, відбиває насамперед особливості територіальної структури усього господарства країни.

Головними чинниками виділення туристичних районів є: 1) наявність туристичних ресурсів; 2) рівень туристичного освоєння території та необхідної інфраструктури; 3) наявність центру тяжіння, який на основі своїх функціональних особливостей визначає тенденції й перспективи розвитку галузі; 4) екологічний стан території.

Кожний туристичний район відрізняється характером туристичної спеціалізації і ступенем її розвитку. Цьому питанню характеристики туристичних районів слід також приділити належну увагу.

Важливим пунктом аналізу розвитку туризму в країні є також потужність, географія, структура і динаміка туристичних потоків. Важливо звертати увагу не тільки на в'їзний ту-

ризм, а подавати інформацію про переміщення внутрішніх туристів всередині країни.

Туристичні маршрути і тури – наступний важливий пункт туристичного блоку дослідження країни. Необхідно звертати увагу на найбільш привабливі туристичні місця і об'єкти країни, які туроператорами включаються до турів по країні, давати об'єктивну і цікаву інформацію про них. Варто зазначати не тільки найбільш затребувані маршрути по країні, а й акцентувати увагу на нових туристичних напрямках, їх своєрідність й неповторність. Не буде зайвим дослідити, які з пропонованих турів і маршрутів по країні є найбільш цікавими для українських туристів.

Багато науковців, які займаються проблемами розвитку туристичного країнознавства, пропонують до характеристики країни включати аналіз спеціальної туристичної інформації про країни: туристичних формальностей, спеціальних правил, яких слід дотримуватися при в'їзді в країну чи виїзді з неї. Серед них: візові, митні, санітарно-гігієнічні та інші правила. Ці правила є обов'язковими для виконання кожним туристом. Інформація про туристичні формальності є важливою, однак у зв'язку з частою їх зміною, варто туристам знайомитися з ними перед самим початком своєї туристичної подорожі.

Спеціальна додаткова інформація про країну, а саме, особливості і режим роботи транспорту, магазинів, телефони екстрених служб, медичне обслуговування, чайові тощо, є останнім пунктом туристичного дослідження країни. Така інформація є важливою для туриста, оскільки визначає його щоденні життєві потреби.

ПІДСУМКИ

➤ Туристичну характеристику країни слід складати за двома блоками: географічний та власне туристичний.

➤ Географічний блок дослідження країни дає уявлення про територіальні особливості природи, населення та господарства країни.

➤ Туристичний блок характеристики країни це: чинники, стан і тенденції розвитку туризму, державна політика й органи управління туризмом, туристичні ресурси, туристичні центри, райони та їх спеціалізація (види і різновиди туризму), туристичні маршрути і тури, спеціальна туристична інформація про країну.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Наведіть конкретні приклади впливу географічного положення країни на розвиток туризму.

2. Обґрунтуйте необхідність вивчення особливостей природних умов і ресурсів країни для розвитку туризму.

3. Зазначте ті характеристики народонаселення конкретної країни, про які, у першу чергу, необхідно знати іноземному туристу.

4. На конкретних прикладах поясніть вплив держави на розвиток туризму в країні.

5. Яку спеціальну інформацію вам, як туристу, варто знати, в'їжджаючи у певну країну?

Дискусійні питання

❖ Поміркуйте, чи завжди туристичні ресурси визначають спеціалізацію країни в туризмі?

❖ Туристичне районування всередині країни: за і проти.

❖ Чи завжди туризм позитивно впливає на структуру ВВП країни?

Підготуйте есе, обравши одну із запропонованих тем

✓ Мій туристичний путівник по країні.

✓ Мій перший туристичний маршрут в якості організатора і гіда (регіон і країну обрати за власним бажанням).

Джерела інформації

1. Всесвітня рада з туризму та подорожей. URL: <https://wtcc.org/>
2. Короткий довідник з комплексного країнознавства (методика країнознавчих досліджень, основні поняття та визначення, країни, персоналії) / за ред. М.Д. Буда, В.О. Мартинюк, Р.М. Постолювський, С.С. Троян. Київ: Київ.славіст. ун-т, 2002. 255 с.
3. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг. Київ: Альтерпрес, 2002. 212 с.
4. Масляк П.О. Країнознавство: підручник. Київ: Знання, 2007. 292 с.
5. Отчеты Всемирной туристской организации (ЮНВТО). URL: <https://tourlib.net/wto.htm>
6. Офіційний сайт Всесвітньої туристичної організації (ЮНВТО). URL: <http://www2.unwto.org>.
7. Подорожуй безпечно. URL: http://www.ntoukraine.org/safe_travels_ua.html
8. Яценко Б.П., Бабарицька В.К. Країнознавство: основи теорії: навч. посіб. Київ: Либідь, 2009. 312 с.

РОЗДІЛ 2

Країни Європейського туристичного регіону

2.1. Чинники і особливості розвитку туризму в Європі

Потужний розвиток туризму в Європейському регіоні обумовлений рядом чинників, серед яких: історичні, природно-географічні, соціально-економічні.

Історичні чинники. Численні дані про різні країни, що накопичилися на початок нашої ери, уперше найбільш повно були викладені давньогрецькими мислителями і мандрівниками Геродотом і Страбоном. Значною рухливістю характеризувалося життя стародавніх римлян. Завоювавши Грецію, римляни отримали можливість вільно відвідувати ті місця, які вважалися у той час центром світової культури. Ці переміщення потребували організації готельного господарства для мандрівників. Ще в I ст. до н. е. в Римській імперії виникли державні постійні двори, які знаходилися один від одного на відстані дня їзди верхи.

У ранньому середньовіччі значного поширення набуло релігійне паломництво. Типовим мандрівником тієї епохи був паломник, який кидав виклик численним труднощам і перешкодам та розпочинав свою подорож пішки або верхи.

Найбільш масове пересування людей в середньовічній Європі відбувалося під час хрестових походів. Вони влаштувалися європейськими лицарями та купцями, що слідували за ними, в цілях захоплення багатств і пошуку нових ринків.

За лицарями та купцями рухалися на Схід священики і паломники, які супроводжувалися жебраками. Представники привілейованих класів здійснювали подорожі до лікувальних джерел. Але основною силою, що спонукала людей до подорожей, була торгівля. Такі подорожі розширювали географічні знання людини.

В XIII–XIV ст. зі зростанням міст і розвитком ремесла та торгівлі, поживаленням внутрішніх й міжнародних економічних зв'язків у Європі значно розвинулася система тимчасового проживання в готелях за оплату. Першими такими готелями були приватні будинки або окремі кімнати, які спеціально облаштовувалися для обслуговування прибулих. Власники готелів часто виконували функції посередників у справах своїх клієнтів, виступали у ролі агентів, рекомендуючи клієнтів своїм колегам в інших містах. Але умови перебування в таких готелях були досить далекі від комфорту. В якості матраців слугували мішки з соломною; в багатьох готелях гості спали на підлозі, без ковдри; харчуватися мандрівник був змушений з власних запасів за спільним столом у час, зручний для власника. Та і сама подорож була небезпечною. Тому знатні мандрівники подорожували у супроводі озброєних слуг. Подорожі знатних людей заради втіхи неминуче підвищували вимоги до рівня та якості обслуговування. Поступово у столичних європейських містах стали з'являтися готелі, призначені для розміщення лише іменитих мандрівників.

В XV–XVI ст. в Західній Європі виникли великі централизовані монархії, які виряджали військові експедиції для завоювання нових земель. За ними у захоплені землі відправлялися купці та священики. Розширення торговельних та культурних зв'язків, географічні відкриття, спричинили неімовірно переміщення населення.

Поняття «мандрівник» сягає своїм корінням античних часів. Мандрівник уявлявся втомленою людиною, що іде у

невідомі землі не заради задоволення, а з певною метою, досягнення якої пов'язано зі значними труднощами. В давній англійській мові дієслово travel - мандрувати було синонімом дієслова trouble, що походить від латинського *trepalim* або тригранний інструмент для тортур. Отже, здійснювати подорож означало трудитися, переносити труднощі.

Подорожі перетворюються на розважальну поїздку лише з появою регулярного руху пасажирського транспорту, підприємств харчування і засобів розміщення, коли ризиків і труднощів стало менше.

У кінці XVII ст. представників заможних класів, що відвідували зарубіжні країни заради цікавості та відпочинку, почали називати «туристами». Сміслові значення слів «мандрівник» і «турист» різне. «Турист» у широкому смислі означає особу, що здійснює мандрівку не з необхідності, а заради власного задоволення з одного пункту в інший протягом певного часу і повертається у той пункт, з якого почалася подорож.

Промислова революція, що охопила більшість європейських країн у першій половині XIX ст., поява залізниць і пароплавів розширили систему міжнародних економічних відносин, і передусім міжнародну торгівлю. Усе це сприяло прискореному розвитку туризму. Поряд із створенням зручних готелів та розкішних ресторанів почали діяти засоби розваг, що відповідали смакам і вимогам нової знаті.

У цей час виникають туристичні фірми або турагентства. В середині XIX ст. Томас Кук заснував першу у світі туристичну фірму «Томас Кук і сини», яка розпочала організацію туристичних подорожей. Сам Т. Кук був спочатку просто провідником. Тоді ж у нього виникла ідея про першу групову подорож.

Цікаві факти. Томас Кук уклав угоду із залізничною компанією «Мідленд Каунті» та організував для своїх однодумців і

братів по вірі спеціальний рейс із Лейстера у Лохборо, де мало відбутися релігійне свято. З цією компанією Кук домовився про пільгові ціни на залізничні білети. Ціна за один квиток туди і назад була встановлена в один шилінг за умови, що в групі буде не менше 20 пасажирів. Ця перша в історії туризму групова подорож відбулася у липні 1841 р.; в ній брало участь 82 людини.

Перша закордонна подорож була організована Куком у 1863 р. до Швейцарії. Сам Кук виконував роль керівника групи іноземних туристів у кількості 30 осіб. До 1865 р. туристична фірма «Томас Кук і сини» перетворилася на найбільшу туристичну організацію не лише у Великій Британії, а й в усьому світі. Вона мала філіали в Америці, Азії та Африці.

Одночасно з Т. Куком у Європі організацією туризму почав займатися німець Карл Бедекер, відомий не тільки як організатор екскурсій і подорожей, а й видавець путівників для туристів.

Згодом туристичні фірми відкриваються й в інших європейських країнах. У 1885 р. у Петербурзі виникає перша туристична фірма Росії – «Підприємство Леопольда Ліпсона».

У першій половині ХХ ст. туризм продовжує інтенсивно розвиватися, охоплюючи усе нові країни Європи. У цей час туризм стає масовим, набуває світових масштабів як глобальне явище.

Природно-географічні чинники. В європейському регіоні склалися сприятливі рельєф, кліматичні умови та інші природні ресурси для розвитку туризму.

Європа майже повністю розташована у помірному географічному поясі, лише крайні її північ заходить в субарктичний та арктичний пояси, а південь - в субтропічний. На півдні, заході та півночі Європа омивається морями Атлантичного і Північного Льодовитого океанів. Для Європи характерні значна порізаність берегової лінії та наявність, у порівнянні з іншими частинами світу, великої кількості півост-

ровів, часте і різноманітне чергування гір, погорбованих та низовинних рівнин, що зумовлює ландшафтну своєрідність території європейських країн. На півночі простягаються Скандинавські гори, які круто обриваються на заході до океану і полого спускається на схід. На південь від гірських країн Північної Європи розкинулася широка смуга низовинних рівнин. Південніше проходить характерний для Центральної Європи пояс середньовисотних хребтів. Ще південніше розташований пояс найбільш високих гір. Хребти цих гір вигнуті у вигляді потужних дуг і досягають значної довжини і висоти. Величезна дуга Альп – найвищих гір Західної Європи – відділена від дуги Карпат Віденською западиною, яку перетинає найбільша річка Західної Європи Дунай.

Для подорожей найсприятливішими є чотири півострови – Піренейський, Апеннінський, Балканський, Кримський. Берегова лінія Піренейського півострова відносно слабо порізана. Найбільш зручним для відпочинку є Середземноморське узбережжя цього півострова, а також Балеарські острови, що належать Іспанії. Для розвитку гірського туризму сприятливі Піренейські гори, що облямовують півострів з півночі.

Берегова лінія Апеннінського півострова більш порізана, ніж Піренейського. Уздовж півострова тягнеться середньовисотний Апеннінський хребет з горбистим передгір'ям.

Балканський півострів не відділяється від решти Європи високими горами. Він має найбільш порізану берегову лінію з великою кількістю півостровів та островів.

Природні умови Кримського півострову цілком сприятливі для розвитку туризму, проте соціально-економічні умови набагато відстають від інших європейських півостровів.

Клімат країн Західної Європи визначається передусім їх географічним положенням, а також близькістю до теплої морської течії Гольфстрім, під впливом якої над Європою формуються теплі і вологі потоки морського повітря, що

переміщуються з Атлантики. З просуванням на схід зростає континентальність клімату – зменшується кількість опадів та збільшується амплітуда середньорічних коливань температури повітря. Переважання західних повітряних мас сприяє створенню у басейні Середземного моря особливого типу клімату – середземноморського з сухим і жарким літом та теплою малосніжною зимою.

Нерівномірність розподілу атмосферних опадів в країнах Європи обумовлена як циркуляцією повітряних мас, так й строкатістю рельєфу. Максимальна кількість опадів випадає на західному узбережжі та на навітряних схилах гір. Найбільш сухий клімат мають південно-східні райони південних півостровів і взагалі крайня південна зона Середземномор'я. Завдяки виключно комфортним кліматичним умовам ця зона є основним центром притоку туристів до Європи.

Європа виділяється комплексом сприятливих і надзвичайно різноманітних рекреаційних ресурсів. Тут зосереджені лікувальні мінеральні води, у тому числі, й термальні, лікувальні грязі, чудові пляжі, гірські території для організації зимового відпочинку і туризму.

Потужними природними ресурсами для розвитку туризму в країнах Європи є річки та озера. Найбільші річки (довжиною понад 800 км) – це Волга, Дунай, Дніпро, Дністер, Рейн, Луара, Ельба та інші. В багатьох країнах вони використовуються для організації екскурсійного та рекреаційного туризму.

Найбільше озер зосереджено у північній частині Європи, а найглибші з них – біля підніжжя Альп (Комо, Гарда, Женевське, Боденське). Озера значної площі і в країнах Східної Європи. Озера, як і річки усе частіше стають привабливими туристичними об'єктами в європейських країнах.

Соціально-економічні чинники. В Європі склалися найбільш сприятливі соціально-економічні, політичні, куль-

турно-історичні та транспортні передумови для розвитку туризму. Серед них насамперед вигідне географічне положення країн. Це, зокрема, відносно близьке розташування країн одна до одної; високий рівень їх економічного розвитку; порівняно високий середній рівень життя європейців; густа мережа шляхів сполучення та гарні транспортні зв'язки з іншими регіонами світу; наявність великої кількості транспортних засобів; відносно низька вартість проїзду з однієї країни в іншу; розвинута туристична інфраструктура, передусім, високий ступінь розвитку фонду розміщення туристів; великий досвід організації туризму у більшості європейських країн; висока економічна ефективність туристичної сфери.

Європейський туристичний простір насичений цінними, часто унікальними, у пізнавальному відношенні історичними та архітектурними пам'ятками.

На відносно невеликій території регіону спостерігається значна різноманітність населення за національним складом зі своїми культурою, традиціями, звичаями, які затребувані у культурно-пізнавальному, зокрема, етнічному туризмі. Позитивно впливає на розвиток туризму в країнах Європи більш високий, ніж в багатьох інших регіонах світу, загальний середній рівень освіти і культури. Розвитку туризму в країнах Європи сприяють також традиції щодо організації тут більшості міжнародних заходів (конгресів, з'їздів, конференцій, семінарів, фестивалів, спортивних змагань).

Цікаві факти. Важливий вплив на розвиток туризму в країнах Європи відіграє підписана у 1985 р. Шенгенська угода, згідно з якою населення країн, що підписали її, можуть вільно переміщуватися усередині Шенгенської зони. Нині цю зону влучно називають шенгенським туристичним простором, у межах якого населення європейських країн може перетинати кордони країн Шенгенської зони без віз. З 11 червня 2017 р. громадяни України, які мають біометричні паспорти, можуть

відвідувати з туристичною метою країни Шенгенської зони також без віз.

Загальні особливості розвитку туризму в країнах Європи на сучасному етапі. Європа займає першу позицію серед регіонів світу за основними показниками розвитку міжнародного туризму (див. табл. 1, 2). Європа, з одного боку, один з найбільших постачальників туристів в інші регіони, а з іншого, вона притягує до себе значний туристичний потік, який нині є найбільшим серед усіх туристичних регіонів світу і складає 51%. Країни Європи отримують близько 40 % світових інвалютних доходів від туризму.

Як й в інших туристичних регіонах світу, в Європі переважає внутрішньорегіональний туризм, при цьому обмін потоками між європейськими країнами вище, ніж між Європою та іншими регіонами. За рахунок переважно європейських туристів насичується, наприклад, туристичний ринок країн Південної і Західної Європи. Але завдяки зростанню міжконтинентальних туристичних переміщень, явище внутрішньорегіонального туризму в останні роки дещо послабшало.

Важливими особливостями європейського туризму є значне переважаювання потоків у меридіональному напрямі і концентрація туристів навколо Середземноморського басейну в країнах Південної Європи. Причинами меридіональної спрямованості потоків у Європі є не лише велика різноманітність ландшафтів, кліматичних особливостей, можливостей для відпочинку і занять спортом, але і переважаювання меридіональних транспортних мереж на важливих для туризму півостровах Середземномор'я і в Скандинавії. До того ж, на цю особливість певним чином впливає й протяжність більшості річок у меридіональному напрямку.

Тенденція меридіональності потоків нині дещо послаблюється намаганням туристів відвідати сусідні країни, що зумовлено насамперед більш низькими витратами на подо-

рож, спорідненістю культури, мови, історії. Переважання в туристичних потоках переміщень до сусідніх країн характерно передусім для країн Центральної та Східної Європи.

За співвідношенням між убуваннями туристів і прибуттями в Європі виділяють кілька груп країн. Перша група – це країни з переважанням убування туристів над прибуттями. До неї належать Німеччина, Велика Британія, Нідерланди, Бельгія, Данія, Швеція, Норвегія, Фінляндія, Ісландія, країни Прибалтики. В економіко-географічному відношенні ця група країн має ряд спільних рис: розташування в північній і західній частинах Європи; наявність виходу до прохолодних морів Атлантичного океану; у більшості країн високий рівень економічного розвитку; досить високий середній рівень життя населення.

До цієї ж групи в останні роки відносять й країни Центральної та Східної Європи, які на фоні поживлення різних видів внутрішнього та в'їзного туризму, інтенсивно розвивають виїзний. До країн, де показник виїзних туристів і темпи збільшення їх обсягу дуже високі, належать також Україна і Молдова.

До другої групи належать країни з переважанням прибуття туристів над їх виїздом. Це, наприклад, Італія, Іспанія, Португалія, Греція, Хорватія, Чорногорія, Албанія, Мальта та ін. Ця група відрізняється сприятливими умовами для розвитку туризму, зокрема, розташовані ці країни в субтропічному кліматичному поясі зі сприятливим середземноморським типом клімату, мають упорядковані туристичні комплекси на морському узбережжі, території країн насичені пам'ятниками історії і культури. У цій групі країн у середньому на 3-4-х мешканців припадає один іноземний турист.

Третя група – це країни з помірним переважанням прибуттів туристів над вибуттями, але підвищеною часткою виїзду громадян за кордон. Серед них: Австрія, Швейцарія,

Франція, Люксембург. Зазначені країни також мають сприятливі умови для розвитку туризму: мальовничі гірські краєвиди; наявність численних об'єктів історії та культури; близьке розташування до Середземного моря.

До четвертої групи входять країни Східної Європи, в яких туризм розвивається нестабільно, про що свідчать темпи то збільшення, то зменшення туристичного потоку. Серед них: Росія і Білорусь. Вони характеризуються такими рисами щодо розвитку туризму: переважання виїзного туризму здебільшого до Туреччини та Єгипту, нестабільний стан економіки та національної валюти, що зумовлює населення обирати недорогі туристичні послуги.

Туристичне районування Європи. За особливостями розвитку туризму, ресурсною базою, формуванням туристичного попиту Європейський регіон поділяється на такі субрегіони: Західна Європа, Південна Європа (Середземноморська), Центральна і Східна Європа, Північна Європа. У свою чергу, кожний з субрегіонів поділяється на окремі туристичні райони. Так, Західноєвропейський туристичний субрегіон складається з таких районів: Франція і Монако, Федеративна Республіка Німеччини і країни Бенілюксу, країни Альпійського району (Австрія, Швейцарія, Ліхтенштейн).

Південна Європа об'єктивно поділяється на Піренейський, Апенінсько-Мальгійський, Адріатичний райони. Окремими туристичними районами Південної Європи є Греція і країни Східного Середземномор'я (Туреччина, Кіпр, Ізраїль).

Центральна і Східна Європа включає країни власне Центральної Європи (Польща, Чехія, Словаччина, Угорщина), Причорноморські країни (Болгарія, Румунія, Україна і Молдова). В окремий район об'єднані Росія і Білорусь.

Північна Європа складається з країн Європейської Півночі, серед яких Фінляндія, Швеція, Норвегія, Данія. До цього

району відносять також Ісландію, а також країни Прибалтики (Латвію, Литву, Естонію) і Велику Британію та Ірландію.

Країни Західної Європи мають ряд спільних рис, зокрема, вони розташовані в центральній та північно-західній частинах Європи, мають вихід до порівняно холодних морів Атлантичного океану, належать до економічно розвинених країн світу з відносно високим середнім рівнем життя населення. Крім того, країни Західної Європи належить до районів безпечного туризму. Серед сучасних тенденцій розвитку туризму в країнах субрегіону слід виділити суттєве підвищення доходів від туризму та зменшення витрат на міжнародний виїзний туризм, хоча вони й дотепер залишаються досить високими. У субрегіоні переважає культурно-пізнавальний туризм, який орієнтується на потужні культурно-історичні ресурси, значна кількість яких є об'єктами Всесвітньої культурної спадщини ЮНЕСКО. Туризм у цих країнах пов'язують з відвідуванням міст як своєрідних хранителів спадщини різних часів. Тому його часто називають туризмом міст. Франція і Німеччина входять до Топ-10 країн світу за кількістю туристичних прибуттів та доходами від міжнародного туризму.

Південна Європа складається з близько 20 країн Західного, Північного і Східного Середземномор'я. Туризм в цих країнах є важливою високоприбутковою галуззю економіки, на яку припадає пересічно 12-16 % ВВП в кожній країні.

Чинниками розвитку туризму в субрегіоні є розташування у басейні теплого Середземного моря із сприятливим кліматом, наявність доступних гірських систем, насиченість культурною спадщиною, яка охоплює античну, візантійську, римську, мавританську епохи, середньовіччя та сучасність, традиційно значна кількість подієвих ресурсів – фестивалів, карнавалів, виставок, змагань, конкурсів, концертів тощо. Позитивно впливає на розвиток туризму у більшості країн

субрегіону державна політика у сфері туризму, достатній рівень соціально-економічного розвитку.

В Південній Європі розташовані світові країни-лідери з туризму (Італія, Іспанія, Туреччина), зосереджені найвідоміші культурні центри світу (Рим, Мадрид, Барселона, Стамбул, Афіни тощо) та курорти світового значення. Відмінності в рівні розвитку туризму у Південній Європі пов'язані як з історією розвитку країн, так й з сучасним станом інфраструктури, залученням інвестицій в туристичну сферу, відношенням до експлуатації туристичних ресурсів, проявом різних ризиків – природних, соціальних, екологічних, медико-біологічних.

Країни Центральної і Східної Європи у період з 2000 до 2019 рр. демонстрували зростання туристичного потоку і доходів від туризму. Конкурентними перевагами туризму країн субрегіону є забезпеченість різноманітними туристичними ресурсами, створення на зовнішніх ринках позитивного іміджу нових туристичних напрямків, удосконалення стратегії діяльності туристичних підприємств, підвищення внутрішнього попиту на туристичні послуги за рахунок збільшення платоспроможності населення, розбудова туристичної інфраструктури, передусім для виходу на діловий сегмент ринку туристичних послуг.

Країни Північної Європи відрізняються від країн інших європейських субрегіонів їхнім географічним розташуванням на півночі, а також близькістю одна до одної, спільністю історичного розвитку, порівняно стабільним і високим рівнем економічного розвитку, незначною чисельністю населення і високим рівнем життя людей, які можуть собі дозволити значні витрати на туризм. Тому тенденція переважання убування туристів над їхнім прибуттям до країн субрегіону є досить стійкою. Країни Північної Європи приділяють значну увагу активізації внутрішнього туризму, спираючись на достатньо високу мобільність населення.

Однією з основних конкурентних переваг Північної Європи на європейському ринку туристичних послуг є природні туристичні ресурси: гірський рельєф, тривала і не надто холодна, але сніжна зима, чисті водойми, велика кількість національних природних парків, наявність унікальних фіордів, полярних сьйв, термальних джерел.

З пізнавальної точки зору цікавими є тури столицями держав Європейської Півночі з потужними культурно-історичними об'єктами та розвинутою інфраструктурою. Важлива особливість розвитку туризму в країнах субрегіону – це достатньо висока вартість туристичних послуг, що дещо стримує зростання в'їзного туристичного потоку до них.

Географія видів туризму. Задля відпочинку і розваг найбільш відвідуваною країною Європи є Франція. Вона приймає кожного п'ятого туриста переважно з країн Євросоюзу. Найчастіше Францію відвідують туристи з Німеччини, Великої Британії та країн Бенілюксу. Останнім часом на французькому ринку в'їзного туризму спостерігається зростання частки нетривалих поїздок, знижується – тривалих. Найбільш відвідувані туристами території – це Париж та Французька Рив'єра.

Другою країною Європи щодо кількості туристів, які відвідують країну з метою відпочинку і розваг, є Іспанія, а третьою – Італія.

Нині Європа займає перше місце за кількістю прибуттів і витратам на діловий туризм. У структурі ділових поїздок переважають конгрестури, поїздки на виставки та ярмарки, інсентив-тури для службовців різних фірм, відрядження бізнесменів. Серед європейських держав, що приймають ділових людей, особливо виділяються Німеччина (хоча Німеччина є одночасно й головним постачальником ділових туристів у Європі), Велика Британія, Франція, Нідерланди, Італія, Іспанія, Швеція, Швейцарія. Особливе місце займає Бельгія, в

якій знаходиться штаб-квартира ЄС. У Франції і Бельгії кожне восьме прибуття здійснюється з діловою метою, а у Великій Британії – кожне третє. Помітну роль в бізнес-туризмі почали відігравати країни Центральної і Східної Європи, але в цих країнах поки що не спостерігається стабільного зростання кількості таких туристів.

Три європейські країни – Франція, Велика Британія та Німеччина перебувають серед лідерів за кількістю виставок і ярмарок, що проводяться в країнах щорічно. Найбільшими європейськими містами конгресно-виставкового туризму є Амстердам, Барселона, Берлін, Брюссель, Відень, Давос, Женева, Копенгаген, Лондон, Мадрид, Париж, Страсбург.

В Європі щорічно організується понад 200 міжнародних туристичних виставок і бірж. Найбільша – це Міжнародна туристична біржа, що проводиться у Берліні. На біржі, крім ділових зустрічей щодо розвитку туристичного бізнесу, відбуваються різноманітні культурні заходи. Таким, наприклад, є конкурс фільмів на туристичну тематику, переможці якого отримують вищу нагороду «Золотий компас».

Щорічно на початку року у Мадриді відбувається Міжнародна туристична виставка-біржа, своєрідний місток між Європою та Америкою, яка визначає тенденції розвитку туризму у новому сезоні. Кожний рік в листопаді у Лондоні відбувається престижна Всесвітня туристична виставка, яка спрямована на встановлення прямих контактів між спеціалістами у сфері туризму різних країн. Подібна Міжнародна туристична біржа проводиться й у Мілані.

Незважаючи на певні досягнення у сфері ділового туризму, країни Європи поступово втрачають лідируючі позиції в цьому сегменті туристичного ринку. Особливо вони відстають від інших туристичних регіонів світу за темпами нарощування ділових туристів. Причинами такої тенденції є економічний спад в окремих країнах, необхідність жорсткої еко-

номії ресурсів окремими фірмами, а також медико-біологічні чинники, зокрема пандемія, яка охопила увесь світ у 2020 р.

Країни Європи передують у світі в розвитку релігійного туризму. Це паломництво до святих місць, екскурсійний релігійний туризм та науковий туризм з релігійними цілями. У кожному з туристичних районів, майже в кожній країні Європи є такі святі місця, які найчастіше відвідують туристи і віруючі. Проте найбільшим попитом користуються святі місця й релігійні об'єкти Ізраїлю, Ватикану, Греції. Так, в Єрусалимі, релігійному центрі світу, відвідуються такі святині як храм Воскресіння Господня, Голгофа, Камінь Помазання, Живоносний Гроб Господній. У Ватикані – всесвітньому центрі Римської Католицької Церкви, значною популярністю користується Собор Святого Петра. У Греції популярним релігійним об'єктом є Свята Гора Афон – один з головних центрів православного паломництва.

Цікаві факти. На Горі Афон розташовано 17 грецьких, по одному сербському, болгарському і російському монастирю. Згідно з переказами, на горі побувала Богородиця і благословила її словами «Благодать Божа да пребуде на місці сім».

У Франції лідером з відвідування є собор Нотр-Дам у Парижі (пересічно понад 13 мільйонів відвідувачів на рік), де зберігається терновий вінець Ісуса Христа, та місто Лурд, яке щорічно відвідують близько 5 мільйонів прочан. У місті є два собори, зведених на честь Святої Богородиці. Вода з джерела у Лурді визнана чудодійною.

Інші, не менш важливі місця релігійного туризму в Європі, – це селище Фатима у Португалії, монастир на Ясній горі в Ченхстохові, що у Польщі, Софійський собор, Києво-Печерська Лавра, Почаївський монастир, Святогорський монастир в Україні та багато інших центрів.

Лікувально-оздоровчий туризм розвивається в усіх субрегіонах Європи. Останнім часом в даному сегменті туристич-

тичної діяльності інтенсивно працюють і демонструють позитивні результати країни Центральної та Східної Європи. Це пояснюється традиціями, що склалися у курортній справі цих країн, наявністю широкого спектру цілющих природно-кліматичних ресурсів, використанням сучасних ефективних методів профілактики захворювань, лікування та реабілітації пацієнтів, а також порівняно низькими цінами на рекреаційне обслуговування. Провідні позиції щодо розвитку туризму задля лікування та оздоровлення серед країн Центральної і Східної Європи займає Чехія, яку відвідують з лікувально-оздоровчою метою щорічно понад 50 тис. осіб з більш як 70 країн світу. Найбільш популярні курорти Чехії – це Карлові Вари, Теплице, перший у світі радоновий курорт Яхімов, курорти Маріанські Лазні, Франтішкові Лазні, дитячий курорт Янске Лазні.

Головним конкурентом Чехії є Угорщина – країна термальних бань (за статистикою кожний третій турист їде до цієї країни на термальні води). Нині 22 міста і 62 угорських селища мають офіційно визнані лікувальні джерела.

Лікувально-оздоровчий туризм розвинений також у Болгарії, Румунії, Польщі та інших країнах Центральної і Східної Європи. Досить інтенсивно в останні роки розвивається лікувально-оздоровчий туризм й у Словаччині, яка формує мережу термальних оздоровниць.

В країнах Західної Європи, які добре забезпечені необхідними для лікування та оздоровлення ресурсами, комфортною інфраструктурою, розташовані переважно бальнеологічні та кліматичні курорти світового значення: Баден-Баден, Вісбаден, Ахен у Німеччині, Віпні у Франції, Бат у Великій Британії, Спа в Бельгії та ще багато інших курортів різної спеціалізації в таких європейських країнах як Швейцарія та Австрія.

ПІДСУМКИ

➤ Туризм в країнах Європи має давні історичні корені і пройшов у своєму розвитку шлях від мандрівок давньогрецьких філософів до масового явища.

➤ Європейські країни забезпечені різноманітними природними туристичними ресурсами, серед яких: узбережжя морів, доступні гірські системи, водні об'єкти, бальнеологічні ресурси, ландшафти та об'єкти природно-заповідного фонду.

➤ Країни Європи насичені культурно-історичними ресурсами різних епох, які мають велике значення для розвитку туризму і є потужною культурною спадщиною людства.

➤ Європейський туризм спирається на високий рівень соціально-економічного розвитку країн, транспортну доступність, наявну інфраструктуру та усталений досвід з організації туризму.

➤ Європа є лідером за туристичними прибуттями та доходами від туризму.

➤ Країни Європи за основними особливостями і тенденціями розвитку туризму, а також за переважаючою спеціалізацією об'єднані у субрегіони: Західна Європа, Південна Європа, Центральна і Східна Європа, Північна Європа.

➤ Географія туризму в країнах Європи представлена різноманітними видами і різновидами, серед яких переважають рекреаційний туризм (за для відпочинку і розваг та лікувально-оздоровчий), культурно-пізнавальний екскурсійний, релігійний, діловий,

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Які сучасні тенденції розвитку туризму в країнах Європейського регіону?

2. Обґрунтуйте поділ країн Європи на окремі групи щодо формування туристичних потоків.

3. Які з європейських країн і чому є постачальниками туристів?

4. Позначте на контурній карті туристичні субрегіони і райони Європи. Поясніть, що лежить в основі їх виділення.

5. Чим обумовлена географія різних видів і різновидів туризму в європейських країнах?

Дискусійні питання

❖ Чи дійсно доходи від туризму в країнах Європи свідчать про позитивні тенденції його розвитку?

❖ Що визначає розвиток туризму в Європі на сучасному етапі: ресурси, традиції, економіка чи інші чинники?

Підготуйте есе, обравши одну із запропонованих тем

- ✓ Роль європейських країн у світовому туризмі.
- ✓ Сплески і падіння в розвитку туризму європейських країн.

Джерела інформації

1. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг. Київ: Альтерпрес, 2002. 212 с.

2. Мальська М.П., Гамкало М.З., Бордун О.Ю. Туристичне країнознавство. Європа: навч. посіб. Київ: ТОВ Центр Учбової літератури, 2009, 224 с.

3. Офіційний сайт ЮНВТО. URL: <https://www.unwto.org/>

4. Парфіненко А.Ю., Сідоров В.І., Любіцева О.О. Туристичне країнознавство: підручник 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ: Знання, 2015. 551 с.

5. Редько В.Є. Туристичне країнознавство: курс лекцій. URL: <http://otherreferats.allbest.ru/sport/d00379594.html>

6. Семенов В.Ф. Дишканюк О.В., Олійник В.М. Туристичне країнознавство: навч. посіб. 2-ге вид., допов. та перероб. Херсон: Грінь Д.С., 2013. 392 с.

7. Туристичне країнознавство: країни лідери туризму: навч. посіб. /за заг. ред О.О. Любіцевої. К.: Альтернатива, 2008. 436 с.

2.2. Туристичні країни Європи

2.2.1. Франція

Загальні відомості про країну. Офіційна назва держави – Французька республіка. Загальна площа країни – 671, 3 тис. км², без колоній і заморських територій – 551, 6 тис. км², населення – 67,4 млн осіб (2020 р.). Франція – високорозвинена країна. Її ВВП у 2019 р. сягало 2,716 трлн дол. Рівень життя французів високий (ВВП на душу населення – понад 40 тис. дол. у 2019 р.). Більше половини населення працює у сфері послуг, у тому числі, й у туризмі.

Форма державного правління Франції – президентсько-парламентська республіка. Країна є унітарною державою. Вона разом з Корсикою поділена на 22 регіони та 96 департаментів. Територіальними одиницями Франції з особливим статусом є: Майотта, Сен-П'єр, Мікелон. Заморські території держави – це Бассас-да-Індія, о. Кліппертон, о. Європа, Французька Полінезія, Французькі Південні і Антарктичні землі, о. Глорйоз, о. Жуан-да-Нова, Нова Каледонія, о. Тромлен, о. Уолесс і Футуна. Столиця держави – місто Париж. Грошова одиниця Франції – євро.

Країна належить до Західної Європи, туристичний район – Франція і Монако.

Географічне положення Франції на заході Європейського континенту є вигідним як з економічної точки зору, так і для розвитку туристичної галузі. Моря і гори утворюють природні кордони країни з усіх боків, крім північно-східної частини, і, водночас, є важливими туристичними ресурсами. На заході, півночі і півдні територія країни омивається водами Атлантичного океану, зокрема, його Біскайською затокою, протокою Ла-Манш та теплим Середземним морем. Французи іноді називають свою країну «Ле Гексагон», що означає військове укріплення з шістьма бастіонами. Дійсно, територія

країни нагадує шестикутник, що розташований на великому плато, яке перетинають річки Сена і Марна. Уздовж кордонів з Бельгією, тягнуться горбисті рівнини вкриті лісами. Південніше вони переходять в гори Вогези, що підіймаються над долиною Рейну. Саме тут проходить кордон Франції з Німеччиною. Далі, на кордоні із Швейцарією, простягається гірський ланцюг Юра. Високогір'я Центрального масиву займає значну площу в центральній і південній частині, де подекуди розкинуті застигли вулканічні кратери. На заході протікає найдовша річка країни Луара. Вона бере початок на півдні в горах Севенни і спочатку тече на північ, а потім – на захід. Піренейські гори створюють природний кордон між Францією та Іспанією. На кордоні з Італією підіймаються грандіозні Альпи.

Отже, Франція оточена такими природними об'єктами, які є її природною туристичною скарбницею, межує з такими сусідами, які формують основні туристичні потоки до країни і є, водночас, її конкурентами в дуже популярній в Європі сфері туризму.

Понад 85 % жителів країни – французи. Свої етнічні особливості зберігають каталонці, корсиканці, бретонці, фламандці та ін. В країні проживає достатньо багато алжирців, португальців, іспанців, італійців, турків, вірмен, марокканців, тунісців, в'єтнамців, басків. Католики складають 90 %, що підтверджує сильні традиції Римської католицької церкви. Офіційна мова країни – французька. Переважна більшість населення (понад 70 %) мешкає у містах. Рівень життя французів високий. Більше половини населення працює у сфері послуг, у тому числі, й у туристичній сфері.

Французька нація відрізняється багатою історією і культурою, яка завжди впливала і впливає нині на розвиток європейської культури. Найбільшими перевагами французів, на думку іноземців, є їх енергійність, привітність, працелюбність, розум, готовність прийти на допомогу, галантність, за-

хопленість. Французи відрізняються значним бажанням до спілкування, від якого отримують задоволення. У минулому Франція значно вплинула на формування європейського етикету, а французька мова довгий час була мовою дипломатичного листування. Французи виховані так, що потрапляючи в іншу країну, з легкістю засвоюють і чужі традиції, і чужі норми поведінки. У той же час, для французів характерні й такі риси, як метушливість, скептицизм, часто недостатньо стримуючи вчинки, зверхність, недостатня пунктуальність. По праву пишаючись своєю мовою, французи зазвичай погано знають іноземні мови.

Чинники розвитку туризму. Туристична привабливість Франції пояснюється насиченістю території різноманітними ресурсами, серед яких насамперед історико-культурні пам'ятки та архітектурні об'єкти, які охоплюють стародавню римську епоху, середньовіччя, нові часи і сучасність. Це – собори, монастирі, палаци, фортеці і різноманітні музеї, що майже не зазнали руйнувань у ХХ ст. Зокрема, прославлені замки Луари, палац-музей Лувр, собор Нотр-Дам у Парижі, палац Пале-Рояль, монастир Сен-Мішель, собор Сен-П'єр в Ангулемі, собор в Реймсі і дуже багато інших.

49 (2020 р.) культурних і природних об'єктів Франції включені до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Серед них: Мон-Сен-Мішель та його бухта в Нормандії, Версальський палацовий парковий ансамбль, Шартрський собор, середньовічний центр Каркассона та ін.

Франція дала світу відомих мислителів (Шарля Луї де Монтеск'є, Жан-Жака Руссо, Вольтера), письменників (О. Бальзака, Е. Золя, Гі де Мопассана, А. Дюма, Ш. Перро, А. Франса), художників (П. Гогена, А. Матісса, К. Моне, Е. Мане та ін.), музикантів (Ж. Бізе, М. Равеля, К. Дебюссі та ін.). Місця, пов'язані з їхнім життям і діяльністю, є потужними біосоціальними туристичними ресурсами.

Природні умови і ресурси Франції сприятливі для розвитку туризму. Серед них: рельєф, клімат, велика протяжність берегової лінії, придатної для відпочинку. Особливості рельєфу, а саме гірські масиви Альп і Піренеїв, використовують для організації активного відпочинку і розвитку рекреаційного туризму. Панування середземноморського типу клімату на півдні країни та помірною морського на решті території є також важливим рекреаційним ресурсом території країни. Туристичною базою є й морські узбережжя з чудовими пляжами, судноплавні річки, серед яких: Сена, Луара, Гаронна, Рона. У межах країни використовуються численні джерела цілющих мінеральних вод. Територія Франції вкрита широколистяними лісами, на які припадає понад 25 % площі країни, на півдні переважає середземноморський маквіс, що подекуди змінює культурна рослинність – маслинові гаї, виноградники, фруктові і декоративні дерева. З метою збереження флори і фауни, створені 11 національних природних парків, ландшафти яких одночасно є й важливими туристичними ресурсами. Справжнє багатство країни – парки і сади. У садово-парковому мистецтві Франції немає рівних у світі. Тому не даремно її називають законодавицею моди у ландшафтному дизайні.

Франція на увесь світ відома своєю аутентичною кухнею, що значно мотивує туристів відвідати різні регіони країни. Найбільш відомими стравами французької кухні є тости, круасани, трюфелі, рататуй, кіше, багети.

Цікаві факти. Особливими рецептами та стравами пишається кожний регіон Франції. Нормандія відома своїми сирами та кальвадосом, у Бретані традиційним блюдом є млинці з гречаної крупи з яєчною, м'ясною чи сирною начинкою, а на південному-заході обов'язково слід скуштувати фуа-гру – паштет з печінки гусей. У Тулузі традиційним блюдом є боби, запечені в горщику – «касуле», а в Марселі готують суп бу-

йабесс із свіжої риби та морських водоростей. Цей суп вважається одним з найбільш характерних блюд французької кухні, проте в різних регіонах його готують по-своєму. У Руані слід скуштувати ковбаски андуй, в Гаврі – бісквіти, а в Онфлері – равликів у винному соусі.

У Франції також дуже люблять закуски з морепродуктів і соуси, яких нараховується понад 3000 видів. Французи вважають, що продукти харчування повинні мати вишуканий смак і гарний зовнішній вигляд, а також бути корисними. Тому до усіх других страв вони подають овочі – спаржу, салати, артишок.

І все-таки одним з основних продуктів французької кухні є сир, який представлений в країні понад 500 сортами! Багато сирів мають назву тієї місцевості, де вони виготовлені, а їхня форма відображає не тільки технологію його приготування, а й історію створення сорту.

Важливим чинником розвитку туризму в країні є також добре розвинена інфраструктура, транспортна доступність, високий рівень туристичного обслуговування та організації турів, забезпеченість інформацією, картами, сувенірами. Достатньо високим рівнем відрізняється інфраструктура, яка використовується для організації ділових зустрічей: конференцій, нарад, симпозіумів, а також інфраструктура індустрії розваг.

Важливу роль у розвитку в'їзного іноземного туризму відіграє такий чинник як наявність платоспроможних туристів з сусідніх країн.

Природні й соціально-економічні умови Франції сприятливі як для культурно-пізнавального, так й для ділового, рекреаційного, зокрема, лікувально-оздоровчого, купально-пляжного та активного різновидів туризму.

Стан і тенденції розвитку туризму в країні. Туризм є важливою галуззю економіки Франції. В нематеріальній сфе-

рі діяльності туризм Франції належить до трійки лідерів. Країна посіла перше місце за кількістю іноземних туристів ще до другої світової війни і цю першість, за виключенням окремих років, зберігає до нині. Так, за даними ЮНВТО у 2018 р. обсяг туристичних прибуттів до країни становив 89,4 млн. За цим показником Франція займає перше місце у світі, випереджаючи Іспанію, США, Китай, Італію та інші країни першої десятки.

У туристичному секторі Франції зайнято близько 3 млн осіб. Загальний внесок туризму у ВВП країни становив у 2018 р. понад 265 млрд дол. або 7%.

Доходи від туризму характеризуються тенденцією до коливання: 70,7 млрд дол. у 2010 р., 54,5 млрд дол. у 2011 р., 53,7 млрд дол. в 2012 р., 64 млрд дол. у 2019 р.

Франція за доходами від міжнародного туризму займає третю сходинку, після США та Іспанії. Це пояснюється у цілому нетривалим перебуванням туристів в країні, у цілому меншими їхніми витратами, а також зменшенням в останні роки ділових туристів через низку терактів та пандемією. Кожен турист витрачає у Франції пересічно понад 600 дол., що менше, ніж в кожній з країн Топ-десятки. Зовнішній баланс французького туризму позитивний, тобто дохід від туризму перевищує ті витрати, які здійснюють французькі туристи, подорожуючи за кордон.

Більш як 4/5 іноземних туристів у Франції – це туристи з європейських країн: німці, англійці, бельгійці, голландці, швейцарці та скандинави, а також туристи з Центральної і Східної Європи, решта – американці, араби, японці, китайці. Значно підвищилася в останні роки частка туристів з країн Центральної і Східної Європи. Пересічно щорічно до столиці Франції з туристичною метою прибуває понад 500 тисяч українців.

Державна політика у сфері туризму. Офіційним державним органом, який займається розвитком туризму у Фран-

ції, є Державний секретаріат з питань туризму та Управління туризму, що перебуває у структурі Міністерства транспорту та суспільних робіт. У їхній компетенції – регулювання туристичної галузі, аналіз тенденцій її розвитку, інвестування, міжнародна діяльність.

В якості консультативного органу при Міністерстві діють Національна рада з питань туризму, Національне агентство з питань відпусткових подорожей, Національний комітет з процвітання Франції, що опікуються відповідно туристичною статистикою й маркетингом, соціальним туризмом, екологічними проблемами.

Види туризму, туристичні центри, райони, основні тури з України. У Франції сформувалися різні за спеціалізацією туристичні райони. Серед них: Столичний, Середземноморський, Північно-Східний, Північно-Західний, Південно-Західний та Альпійський.

До Столичного району належить насамперед столиця Франції Париж, який відомий як столичне місто ще з 987 р. Тут розвиваються різні види туризму, серед яких переважають пізнавальний, діловий, розважальний туризм. У Парижі у 2017-2018 рр. було відмічено значне зростання числа туристів, що склало понад 7 % від загальної кількості туристичних прибуттів до країни. Нині потік туристів до столиці Франції формується переважно з британців, американців, китайців. Проте найбільше за останні роки серед туристів зростає частка прибулих з країн Східної Європи та з Близького Сходу.

Наведена нижче характеристика туристичних ресурсів Парижу не вичерпує усіх його туристичних можливостей, але надає загальне уявлення про кількість і їхнє пізнавальне значення.

Про Париж часто говорять, що він є головним світовим перехрестям і одночасно тихою провінцією, що складається з безлічі містечок, де кожний може вибрати своє. Французька

столиця займає 105 км² і поділяється на 20 адміністративних округів, кожний з яких має свої туристичні ресурси, зокрема, безліч архітектурних об'єктів, центрів культури і мистецтва, ландшафтних куточків, історичних пам'яток тощо. Окрім багатой культурної спадщини, важливими чинниками, що підвищують туристичну привабливість Парижу, є шопінг, висока мода та гастрономія.

Париж був заснований на острові Сіте, який сьогодні є центром паломництва туристів. Тут зосереджено кілька всесвітньо відомих пам'яток культури, серед яких насамперед величний Нотр-Дам – Собор Паризької Богоматері, що підіймається над Сеною на 130 м. Він є географічним центром Парижу, про що свідчить відмітка біля входу до Собору, від якої відраховують усі відстані у Франції. Неподалік від Нотр-Даму розташована Капелла Сент-Шапель – дві церкви готичної архітектури, що нагадують своїми вітражами дорогоцінні скриньки.

На березу Сени височить палац Пале-Рояль з затишними внутрішніми дворами, навколо якого розкинувся найбільш жвавий квартал столиці з міністерствами, банками, страховими компаніями, туристичними агентствами. Неподалік від палацу розташований найвеличніший музей світу – Лувр, в якому зібрані шедеври світового живопису і скульптури відомих майстрів. В Парижі багато й інших музеїв, які приваблюють численних туристів. Це, зокрема, музей д'Орсе, де експонуються роботи художників-імпресіоністів, музей Гіме, присвячений мистецтву стародавнього Сходу і стародавнього Єгипту та інші художні музеї. Є в столиці й незвичні музеї, як-то: Музей планів і рельєфів, де виставлені сотні макетів французьких фортець XVII-XIX ст., виготовлених з картону, паперу, шовку і дерева. Цікавим є Музей віял, обладнаний понад століття тому, який зберіг свій первинний інтер'єр в стилі Генріха II. Тут зберігається понад 800 віял, виготовле-

них, починаючи з XVIII ст. й до наших днів. Серед інших незвичних тематичних музеїв – Музей воскових фігур, Музей ляльок та Музей магії.

Елисейські поля – одна з найкрасивіших центральних вулиць Парижу, яку вінчає Триумфальна арка, побудована у 1806-1836 рр. Їй донині вона прикрашає площу Етуаль. Елисейські поля називають вулицею розкоші, де розміщені будинки високої моди, художні галереї, розкішні магазини.

Одним з найкрасивіших паризьких кварталів є квартал Маре, що відрізняється архітектурною єдністю. Це ідеальне місце для прогулянок живописними середньовіковими вулицями.

Цікаві для туристів у Парижі Ейфелева вежа і Будинок Інвалідів, розміщені у сьомому окрузі міста, чверть території якого належить церкві. Тому він ніби схований за стінами і важкими воротами. Коли ж вони відчиняються, то можна побачити прекрасні дворики з внутрішніми садами.

900 років тому П'єр Абеляр розпочав читати на горі Сент-Женев'єв лекції з філософії. Читав він латинською – мовою наукового світу. Відтоді один з найбільш привабливих нині кварталів, що розташований у п'ятому окрузі столиці, назвали Латинським. У XIII ст. тут був заснований коледж Сорбонна – нині один з найпрестижніших університетів світу, вчитися у якому можна без обмежень віку упродовж усього життя.

Окрасою тринадцятого округу є гора Монмартр, колишня околиця Парижу, яка сьогодні – це своєрідний притулок богеми: поетів, художників, скульпторів. Тут височіє всесвітньо відома Базилика Сакре-Кьор.

Своєрідним туристичним осередком Столичного району, крім Парижу, є долина річки Луара (об'єкта Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО), важливий з давніх часів водний шлях країни. Крім того, тут розташовано багато пам'ятників роман-

ської епохи, які збільшують пізнавальний інтерес до Франції і сприяють розвитку пізнавального туризму. Серед них – понад 60 вишуканих замків, які у більшості випадків побудовані або значно перебудовані у період французького Відродження, у ті часи, коли французькі королі жили на берегах великої річки, її приток або поблизу від них (XV–XVI ст.). Значна частина замків має середньовічне коріння, зберігаючи архітектурні риси того часу дотепер.

Середземноморський район славиться Французькою Рив'єрою. Лазурний берег спеціалізується на туризмі з метою відпочинку і розваг та лікувально-оздоровчому. Це район престижних фешенебельних приморських курортів, серед яких: Канни, Ніцца, Грасс, Вільфранц, Больє, Ментон та ін. Лазурний берег має добре розвинену туристичну інфраструктуру. Це насамперед готелі, переважно класу люкс, заклади харчування, мережа автострад, комфортні пляжі та інші об'єкти, необхідні для повноцінного відпочинку. Район Французької Рив'єри приваблює туристів своїми міжнародними подіями – фестивалями, виставками.

Осередки Середземномор'я Прованс, Корсика і Лангедок-Руссільйон, що на південному-сході країни, є нині не менш важливою туристичною меккою Франції, ніж Лазурний берег. Тут пропонують туристам як відпочинок, так і численні історико-пізнавальні екскурсії, розваги та інші послуги. Тут зібрано багато об'єктів культурного минулого країни: римські арени, тріумфальні арки, акведуки. В районі Лангедок-Руссільйон формується своєрідне продовження блакитного берега Французької Рив'єри, нові центри Ла-Грантд-Мот, Агд, Сен-Тропез та ін.

Північно-Східний туристичний район Франції – це Бургундія, Шампань, Ельзас, які пропонують туристам пізнавальний, подієвий, діловий, еногастрономічний, у тому числі, дегустаційний туризм. Цей район – історичний центр все-

світньо відомих французьких вин. Центром Бургундії є місто Діжон, Шампані – Реймс, Ельзасу – Страсбург.

Альпійський район відрізняється своїм гірським рельєфом. Тому тут розвивається спортивний туризм, де неодноразово проводилися зимові олімпійські ігри, центрами яких були Альбервіль і Гренобль. Цікавий цей район також і з пізнавальної точки зору. Він також задовольняє рекреаційні потреби туристів, зокрема, лікувально-оздоровчим відпочинком. Тут розташовані всесвітньо відомі бальнеологічні курорти Віші та Ла-Бурбуль.

Південно-Західний район Франції – Аквітанія та Південні Піренеї – це район розвитку туризму з метою відпочинку і розваг, дегустаційного та ділового його видів. Аристократичним туристичним центром тут є місто Біарріц, розташоване поблизу міста Бордо. Воно приймає як ділових туристів, так й тих, що бажають відпочити на піщаних пляжах і в соснових лісах.

Північно-Західний туристичний район включає Бретань і Нормандію. Для туризму тут використовують не тільки скельні і піщані береги заток Атлантичного океану, а й численні місця, пов'язані з життям і діяльністю видатних постатей. Крім того, на цій землі багато фортець, замків, абатств. Тому пріоритетним видом туризму району є екскурсійний пізнавальний туризм. Туристичні центри – це міста Руане, Онфлер, Сен-Мало та ін.

Незважаючи на таку різноманітність туристичних дестинацій, найбільш відвідуваними туристами залишаються Париж з його околицями, Ніцца, Ліон, Руан, Страсбург, Ла-Рошель, Лурд, Бордо, Марсель.

Найбільш популярними турами до Франції серед більшості туристів, що відвідують країну, у тому числі й українців, є «Вікент у Парижі», «Париж- Променад», «Таємниці Півночі Франції», «Таємниці Півдня Франції», «Париж-Диснейленд»,

«Легенди Середземномор'я», «SPA-курорти Франції», «Замки Луари» та ін. Дуже популярними є тури, які поєднують відвідування столиці Франції та інших європейських столиць, наприклад, «Європейський феєрверк».

Спеціальна туристична інформація про країну. Українці, які мають біометричні паспорти, мають право в'їзджати до Франції без візи. Громадянам України, що не мають таких паспортів, необхідно оформити шенгенську візу. Під час пандемії, туристам потрібен сертифікат про щеплення. Реєстрацію туристи в країні не проходять.

У Франції декларується ввезення і вивезення суми грошей у будь-якій валюті, що є еквівалентом 10 тис. євро. Заборонено увозити зброю, наркотики, вибухові речовини, порнографію, золото (крім власних прикрас), нелегально видані матеріали.

Митному контролю при вивезенні підлягають предмети мистецтва, антикваріату, зброї, виробів із дорогоцінних матеріалів. З цих товарів знімається мито у розмірі 6-7 %, якщо їх вартість перевищує 3 тис. євро. При увезенні тварин необхідно мати ветеринарне свідоцтво з відміткою про щеплення від сказу. Ввозити кошенят і цуценят до 3 місяців не дозволяється.

Для туристів корисною буде інформація про те, що у ціни готелів і ресторанів входять податки і плата за обслуговування. У кафе, барах і деяких ресторанах дешевше приймати їжу і напої біля стійки, ніж за столом. Зазвичай зазначається дві ціни «біля стійки» й «за столом». Обід на вуличних столиках біля ресторану чи кафе коштує на 20 % дорожче, ніж у приміщенні. Чайові в розмірі від 12 до 15 % включаються у рахунок, проте решту у вигляді дрібних монет прийнято залишати на столі. Також корисно знати, що продукти в магазинах у центрі міста на 15-40 % дорожчі, ніж у супермаркетах на околицях. Для Франції у цілому характерний низький рівень

злочинності, але число дрібних крадіжок майна досить велике, особливо в транспорті, на зупинках та під час екскурсій.

ПІДСУМКИ

➤ Франція – країна Західної Європи, яка має найвищий показник туристичних прибуттів у світі.

➤ Туризм Франції розвивається стабільно, що зумовлено як державною політикою у сфері туризму, так й іншими чинниками: наявністю потужних туристичних ресурсів, розвинутою інфраструктурою, зручним географічним положення щодо основних країн-постачальників туристів.

➤ У Франції представлені усі відомі види і різновиди туризму, а переважають культурно-пізнавальний, задля відпочинку і розваг, діловий, лікувально-оздоровчий туризм.

➤ Основними туристичними районами Франції є: Столичний, Середземноморський, Північно-Східний, Північно-Західний, Альпійський, Південно-Західний.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Які чинники зумовили потужний розвиток туризму у Франції?

2. Які природні ресурси Франції є найбільш атрактивними для туристів?

3. Позначте на контурній карті основні туристичні райони Франції та їх центри.

4. Доведіть, що туризм займає одне з провідних місць в економіці Франції.

5. Поясніть вислів Фредеріка Шопена: «Париж – це все, що ти захочеш».

Дискусійні питання

❖ Чи можливе формування нових туристичних районів у Франції? Якщо так, то якими будуть їхні конкурентні переваги?

Підготуйте есе, обравши одну із запропонованих тем:

✓ Етнічні особливості, побут і традиції французів та їх використання у туризмі.

✓ Парки садового-паркового мистецтва Франції як туристичні дестинації.

Джерела інформації

1. Горнолыжные курорты Франции. URL: <http://www.visitalps.ru/countries/france>.

2. Женевское озеро. URL: <https://tonkosti.ru/>

3. История Лазурного Берега. URL: <http://viva-nice.de/home/istoria>

4. Лучшие пляжные курорты Франции. URL: https://www.tursvodka.ru/information/for_traveler/best_beach_resorts_france/

5. Офіційний сайт Уряду Франції. URL: <http://www.gouvernement.fr/en/news>

6. Париж інфо. URL: www.parisinfo.com.

7. Туристичне країнознавство: країни лідери туризму. навч. посіб. / за ред. О.О. Любіцевої Київ: Альтерпрес, 2008. 436 с.

8. Туризм Франції. URL: www.atout-france.fr

9. Les chiffres clés du tourisme dans l'Allier URL:https://www.allier-auvergne-tourisme.com/contenus//mediatheque/4728/141120115641_chiffres-cl--s-2013-vf.pdf

10. Parks, reserves, and other protected areas in France. URL: [://www.parks.it/world/FR/Eindex.html#Nord](http://www.parks.it/world/FR/Eindex.html#Nord)

11. Stratégie Destination France 2010-2020. URL: https://www.entreprises.gouv.fr/files/files/directions_services/tourisme/territoires/Contrats_de_destination/atout-france-strategie-marketing-2010-2020.pdf

12. Stratégie régionale du tourisme et des loisirs 2016 – 2021. URL: http://www.regioncentre-valde Loire.fr/files/live/sites/regioncentre/files/contributed/docs/assemblee/seancesplenieres/deliberations/2017/17_01_04_ANNEXE_STRATEGIE_TOURISME.pdf

13. The French Ecotourism Market (English version). URL: <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284405251>

14. The Regions of France. URL: <https://about-france.com/regions.htm>

2.2.2. Іспанія

Загальні відомості про країну. Офіційна назва – Королівство Іспанія. Країна розташована на південному заході Європи на Піренейському півострові і займає майже 85 % його території. До держави входять Балеарські та Пітіузькі острови у Середземному морі, Канарські острови в Атлантичному океані, а також невеличкі острови та міста Сеута і Мелілья, що на північному узбережжі Африки. Іспанія віддалена від Північної Африки усього на 13 км. Площа Іспанії – 504,6 тис. км², населення – понад 47,4 млн осіб (2020 р.), столиця – Мадрид, розташована майже в центрі країни.

Іспанія належить до Південної Європи, Піренейського туристичного району.

Цікаві факти. В жодній європейській країні цивілізації не змінювалися так часто, як в Іспанії. Це дуже добре простежується на прикладі столиць: у часи римлян столицею була Ельче, потім Меріда; при пануванні готів – Толедо; столицею панівних арабів була Кордова, а столицею маврів – Гранада і, нарешті, Мадрид. З цієї причини в архітектурі старих міст спостерігається нашарування різних стилів.

За формою державного правління Іспанія є парламентською (конституційною) монархією, за устроєм – унітарна держава, яка належить до країн з середнім рівнем розвитку. ВВП – понад 1,39 трлн дол. (2019 р.), ВВП на душу населення – 29,6 тис. дол. (2019 р.).

З 1986 р. Іспанія – член ЄС, що суттєво вплинуло на прогресивний розвиток країни. Грошова одиниця – євро.

Територія країни поділяється на 50 провінцій, що є складовими 17 автономних областей. Кожна з провінцій та їх населення має свій особливий колорит: суміш традицій, звичаїв, мов, проте офіційна мова в усіх провінціях – іспанська. Іспанців відрізняє відкритість, людяність, серйозність. Вони мають почуття гумору, здатні добре працювати

в команді. У своїй поведінці і в особистому житті іспанці завжди виглядають урочистими з підкресленим іспанським аристократизмом та почуттям особистої гідності. У цілому вони є помірними людьми, щиро відданими законам, особливо законам релігії. Пануючою релігією є католицизм. Релігія значно впливає на життя і діяльність людей: в країні дуже панують релігійні свята, дотримуються національних традицій.

Іспанія має зручне географічне положення, особливо щодо сусідів. На північному-сході вона межує з Францією, на заході – з Португалією. Загальна протяжність суходільних кордонів 1903,2 км. Північні, південні і східні кордони країни – морські. Довжина берегової лінії сягає майже 5000 км. На кордоні з Францією підіймаються засніжені піки Піренейських гір, які отримують значну кількість опадів і сприяють формуванню тут переважно зелених лісових ландшафтів. Південні райони Іспанії відзначаються пануванням ксерофітних лісів і навіть напівпустельних природних комплексів. Через країну проходять важливі європейські та світові транспортні шляхи. Колись значні портові міста нині є відомими у світі курортами країни.

Чинники розвитку туризму. Основними чинниками розвитку туризму в Іспанії є природні умови території, зокрема, клімат, наявність комфортних середземноморських й океанічних пляжів на півострівному узбережжі та на архіпелагах Балеарських і Канарських островів, зручних портів. Значна кількість іспанських пляжів піднімає блакитні прапори ЮНЕСКО за чистоту та їхній екологічний стан.

У рельєфі країни переважають гори, які облямовують центральні райони з усіх боків. На півночі розташовані Кантабрійські гори, на північному сході – Піренейські, на сході розкинулися Іберійські і Каталонські гори, а на півдні – Сьєрра-Морена та Андалузькі гірські системи. Гори є важ-

ливим туристичним ресурсом за для організації активного відпочинку, зокрема, взимку.

Райони Середземноморського узбережжя, а також островів Іспанії, характеризуються субтропічним типом клімату, з жарким літом і теплою зимою. Саме ці території є найбільш популярними серед туристів.

На узбережжі Біскайської затоки, у так званій Зеленій Іспанії, клімат м'який і вологий. Незважаючи на приємні краєвиди, через морський тип клімату зі значним зволоженням упродовж усього року, ця територія поки що відстає у туристичному освоєнні.

Між скелястими атлантичними і піщаними середземноморськими узбережжями розташоване найбільше в Європі жарке і посушливе плато Месета, що розчленоване гірськими пасмами. Ця так звана суха Іспанія характеризується континентальним кліматом з незначною кількістю опадів, що зумовило формування тут степових посушливих ландшафтів.

Часто південно-східні райони країни відчувають на собі подих з африканських пустель у вигляді сухого і жаркого вітру сірокко, який несе багато піску і пилу. При цьому значно знижується вологість повітря, що негативно впливає на самопочуття людей. Незважаючи на такі кліматичні умови, район приваблює туристів своїми сільськогосподарськими ландшафтами та історичними пам'ятними місцями.

Клімат країни впливає не тільки на розвиток туризму, а й на щоденний режим дня людей. Так, полуденна жара є причиною післяобіднього відпочинку – сієсти. На цей час закриваються ділові установи і магазини. Знову відновлюється життя тільки з приходом вечірньої прохолоди.

В Іспанії добре розвинена річкова мережа, однак більшість річок маловодні. Найбільшими річковими системами є Дуеро, Тахо, Гвадіана, Гвадалквівір, що належать до басейну Атлантичного океану. З гірських хребтів стікають короткі,

але повноводні гірські річки. Річки використовують для організації туристичних внутрішніх маршрутів. Освоєні в країні також бальнеологічні ресурси – основа функціонування спра-курортів.

Надзвичайно різноманітним є тваринний світ Іспанії, а за видами птахів, що тут водяться, вона вважається найбагатшою в Європі. Влітку в різних районах країни можна побачити до 25 видів птахів-хижаків – яструбів, орлів, соколів, грифонів та ін. Дуже багато водоплаваючих птахів, серед яких: гуси, білі лелеки, фламінго, качки. Незважаючи на те, що тварини і птахи перебувають під охороною держави, їх можна побачити під час туристичних екскурсій.

Серед інших важливих чинників, що сприяють розвитку туризму в Іспанії слід відзначити насиченість культурно-історичними ресурсами, географічну близькість більшості країн-постачальників туристів, доступні ціни на туристичні послуги.

Безперечною перевагою і чинником розвитку туризму в країні є добре розвинена інфраструктура, яка відрізняється високою якістю й різноманітністю. Готельний сектор Іспанії представлений підприємствами різного класу й різних форм власності. Це – готелі, парадори, пансіонати, апартамент-готелі, молодіжні остали. За даними іспанського Національного інституту туризму, в країні налічуються понад 12 тис. готелів, з яких близько 2000 готелів належать до категорії 4-5 зірок (це майже 17 % усіх готелів країни), пансіонатів на 125 тис. місць і кемпінгів на 1,2 млн місць. У цілому загальна кількість місць розміщення в Іспанії становить понад один мільйон, з яких 86 % – це готелі. Найбільша кількість готелів зосереджена в Каталонії, а на Балеарських островах – найбільше місць розміщення (понад 300 тис.). До послуг туристів також близько 60 тис. ресторанів і 226 тис. барів, 172 майданчики для гольфу, 27 гірськокожних станцій, 226 спор-

тивних портів, призначених для занять вітрильним спортом. Туристів обслуговують майже 3 тисячі туристичних агентств з філіями.

Крім готельного сектора, Іспанія володіє розвинутою мережею транспортних шляхів. Найбільш затребуваним видом транспорту для туристів є авіаційний, яким користуються до 70 % подорожуючих. Понад 20 % туристів використовує автомобільний транспорт, решта – морський та залізничний. В останні роки уряд держави значні інвестиції вкладає у модернізацію залізниць, створюючи високошвидкісні сполучення.

Стан і тенденції розвитку туризму в країні. Туризм в Іспанії почав активно розвиватися у 60-ті рр. ХХ ст. Відтоді він став важливою статтею доходів і експортноорієнтованою сферою економіки країни. Кількість туристичних прибуттів до країни щорічно зростає і у 2019 р. становила 83 млн, що є третім результатом у світі.

Дохід від міжнародного в'їзного туризму становив у 2019 р. 74 млрд дол. – другий результат у світі. Частка туризму у структурі ВВП країни – 12 % (2019 р.) або понад 211 млрд дол. Такі високі показники пояснюються насамперед ефективною політикою держави, спрямованою на перетворення туризму у конкурентоспроможну сферу економіки. Туристичний баланс країни – позитивний, про що свідчить профіцит у 52 млрд дол. у 2019 р. (другий результат у світі після США).

Іспанія стає все більш популярною для туристів з Європи та Америки, нарощуючи щорічно кількість туристичних прибуттів на 2,5-3,5 %. При цьому обсяги витрат іноземних туристів постійно збільшуються і становлять у середньому 860-960 євро на людину. Серед іноземних відвідувачів Іспанії лідерами традиційно є британці, німці та французи. Зафіксовані також високі темпи зростання кількості туристів з країн Східної Європи, США та країн Північної Європи. Самі ж

іспанці надають перевагу насамперед внутрішньому туризму, а також найчастіше відвідують Португалію і Францію – країни-сусіди, та Велику Британію.

Майже 70 % людей перетинає кордон країни з метою відпочинку і розваг, близько 10 % приїждять на навчання та з іншою діловою метою, понад 5 % – на лікування або з особистих потреб.

Державна політика у сфері туризму. В Іспанії управлінням туризму займається Державний секретаріат з питань торгівлі, туризму і малого бізнесу, що перебуває у компетенції Міністерства економіки. Підпорядковуються Міністерству й такі органи як Центральна дирекція з туризму, яка здійснює розробку загальних напрямків державної політики у сфері туризму, готельна мережа «Paradores» та Іспанський інститут туризму «Turespasa». Такі важливі для розвитку туризму питання як ліцензування, сертифікація послуг, розробка стратегії виходу іспанського туризму на міжнародні ринки залишається компетенцією місцевої влади. З метою координації діяльності регіонів створено Раду з розвитку туризму, до складу якої входять представники органів влади усіх рівнів та представники туристичного бізнесу.

Види туризму, туристичні центри, райони, основні тури з України. Туризм задля відпочинку і розваг є основним видом в Іспанії. Він почав розвиватися одним з перших й до тепер є найбільш затребуваним та економічно ефективним. Приморські кліматичні курорти користуються найбільшим попитом влітку як серед іноземців, так й самих іспанців.

Цікаві факти. Іспанці присвоїли окремим ділянкам свого Середземномор'я яскраві імена, що відображають насамперед їх природні особливості. Так, Коста-Брава, у перекладі означає скелястий, дикий берег; Коста-дель-Маресме – низький берег; Коста-Дорада – золотий берег; Коста-дель-Асаар – берег апельсинової квітки; Коста-Бланка – білий берег; Коста-

Каліда – теплий берег; Коста-Тропікаль – тропічний берег; Коста-дель-Соль – сонячний берег.

Іспанія – це країна з багатою історією і культурою, тому культурно-пізнавальний туризм дуже популярний серед подорожуючих. На території країни збереглися історичні міста й поселення різних народностей, що мешкали тут у різні часи. Серед таких міст насамперед Мадрид і Барселона. Дванадцять історичних міст включені до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, серед яких: Алкала-де-Енарес, Авіла, Касерес, Кордова, Куенка, Івіса, Саламанка, Сан-Крістобаль-де-ла-Лагуна, Сантьяго-де-Компостела, Сеговія, Таррагона, Толедо. Загалом в країні знаходиться 49 (2020 р.) об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Різновид культурно-пізнавального туризму – релігійний туризм – також є масовим, особливо під час релігійних свят.

Іспанія є країною фестивалів, більшість з яких присвячені святам покровителям, місцевим традиціям та етнічним особливостям провінцій. Найвідомішими подіями, що привертають увагу туристів, є Севільський ярмарок, міжнародні кіно- і музичні фестивалі, виставки. Це – кінофестиваль в Сан-Себастьяні, осінній фестиваль мистецтва у Мадриді, музичні фестивалі в Барселоні та Гранаді, театральний фестиваль в Мадриді.

Цікаві факти. Великий інтерес у туристів викликають іспанські фієсти, які відбуваються майже безперервно, змінюючи одна одну у різних місцях і в різні пори року.

Унікальним серед подій в Іспанії є бій биків – знаменита корида. Це видовище запозичене з глибокої давнини, однак приваблює мільйони прихильників й до тепер. Найпопулярніший центр кориди – Севілья. У країні захисники тварин ведуть постійну боротьбу за заборону кориди.

Серед інших свят найбільш цікавими і привабливими для туристів є свято Королів, що відзначається у більшості міст

в січні, свято врожаю винограду, свято книги і троянд, що святкують у Барселоні, баталії маврів і християн, карнавал, що проводиться у день Святого Йосифа – покровителя теслярів та ін. Різдво Христове підводить ризику під щорічним циклом свят, що відмічаються в Іспанії.

Усі провінції Іспанії є своєрідними туристичними районами. На півночі країни кілька провінцій об'єднані у так звану Зелену Іспанію. До неї входять території Галісії, Астурії, Кантабрії й Країна Басків, які мають багато природних та історичних місць для відвідування туристами.

Цікаві факти. Північ Іспанії – це один з районів паломництва. Привертає увагу людей сюди так званий Шлях Якова – Галілейського рибалки, який одним з перших був покликаний до подвигу апостольського служіння. Коли учні Христа, прийнявши силу Святого духу, розійшлися, щоб освятити Землю світлом Євангелія, апостол Яків вирушив проповідувати Благую Звістку тоді до римської провінції Іспанії. А через кілька років повернувся до Єрусалиму. Цей шлях починається у Французькому місті Сен-Жан-П'є-де-Пор, що на кордоні Франції з Іспанією, а закінчується в іспанському місті Сантьяго-де-Компостел. Загальна довжина маршруту становить 800 км. Значна частина його пролягає гірськими тропами, перевалами, сільськогосподарськими угіддями, пустощами. За традицією, Шлях треба долати пішки або верхи. Незважаючи на труднощі, прочан досить багато – щорічно сотні тисяч. Є на Шляху Альто-де-Пердін (Гора Очищення) – гірський перевал неподалік від Памплони. На ньому встановлені християнський монумент і скульптурна група пілігримів. На монументі написано: «Тут перетинається зоряний шлях зі шляхом вітру».

Туризм найбільш стабільно розвивається в Каталонії, Валенсії, Андалусії, що відрізняються добре освоєними морськими узбережжя і потужною туристичною інфраструк-

турою. Приваблюють туристів й інші райони Внутрішньої Іспанії, такі як Арагон, Бастилія, Леон, Кастилія-Ла-Манча, Естремадура, де зберігається безліч пам'яток історії і культури. Острівна Іспанія є одним з найулюбленіших місць відпочинку для туристів. Пляжі Балеарських і Канарських островів дуже привабливі для тих, хто бажає відпочити або зайнятися водними видами спорту.

Окремим туристичним районом Іспанії є Мадрид, який по праву вважають одним з найкращих столичних міст світу. Він насичений значною кількістю пам'ятників історії і культури, що являють собою справжню скарбницю туристичних ресурсів. Унікальним архітектурним об'єктом міста є площа Плаза Маджор, яка закрита для транспорту і повністю віддана пішоходам, серед яких дуже багато іноземних туристів. Навколо площі зосереджені основні християнські храми. Ще однією унікальною площею центру міста є овальна площа Пуерто дель Соль (Ворота Сонця), яка є свідком різних історичних подій. Визначним пам'ятником архітектури є й Королівський палац Оріенте, сади якого також відкриті для туристів.

Улюблене місце туристів в столиці – музей Прадо – одна з найбагатших світових галерей мистецтва. Цікаві колекції мають й інші музеї, зокрема, Центра мистецтва королеви Софії, палацу Вальєрмоса.

У східній частині Мадриду знаходиться найбільший природний парк та арена для проведення кориди. Столиця Іспанії цікава не тільки з точки зору пізнавального туризму. Сьогодні місто – це діловий європейський центр. Столиця приймає значну кількість туристів, які приїжджають сюди у зв'язку з проведенням конгресів, ярмарок, виставок. У Мадриді добре обладнані ярмаркові парки і палаци конгресів, що робить його конкурентоспроможним у діловому туризмі як в Європі, так і в усьому світі.

Унікальністю і неповторністю відрізняються й інші міста Іспанії, особливо ті, що розташовані на іспанському узбережжі. Вони поєднують у собі успішний розвиток туризму та інших галузей господарства на фоні прекрасних природних ландшафтів. Серед таких міст насамперед місто Аліканте, що є одним з найвизначніших центрів міжнародного туризму в країні.

Столиця Балеарських островів місто Пальма-де-Мальорка органічно поєднує сліди арабського впливу і готичного мистецтва з функціями міста-порту, що добре пристосувався до прийому туристів на відпочинок. Визнаним центром міжнародного молодіжного туризму є Івіса, заснована карфагенянами, а також Малага – центр іспанської туристичної зони Коста-дель-Соль. Увагою туристів користуються й такі міста як Сарагоса (столиця Арагони) та Севілья (столиця Андалусії) завдяки їхньої багатой архітектурної спадщини.

Особливу роль в розвитку туризму Іспанії відіграє Каталонія – район найрізноманітніших видів туризму. Район відрізняється дуже давньою історією і культурою. Адже не даремно її пам'ятки первісного та античного мистецтва – численні настінні розписи – проголошені ЮНЕСКО Всесвітньою спадщиною. У цій провінції Іспанії пропонують відпочинок біля моря (Коста-Брава, Барселона, Коста-Дорада тощо), лікування термальними водами, сільський туризм, для якого тут створена необхідна інфраструктура: понад 1200 баз на 10 тис. місць, активний туризм, зокрема, треккінг, кінний і велосипедний туризм, гірськолижний.

Цікаві факти. Каталонія займає перше місце в Іспанії за кількістю лижних станцій. З 17 діючих, 11 є гірськолижними, а 6 – базами бігових лиж. 130 механічних підйомників каталонських станцій здатні перевезти 130 тис. осіб за годину, а установки штучного снігу гарантують безперебійне функці-

онування от 82 до 100 % трас, загальна протяжність яких сягає близько 610 км.

У Каталонії у передгір'ях Піренеїв і у самих горах розташовані найбільші національні природні парки, що приваблюють тисячі туристів. Одним з елементів самобутності району є традиційні народні свята, зокрема, День Святого Георгія, який відзначають 23 квітня. Це свято було оголошено ЮНЕСКО Міжнародним днем книги.

Великою популярністю користуються Канарські острови як район туризму задля відпочинку й розваг. Завдяки комфортному тропічному клімату, туризм розвивається тут упродовж усього року на трьох найбільших островах: Тенеріфе, Лансароте, Гран-Канарія.

Отже, беззаперечними лідерами серед туристичних напрямків в Іспанії є Канарські та Балеарські острови, на які припадає понад 40 % від загальної кількості туристів, що прибуває в країну. За ними розташувалися курорти Каталонії (14 %), Андалусії (9 %), Валенсії (понад 5 %). Зростає кількість тих, хто здійснює подорожі континентальною Іспанією та відвідує північні її узбережжя.

Найбільше коштів іноземні туристи витрачають у Каталонії. Дещо менше – на Канарських та Балеарських островах. Далі слідують Андалусія, Мадрид та Валенсія.

Спеціальна туристична інформація про країну. Безвізовий режим в'їзду до Іспанії (до 90 днів протягом 180 днів) передбачений для власників біометричних паспортів громадянина України, в інших випадках дозволений в'їзд за шенгенською візою. Наявність у особи медичного страхового полісу є обов'язковою умовою для в'їзду до країни. Перебуваючи на території Іспанії, необхідно неухильно дотримуватись її законодавства.

В Іспанії здійснюється вибірковий митний контроль в спеціально відведених місцях або безпосередньо в тран-

спортних засобах, на яких іноземці в'їжджають на територію країни. Обов'язковому декларуванню підлягає переміщення через митний кордон держави грошей, банківських чеків, електронних платіжних засобів у будь-якій валюті на суму, яка не перевищує десять тисяч євро.

До країни можна ввозити особисті речі, а також одну відеокамеру, два фотоапарати та по десять плівок до кожного, з них. Дозволяється ввозити також спортивний інвентар для особистого користування, предмети для користування у кемпінгу. На митниці можна отримати квитанцію на речі, що ввозяться. Заборонений увіз наркотиків, зброї, вибухових речовин. При ввезенні домашніх тварин потрібно мати довідку про їх здоров'я та прививки від сказу.

В Королівстві Іспанії визнаються українські посвідчення водія. Орендувати автомобіль в країні можна в аеропорту, на вокзалі або в офісах відповідних компаній. Для цього необхідно надати паспорт, посвідчення водія та іменну кредитну/дебітну банківську картку. Водійський стаж повинен бути не менше 2-х років, а вік орендаря – не менше 21 року.

У спілкуванні з іспанцями варто не торкатися деяких тем, наприклад, кориди, релігії, достатку, політики або віку. В Іспанії заборонене паління у громадських місцях.

Обідня перерва в Іспанії триває з 13-14 год. до 16-17 год., після 17 год. переважна більшість закладів харчування зачинена. Увечері іспанські ресторани розпочинають свою роботу з 20-21 год. Магазины працюють з 09.00 до 21.30. У неділю в багатьох регіонах Іспанії магазини та інші громадські місця зачинені.

Серед українців найбільш популярними турами до Іспанії, крім відпочинку на морі, є такі як: «Мадрид – душа Іспанії», «Прекрасна Барселона», «Чарівна Каталонія», «Іспанські мотиви» та ін.

ПІДСУМКИ

- Іспанія є лідером з розвитку туризму, який впливає у цілому на економіку країни.
- Чинниками успішного розвитку туристичної сфери Іспанії є географічне положення країни, наявність природних та культурно-історичних ресурсів, високий рівень розвитку інфраструктури.
- Морські узбережжя – райони туризму з метою відпочинку та розваг, міста країни – центри культурно-пізнавального туризму.
- Туристичні райони Іспанії співпадають з основними адміністративними одиницями – провінціями.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Які чинники сприяють інтенсивному розвитку туризму в Іспанії?
2. Як туризм впливає на економічний розвиток країни?
3. Позначте туристичні райони і центри Іспанії на контурній карті і поясніть їх спеціалізацію.
4. Складіть порівняльну характеристику двох приморських курортів Іспанії, спрогнозуйте перспективи їх розвитку.
5. Розробіть туристичний маршрут по Іспанії для молодіжної групи з України. Обґрунтуйте вибір маршруту.

Дискусійні питання

- ❖ Конкурентні переваги і недоліки туризму Іспанії у порівнянні з іншими країнами Південної Європи.
- ❖ Чи зможе «Зелена Іспанія» наростити туристичний потік?

Підготуйте есе, обравши одну із запропонованих тем:

- ✓ Стежками іспанських художників.
- ✓ Традиції в іспанській освіті як чинник розвитку туризму.

Джерела інформації

1. Мальська М.П., Гамкало М.З., Бордун О.Ю. Туристичне країнознавство. Європа: навч. посіб. Київ: ТОВ Центр Учбової літератури, 2009, 224 с.
2. Офіційний сайт UNWTO URL: <https://www.unwto.org/>
3. Офіційний сайт Міністерства промисловості, енергетики та туризму Іспанії. URL: www.minetur.gob.es/es-es/Paginas/index.aspx.
4. Парфіненко А.Ю., Сідоров В.І., Любіцева О.О. Туристичне країнознавство: підручник 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ: Знання, 2015. 551 с.
5. Редько В.Є. Туристичне країнознавство: курс лекцій. URL: <http://otherreferats.allbest.ru/sport/d00379594.html>
6. Семенов В.Ф. Дипканюк О.В., Олійник В.М. Туристичне країнознавство: навч. посіб. 2-ге вид., допов. та перероб. Херсон: Гринь Д.С., 2013. 392 с.
7. Туристичне країнознавство: країни лідери туризму: навч. посіб. / за заг. ред О.О. Любіцевої. Київ: Альтернатива, 2008. 436 с.
8. Туризм в Іспанії. URL: <http://ukr.newcounsel.org/index.php/2013-09-17-08-30-12>.
9. Туризм в Іспанії. URL: <http://www.geograf.com.ua/spain/530-spain-tourism>.

2.2.3. Італія

Загальні відомості про країну. Офіційна назва Італії – Італійська Республіка. Площа держави разом з островами Сицилія та Сардинія становить 301,3 тис. км², населення – 60,8 млн осіб (2020 р.). Форма державного правління – парламентська республіка, устрій – унітарна держава. Поділяється країна на 20 областей, 5 з яких мають статус автономних. Столиця Італії – Рим, грошова одиниця – євро. На території Італії знаходяться два анклави – держави Ватикан і Сан-Марино.

Італія належить до економічно розвинених держав Великої сімки. ВВП країни – понад 2,0 трлн дол. (2019 р.), ВВП на душу населення – 33,2 тис. дол. (2019 р.). Країна розташо-

вана у Південній Європі, туристичний район – Апеннінсько-Мальтійський.

Географічне положення Італії на півдні Європи зручне як для розвитку економіки і зовнішніх зв'язків, так і для розвитку туризму. Територія країни складається з материкового суходолу, півострівної й острівної частин, має протяжні морські кордони Адріатичного, Лігурійського, Тірренського, Іонічного і Середземного морів. Загальна протяжність суходільних кордонів 1899, 2 км, тоді як морських – майже 5 тис. км. На півночі Італії підіймаються вкриті снігами і льодовиками Альпи. На східних кордонах і на узбережжі Адріатичного моря простягаються рівнини. Апеннінський півострів перетинається видовженим гірським пасмом хребтів. Між Альпами і Апеннінами розташована досить велика Паданська рівнина, по якій несе свої води річка По. Західне узбережжя представлене слабо хвилястою рівниною.

Найближчими сусідами Італії є Франція, Словенія, Швейцарія та Австрія. Відстань від Італії до Африки – найближче розташованого материка, усього 148 км.

Переважна частина населення Італії – понад 90 % – італійці, хоча вони себе вважають римлянами, венеціанцями, сицилійцями, а потім вже італійцями, що пов'язано з історією формування країни. Регіональні відмінності проявляються і в мові (хоча більшість населення говорить італійською), звичаях, традиціях. У містах проживає близько 60 % населення Італії. 99 % італійців сповідують католицизм.

На думку іноземців, італійці – це народ, в характері якого домінує експресивність, схильність до емоцій. Стримання емоцій вони вважають чимось неприродним. Важливими рисами італійців є людяність, кмітливість, розум, тонкий смак. Вони завжди і скрізь здатні насолоджуватися природою і мистецтвом. Італійці дуже люблять публічні розваги: карнавали, парадні спектаклі, процесії. Невипадково Італія стала

батьківщиною карнавалів. Також це країна, де частіше ніж будь-де, трапляються прояви доброзичливості і добродушності.

Цікаві факти. Великою популярністю у світі користується традиційна італійська кухня. Але кожна область країни славиться своїми місцевими стравами: Лігурія – рибою, звареною в олії з великою кількістю зелені; Ломбардія – супоміз тельбухом, Умбрія – сосисками з печінки, венеціанські провінції – рисом з зеленим горошком, а Неаполь – всесвітньо відома своєю піцею. Традиційне блюдо римлян – картопляні галушки з телятиною.

Чинниками розвитку туризму в Італії є насиченість країни туристичними ресурсами, як природними, так й культурно-історичними. Всесвітньо відома історія Італії, краса її природи, твори мистецтва, культурні пам'ятники, релігійні свята, мода й італійський стиль життя, вино й гастрономія – ось ті ключові чинники, які зробили Італію важливим туристичним напрямком світового рівня.

Усі природні ресурси – геоморфологічні, кліматичні, водні, біологічні є базою для розвитку різних видів туризму в країні. Природні туристичні ресурси Італії різноманітні, що зумовлено значною протяжністю країни з півночі на південь. Майже 4/5 території зайнято горами, що визначало й загальні особливості ландшафтів країни. На півдні Апеннінського півострова й островах присутні сліди давньої та сучасної вулканічної діяльності. З вулканізмом пов'язано утворення гарячих джерел, грязьових вулканів, гейзерів, які забезпечують розвиток лікувально-оздоровчого туризму. Різноманітні бальнеологічні ресурси, серед яких родовища термальних мінеральних вод і грязей, використовуються в багатьох бальнеологічних центрах рекреації, історія яких налічує понад 2000 років.

Цікавими формами рельєфу, що трапляються переважно на південному сході уздовж берегів Адріатичного моря, є

карстові печери, гроти, колодязі, лійки та ін. Тут розміщена одна з найбільш глибоких печер світу (глибина 805 м) Антродель-Корк'я.

Клімат Італії змінюється від помірно теплого на Паданській рівнині до субтропічного на півдні півострова та островах. Клімат Альп підпорядкований висотній зональності: помірно теплий біля підніжжя й холодний на вершинах гір. Навітряні гірські схили, перехоплюючи подих західних вологих вітрів, отримують найбільшу кількість опадів у межах території країни – до 3000 мм на рік. На вершинах гір сніг ніколи не тане.

Найбільшою за площею басейну і найповноводнішою річкою Італії є По, яка перетинає Паданську рівнину з заходу на схід, утворюючи велику дельту біля берегів Адріатичного моря. На Апеннінському півострові найбільшими річками є Тибр і Арно, що з'єднані системою каналів. Саме на цих річках розташовані Рим, Флоренція і Піза. Італія багата на озера, більшість з яких мають тектонічне походження і розташовані у передгір'ях Альп. На півострові озера займають також кратери згаслих вулканів.

Природна рослинність представлена широколистяними лісами помірного поясу і вічнозеленими твердолистими лісами і чагарниками субтропічного поясу. У горах рослинність змінюється з висотою. На значній території нині ростуть культурні рослини, серед яких: цитрусові, оливи, мигдаль, гранат, інжир. Тваринний світ збережено переважно у горах.

Отже, поєднання гір і моря з різноманітними берегами, подекуди скелястими, урвистими, подекуди низькими, піщаними, порізаними неглибокими лагунами, займає переважну більшість території країни і сприяє розвитку туризму задля пляжного відпочинку та активного туризму. Туристів приваблюють як сонячні пляжі Середземномор'я, так і краєвиди та зимові види активного відпочинку в Альпах. Італій-

ська Рив'єра в Лігурії є ніби прожовженням французької. Це унікальне узбережжя Італії доповнюють пляжі Сардинії та Адріатики.

Італію по праву вважають музеєм під відкритим небом, країною муз і зодчества, оскільки в багатьох її містах зосереджені визначні пам'ятники архітектури різних часів, які сприяють розвитку пізнавального туризму.

На території країни 58 (2020 р.) об'єктів культурної і природної спадщини перебувають під охороною ЮНЕСКО. Слід зазначити, що 24 об'єкти визнані шедеврами людського генія (критерій і), і ще 6 об'єктів включені за природними критеріями, один з яких визнано природним феноменом виняткової краси й естетичної важливості (критерій vii). Ці об'єкти приваблюють мільйони туристів, які бажають доторкнутися до шедеврів природи і культури.

Італійські міста мають світову славу центрів туризму. Багато з них існують з часів Стародавнього Риму, були столицями середньовічних князівств і зараз є скарбницями творів мистецтва, історичних і архітектурних пам'яток. Серед них: Болонья, Падуа, Парма, Піза, Равенна і багато ін. Саме італійські міста стали центрами, де в XII–XIV ст. зародилось найбільше європейських університетів.

Італія подарувала світові багато видатних постатей: художників, скульпторів, поетів, вчених. Серед них: Леонардо да Вінчі, якого по праву називають «Титаном Відродження», Рафаель Санті, Мікеланджело Буонаротті, Данте, Петрарка, Боккаччо, Дж. Бруно, Г. Галілей, Е. Торрічеллі та ін. Місця, пов'язані з видатними постатями, є потужними біосоціальними туристичними ресурсами країни.

Італія має першокласну туристичну інфраструктуру. За кількістю місць у готелях країна займає одне з провідних місць в Європі. В Італії склалася добре організована система прийому туристів, здатна одночасно заселити понад 4 млн

гостей. Вона включає майже 35 тис. готелів, 2,5 тис. кемпінгів і туристичних поселень, 25 тис. сертифікованих приватних квартир, що здаються в оренду туристам, 6 тис. агротуристичних комплексів та 4 тис. інших одиниць різних форм прийому гостей – апартаментів, притулків, пансіонатів, релігійних установ й будинків для прочан. Крім того, в прибережних районах центральної частини країни поширені табірні містечка.

Серед інших об'єктів туристичної інфраструктури, що утворюють потужну мережу по всій території Італії, слід виділити тематичні парки, центри проведення конгресів, пляжі, фунікулери, автомобільні шляхи і залізниці, порти й аеропорти, кафе і ресторани, дискотеки, гірські траси. Італійські області мають у своєму розпорядженні незліченну кількість автономних спортивних споруд і розважальних комплексів, стадіонів, гімнастичних залів, басейнів, ковзанок і велодоріжок, атракціонів, цирків шапіто й цілодобових критих павільйонів, площ й обладнаних приміщень для проведення громадських видовищних заходів у будь-яку пору року.

Також Італія добре забезпечена поліграфічною продукцією, необхідною для туриста: картами, маршрутами, прогнозами погоди, календарями виставок, подій, традицій, шопінгу, довідниками послуг.

Стан і тенденції розвитку туризму в країні. Туризм Італії, за оцінками експертів, являє собою туристичний продукт вищого ступеня досконалості. Міжнародна статистика відводить їй почесне п'яте місце серед найбільш розвинених туристичних країн світу і третє – серед країн Європи.

Обсяг туристичних прибуттів до Італії змінювався в останні роки так: у 2015 р. він становив 50,7 млн, у 2016 р. - 52,4 млн, у 2019 р. – 62,0 млн. Доходи від міжнародного в'їзного туризму також підвищувалися від 39,4 млрд дол. у 2015 р. до 49,0 млрд дол. у 2019 р. (6 місце у світі).

На сектор туристичних послуг припадає 10 % річного італійського ВВП. Це підтверджує, що туризм є однією з пріоритетних галузей економіки країни. Італія експортоорієнтована туристична країна, має позитивний туристичний баланс з профіцитом у 19 млрд дол. в 2019 році.

Щорічно Італію відвідують іноземні туристи з Німеччини, Франції, Австрії, Швейцарії та Іспанії. Туристи з Німеччини займають провідні позиції не тільки за кількістю, але і за тривалістю перебування в країні. В останні роки, як і в інших країнах Європи, значно збільшився потік туристів з країн Центральної і Східної Європи, особливо з Росії. Основними мотивами прибуття туристів до країни є відвідування культурно-історичних туристичних об'єктів, відпочинок на морі і природні екскурсії. Туризм в Італії є більш молодим за віком туристів, і дешевшим за середніми їхніми витратами, ніж в інших європейських країнах, зокрема, в країнах Західної Європи.

Економічне зростання і спрощення валютного контролю в останні кілька років сприяли більш інтенсивному розвитку виїзного туризму. Жителі Італії в основному подорожують до сусідніх держав.

Пік італійського туристичного сезону припадає на літні місяці – липень і серпень, що створює певні проблеми як для міст, так і для прибережних центрів, а також для індустрії гостинності країни у цілому.

Державна політика у сфері туризму. В Італії питання туризму координує Департамент з туризму, який входить до складу Міністерства виробничої діяльності. Основними функціями Департаменту є узгодження діяльності регіональних туристичних адміністрацій, розробка нормативно-правових документів загальнонаціонального характеру, а також міжнародна діяльність у сфері туризму. Функціонує також Національне управління з туризму, яке представ-

ляє країну у світі і підпорядковується Департаменту з туризму.

В Італії існують створені місцеві туристичні адміністрації, які відають усіма питаннями ліцензування туристичної діяльності на своїй території, здійснюють класифікацію і сертифікацію готелів, рекламують свої регіони як всередині країни, так й за кордоном.

Види туризму, туристичні центри, райони, основні тури з України. Туристичні райони Італії – Лаціо, Кампанія, П'ємонт, Лігурія, Ломбардія, Трентіно-Альто-Адідже, Венето Фріулі-Джулія, Емілія-Романья, Тоскана, Умбрія, Калабрія, Апулія, Сицилія, Сардинія та ін. розвиваються у відповідності з наявними туристичними ресурсами. Однак спостерігаються великі відмінності за рівнем розвитку туризму в різних районах та відвідуваністю об'єктів, які не завжди пов'язані з природно-ресурсним та культурно-історичним потенціалом. Серед причин низької відвідуваності окремих об'єктів слід назвати їхню непристосованість до приймання значної кількості туристів, відсутність інформації про них, недостатність попиту на них на внутрішньому ринку.

Район Лаціо включає передусім місто Рим, в якому зосереджені такі туристичні об'єкти як Капітолійська площа, Колізей – свідок античних часів, храм усіх богів Пантеон, Замок Святого Ангела, фонтан Треві і багато інших величних архітектурних споруд. До того ж, на території Ватикану, що розташований у Римі, знаходиться Собор Святого Петра і численні музеї та галереї. Крім екскурсійного туризму, пов'язаного з визначними місцями Риму і Ватикану, тут розвивається діловий, подієвий, релігійний туризм.

Приваблює туристів в цей район Італії й відпочинок на морі. Тут, між Римом і Неаполем, розташоване найпривабливіше курортне узбережжя Рив'єра ді Уліссе. Її називають також узбережжям Одиссея, яке відзначається багатою рос-

линністю і тваринним світом, прекрасними ландшафтами, чистим морем і пляжами, за що неодноразово було удостоєне блакитного прапора ЄС. Серед найвідоміших курортів – Сабаудія Сан Феліче Чирчео.

Кампанія з центром Неаполь, розташована біля підніжжя Везувію, де завдяки розкопкам, можна побачити унікальні зразки римського живопису і мозаїки давніх часів. В цій туристичній області Італії розвинені різні види туризму, серед яких: пізнавальний (відвідування, крім Неаполя, Сорренто, островів Капрі та Іск'я), відпочинок на морі, екологічний туризм.

П'ємонт розташований біля підніжжя Альп на північному заході Італії. Він відомий своїми гірськокліматичними курортами. Тут, крім лікувально-оздоровчого туризму, розвивається спортивний, зокрема, гірськолижний, туризм. Влітку популярним є відпочинок для молоді та любителів активного відпочинку. Це – пішохідні прогулянки, катання на конях, велотуризм. Популярністю користуються поїздки до живописного озера Орта.

Туристи із задоволенням відвідують місто Турин – визначний центр району з його архітектурними ансамблями в стилі бароко, Галереєю Савойї, Палаццо Мадамою, Портою Палатіною та іншими об'єктами. Крім історичних визначних місць, до послуг туристів екскурсія до Кафедрального собору Дуомо, в якому зберігається християнська реліквія – плащаниця з відбитком тіла Ісуса Христа. Також у Турині розташований Єгипетський музей, який за значенням зібраної колекції займає друге місце у світі після Каїрського. Турин у 2006 р. був столицею XX Зимових олімпійських ігор.

Району Валле д'Аосте з центром Аоста відомість і популярність серед туристів принесли гірськолижні курорти Червінія, Курмайор та ін. Вони розташовані на кордоні з Францією, мають розвинену інфраструктуру і можливість катати-

ся одразу в двох країнах. Любителів природи приваблюють національний парк Гран-Парадізо та околиці Монблану – найвищої вершини Альп.

В м. Аоста, заснованому ще римлянами, увагу туристів привертають пам'ятники римської епохи та середньовічні квартали. Популярними також є екскурсії в замки, що зведені в міжгірських долинах.

В Лігурії розташовані престижні курорти Портофіно, Рапалло, Сан-Ремо, що займають прибережну смугу уздовж Лігурійського моря між кордоном з Францією і містом Спеція. Тому туризм тут пов'язаний переважно з відпочинком і оздоровленням на морі. У Генуї – центрі області, збереглися пам'ятки різних епох, серед яких Кафедральний Собор Сан Лоренцо, будинок, в якому народився першовідкривач Нового Світу Христофор Колумб, будинок-музей Ніколо Паганіні та багато інших туристичних об'єктів.

Ломбардія з центром у Мілані відрізняється насамперед пізнавально-екскурсійним туризмом, оскільки тут зосереджено багато визначних об'єктів архітектури, зокрема, Міланський Собор Дуомо, що побудований з білого мармуру у готичному стилі. Його будували чотири з половиною століття, але ще й досі іноді змінюють окремі архітектурні деталі. Популярним серед туристів є оперний театр Ла Скала, який дав світу найбільшу кількість видатних співаків (Енріко Карузо, Маріо Ланца, Лучано Паваротті)). Місто є центром проведення численних виставок, симпозіумів, тому популярним є тут й діловий туризм. Рекреаційний туризм, який приваблює як іноземців, так й італійців, включає відпочинок на численних озерах, катання на гірських лижах, відвідування тематичних парків. Усе більш популярними є й гастрономічні тури.

У гірському туристичному районі Трентіно-Альто-Адідже розвивається переважно спортивний гірськолижний туризм.

Найбільш відомі курорти цього району – це Пінцоло, Марано, Бруніко.

Район Венето з історичним містом Венеція протягом кількох століть був центром Венеціанської Республіки. Нині цей район є одним з найцікавіших і багатопрофільних туристичних районів Італії. Туристи з захопленням відвідують Венецію, відпочивають на морі чи у горах, лікуються термальними водами, займаються альпінізмом. Найголовнішою атракцією для туристів є географічне розташування Венеції на численних з'єднаних між собою мостами островах. Венеціанськими каналами можна переміщуватися на річкових трамваях і гондолах, спеціально зроблених місцевими майстрами плавзасобах. Серед визначних об'єктів міста, які найбільше відвідують туристи, виділяються Часова башта з маврами, Собор Святого Марка, прикрашений мозаїками візантійських майстрів, Палац дожей (власителів міста)), що по праву вважається шедевром італійської архітектури за мережеподібну витонченість.

Район Фріулі-Джулія розташований на сході країни. Його центром є місто з багатовіковою історією Трієст. Численні архітектурні пам'ятники сьогодні – це справжні свідки історії. Наприклад, саме тут створений єдиний у своєму роді пам'ятник чотирьом континентам світу.

Туризм в районі Емілія-Романья пов'язаний з відвідуванням морських курортів, екскурсіями по містам, серед яких особливо привабливими є Болонья, Парма, Модена, Риміні.

Туризм в районі Марке з центром у м. Анкона подібний до туризму в Емілія-Романья. Значну популярність тут мають морські узбережжя з відомими курортами Габічче, Пезаро, Фано та ін. В Марке розвинутий також екскурсійний, діловий, подієвий, еногастрономічний види туризму. Надзвичайно цікавими в районі є події, які щорічно відбуваються в багатьох містах і збирають значну кількість учасників та туристів як з

Італії, так й іноземців. Серед них: карнавал у Фано, оперний фестиваль Россіні, морський Адріатичний салон та філателічна виставка в Анконе, свято Герцога в Урбіно. Розвинутий в Марке також агротуризм, який часто поєднують з винними й гастрономічними турами.

Центром району Тоскана є Флоренція. До туристичних об'єктів міста належать собори, палаці, площі, фонтани, вулиці і мости. Серед них: Собор Санта Марія дель Фьоре, дзвіниця Джотто XIV ст., площа Синьйорії, картинна галерея Уффіці та ін. З Флоренцією пов'язане життя і діяльність видатних постатей епохи Відродження, тому туристи завжди зацікавлено ставляться до відвідування цієї коліски культури.

До інших популярних туристичних центрів Тоскани належать Піза з всесвітньо відомою баштою, що падає, Сієна, Ліворно. В районі розташовані престижні курорти (Віареджо, Марина ді П'єтрасанта, Каррара та ін.). Острів Капрая з кришталевою чистою водою і пляжами, гротами і маленькими бухтами, оголошений національним природним парком. Це ідеальне місце як для комфортного відпочинку, так й для занять різними морськими видами спорту.

Умбрія один з небагатьох туристичних районів Італії, що не має виходу до моря. Проте він приваблює численних туристів своєю дикою і розкішною природою, за яку отримав титул зеленого серця Італії. Тут розвиваються агротуризм, паломництво, подієвий туризм.

Калабрія займає «носок» італійського «чоботу» і є найпівденнішою областю Апеннінського півострова. ЮНЕСКО визнала цей район одним з найчистіших куточків Європи. Тут збереглися сліди давньогрецької культури, що проникла на півострів саме звідси. Найбільш відомим курортом цієї частини Італії є Реджо-ді-Калабрія. З Калабрії практикуються екскурсії на острови Капрі та Іск'я.

Апулія знаходиться на «каблуці» італійського «чоботу». Туризм тут більш розвинений, ніж у сусідніх районах. Він представлений такими видами: екскурсійно-пізнавальний, екологічний, релігійний та рекреаційний купально-пляжний туризм.

Туристичні можливості Сицилії дуже різноманітні. Це відпочинок на морі, екскурсійні тури, подієвий туризм, гастрономічні й винні тури тощо. Однак, доступний туризм найбільшого острова у Середземному морі тільки для можливих людей.

Туризм є однією з основних джерел доходу на о. Сардинія. Тут розташовані найпрестижніші і наймодніші курорти міжнародного класу, серед яких Санта Маргарита Ді Пула та Смарагдовий берег. Відпочинок на морі поєднується з пізнавальними екскурсіями по місту Кальярі – центру Сардинії, морськими прогулянками, оглядом нурагів.

Незважаючи на різноманіття в Італії туристичних дестинацій і об'єктів туристичного показу, найбільш відвідуваними є Рим з його стародавніми руїнами й музеями Ватикану, Флоренція, без якої неможливо уявити собі італійське Відродження, Піза з її вічно падаючою вежею й Венеція – ірреальне місто мостів і каналів, яке мріють відвідати буквально усі, хто подорожує по Італії. І без кожного із цих міст думка про Італію буде неповною. Отже, для першого знайомства цілком достатньо відвідати вище згадані центри з невеликими зупинками, наприклад, в Ассізі або Феррарі. Заключним акордом може стати відпочинок на морі, наприклад, на чудовому курорті Лі-до Ді Езоло, що поблизу Венеції або на Лігурійському узбережжі.

Знайомство з Італією можна почати й з півдня. У цьому випадку класичний варіант туру такий: Сорренто – Неаполь – Рим з оглядом стародавніх Помпеї й поїздкою на Капрі. Відвідування тільки цих міст покриває 50 % загального потоку

туристів, що прибувають до країни як індивідуально, так і у складі груп.

Серед українців найбільш популярними тематичними турами до Італії є такі як:

- ✓ Римські канікули
- ✓ Венеція – королева Адріатики
- ✓ Італія – країна натхнення
- ✓ Венеціанський фестиваль
- ✓ Куточки морського раю Італії

Спеціальна туристична інформація про країну. Для в'їзду до Італії, як й до інших країн Шенгенської зони, українцям віза непотрібна за наявності біометричного паспорту.

Особливий митний огляд при в'їзді до країни не здійснюється. Декларація не вимагається ані при в'їзді в країну, ані при виїзді з неї. Увезення валюти необмежене для туристів з країн ЄС. Усі туристи, що прибувають з-за меж ЄС, мають декларувати суми, що перевищують 10 тис. євро або їх еквівалент.

Заборонене увезення отрути, їдких речовин, збудників інфекцій, радіоактивних матеріалів. Заборонено вивозити особливо цінні твори мистецтва без дозволу Міністерства охорони пам'ятників. Дозволяється вивозити речі і предмети, у тому числі, сувеніри у межах особистих потреб. На предмети побутової техніки необхідно мати чек з магазину про її купівлю або довідку на бланку фірми, якщо ця техніка є подарунком. При ввезенні тварин необхідно мати ветеринарне свідоцтво з відміткою про щеплення від сказу.

Українські туристи можуть на території Італії їздити з українським посвідченням водія та машиною з українською реєстрацією протягом терміну туристичної подорожі. Для подорожі автомобілем необхідний страховий поліс «Зелена Карта». Під час керування транспортом заборонено ко-

ристуватися засобами зв'язку, що не обладнані технічними пристроями, які дозволяють їх використання без допомоги рук.

В Італії заведено давати «чайові» в кав'ярнях та ресторанах (10% від суми рахунку), незважаючи на загалом повсюдне поширення комплексних цін, які включають оплату усіх послуг. «Чайові» дають також таксистам (10% від суми). В готелях заведено залишати «чайові» покоївкам і старшому офіціанту один раз – перед від'їздом. Гроші, цінні речі, паспорти та авіаквитки рекомендується зберігати в сейфі в номері готелю або у порт'є. За цінні речі, нездані на збереження в сейф готелю, адміністрація не відповідає.

Час роботи італійських банків, зазвичай, з 9.00 до 16.00 із двогодинною перервою на обід.

Необхідно дотримуватися коректної поведінки під час відвідування християнських святинь. До храмів не слід заходити у шортах (навіть чоловікам) та коротких спідницях, а також із непокритими плечима. Суворо карається купання у фонтанах. Любителів «освіжитися» у такий спосіб чекає штраф у розмірі понад 500 євро. Переходити дорогу необхідно тільки у визначених для цього місцях і лише на зелене світло, переконавшись при цьому, що водії зупинилися. В Італії поширене явище, коли водії рухаються і на їхнє червоне (для пішоходів – зелене) світло. Купуючи щось у місцях скупчення туристів, слід уважно перераховувати решту: іноді власники італійських крамничок намагаються недодати дрібні гроші покупцеві-іноземцеві.

ПІДСУМКИ

➤ Туризм є однією з основних галузей національної економіки Італії.

➤ Серед найбільш розвинених туристичних країн світу Італія займає п'яте місце, а серед країн Європи – третє.

➤ Конкурентними перевагами Італії в туризмі є значні туристичні ресурси, розвинена інфраструктура, ефективно державне управління.

➤ Туристичні райони Італії – Лаціо, Кампанія, П'ємонт, Лігурія, Ломбардія, Трентіно-Альто-Адідже, Венето, Фріулі-Джулія, Емілія-Романья, Тоскана, Умбрія, Калабрія, Апулія, Сицилія, Сардинія розвиваються динамічно і відрізняються багатопрофільною туристичною спеціалізацією.

➤ Найбільш відвідуваними центрами туризму в країні є Рим, Флоренція, Піза, Венеція.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Які особливості географічного положення Італії мають найбільший вплив на розвиток туризму?
2. Оцініть природні ресурси Італії для потреб туризму.
3. Чим зумовлена регіоналізація туризму в країні?
4. Позначте на контурній карті найголовніші туристичні райони Італії.
5. Складіть порівняльну характеристику розвитку туризму в двох районах Італії, спрогнозуйте перспективи розвитку в'їзного туризму в них.
6. Поясніть вислів: «Усі дороги ведуть до Риму».

Дискусійні питання

❖ Конкурентні переваги і недоліки туристичних районів Італії.

Підготуйте есе, обравши одну із запропонованих тем:

- ✓ Використання в туризмі етнічних особливостей, побуту і традицій італійців.
- ✓ Римські канікули.
- ✓ Венеція – королева Адріатики.
- ✓ Куточки морського раю Італії.

Джерела інформації

1. Мальська М.П., Гамкало М.З., Бордун О.Ю. Туристичне країнознавство. Європа: навч. посіб. Київ: ТОВ Центр Учбової літератури, 2009, 224 с.
2. Офіційний сайт UNWTO URL: <https://www.unwto.org/>
3. Парфіненко А.Ю., Сідоров В.І., Любіцева О.О. Туристичне країнознавство: підручник 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ: Знання, 2015. 551 с.
4. Редько В.Є. Туристичне країнознавство: курс лекцій. URL: <http://otherreferats.allbest.ru/sport/d00379594.html>
5. Семенов В.Ф. Дипканюк О.В., Олійник В.М. Туристичне країнознавство: навч. посіб. 2-ге вид., допов. та перероб. Херсон: Грінш Д.С., 2013. 392 с.
6. Туристичне країнознавство: країни лідери туризму: навч. посіб. / за заг. ред О.О. Любіцевої. Київ: Альтернатива, 2008. 436 с.
7. Туризм Італії. URL: <http://www.geograf.com.ua/italy/542-italy-tourism>.

2.2.4. Німеччина

Загальні відомості про країну. Офіційна назва Німеччини – Федеративна Республіка Німеччина (ФРН), площа – 357,6 тис. км², населення понад 83,2 млн осіб (2020 р.). Форма державного правління – парламентська республіка, державний устрій – федеративна держава; адміністративний поділ – 16 федеральних земель, які складаються з районів і округів. Столиця ФРН – Берлін. Німеччина – це економічно високорозвинена держава. ВВП країни – понад 3,861 трлн дол. (2019 р.), ВВП на душу населення – 46 445 дол. (2019 р.), валюта – євро.

Країна розташована майже у центрі Західної Європи в оточенні добре розвинених європейських країн – економічних і політичних партнерів. Тож сусідське положення є абсолютно вигідним насамперед для міжнародних зв'язків. На півночі Німеччина межує з Данією, на сході її сусідкою є Поль-

ща, на південному сході має протяжні кордони з Чехією, на півдні ФРН має спільні кордони з Австрією та Швейцарією, на заході з Францією, а на північному заході з країнами Бенілюксу. На півночі країна омивається Північним і Балтійським морями.

У національному складі населення Німеччини переважають німці – 91,5 %, проживають в країні також турки, серби, хорвати, італійці, росіяни, євреї, греки, поляки, курди, араби, іспанці. В релігійному відношенні населення представлене протестантами – 38 %, католиками – 34 %, мусульманами – 1,7 %.

Рисами характеру німців є скромність, чесність і домовитість. Існує думка, що з усіх європейських націй німці легше і триваліше за всіх здатні підкорятися урядам, під владою яких вони живуть, далекі від бажання перемін і спротиву існуючим порядкам. За темпераментом німців відносять до флегматиків. Їм притаманна холодна розсудливість, витримка у досягненні мети, а також здатність переносити труднощі. У кмітливості і смаку німці дещо поступаються англійцям, французам та італійцям.

Німеччина належить до Західної Європи, туристичний район – Німеччина і країни Бенілюкс.

Чинники розвитку туризму. Туристична привабливість країни визначається наявністю природних ресурсів, серед яких: гірські системи, річки та узбережжя морів, різноманітні лікувальні мінеральні ресурси.

Поверхня Німеччини поступово знижується з півдня і на північ, охоплюючи широку і плоску рівнину. По рівнинній частині країни протікає кілька річок, зокрема, Одер, Ельба, Візер. Більшість північних рівнин перетворена нині на сільськогосподарські угіддя. Окремі ділянки являють собою пустки, непридатні для обробки. На заході Німеччини розташована долина річки Рейн. Рельєф тут переважно гірський.

Південний захід країни розташований у межах Шварцвальду, який ще називають «Чорний ліс». Він отримав таку назву за переважанням темнохвойних порід дерев. Цей район багатий мінеральними водами різного складу, що інтенсивно використовуються у рекреаційній діяльності. Центральна частина країни являє собою плато, яке розбите на окремі брили ущелинами та долинами річок. Крайній південь Німеччини представлений Баварським плоскогір'ям. Це місце дуже популярне серед туристів і приваблює тисячі любителів відпочивати взимку, насолоджуючись катанням на лижах та живописними ландшафтами.

Усі регіони Німеччини насичені культурно-історичними визначними туристичними об'єктами (середньовічні замки, древні фортеці, картинні галереї, костели, музеї тощо).

Країна привертає увагу туристів розвинутою інфраструктурою традиційних оздоровчих центрів і сучасною архітектурою великих міст, які мають усі можливості як для організації ділового туризму, так і для проведення культурно-розважальних заходів. Німеччина є взірцем організації і проведення різноманітних, у тому числі, міжнародних виставок і ярмарків.

Існують чинники, які дещо гальмують розвиток туризму в країні. Це насамперед її транзитне географічне положення на перехресті основних європейських шляхів з півночі на південь та із заходу на схід. Часто іноземні туристи, що перетинають Німеччину, не затримуються в ній надовго. Крім того, на відміну від сусідніх Італії, Франції, Німеччина практично ніколи не позиціонувала себе як туристична країна і ніколи не прагнула створити за кордоном образ країни туризму, а тому її такою й не сприймали тривалий час.

Високий курс євро робить Німеччину менш привабливим ринком туризму для іноземних туристів з доларової зони –

США, Канади, країн Азії, які відвідують її переважно з діловою метою в рамках свого бізнесу.

Стан і тенденції розвитку туризму в країні. У Німеччині переважає виїзний туризм. Німеччина має від'ємне сальдо туристичного балансу. Це пояснюється особливостями менталітету німців, які завжди були подорожуючою нацією, що освоювали не лише свою країну, сусідні європейські країни, але й найбільш віддалені від Німеччини – Китай, Таїланд, Японію, Австралію. За обсягом витрат на виїзний туризм німці входять до першої п'ятірки, займаючи друге-третє місце в світі, а з розрахунку на душу населення за показником витрат (понад 1 тис. дол.) Німеччина займає перше місце.

Незважаючи на переважання виїзного туризму, країна має величезну популярність серед іноземних туристів, які її відвідують з пізнавальною, діловою, рекреаційною метою. Спостерігається позитивна тенденція щодо нарощування туристичного візного потоку до Німеччини, проте темпи його збільшення невисокі. Так, у 2012 р. кількість туристичних прибуттів становила 30,4 млн (сьомий результат у світі), а у 2019 р. майже 40 млн (дев'яте місце у світі). Доходи від туризму також зростали в останні роки, але темпи зростання невисокі: у 2015 р. – 36,9 млрд дол., у 2019 р. – 42 млрд дол. – 9-тий результат у світі.

У цілому внесок туризму в економіку країни значний. Туристична діяльність створює близько 5 % ВВП країни (третє місце після машинобудування і банківської справи), У сфері туризму працюють понад 2 млн осіб.

Аналіз, зроблений офіційним органом туризму Німеччини, виявив такі туристичні уподобання іноземних туристів: 75 % – культура, 59 % – міста, 59 % – відпочинок, 41 % – безпека, а 10 % обрали гарне співвідношення ціна/якість. Більшість іноземних гостей прибуває до Німеччини з Нідер-

ландів та Швейцарії. Збільшується кількість туристів з країн Центральної і Східної Європи. Понад 30 % німців проводять відпустку у своїй країні.

Державна політика у сфері туризму. Управлінням туризму в Німеччині займаються в обсязі своїх компетенцій і повноважень різноманітні організації. Так, Національний комітет Німеччини з туризму (DZT) здійснює просування німецького туризму на міжнародний ринок, а Німецький союз туристичних бюро (DRV) – це головна організація, яка об'єднує на федеральному рівні туристичних посередників – туроператорів і турбюро. За ініціативи DZT у більш як 30 країнах світу створені Національні туристичні бюро, які представляють офіційний туризм Німеччини.

Існує в країні також Об'єднання німецьких готельних та ресторанних господарств (DEHOGA), яке виконує професійні, податкові, соціально-політичні завдання, що стоять перед німецькими готельними і ресторанними структурами, займаються підготовкою спеціалістів, представляє інтереси підприємств у парламенті та уряді, в інших структурах. Інтереси місцевих організацій на федеральному рівні представляє Німецький туристичний союз (DFV).

Цікаві факти. За ініціативи Німецького союзу туристичних бюро була створена компанія TUI (нині TUI Group) – найбільша у світі група компаній в сфері туризму з 40-річним досвідом. TUI Group обслуговує понад 30 млн клієнтів в рік і пропонує відпочинок в 180 країнах світу. TUI є однією з найприбутковіших туристичних компаній в світі. До групи TUI входять туроператори, мережі турагентств, у тому числі й в Україні, більше 300 готелів, 14 круїзних лайнерів, 6 авіакомпаній з найбільшим чартерним флотом в Європі - понад 130 літаків тощо. Тільки в Європі TUI має понад 3 000 офісів продажів. У концерн входять відомі ланцюжки готелів RIU, Club Magic Life, Suntopia, Iberotel, Robinson Club, Sol Y Mar Club, Coral

Sea, Jaz Resort і багато ін. TUI Group - неодноразовий лауреат престижної міжнародної премії World Travel Awards.

Види туризму, туристичні центри, райони, основні тури з України. У Німеччині переважає діловий та екскурсійний пізнавальний туризм, який часто називають туризмом міст. Найбільш відвідуваними містами є Берлін з Бранденбурзькими воротами, Дрезден з палацовим комплексом Цвінгер та Дрезденською картинною галереєю, Дюссельдорф – місце проведення різноманітних виставок світового рівня, Мюнхен.

Цікаві факти. Одним з визначних місць Мюнхену є Англійський парк, який за площею – 3,7 км², більше, ніж знаменитий Центральний парк у Нью-Йорку чи Гайд-парк у Лондоні. Це одне з найбільш відвідуваних місць Мюнхена. Так вважають не тільки місцеві жителі, а й численні туристи. У парку можна не тільки вільно відпочивати, а й, наприклад, зайнятися серфінгом, для якого у парку створена штучна хвиля. Є тут й інші відомі місця: китайська башта Хінезішер Турм, маленький круглий храм Моноптерос, маленьке озеро Кляйнхесселоер. У парку можна смачно перекусити. Тут подають традиційні німецькі страви – свинячу гомілку і сосиски з пивом, яке п'ють півлітровими кружками у спеціально обладнаних «пивних садах». У жовтні у парку проходять традиційні масові гуляння.

Увагу багатьох туристів привертає також Гамбург – не тільки як один з найбільших європейських портів, а й історичний і культурний центр. Символом міста вважається 132-метрова Гамбурзька башта церкви Святого Міхаеля. Відомі також на увесь світ ботанічний сад і зоопарк Хаденбеккс. А ще це північне місто Німеччини називають «Північною Венецією»: у ньому нараховують понад 2400 мостів!

Художні колекції Німеччини є одними з найбагатших у світі. У Берліні – це державний музей культурних скарбів Пруссії, музей прикладного мистецтва, музичних інструментів, Пергамон-музей з колекцією давньоримського, давньо-

грецького та азійського мистецтва. Заслужують на увагу Державні національні галереї в Мюнхені, Баварський національний музей з колекцією скульптури, декоративного і народного мистецтва.

Головним художнім музеєм Східної Німеччини є художня колекція в Дрездені, де крім палацевого ансамблю Цвінгер, розташовані галереї старих майстрів і колекція фарфору. У Дрездені діють й інші не менш цікаві музеї, як то музей історії та технічний музей.

Серед інших міст-музеїв слід згадати Кельн, в якому варто побувати не тільки через найбільший і найяскравіший Кельнський карнавал чи через Кельнський Собор, а й для того, аби відвідати музей шоколаду, Державну національну галерею, музей Вальраф-Ріхарі з колекцією виробів з слонової кістки, музей мистецтва Східної Азії. Цікаві музеї є й у більшості інших німецьких міст. Так, у Бонні – будинок-музей Бетховена, у Веймері – будинок-музей Гете, а Мейсен – це просто старе місто-музей з надзвичайно цікавою фарфоровою фабрикою-виставкою.

Важливе місце у Німеччині займає подієвий туризм. Нині в усьому світі відомі німецькі фестивалі із значною кількістю туристів, як внутрішніх, так й іноземних. Це, наприклад, Октоберфест, який пересічно відвідує понад 6 млн туристів, Кельнський фестиваль – понад 2 млн відвідувачів, Берлінський кінофестиваль – близько 1 млн відвідувачів.

Рекреаційний лікувально-оздоровчий туризм пов'язаний з наявністю бальнеологічних ресурсів та у цілому сприятливими кліматичними й іншими природними умовами для відпочинку. На нього припадає близько 30 % усіх проведених туристами ночівель в Німеччині. В країні діє понад 50 курортів, багато з яких є дуже престижними. Серед них: Ахен, Баден-Баден, Бад-Кіссинген, Бад-Фюссінг та ін. Щорічно на німецьких курортах оздоровлюється понад 1 млн осіб.

Основними районами гірськокліматичних курортів є Північні Вапнякові Альпи, Рудні гори, Гарц, гори Фіхтель та Баварський ліс, які забезпечені першокласною інфраструктурою.

Найбільш відвідуваними районами відпочинкового рекреаційного туризму Німеччини є Східно-Фризькі і Північно-Фризькі острови, узбережжя Гольштейну і Передньої Померанії в Балтійському морі, Долина Рейну, Баварський Ліс, Шварцвальд і Баварські Альпи.

Для любителів подорожувати до Німеччини з України пропонуються різноманітні тури і маршрути, у тому числі й тематичні. Серд них: «Винний шлях», «Романтична дорога», «Дорога замків», «Дорога німецьких казок», «Технічні пам'ятки Руру» та ін.

Спеціальна туристична інформація про країну. Для в'їзду до Німеччини потрібно отримати шенгенську візу лише тим туристам з України, які не мають біометричного паспорту. Заборонено ввезення психотропних і отруйних речовин. Не можна вивозити у великих обсягах дитячий одяг, трикотаж, взуття, панчішні вироби, автомобілі (без спеціального дозволу), дорогоценності, м'ясні вироби, фруктові і м'ясні консерви, прянощі.

Ввіз валюти без декларування обмежується сумою у 15400 євро. Дозволено вивозити сувеніри і подарунки. Туристам під час пандемії, потрібний сертифікат про щеплення. Для увезення домашніх тварин також потрібний відповідний сертифікат. Сертифікати обов'язково перекладаються німецькою мовою.

У Німеччині турист може їздити зі своїм чинним національним українським або міжнародним посвідченням водія на транспортних засобах тих класів, для яких видане посвідчення. Для оренди автомобіля у Німеччині, крім національних прав, знадобляться міжнародні водійські права і бан-

ківська карта, на рахунку якої є достатня сума для застави за автомобіль. Розраховувати на повернення застави можна протягом 2-4 тижнів після повернення авто у разі, якщо не виявиться прихованих пошкоджень, що виникли з вашої вини, або в компанію не придуть штрафи за порушення вами правил дорожнього руху.

Обов'язковою умовою в'їзду до Німеччини є наявність страхового поліса з терміном дії не менше визначеного терміну перебування в країні.

Під час перебування у ФРН потрібно завжди мати при собі документ, що може засвідчити особу та законність перебування на території держави. Це дозволить в разі перевірки уникнути тривалого перебування у відділенні поліції.

ПІДСУМКИ

- ФРН – туристична країна Західної Європи.
- В країні переважає в'їзний туризм на фоні постійного нарощування туристичних прибуттів.
- Німеччина забезпечена природними, культурно-пізнавальними туристичними ресурсами для різних різновидів пізнавального і рекреаційного туризму.
- Країна має розвинену інфраструктуру для ділового туризму.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Як особливості географічного положення ФРН впливають на розвиток туризму?
2. Оцініть туристичні ресурси Німеччини з позицій розвитку в країні різних видів туризму.
3. Схарактеризуйте особливості міського туризму у Німеччині. Складіть візитну картку для одного з міст – центрів туризму в країні.
4. Поясніть, чому Німеччина є країною виїзного туризму.

Дискусійні питання

- ❖ Допомагає чи заважає розвиткові туризму Східна Німеччина?
- ❖ Як впливає виїзний туризм на економіку країни? Які його наслідки?

Підготуйте есе, обравши одну із запропонованих тем:

- ✓ Німеччина – центр ділового туризму світу.
- ✓ Туристичні традиції Німеччини.

Джерела інформації

1. Мальська М.П., Гамкало М.З., Бордун О.Ю. Туристичне країнознавство. Європа: навч. посіб. Київ: ТОВ Центр Учбової літератури, 2009, 224 с.
2. Офіційний сайт UNWTO URL: <https://www.unwto.org/>
3. Парфіненко А.Ю., Сідоров В.І., Любіцева О.О. Туристичне країнознавство: підручник 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ: Знання, 2015. 551 с.
4. Редько В.Є. Туристичне країнознавство: курс лекцій. URL: <http://otherreferats.allbest.ru/sport/d00379594.html>
5. Семенов В.Ф. Дипканюк О.В., Олійник В.М. Туристичне країнознавство: навч. посіб. 2-ге вид., допов. та перероб. Херсон: Гринь Д.С., 2013. 392 с.
6. Туристичне країнознавство: країни лідери туризму: навчальний посібник/ за заг. ред О.О. Любіцевої. Київ: Альтернатива, 2008. 436 с.
7. Туризм Німеччини. URL: <http://www.geograf.com.ua/germany/572-germany-tourism>
8. Порядок перетину кордону громадянами України URL: http://uk.wikipedia.org/wiki/Порядок_перетину_кордону_громадянами_України.
9. Посохов І.С., Артем'єв Е.В. Розвиток індустрії туризму Німеччини: досвід для України. URL: [file:///C:/Users/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%80/Downloads/4753-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-9942-1-10-20160130%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%80/Downloads/4753-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-9942-1-10-20160130%20(1).pdf)

2.2.5. Туреччина

Загальні відомості. Офіційна назва Туреччини – Турецька республіка. Країна займає площу 783,5 тис. км², населення – 85,04 млн осіб (2021 р.), столиця – Анкара. Туреччина – парламентсько-президентська республіка, унітарна держава, яка складається з 7 регіонів, що розділені на 81 провінцію. ВВП країни – 761,4 млрд дол. (2019 р.), ВВП на душу населення – 9126 дол. (2019 р.). Туреччина – економічно середньо розвинена держава. Незважаючи на своє географічне положення в Азії, країна входить до туристичного субрегіону Південна Європа, до району – Східне Середземномор'я.

Туреччина 70 років є членом НАТО, підтримує стратегічне партнерство з Ізраїлем. Один з головних пріоритетів Туреччини – вступ до ЄС.

Країна розташована одночасно в Азії і в Європі, на перехресті важливих міжнародних економічних, культурних шляхів. На сході вона межує з Грузією, Вірменією, Іраном, на південному сході – з Іраном і Сирією, на північному заході – з Болгарією та Грецією. Протяжність суходільних кордонів – 2631,5 км. Протяжність берегової лінії – 6606 км. Країна омивається водами Чорного, Мармурового, Егейського та Середземного морів, що сприяє розвитку рекреаційної діяльності. Значна частина Туреччини розташована на півострові Мала Азія.

Національний склад населення країни майже однорідний: 80 % складають турки, 18 % – курди, 2 % – інші, віросповідання – іслам (суніти), офіційна мова – турецька. В сучасній турецькій мові багато запозичень з французької та італійської мов. Дуже поширеними в країні є англійська та німецька мови. У письмі використовується латинський алфавіт. Для підписів на сувенірах, предметах культу, у мечетях і школах Корана використовується арабська мова.

Туреччина вважається молодого країною, оскільки у віковій структурі населення країни переважають діти і молодь ві-

ком до 25 років (майже 60 % населення). Відрізняється країна й своєю кухнею, яка надзвичайно смачна і різноманітна. Серед рибних страв користуються попитом страви з морепродуктів: осьминоги, кальмари, мідії. Серед м'ясних страв – це кебаб, шаурма, бонфіле. Також багато готують плову, піріжків, мантів та східних солодоців – пахлава, курабье, галети з медом тощо.

Чинники розвитку туризму. Природні умови і ресурси Туреччини у цілому сприяють розвитку туризму. Особливе значення мають протяжна берегова лінія теплих морів, середземноморський тип клімату, переважно підвищений рельєф. У середземноморське узбережжя Туреччини вдаються дві широкі і зручні затоки – Анталійська і Мерсинська, що розділені Кілікійським півостровом. Західне узбережжя також значно порізане. Гірські хребти підходять близько до узбережжя, розділяючи морські акваторії.

Рельєф Туреччини представлений двома великим нагір'ями – Малоазійським та Вірменським. Крім того, на території країни є незначні за площею приморські низовини і плато. Така орографія поверхні є привабливою для туристів, хоча для розвитку господарства у цілому складна. Панують гірсько-степові та напівпустельні ландшафти. Ліси збереглися лише на схилах гір вище 400-600 м. У зоні вологих субтропіків нині переважає культурна рослинність.

У Туреччині створено багато національних природних парків, які є перлиною окремих рекреаційних комплексів або включаються до програм пізнавальних екскурсій курортних околиць.

До інших позитивних чинників розвитку туризму в країні слід віднести ефективну маркетингову діяльність національних туристичних фірм та екологічну безпеку туристів, високий рівень обслуговування й розвитку готельної інфраструктури.

Стан і тенденції розвитку туризму в країні. Нині Туреччина є однією з найбільш відвідуваних іноземними туристами, у тому числі, й українцями, країн світу. За туристичними прибуттями у 2019 р. вона посіла 6-те місце в світі і 4-те місце в Європі (майже 52 млн прибуттів). Це зумовлено швидкою розбудовою туристичної інфраструктури та доступністю цін. Туреччина є також країною туристичних виїздів, які у тому ж 2019 р. становили близько 24 млн. Туристичний баланс в Туреччині позитивний, його профіцит у 2019 р. склав 26 млрд дол. (п'ятий результат у світі). Доходи від туризму в цій країні також стабільно збільшуються і у 2019 р. становили майже 30 млрд дол. (шостий показник у Європі).

Державна політика у сфері туризму. Розвиток туристичної галузі Туреччини підпорядкована Міністерству культури і туризму. Його туристична політика позначилася підвищенням конкурентоспроможності національного туристичного продукту та зростанням на світовому туристичному ринку, що забезпечило країні одні з найвищих у світі темпів зростання. На туризм у створенні ВВП припадає близько 17% (2018 р.), а за розмірами прибутків у бюджет Туреччина піднялася на 18 місце у світі (2018 р.). Частка країни у міжнародному туризмі складає майже 3 %. Залучивши іноземні інвестиції (переважно німецькі) були побудовані та реконструйовані готельні комплекси, транспортні сполучення, здійснене підвищення кваліфікаційного рівня працівників сфери обслуговування.

Види туризму, туристичні центри, райони, основні тури з України. Пріоритетними видами туризму Туреччини є рекреаційний туризм задля відпочинку на морі та пізнавальний туризм. Швидкими темпами розвиваються медичний і діловий туризм.

Цікаві факти. Особливо активно сфера медичного туризму розвивається в Анталії, Аланії та Фетхіє. Популяр-

ністю користуються такі напрямки медичного туризму як лікувально-оздоровчий і пластична хірургія. Понад півмільйони іноземців обирають цю країною з лікувальною метою, тому що: в клініках, яких тут понад 30 тис., працюють висококласні фахівці з міжнародною кваліфікацією; медичні центри осношені найсучаснішим діагностичним і лікувальним обладнанням; лікування на 30-40 % обходиться дешевше, ніж в багатьох країнах Європи.

В Туреччині сформувалося достатньо туристичних центрів. Анкара є не тільки столицею держави, а й важливим туристичним магнітом. У місті туристам проопшують відвідати багато історичних, визначних місць: архітектурних пам'ятників, музеїв, галерей, театрів тощо. Привертає увагу туристів мавзолей Ататюрка – засновника держави Мустафи Кемаля. З архітектурних пам'ятників найбільш цікавими є цитадель, мечеть Хайджи-байрам і всесвітньо відомі римські бані.

Серед інших історичних міст Туреччини особливою популярністю і пошаною серед туристів користується Стамбул – давнє місто, колишня столиця країни. На його берегах схід зустрічався із заходом ще у часи Гомера. Вважають, що головним парадоксом Стамбулу є те, що Азія тут – Європа, а ось Європа – справжня Азія. Пояснюється це перетинанням Босфору, коли дійсно в географічній Європі, ти ніби в галасливій Азії з базарами і суєюю. А перетинаєш протоку по довгому мосту у зворотному напрямку і опиняєшся в чистому європейському місті. Однак, головною ознакою міста є все-таки багатство архітектурних пам'ятників. Найбільш відвідувані туристами Блакитна Мечеть, палац Топ-Капи, собор Святої Софії, фортеця стародавнього Константинополя. Дуже популярною є мечеть Ейюн – третя головна святиня ісламського світу. Для місцевих жителів найгарнішою вважається мечеть Сулейманіє. Ї дотепер в ній зберігається мавзолей султана Сулеймана та його дружини Роксолани.

На території палацу Топ-Капи розташовані Археологічний музей і музей Давнього Сходу, де представлені предмети колишніх цивілізацій. Велику зацікавленість у туристів викликають й інші музеї, серед яких: музеї ковдр, авіації, міста, морський музей та ін. До послуг туристів також цікава екскурсія протокою Босфор та відвідування неповторних стамбульських базарів, де завжди багатолюдно і жваво.

Місцем пізнавального туризму є знаменита гора Псарлик поблизу міста Чанакалле. Тут знайдені залишки всесвітньо відомої Трої, більш як десять поселень різного віку. Нині туристам проопнують оглянути руїни храму Афін, театрів, окремих вулиць стародавнього часу.

До туристичних об'єктів пізнавального туризму належать також національні природні парки, які органічно поєднують природу з пам'ятками історії та архітектури, підземні міста.

Цікаві факти. Цивілізації, що змінювали одна одну у Передній Азії, наклали свій відбиток на силуети міст. Так, привабливим об'єктом туристичного показу є печерні міста Каппадокії. За часів хетів за відсутності лісу житло тут вирубували у скелях. А з 365 кімнат палацу Ісхан-Паши відкривався чудовий вид на озеро Ван і гору Арарат.

Значна частина туристів приїжджає до країни з метою відпочинку на морських узбережжях. Найбільшими курортами Туреччини є Анталія, яку по праву називають Турецькою Рів'єрою, Кемер, Аланья, Мармарис, Кушадаси, Ізмір, Сіде. Кожний з них є унікальним у своєму роді, оскільки відрізняється своїм географічним положенням, додатковими послугами, інфраструктурою та й віком.

Цікаві факти. Свідками минулих епох є візантійські, генуезькі й османські фортеці, які зруйновані часом і війнами. Так, цитадель в Трабзоні була закладена візантійцями, а стіни і башти – зводили вже сельджуки. Південніше, у національному

парку Алтиндере, на висоті 1200 м знаходиться викарбуваний у сеалі відомий грецький Сумельський монастир. У горах неподалік від Юсуфелі збереглися грузинські церкви.

Туреччина має усі необхідні умови для подальшого розвитку і розширення туристичної індустрії. До переліку інноваційних напрямів туризму належать зимові та повітряні види, а також медичний туризм. Районами нового освоєння щодо розвитку гірськолижного туризму є Східний Анатолійський регіон. Медичний туризм впевнено набирає обертів в багатьох регіонах країни, спираючись на високий фаховий рівень лікарів та порівняно недорогі послуги на лікування. Серед нових для Туреччини різновидів туризму виділяють також яхтовий, підводний, спелеологічний та безліч інших, включаючи навіть спостереження за птахами в природних умовах. Їх тут налічують 450 видів!

Туристичні фірми України пропонують найрізноманітніші тури Туреччиною, які пов'язані з відвідуванням найбільш цікавих туристичних місць. Популярними серед українців є тури «Турецький сапфір», «Літня казка», «Слідами великих цивілізацій», «Турецький сапфір Істамбул» та ін.

Спеціальна туристична інформація про країну. З 1.08.2012р. був скасований візовий режим між Туреччиною та Україною. Згідно з новими правилами, громадяни України можуть в'їжджати на територію Туреччини без візи з терміном перебування до 30 днів, за умови, якщо загальний строк перебування на території Турецької республіки не перевищуватиме 90 днів протягом шести місяців з дати першого в'їзду. Окрім документів для виїзду за кордон, громадяни України можуть в'їжджати до Туреччини за ID-карткою. Громадянам України, які мають намір перебувати на території країни довше максимального терміну, необхідно мати візу.

До країни без декларування можна ввозити в еквіваленті до 5000 дол. Усі ювелірні вироби, фотоапарати і відео камери

повинні декларуватися. Обмежень на пересування по країні не існує.

Заборонені до ввезення у Туреччину: вогнепальна зброя та боєприпаси; фармацевтична продукція; наркотичні речовини; м'ясна та молочна продукція; радіоактивні речовини.

Іноземець має право вивезти: не більше 2 кг (3 блоки) тютюну місцевого виробництва, 12 пляшок алкоголю місцевого виробництва; харчову продукцію загальною вартістю не більше 100 турецьких лір, вагою не більше, ніж по 5 кг; подарунки вартістю не більше 5000 турецьких лір, а якщо більше – за умови пред'явлення підтвердження обміну валюти на суму понад 5000 лір.

Заборонені до вивезення: антикварна продукція, зернова продукція, чай, какао, кава, спеції.

При подорожуванні автомобілем слід мати з собою необхідні документи (водійське посвідчення, техпаспорт, страховку на автомобіль, закордонний паспорт, ID картку). Слід пам'ятати, що у Туреччині існує кілька платних автомагістралей, для пересування якими необхідно придбати картку типу HGS, яка продається на в'їзді на платну автомагістраль.

ПІДСУМКИ

- Туреччина належить до країн, що динамічно розвивається у туристичній сфері.
- Туризм – пріоритетна галузь економіки країни, про що свідчать основні показники розвитку в'їзного туризму.
- У Туреччині переважає рекреаційний туризм задля відпочинку і розваг, а також культурно-пізнавальний.
- Основними центрами розвитку туризму є міста на узбережжі морів, а також Стамбул і Анкара.
- Дедалі більшого значення в країні набуває медичний і діловий туризм.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Які особливості географічного положення Туреччини найбільш суттєво вплинули на сучасний розвиток туризму?
2. Позначте на контурній карті найбільші центри рекреаційного купально-пляжного туризму в Туреччині. Складіть порівняльну характеристику двох центрів.
3. Чим відрізняється курорт Анталія від інших курортів країни?
4. Чому в столиці Туреччини Анкарі менше туристичних об'єктів, ніж в Стамбулі?
5. Запропонуйте туристичний маршрут по Туреччині для групи туристів з України. Вибір маршруту обґрунтуйте.

Дискусійні питання

- ❖ Туреччина – основний туристичний напрямок українців.
- ❖ Шоппінговий туризм у Туреччині – конкурентна перевага чи недолік.

Підготуйте есе, обравши одну із запропонованих тем:

- ✓ Літні канікули у Туреччині.
- ✓ Турецький туристичний сервіс.

Джерела інформації

1. Мальська М.П., Гамкало М.З., Бордун О.Ю. Туристичне країнознавство. Європа: навч. посіб. Київ: ТОВ Центр Учбової літератури, 2009, 224 с.
2. Офіційний сайт UNWTO URL: <https://www.unwto.org/>
3. Парфіненко А.Ю., Сідоров В.І., Любіцева О.О. Туристичне країнознавство: підручник 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ: Знання, 2015. 551 с.
4. Редько В.Є. Туристичне країнознавство: курс лекцій. URL: <http://otherreferats.allbest.ru/sport/d00379594.html>

5. Семенов В.Ф., Дипканюк О.В., Олійник В.М. Туристичне країнознавство: навч. посіб. 2-ге вид., допов. та перероб. Херсон: Грінв Д.С., 2013. 392 с.

6. Туристичне країнознавство: країни лідери туризму: навчальний посібник/ за заг. ред О.О. Любіцевої. Київ: Альтернатива, 2008. 436 с.

2.2.6. Велика Британія

Загальні відомості про країну. Офіційна назва Великої Британії – Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії. Площа країни – 242,5 тис. км², населення – 67,22 млн осіб (2020 р.).

Велика Британія – конституційна монархія з парламентською формою правління, унітарна держава. Столиця – Лондон. Країна поділяється на 4 історико-географічні області: Англія, Уельс, Північна Ірландія та Шотландія, особливий статус має острів Мен та Нормандські острови. Сполучене Королівство володіє островами за межами своєї території. Це: о. Ангілья, Бермудські, Британські Віргінські, Кайман, Фолклендські, Гібралтар, Монтсерат, Пітіккерн, Святої Єлени, Вознесіння, Трістан-да-Кунья, Теркс і Кайкос.

Сполучене Королівство – економічно високо розвинена держава, про що свідчать такі показники: ВВП – 2,829 трлн дол. (2019 р.), ВВП на душу населення – 42330 дол. (2019 р.). Країна належить до субрегіону Північна Європа.

Велика Британія – острівна країна. Берегова лінія Британських островів значно розчленована численними затоками і утворює великі півострови – Уельс і Корнуолл. Найближче до Сполученого Королівства розташована Франція, з якою зв'язок здійснюється через протоки Ла-Манш і Па-де-Кале, а також Бельгія і Нідерланди, які мають з ним також водні кордони.

Велику Британію часто називають західними воротами до Європи, що повністю виправдано, бо саме ця країна стоїть

на перетині важливих повітряних і морських шляхів Старого світу з Новим. Таке розташування значно впливало на розвиток країни упродовж усієї її історії.

Англійці становлять близько 80 % населення країни. Вони і є нащадками англосаксів і норманів. Валлійці, населення Уельсу, є нащадками кельтів. За віросповіданням серед населення країни переважають англікани та католики.

Британці відрізняються помірністю, про яку вони не забувають, як в процесі роботи, так і під час відпочинку. Їм притаманна любов до порядку, комфорту, потяг до розумової діяльності. Вони люблять гарний транспорт, свіжий костюм і багату бібліотеку. Увагу туристів привертає англійський спосіб життя, зокрема, прихильність до традицій, повага до королівської сім'ї, своя система мір, лівосторонній рух, традиції у харчуванні, старомодні кеби та омнібуси на вулицях, певна зневага до портфелів у лондонських клерків.

Чинники розвитку туризму. У Великій Британії у цілому склалися сприятливі передумови для розвитку туризму. Це:

- наявність різноманітних туристичних ресурсів – природних (гори, моря, бальнеологічні ресурси, чисті річки, національні природні парки) та культурно-історичних (музеї, картинні галереї, середньовічні замки, фортеці тощо);
- потужна туристична індустрія, орієнтована на надання послуг високої якості;
- особливості менталітету населення;
- значний досвід та усталені традиції, в організації і проведенні різноманітних міжнародних заходів;
- високий рівень розвитку економіки, зокрема, фінансового сектора і загалом сфери обслуговування.

Природні умови і ресурси країни різноманітні, мало змінені людиною. Тут збереглося багато куточків незайманої природи, що дивує усіх відвідувачів країни. Основні райони Великої Британії дуже відрізняються за рельєфом, кліматом

та пануючими ландшафтами. Більша частина Англії – це горбиста рівнина, яка поступово переходить у плоску низовину. В її північній частині простягаються Пенінські гори, що розділяють Північну Англію на окремі вапняково-гранітні брили. На південному сході переважають крейдові горбисті ділянки, а південний захід Англії вкритий вересовими пустощами.

Більшу частину території Уельсу займають Кембрійські гори, привабливість яких значно підвищується за рахунок дрібних озер і водоспадів. Рельєф Шотландії представлений Північно-Шотландським нагір'ям, яке знижується у південному напрямку до річки Клайд і переходить в горбисті Центральні рівнини.

Клімат країни морський: м'який і вологий на заході та більш сухий на сході. Такі умови клімату є наслідком впливу Атлантичного океану. Проте переважання вологої туманної погоди упродовж усього року не сприяє купально-пляжному відпочинку британців і є стимулом для виїзного туризму.

Для Великої Британії характерні різноманітні ландшафти, понад 10% з яких зайняті національними парками і заповідними ландшафтними територіями. Крім того, в країні існує придатне для нетривалого сезонного відпочинку і подорожей узбережжя морів, річок та озер.

Королівство привертає увагу туристів також багатоміровою культурою. Її до тепер в країні збереглися пам'ятки культури різних епох. Це стоянки давньої людини, кургани, замки. Серед найбільш відомих об'єктів туристичних відвідувань особливо виділяється унікальний астрономічний пам'ятник Стоунхендж.

Країна дала світу багатьох діячів науки і культури, серед яких: філософ Р. Бекон, мандрівники-дослідники Ф. Дрейк, Дж. Кук, біологи і медики – Ч. Дарвін, Ф. Хопкінс, А.Флемінг, в літературі – У. Шекспір, Д. Дефо, Дж. Свіфт, С. Моем, Р. Кіплінг, Дж. Прістлі та ін., в музиці – У. Бьорд, Б. Бріттен, група

Бітлз, з якими пов'язаний подієвий та біосоціальний різновиди культурно-пізнавального туризму.

З музеїв, які приваблюють туристів з усього світу, слід назвати Народний музей в старій тюрмі замку Йорк, Національний музей залізниці, музей Йоркшира і художня галерея, Королівський Шотландський музей. Понад 30 музеїв діє в Лондоні, серед яких: Тауер, музей Вікторії та Альберта, музей воскових фігур Мадам Тюссо. Лондон з усім комплексом архітектурно-історичних ресурсів включений до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО як місто, в якому зібрано велику кількість пам'яток культури. Серед них – Вестмінстерське абатство XI ст. з куточком поетів, Віндзорський замок, куточок ораторів у Гайд-парку, колона Нельсона та ін. Привертають увагу й численні парки міста.

Стан і тенденції розвитку туризму в країні. Велика Британія з 2019 р. за пропозицією ЮНВТО віднесена до туристичних країн Північної Європи, в якій, як і в інших країнах субрегіону, переважає виїзний туризм.

Туризм Сполученого Королівства має свою тривалу історію: від заснування першої у світі туристичної компанії *Thomas Cook & Son* у 1841 р. Цю компанію вважають найстарішим туристичним оператором у світі.

Цікаві факти. Наступницею *Thomas Cook & Son* була британська компанія *Thomas Cook Group*, що спеціалізувалася на наданні туристичних послуг. Компанія була заснована у лютому 2007 р. шляхом злиття безпосередньо *Thomas Cook AG* з іншим британським туроператором *My Travel Group* та існувала до свого банкрутства у вересні 2019 р. Ця подія стала серйозним ударом по британському туризму, який зазнав великих втрат. У 2020 р. туристична криза в країні поглибилася у зв'язку з коронакризою.

У 2019 р., який передував пандемії Covid-19, було зафіксовано 36 млн туристичних прибуттів до Великої Британії –

десятий результат у світі. Доход від туризму у цьому ж році склав понад 52,0 млрд дол. – п'ятий результат у світі. Туризм формує у середньому до 5 % британського ВВП. Понад 6 % працездатного населення або понад 1,5 млн осіб зайнято в індустрії туризму.

Велика Британія – це країна виїзного туризму. У 2019 р. Сполучене Королівство зайняло четверте місце у світі за туристичними витратами за кордоном – 72 млрд дол.

За даними соціологічних опитувань майже 75 % економічно активного населення країни проводить свою відпустку поза місцем проживання, незначна частка населення надає перевагу відпочинку у своїй країні на узбережжі Південно-Східної Англії, часто використовуючи морські та річкові прогулянкові судна, що є у достатній кількості в приватній власності.

Максимальний приплив туристів-іноземців забезпечують насамперед країни-сусіди: Німеччина, Франція, Ірландія, Бельгія й Нідерланди. Достатньо багато туристів буває із Скандинавських країн та з США, Канади, Австралії, Нової Зеландії. Стрімкими темпами збільшується потік туристів з Японії та Східної Європи.

Державна політика у сфері туризму. У Сполученому Королівстві організацією туризму займається Міністерство культури, засобів масової інформації та спорту, якому підпорядковується орган, що безпосередньо координує туристичну діяльність – «VisitBritain». Правління «VisitBritain» призначається Міністерством культури, засобів масової інформації та спорту і складається з голови та 5 членів. Крім того, до його складу входять голови регіональних структур, схожих за своїми функціями з «VisitBritain». Цей орган займається як розвитком міжнародного в'їзного туризму, так і внутрішнім туризмом, консулює уряд й інші державні установи з питань туризму. Цей орган надає платні консалтинго-

ві послуги, організовує виставки та інші міжнародні заходи, здійснює різні проекти за участю іноземного капіталу (наприклад, організація і проведення літньої Олімпіади-2012 р.), видає та реалізовує рекламну та інформаційну продукцію.

Види туризму, туристичні центри, райони, основні тури з України. Велика Британія є країною пізнавального, ділового, спортивного та освітнього туризму. Центрами пізнавального і подієвого туризму крім Лондону, є також шотландські міста Единбург і Глазго, де щорічно проводяться різноманітні мистецькі та етнічні фестивалі. Кардіфф – столиця Уельсу – збирає любителів пам'яток Середньовіччя, а курортні міста на півдні Англії (Борімут) – любителів комфортного відпочинку.

Приваблює туристів до країни й «чисто англійський» шарм і колорит країни, шоппінг, британські традиції. А всевітньовідомі британські університети залучають до країни студентів з усього світу, що сприяє розвитку освітнього туризму. Найбільше іноземної молоді можна спостерігати у молодіжному центрі країни Ліверпуль, університетських містах Оксфорд і Кембриджі.

Крім того, Сполучене Королівство забезпечене сучасною, необхідною для ведення ділового туризму (бізнес-форумів, конгресів, симпозіумів, виставок тощо) інфраструктурою. За рік в країні проводиться до 800 виставок з різної тематики!

Туристичні райони країни співпадають з її адміністративно-територіальним поділом. Англія, як найдавніша в Європі монархія із значною кількістю визначних місць, замків і традицій, відрізняється найбільшою кількістю туристів. Крім Лондона, центрами туризму є й інші міста Англії: Манчестер, Бірмінгем, Брістоль, Брайтон, Дербі, Лестер, Ліверпуль, Лінкольн, Кембридж, Ноттінгем (місто Робін Гуда), Йорк, Бат, Стратфорд-на-Ейвоні та ін.

Шотландія – це природа, етника і фестивалі, а також спокійний відпочинок на живописних островах Оркні і Шетланд. Центрами туризму в районі є Единбург, Абердін, Глазго.

Уельс, як туристичний район, – це місцевість середньовічних замків. Основний центр туризму тут – місто Кардіфф.

Північна Ірландія пропонує непоспішний тихий відпочинок в оточенні природних пейзажів та давніх сільських поселень. Центрами туризму району є міста Белфест та Лондондеррі.

Велика Британія пропонує туристам найрізноманітніші тури, більшість з яких тематичні. Серед них: «Клубний Лондон», «Лондон для інтелектуалів», «Романтичний Лондон», «Британський стиль», «Мистецтво шопінгу», «Паби, привиди, таємниці» та ін.

Спеціальна туристична інформація про країну. Для в'їзду до країни необхідно мати національну візу Сполученого Королівства. Візи мають оформлюватися заздалегідь. Оформлення візи безпосередньо на кордоні не передбачене британським законодавством. Інформація про види і категорії британських віз міститься на урядовому сайті Великої Британії.

Для оформлення візи необхідно зібрати відповідні документи (довідка з військкомату, довідка про купівлю валюти з розрахунку 50 дол. на день, довідка про відпустку тощо). Візу можна отримати одразу, або в результаті проходження інтерв'ю – Т2 – короткого, Т3 – розгорнутого. Строк дії візи до 90 днів; транзитної – до 7 днів. Посольство Великої Британії видає візи й на свої підлеглі території.

До країни забороняється увезення м'ясних продуктів, молока та молочних продуктів, а також картоплі. Загальна вага продуктів не може перевищувати 2-х кг. Харчові продукти мають здаватися в багаж, призначатися для особистого (сімейного) використання та бути безпечними для споживання (не містити ознак зараження або псування). Незадекларовані

заборонені до увезення продукти вилучаються при в'їзді до країни.

Увезення і вивезення валюти не обмежене, але обов'язково декларується ввезення будь-якої валюти, сума якої більше еквіваленту в 10 тис. євро.

Громадяни України, що в'їжджають на територію країни з короткостроковим візитом, мають право користуватися власним автомобілем з українською реєстрацією і посвідченням водія не більше 6 місяців з дати в'їзду.

Орендувати автомобіль можна у пунктах оренди в аеропортах, у готелі або по телефону. При оплаті, по можливості, слід використовувати кредитну картку, інакше доведеться внести велику заставу готівкою. Більшість компаній беруть плату за добу, але є й такі, які беруть плату за кілометраж. Взяти автівку на прокат можуть особи, які досягли 23 років. Оплата оренди автомобіля зазвичай відбувається наперед і включає страхування пасажирів і водія, відшкодування збитку третьої сторони, а також страхування на випадок крадіжки або пожежі.

У Сполученому Королівстві вітається завчасне бронювання усіх туристичних послуг, якими можна скористатися в країні.

ПІДСУМКИ

➤ Велика Британія – країна створення першої у світі туристичної компанії.

➤ За туристичними прибуттями і доходами від туризму країна входить до Топ-10 країн, незважаючи на переважання виїзного туризму.

➤ Велика Британія спеціалізується на пізнавальному, діловому, спортивному, освітньому туризмі.

➤ Спостерігаються певні диспропорції у розвитку туризму в регіонах Великої Британії.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Як природні умови впливають на розвиток туризму у Великій Британії?
2. Оцініть туристичні ресурси країни і зробіть висновки про можливість розширення туристичного продукту в країні.
3. Поясніть причини переважання виїзного туризму у Сполученому Королівстві.
4. Схарактеризуйте туристичну спеціалізацію районів Великої Британії.
5. Розробіть туристичний маршрут по Великій Британії для групи студентів і обґрунтуйте вибір центрів і об'єктів відвідування.

Дискусійні питання

- ❖ Чи можливе подолання диспропорцій у розвитку туризму між регіонами Великої Британії?
- ❖ Чи є діловий туризм Великої Британії конкурентом ділового туризму Німеччини?

Підготуйте есе, обравши одну із запропонованих тем:

- ✓ Туристичні традиції Великої Британії.
- ✓ Лондонський сіті.

Джерела інформації

1. Мальська М.П., Гамкало М.З., Бордун О.Ю. Туристичне країнознавство. Європа: навч. посіб. Київ: ТОВ Центр Учбової літератури, 2009, 24 с.
2. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг. Київ: Альтерпрес, 2002, 212 с.
3. Парфіненко А.Ю., Сідоров В.І., Любіцева О.О. Туристичне країнознавство: підручник 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ: Знання, 2015. 551 с.
4. Туризм Великої Британії. URL: <http://www.geograf.com.ua/great-britain/555-great-britain-tourism> .

5. Порядок перетину кордонів громадянами України URL: http://uk.wikipedia.org/wiki/Порядок_перетину_кордону_громадянами_України.

2.2.7. Греція

Загальні відомості. Офіційна назва країни – Республіка Греція, самоназва – Еллас. Греція займає площу близько 132 тис. км², населення - 10,7 млн осіб (2020 р.), столиця – Афіни. За державним управлінням Греція – парламентська республіка, за устроєм – унітарна держава, що складається з 13 периферій, одна з яких є автономною (Свята гора Афон). ВВП країни у 2019 р. становив 209,9 млрд дол., ВВП на душу населення – 19582 дол. (2019 р.), Греція – економічно середньо розвинена держава. Вона належить до субрегіону Південна Європа, район – Егейське або Центральне Середземномор'я.

Греція розташована на південній окраїні Балканського півострова в басейні Егейського моря, на перетині світових торговельних і транспортних шляхів. Її береги омиваються з усіх боків водами кількох морів: Іонічним, Середземним, Егейським, Критським. Суходільні кордони Греція має лише на півночі та північному сході, де межує з Албанією, Македонією, Болгарією та Туреччиною. Значна частина країни розташована на більш ніж 2000 островах, берегова лінія яких порізана численними невеликими бухтами та глибокими затоками. Географічне положення дуже зручне як для міжнародних зв'язків країни, так і для розвитку туризму.

Основну частку населення складають греки (98%). Крім того, тут мешкають албанці, турки, вірмени. Майже 20 % населення живе на островах. Мовою спілкування є новогрецька, яка сформувалася на основі класичної грецької мови. Для спілкування з іноземцями, яких тут як туристів буває дуже багато, прийнята англійська мова. Віросповідання греків – автокефальне греко-православне. 2/3 населення мешкає у

містах. Значна частина населення міст зайнята у сфері обслуговування туристів.

Греки – мужній, гордий, гостинний народ. До того ж вони індивідуалісти. Для греків неприйнятні обмеження, жорсткі норми поведінки. У них міцні родинні зв'язки, батько – глава сім'ї, який вирішує усі питання. Особливе ставлення у греків до дітей, яких вони ототожнюють з королями. Перебуваючи в країні, слід пам'ятати, що не можна робити іронічні висловлювання в бік греків чи Греції, а також не рекомендується відмовлятися від частування.

Чинники розвитку туризму. Популярність Греції серед туристів різних країн є стабільною і зумовлена багатьма чинниками. Серед них: різноманітні природно-кліматичні, геоморфологічні, гідрологічні, культурно-історичні та соціально-економічні ресурси. Геоморфологічні особливості – гори, ущелини, печери роблять країну надзвичайно привабливою. Гори займають чверть площі країни. Найвищою вершиною материкової частини є гора Олімп (2917 м) у Фессалії. Рельєф певною мірою визначив особливості ландшафтів країни – чергування скелястих безлісних гір та густо заліснених долин.

Розташування Греції в басейні Середземного моря зумовило кліматичні умови території країни з сухим жарким літом і прохолодною дощовою зимою. В дуже посушливі роки влітку опадів практично немає. В цей час температура повітря нерідко підвищується до +40-45⁰С. Такі умови важко переносяться людьми, а рослинність знищується пожежами.

На півострові переважають короткі, бурхливі гірські річки з живописними порогами і водоспадами, що часто утворюють вузькі каньйони. Найдовша річка Греції – майже 300 км – Аліакмон.

Господарська діяльність людей протягом багатьох тисячоліть призвела до знищення лісів на значних площах. Більша

частина країни нині зайнята заростями вічнозелених чагарників – маквісом і шибляком.

Гірські масиви відрізняються різноманітністю флори і фауни, унікальними лісовими ландшафтами. Окремі лісові масиви є одними з найдавніших природних лісів Європи, наприклад, ліси Фракту. В країні створена мережа заповідників та екологічних парків, що також приваблюють туристів. Проте основним природним ресурсом Греції є морські узбережжя. В країні освоєна значна кількість мальовничих островів – популярних місць пляжного відпочинку. Грецькі пляжі, загальна довжина яких понад 16 тисяч кілометрів, відзначаються чистою водою і довкіллям. Тому над більшістю з них майорять блакитні прапори ЮНЕСКО.

Унікальність Греції для потреб туризму не обмежується природними чинниками. Країну вважають істинною колицкою європейської цивілізації. В Греції багато пам'яток культури, які є потужними культурно-історичними туристичними ресурсами. Багатовікова культура залишила свій слід у кожному регіоні країни. Це й археологічні пам'ятки, замки, церкви, а також місцеві звичаї та традиції. Туристи, що приїжджають до Греції, мають можливість доторкнутися до однієї з найдавніших цивілізацій людства. Незмінно популярними з пізнавальною метою є Афіни, Дельфи, Олімпія, Епідавр, Мікени, Тиринф, міста о. Крит – Кносс, Маллія, Фест, а також острови Санторіні, Родос, Керкіра.

За даними асоціації готелів, в Греції добре розвинена готельна інфраструктура, представлена понад 4 тисячами готелів різної категорії зірок.

Упродовж останніх років була значно модернізована транспортна мережа країни, у результаті чого створена об'єднана транспортна структура, що дозволяє швидко і безпечно подорожувати усіма регіонами. Для зручності туристів в Греції діє 5 міжнародних аеропортів, у тому числі, й острівні,

22 аеропорти місцевого значення, що зв'язані регулярними і чартерними рейсами з міжнародними. За статистичними даними майже 82 % туристів подорожують, використовуючи місцеві авіалінії. Греція пропонує також величезну кількість суден різного класу, а також понад 50 марин (стоянок для яхт) з досконалою системою берегового обслуговування. 10 маринам комісією ЮНЕСКО присвоєно блакитний прапор.

У Греції можна взяти автомобіль напрокат за досить помірну ціну. В головних містах країни (Афіни, Салоніки, Ларіссу) добре розвинене залізничне сполучення, проте грецькі потяги одні з найповільніших в Європі.

Туристичний попит в Греції, крім ресурсів та інфраструктури, підтримується традиціями шопінгу, зокрема, продажу хутрових та ювелірних виробів.

Стан і тенденції розвитку туризму. Туристичний потік до Греції щорічно збільшується. У 2019 р. було зафіксовано понад 31 млн прибуттів туристів (восьме місце в Європі). Дохід від туризму у 2019 р. становив 20,4 млрд дол. (дев'яте місце в Європі). На туризм припадає 7 % ВВП країни. У сфері туризму зайнято близько 1 млн осіб, що складає 16 % робочої сили країни.

Найбільше туристів прибуває до Греції з країн Євросоюзу, зокрема, з Німеччини та Франції. Проте серед лідерів нарощування потоку також туристи з США та країн Центральної і Східної Європи. З України до Греції в'їжджає пересічно близько 50 тис. осіб на рік.

Державна політика у сфері туризму. Питаннями розвитку туризму в Греції займається Міністерство туризму, при якому створено Грецьку національну організацію туризму. Основним завданням її діяльності є популяризація країни за кордоном. З цією метою представники Грецької національної організації туризму насамперед беруть участь у міжнародних

виставках, присвячених туризму (пересічно ними відвідується до 50 виставок на рік).

Основною метою державної політики розвитку туризму є підвищена увага до кожного туриста. Особливу увагу приділяє держава пристосуванню туристичної інфраструктури до потреб людей з обмеженими можливостями. Для адміністрування у сфері туристичних послуг та регулювання їх якості в країні створена Організація туристичного розвитку. Серед інших ефективних органів управління туризмом Греції слід виділити Федерацію грецьких туристичних підприємств, Асоціацію готелів, туристичну поліцію та Організацію туристичної освіти.

Види туризму, туристичні центри, райони, основні тури з України. Основними туристичними районами країни є Аттика (Афіни), де розвивається пізнавальний і релігійний види туризму; Північно-Східний (Халкідіка), який спеціалізується на пізнавальному, релігійному туризмі та туризмі задля відпочинку і розваг. Південний острівний район розвиває переважно туризм задля відпочинку і розваг. Подібною є спеціалізація й о. Крит. Великою популярністю у туристів користується тут шоппінговий туризм. На острові метеликів Родос переважає туризм задля відпочинку і розваг. Цей район є одним з небагатьох в Греції, де функціонує казино. На о. Корфу розвивається пізнавальний туризм.

Найголовнішими культурно-історичними об'єктами країни є найдавніший в Європі Акрополь, з вершини якого видно два античних театри – Одеон і Діоніса. Велику цінність має історичний центр Афін – Плаку, а також споруди університету, консерваторії, Національний археологічний музей.

Острів Родос вважається найбільш сонячним островом Греції, куди злітаються з усієї Європи метелики, яких приваблює особливий аромат смол окремих дерев. Тому острів називають ще долиною метеликів. Крім морського відпочинку,

туристам пропонують відвідати різноманітні екскурсії, серед яких насамперед до замку Каstellан – колишнього місця зустрічі середземноморських купців.

Надзвичайно привабливим для туристичних маршрутів є район півострова Халкідіки, на східному виступі якого розташувалася релігійна святиня – гора Афон. Тут протягом багатьох віків існують православні монастирі. На Афоні розташовані лише чоловічі монастирі, тож паломники – тільки чоловіки.

Цікаві факти. Острів Крит приваблює туристів не тільки своєю природою, морем і сонцем. Для задоволення будь-яких потреб туристів тут швидко будують шестизіркові готелі! Таких на острові три. Унікальність наймолодшого з трьох шестизіркових готелів – його розташування та розкішні номери-сьюти. Побудований він на приватному півострові, що вдається в море. В ньому є все: сьюти з чудовим оглядом усієї затоки Мірабелло, власні басейни з підігрітою морською водою, ресторан «а ля карт», винний льох з багатою колекцією рідкісних вин і професійним сомельє, кінотеатр із перфектною акустичною системою та зручними кріслами, бар на платформі в морі зі скляною підлогою, власний піщаний пляж із сервісом, а також оздоровчий SPA-комплекс «Шість почуттів».

Екскурсійними турами до Греції, які користуються найбільшою популярністю в українців, є: «Під стягом Греції», «Антична Греція», «Земля Богів», «Подорож за три моря», «Літо в Греції: море, боки і салат» та ін.

Спеціальна інформація про країну. Для громадян України з біометричним паспортом дозволяється безвізовий режим в'їзду до країни. В інших випадках потрібна справжня грецька шенгенська віза або багаторазова шенгенська віза якоїсь іншої країни з запасом терміну дії та кількістю днів перебування в шенгенській зоні.

Дозволено безмитне увезення товарів на суму до 430 євро (для подорожуючих літаком і по морю) і до 300 євро (суходолом). Для осіб старше 15 років сума товарів, що ввозяться обмежується 150 євро незалежно від виду транспорту. Можна ввозити не більше однієї відеокамери, одного фотоапарату, магнітофону або предметів спортивного спорядження на людину.

Заборонено ввезення наркотиків і нарковмісних препаратів, зброї і боєприпасів без спеціального дозволу, отруйних речовин і рослин в ґрунті, молочних і м'ясних продуктів, за винятком 2 кг дитячого харчування або їжі, потрібної людині в медичних цілях. Ввезення іноземної валюти необмежене.

Для увезення тварин на митниці слід пред'являти сертифікат міжнародного зразка про їх народження і здоров'я.

При в'їзді в Грецію прикордонники можуть перевірити платоспроможність туриста. Для цього треба пред'явити валюту з розрахунку не менше 50 євро в день на людину.

Без мита з Греції можна вивезти сувеніри, сигарети, 1 л міцних спиртних напоїв, 2 л вина, 2 л оливкової олії. Вивіз старожитностей, у тому числі, каменів з археологічних розкопок, а також предметів, знайдених на дні моря, заборонений. Також не можна вивозити сірники у значній кількості і гральні карти, тому що вони є державною монополією Греції. Пересування по території Греції не обмежується.

Не рекомендується критикувати або іронізувати з приводу життя в Греції. Заборонено тютюнопаління у громадських місцях. Не варто забувати про дрес-код. До сніданку в ресторан можна вийти в шортах і майці, але на вечерю чоловіки повинні бути в брюках і сорочці, а жінки - в сукні / брюках і туфлях.

Грецькі православні храми дотримуються не таких суворих правил, як в Україні. Так, жінки можуть заходити з непокритою головою, в шортах, з відкритими плечи-

ма (виняток становить монастир Агія Тріада на Криті). Влітку з 14:00 до 17:00 в країні запроваджена сієста. У цей час закриті магазини, не прийнято призначати зустрічі і дзвонити по телефону. Також не рекомендується телефонувати після 22 години.

ПІДСУМКИ

- Греція країна, в якій туризм є пріоритетною сферою економіки.
- Туризм має позитивні тенденції розвитку, про що свідчать показники туристичних прибуттів і доходів від туризму.
- Популярність Греції серед туристів різних країн є стабільною і зумовлена наявністю різноманітних унікальних туристичних ресурсів та добре розвинуеною інфраструктурою.
- Основними туристичними районами країни є Аттіка, Халкідіка, Південний острівний район, в яких розвиваються рекреаційний купально-пляжний, лікувально-оздоровчий, екскурсійно-пізнавальний та релігійний види туризму.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Оцініть вплив географічного положення на розвиток туризму в Греції.
2. Які природні умови сприяють розвитку туризму, а які ускладнюють його?
3. Чим, крім туристичних ресурсів, підтримується туристичний попит до Греції?
4. Які риси мешканців Греції сприяють розвитку туризму?
5. Позначте на контурній карті туристичні райони Греції і визначте їх спеціалізацію.

Дискусійні питання

- ❖ Чи зможе туризм Греції протистояти економічній кризі, що затягнулася в країні.

❖ Конкурентні переваги і недоліки туризму Греції в Східному Середземномор'ї.

Підготуйте есе, обравши одну із запропонованих тем:

- ✓ Кращі миттєвості грецької історії.
- ✓ Грецькі міні канікули.

Джерела інформації

1. Мальська М.П., Гамкало М.З., Бордун О.Ю. Туристичне країнознавство. Європа: навч. посіб. Київ: ТОВ Центр Учбової літератури, 2009. 224 с.
2. Офіційний сайт ЮНВТО. URL: <https://www.unwto.org/>
3. Стафійчук В.І., Малиновська О.Ю. Туристичне країнознавство: туристичні ресурси світу. Європа, Азія, Австралія та Океанія: навч. посіб. Київ: Альтерпрес, 2009. 427 с.
4. Туристичне країнознавство: країни лідери туризму: навчальний посібник/ за заг. ред О.О. Любіцевої. Київ: Альтернатива, 2008. 436 с.
5. Туризм в Греції. URL: uk.wikipedia.org/wiki/Туризм_у_Греції.

2.2.8. Кіпр, Хорватія, Чорногорія, Албанія: порівняльна характеристика

1. Загальні відомості про країни. Офіційна назва Кіпру – Республіка Кіпр. Площа країни – 9,3 тис. км², населення – близько 1,2 млн осіб (2020 р.), столиця – Нікосія. Кіпр – президентська республіка, унітарна держава, яка поділена на 6 районів. ВВП країни – понад 24,95 млрд дол. (2019 р.), ВВП на душу населення – 27,7 тис. дол. Держава належить до економічно середньо розвинених країн. Її відносять до Південної Європи, район – Східне Середземномор'я.

Офіційна назва Хорватії – Республіка Хорватія. Країна займає площу 56,6 тис. км², населення – близько 4,0 млн осіб (2020 р.), столиця – Загреб, Хорватія – парламентська республіка, унітарна держава, яка складається з 21 округа (жу-

паній). ВВП Хорватії – понад 60 млрд дол. (2019 р.), ВВП на душу населення 14936 дол. Країну відносять до середньо розвинених держав Європи. Субрегіон – Південна Європа, район – Адріатичний.

Офіційна назва Чорногорії – Республіка Чорногорія. Її площа близько 13,8 тис. км², населення нечисленне – 621,7 тис. осіб (2020 р.), столиця – Подгориця. Чорногорія – це президентська республіка, унітарна держава, що складається з 23 общин. ВВП країни – понад 5,5 млрд дол. (2019 р.), ВВП на душу населення – 8908 дол. (2019 р.). Чорногорія також економічно середньо розвинена держава. Субрегіон, в якому знаходиться Чорногорія, – Південна Європа, район – Адріатичний.

Офіційна назва Албанії – Республіка Албанія. Невелика за площею Албанія (28,7 тис. км²) з населення 2,8 млн осіб (2020 р.) стала цікавою туристичною дестинацією у Південній Європі тільки в останні кілька років. Столиця держави – Тирана. За державним правлінням Албанія – парламентська республіка, за устроєм – унітарна держава, яка складається з 12 областей. ВВП країни – 15,28 млрд дол. (2019 р.), ВВП на душу населення – 5353 дол. (2019 р.). Албанія належить до країн, що розвиваються. Субрегіон – Південна Європа, район – Адріатичний.

Чинники розвитку туризму. Популярність зазначених вище країн серед туристів є більш-менш стабільною і зумовлена багатьма чинниками:

- географічне положення: усі країни мають вихід до теплих морів Середземномор'я; займають материкову, півострівну та острівну частини Європи; відрізняються значною довжиною берегової лінії, більшість з якої добре освоєна;
- абсолютно сприятливі природні умови і ресурси;
- країни мають значну мережу національних природних парків і заповідних територій;

- в усіх країнах наявні унікальні культурно-історичні ресурси, багато з яких включені до Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО;

- розвинена інфраструктур, наприклад, у Хорватії створений комплекс екологічно чистих причалів, пляжі Кіпру мають найбільшу кількість блакитних прапорів;

- в країнах проводиться ефективна маркетингова діяльність національних туристичних фірм;

- країни є екологічно безпечними для туристів.

Унікальність Кіпру, Хорватії, Чорногорії, Албанії не обмежується лише природною красою. Багатовікова культура залишили свій слід в кожній країні. Це й археологічні пам'ятки, замки, церкви, а також місцеві звичаї, кухня, традиції. За даними іноземних експертів, в країнах у цілому добре розвинена інфраструктура розміщення туристів, представлена різними категоріями готелів. У Хорватії та Чорногорії значна частина закладів розміщення припадає на приватний сектор. Добре розвинена також транспортна інфраструктура, заклади харчування. Албанія і Чорногорія, залучивши іноземні інвестиції, переважно німецькі та китайські, побудували та реконструювали готельні комплекси і транспортні шляхи.

Стан і тенденції розвитку туризму. В усіх зазначених країнах спостерігається збільшення туристичних прибуттів і доходів від туризму (таблиця 3).

Позитивна динаміка розвитку туризму спостерігається в усіх чотирьох країнах, проте найвищі темпи нарощування туристичного потоку зафіксовані у Хорватії та Албанії. На думку експертів, у найближчі роки країни Адріатики увійдуть до числа країн світу, які найбільш активно розвивають туристичний ринок. Підтвердженням цього є й зростання доходів від туризму. Поступово збільшується частка туризму у створенні ВВП країн. У 2019 р. ця частка з чотирьох країн була найбільшою у Хорватії і становила 11 %, найменшою в

**Показники розвитку туризму на Кіпрі,
в Хорватії, Чорногорії та Албанії ***

Назва країн	Туристичні прибуття, млн		Доходи від туризму млрд дол.	
	2010	2019	2010	2019
Кіпр	2,1	4,0	2,2	3,4
Хорватія	9,0	16,6	8,1	11,8
Чорногорія	1,1	2,1	0,732	1,2
Албанія	2,2	5,5	1,6	2,2

* Джерело: складено авторами за даними ЮНВТО

Албанії – близько 4 %. До того ж, у Хорватії тривалий час тримається позитивний туристичний баланс, профіцит якого у 2019 р. становив 10 млрд дол.

Туристичний потік до Кіпру, Хорватії, Чорногорії та Албанії формується переважно за рахунок туристів з розвинених європейських країн та країн-сусідів. В останні роки значна частка туристичного потоку припадає на країни Центральної і Східної Європи, у тому числі, й на Україну.

Усі зазначені країни з дотриманням необхідних правил були відкриті для іноземних туристів під час пандемії на Covid-19.

Державна політика у сфері туризму. Кіпрська туристична організація була напівдержавною організацією, яка наглядала за галузевою практикою та просуванням острова як туристичного напрямку за кордоном. У 2019 р. технічний директор організації був замінений урядовим міністром Міністерства туризму, яке перебрало активи та відповідальність технічного керівника.

У Хорватії також функціонує Міністерство туризму. Це потужна за складом (320 осіб) і видами діяльності (10 бло-

ків) структура, яка поставила перед галуззю амбітне завдання — увійти до Топ-20 кращих туристичних напрямів у світі відповідно до критеріїв конкурентоспроможності, відкрити додатково від 20 до 22 тисяч нових робочих місць у сфері туризму і близько 10 тисяч робочих місць на інфраструктурних об'єктах, залучити з цією метою інвестиції у розмірі близько 7 млрд євро. Все це відображено в Стратегії розвитку туризму в Хорватії на найближчі 3-5 років.

Туристична політика Міністерства туризму Чорногорії спрямована на створення ринкових умов функціонування та визначення стратегічних напрямів розвитку туристичної сфери як на національному, так і на регіональному рівні. Національна туристична організація Чорногорії відповідає за інтегроване управління маркетингом у туризму на національному рівні.

У Чорногорії функціонує два агентства регіонального розвитку. Перше – Фонд розвитку Північної Чорногорії, який реалізовує проекти на півночі країни у співпраці з муніципалітетами цього регіону, друге – регіональна туристична організація регіону Беллагаси та Комові, яка охоплює адміністративну територію муніципалітетів Бієло Польє, Беране, Андрієвику, Колашин і Мойковац.

Міністерство туризму Албанії наполегливо працює над створенням позитивного іміджу країни, займається просуванням національного туристичного продукту на Європейський ринок та розбудовою інфраструктури із залученням іноземного капіталу.

Види туризму, туристичні центри, райони, основні тури з України. Кіпр, Хорватія, Чорногорія та Албанія орієнтуються переважно на рекреаційний купально-пляжний туризм, проте в кожній з цих країн розвиваються й інші види і різновиди туризму – своєрідні орієнтири для іноземних туристів. Переважає в'їзний туризм.

Основними районами і центрами туризму Кіпру є: Айя-Напа, Ларнака, де розвивається рекреаційний купально-пляжний і активно-відпочинковий туризм. Важливим центром туризму є Пафос, який часто називають музеєм під відкритим небом. Це місто спеціалізується також на рекреаційному і культурно-пізнавальному туризмі. Лімасол здебільшого пропонує послуги рекреаційного, культурно-пізнавального і подієвого туризму, Протарас – рекреаційного купально-пляжного, Поліс – рекреаційного, культурно-пізнавального, екологічного, гастрономічного. В столиці держави Нікосії переважає культурний і діловий види туризму.

Айя-Напа – найпопулярніше місто Кіпру для молодіжного відпочинку і розваг. Крім нічного життя, тут можна насолодитися пізнавальними екскурсіями, відвідавши старовинний монастир або сучасний музей моря «Таласса».

Лімасол – найбільший центр універсального рекреаційного туризму острова. Пляжі міста переважно піщані, вкриті вулканічним піском. Лімасол – центр молодіжного та родинного туризму.

Ларнака – це місто, де зазвичай відпочивають родини з дітьми та люди пенсійного віку. Головні його переваги – просторі пляжі, вкриті жовто-сірим глинистим піском, чисте море, пологий вхід у воду, близькість аеропорту, вибір доступного за ціною житла. Пам'яток культури у місті небагато, але увагу туристів привертає одна з найважливіших святинь країни – Церква Святого Лазаря. Є парк розваг.

Пафос належить до дорогих фешенебельних центрів рекреаційного туризму. Тут розташований другий аеропорт країни. Туристи зазвичай платоспроможні, заможні люди. Місто насичене пам'ятками культурної спадщини, що включені до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Серед них: купальня Афродіти, гробниця царів, римський театр, колона Святого Павла та ін.

Тихий пляжний Протарас – ідеальне місце для відпочинку з дітьми. Це місто відрізняється унікальними ландшафтами, а прямо в його центрі розташований океанаріум – своєрідний туристичний магніт.

Поліс – це невеликий новоосвоєний центр тихого «дикого» відпочинку. На пляжах слабо розвинена інфраструктура. Туристам подобається насолоджуватися пішими прогулянками і відвідувати заповідник «Акамас».

Райони і центри Хорватії відрізняються різноманітними видами і різновидами туризму, які розвиваються на базі потужних туристичних ресурсів. Це:

- Істрія – спеціалізується на рекреаційному, культурному туризмі (м. Пула залишки римської архітектури);

- Горські-Котар – розвиває рекреаційний, морський туризм;

- Кварнер –також розвиває рекреаційний (Опатія) туризм;

- Ліка-Сень – основна спеціалізація рекреаційний туризм;

- Задар – рекреаційний, культурно-пізнавальний;

- Шибеник – рекреаційний, екологічний види туризму;

- Далмація – розвиває рекреаційний, екологічний туризм;

- Дубровник – рекреаційний, еногастрономічний, культурний. Є об'єктом Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО;

- Славонія – спеціалізується на культурному та агротуризмі;

- Центральна Хорватія – розвиває культурний і діловий туризм.

У столиці Хорватії є багато цікавих місць, які варто відвідати подорожуючим. Тут зосереджена велика кількість величних муніципальних будівель, шпилів, площ і церков. На фунікулері можна швидко потрапити у Верхнє місто, його історичний район. Поїздка обійдеться у суму трохи більше одного євро. Піднімаючись на фунікулері, туристи з висоти

пташинного польоту можуть споглядати Загреб і його визначні пам'ятки.

Прихильники активного способу життя можуть відправитися на пішохідну прогулянку або провести маршрут на велосипеді. Щоб подивитися місто і його околиці, мандрівники віддають перевагу маршруту під номером дванадцять.

У Загребі можна також побачити планети Сонячної системи в мініатюрі. Вони розкидані по усьому місту. Також туристам буде цікаво відвідати надзвичайно красиве в Європі кладовище - Мірогой, що нагадує більше парк, ніж місце для поховання.

Адріатичне узбережжя Хорватії порівнюють з раєм на Землі. Кращими у всій Адріатиці вважаються пляжі Брели. Море тут дуже чисте, а клімат – сприятливий для відпочинку. Вода зберігає прозорість навіть на відстані п'ятдесяти метрів від берега моря. Туристів вражають неймовірно красиві гірські остроги Дінарських Альп.

Великою популярністю серед туристів користується курорт Адріатики Медулін. Узбережжя в даній місцевості дивовижно красиве. У морі розташовані численні півострови і острови. У літню пору року в Медуліні проходять концерти класичної музики. Смачні страви середземноморської кухні можна покуштувати в затишних ресторанах.

Дубровник – одне з найкрасивіших міст Хорватії, розташоване в її південній частині. Це один з найпопулярніших і дорогих курортів Середземномор'я. Дубровник був включений ЮНЕСКО в перелік найкращих пам'ятників Європи епохи Відродження.

Населений пункт на Адріатичному узбережжі Далмації цікавий туристам кам'яними укріпленнями, красивим і охайним старовинним центром, готичним палацом Спонца, площею Ложа і численними бутиками, кафе. Приїжджим

пропонують вирушити у тур бастіонами фортеці, відвідати канатну дорогу і оглянути з висоти місто і морське узбережжя.

У Дубровнику туристів порадує доглянуті галькові пляжі, фантастично красиві пейзажі і тепле, чисте море. Тут ростуть кипариси, сосни і лаври. Уздовж узбережжя розкинулося дванадцять Елафітських островів. Берегова лінія курорту сильно порізана. У даній місцевості знаходиться велика кількість спокійних, мальовничих, незайманих цивілізацією бухт, що потопають у зелені.

У Чорногорії виділяють такі туристичні райони:

- Центральна Чорногорія – культурний, діловий, подієвий туризм;
- Південне узбережжя Чорногорії (Будванська, Барська, Ульцинська Рів'єри – рекреаційний, морський, культурний види туризму);
- Которська бухта – рекреаційний, морський туризм;
- Гірська (Північна) Чорногорія – рекреаційний та активно-відпочинковий види туризму.

Для підвищення конкурентоспроможності на європейському ринку туристичних послуг Чорногорія пропонує різноманітний відпочинок і доступне розміщення. Нині тут працює понад 300 готелів на 40 тисяч місць і ще 160 тисяч місць доступні у приватному секторі та пансіонатах. Серед різновидів рекреаційного туризму переважає купально-пляжний відпочинок. Враховуючи високий рівень навантаження на пляжі, відповідні служби значну увагу приділяють екологічному стану актуальних смуг водних об'єктів. Близько двадцяти пляжам країни присуджений курортний знак якості – Блакитний прапор. Найбільше їх на узбережжі курортів Герцог Нова, Будва та Велика Плажа.

Крім відпочинку на морському узбережжі, Чорногорія пропонує туристам винні тури з проживанням у невели-

ких приватних виноробних комплексах, а також відпочинок у сільських оселях. Саме так туристичні компанії планують залучати туристів не тільки на південь, а й північ країни, де гостям доступні пішохідні та велосипедні маршрути, що пролягають найпривабливішими куточками країни. Сільський туризм у так званих етноселах з кожним роком стає усе більш популярним серед іноземних туристів. Крім можливості відпочити на природі, етносела привертають увагу гостей численними етнозаходами, які насамперед знайомлять з сільською культурою і традиціями.

Албанія – це понад 400 км пляжів. Північна частина країни – це Адріатичне море. Майже усі пляжі тут піщані, а вода, відповідно, мутніша. Поруч з узбережжям – низовина, де розташовані туристичні міста, найбільше та найвідоміше з яких – Дуррес. Тож тут буде більше розваг та більше людей на пляжі. Південна частина, за перевалом Ллогара (1025 м), – це Іонічне море. Тут до самого моря підходять доволі високі гори (піки вищі за 2000 м), тож берег – скелястий та гальковий. Як наслідок, море тут набагато чистіше, краєвиди – захоплюючі, та й народу менше, бо не усі хочуть їхати так далеко, та ще й через перевал. Великих міст тут немає, найбільше містечко – Саранда, але привертають увагу чимало невеличких сіл уздовж скелястого берега – Дермі, Хімара, Борш, Лукова, Ксаміль. Це так звана «Албанська Рив'єра».

На стику Адріатики та Іоніки є велике (за албанськими мірками) курортне місто Вльора із 120-тисячами мешканців. Тут пляжі переважно галькові, море чистіше за те, що в Дурресі, але йому далеко до кришталево чистих Іонічних пляжів.

Албанія – це єдина держава європейського Середземномор'я, куди поки що не увійшла жодна велика європейська готельна мережа.

Туризм в Албанії зосереджений у трьох туристичних районах: Центр і Північний Схід країни, Адріатичне узбереж-

жя, Іонічне узбережжя, Південний Схід. Кожний з районів забезпечений комплексом ресурсів, які й визначають туристичну спеціалізацію країни.

У Центральній і Північно-Східній Албанії найбільш розвинений пізнавальний та рекреаційний активно-відпочинковий туризм на облаштованих гірсько-лижних схилах. Адріатичне та Іонічне узбережжя – це райони рекреаційного купально-пляжного, а також культурно-пізнавального екскурсійного туризму. Південно-Східний район спеціалізується на пізнавальному, у тому числі, релігійному та екологічному туризмі. В усіх районах в останні роки стрімко розвивається подієвий та розважальний туризм.

Кількість турів і їх тематика до Кіпру, Хорватії, Чорногорії та Албанії суттєво змінилися у 2020 р. у зв'язку з пандемією. Туристичні фірми України пропонують найрізноманітніші тури до цих країн, які пов'язані як з відпочинком на морі, так і з відвідуванням найбільш цікавих туристичних місць. Це, зокрема, «Пафос – культурна столиця Європи», «Різнобарвна Істрія та Плітвіцькі озера», «Перлини Доломітів», «Принадна Адріатика», «Колоритні культурні традиції Чорногорії», «Загадкова Албанія», «Пригоди 4x4 в Південній Албанії» тощо.

Спеціальна туристична інформація про країни. Для в'їзду на Кіпр для власників біометричних паспортів громадянина України віза не потрібна, а для тих, хто паспортів не має, необхідно оформити візу.

Усі громадяни, що в'їжджають до Кіпру з туристичною метою, повинні мати страховий поліс. В'їзд громадян України до країни має здійснюватися на законних підставах відповідно до запланованої мети поїздки та згідно з вимогами чинного законодавства України та країни призначення. Митні процедури в країні подібні до інших європейських країн.

Під час подорожі до Республіки Кіпр рекомендується незалежно від конкретного місця перебування, виявляти пильність і обачність. Завжди треба мати при собі ідентифікаційну картку (чи її фотокопію) або паспорт громадянина України для виїзду за кордон (або його копію), мобільний телефон, номери телефонів екстреної допомоги, посольства. Документи необхідно зберігати окремо від грошей. Також треба мати перелік усіх документів (їх ксерокопії), кредитних карток та цінностей. Рекомендується не залишати цінності в автомобілях або в готелі.

Для в'їзду до Хорватії для власників біометричних паспортів громадянина України віза непотрібна. Ті туристи, які не мають біометричного паспорту, повинні придбати візу. Для отримання візи необхідно пред'явити підтвердження про дійсне медичне страхування та страхування від нещасного випадку (мінімальна сума страхового покриття повинна складати 30000 євро), яке покриває витрати, що можуть виникнути під час перебування іноземця в Хорватії.

В країні не вимагаються особливі правила поведінки. Загальноприйнятими є норми поведінки, характерні для європейських країн. Паління у громадських закладах заборонене.

Головним громадським транспортом у Хорватії є автобус. В Загребі і Осієку є також мережа трамвайних ліній, що покриває всю територію міст. Квитки (вартість близько 1,5 дол.) продаються у салоні автобуса, трамвая або в газетних кіосках. При посадці необхідно прокомпостувати квиток в спеціальних автоматах.

У Хорватії, зокрема, в Далмації, переважають галькові пляжі, також в Адріатиці мешкають морські їжаки. Тому, щоб не відчувати дискомфорту при ходьбі та плаванні, рекомендується придбати спеціальне взуття.

Для в'їзду до Чорногорії віза непотрібна. Паспортний, митний, санітарний та ветеринарний контроль на кордоні

Чорногорії проходить без особливостей. Не підлягає декларуванню ввезення/вивезення валюти до 10000 євро.

При в'їзді на територію Чорногорії вимагається поліс медичного страхування подорожуючого. Усі медичні послуги, у тому числі, невідкладна медична допомога, надаються громадянам України на платній основі.

У разі відвідання місць компактного проживання мусульманського населення, жінкам необхідно дотримуватися певного дрес-коду.

Влада Албанії у туристичний сезон дозволяє відвідування країни без візи. Безвізовий режим дозволений тільки для туристичних і приватних поїздок. Обов'язково слід оформити поліс туристичного страхування.

Валютою країни є албанський лек, який (станом на вересень 2020 року) приблизно дорівнював 1 американському центу, або ж 25 українським копійкам. Один лек ділиться на 100 кіндарків.

Низький рівень життя в Албанії призводить до поширення жебрацтва та дрібної злочинності. Тому речі варто пильнувати і не надто заглиблюватися в пошуках екзотики у міській нетрі.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Які чинники визначають розвиток туризму на Кіпрі, в Хорватії, Чорногорії та в Албанії?
2. Чому в зазначених країнах спостерігається стійка тенденція щодо нарощування туристичного потоку?
3. Чому варто відвідати хоча б одну із зазначених країн?
4. Поміркуйте, чи можна поєднати усі країни в одному турі?
5. Яка з країн і чому найбільш відвідувана українцями?
6. Проаналізуйте один з турів, що організують до Кіпру, Хорватії, Чорногорії та Албанії туристичні фірми України.

Дискусійні питання

- ❖ Чи можлива диверсифікація видів туризму на Кіпрі, в Хорватії, Чорногорії та Албанії?
- ❖ Чи зможе Албанія стати повноправним конкурентом на ринку туристичних послуг в Європі?

Підготуйте есе, обравши одну із запропонованих тем:

- ✓ Туристичні традиції Хорватії і Чорногорії.
- ✓ Кіпрська гостинність.

Джерела інформації

1. Мальська М.П., Гамкало М.З., Бордун О.Ю. Туристичне країнознавство. Європа: навч. посіб. Київ: ТОВ Центр Учбової літератури, 2009. 224 с.
2. Офіційний сайт ЮНВТО. URL: <https://www.unwto.org/>
3. Парфіненко А.Ю., Сідоров В.І., Любіцева О.О. Туристичне країнознавство: підручник 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ: Знання, 2015. 551 с.
4. Стафійчук В.І., Малиновська О.Ю. Туристичне країнознавство: туристичні ресурси світу. Європа, Азія, Австралія та Океанія: навчальний посібник. Київ: Альтерпрес, 2009. 427 с.

2.2.9. Польща

Загальні відомості про країну. Офіційна назва країни – Республіка Польща. Площа території Польщі становить 312,67 тис. км², населення – близько 37,95 млн осіб (2020 р.). Столицею держави є місто Варшава з населенням понад 2 млн осіб. За формою державного правління Польща – парламентсько-президентська республіка, за устроєм – унітарна держава. Адміністративно-територіальний поділ країни представлений 16 воєводствами, 308 повітами та 2489 гмитами. ВВП Польщі у 2019 р. становив 595,9 млрд дол., ВВП на душу населення 15692 дол. (2019 р.). Економіка Польщі характеризується середнім рівнем розвитку. У туристичній сфері Польща є однією з найбільш розвинених країн Європи.

тичному відношенні Польська республіка належить до суб-регіону Центральна і Східна Європа, району – Центральна Європа.

Країна розміщується в басейні двох великих європейських річок – Вісли і Одера. На півдні Польща межує з Чехією і Словаччиною, на сході з Україною, Білорусією та Литвою, на заході – з Німеччиною, на півночі – з Росією і має вихід до Балтійського моря. Загальна протяжність кордонів понад 3,5 тис. км. Територія країни розміщується переважно на рівнині (2/3 від усієї території займає Польська низовина), уздовж південного кордону простягаються гори Судети і Карпати (найвища точка гора Риси – 2499 м.).

Історичний розвиток польської нації спричинив досить помітний вплив на формування національного характеру населення, його ментальності. Найхарактернішою рисою поляків є їхній патріотизм. Вони з гордістю згадують кращі часи своєї історії й дуже болісно сприймають прояв хоч якої-небудь зневаги до своєї країни. Крім того, поляки відверті, здебільшого люди слова. Порядність у стосунках з партнером є однією з найважливіших цінностей для поляка. Багато рис польського менталітету сформовано під впливом католицької церкви, позиції якої у польському суспільстві дуже сильні. Серед позитивних рис слід також відзначити чесність, благородство у відносинах з іншими людьми, сумлінність у праці. У цілому поляки – надійні ділові партнери, що доброзичливо ставляться до співробітництва з українцями.

Звичаї, мови, релігії і моди впродовж багатьох тисячоліть змінювалися на польських землях, результатом чого стала різнобарвна, неповторна культурна мозаїка країни.

Чинники розвитку туризму. Чинниками, які позитивно впливають на розвиток туризму в Польщі, є насамперед державна політика у сфері туризму, концентрація на проведенні в країні різноманітних міжнародних заходів і активізація ді-

лового туризму. Одним з таких заходів стало проведення у 2012 р. разом з Україною фінальних матчів Чемпіонату Європи з футболу.

Польща відрізняється високим рівнем забезпеченості туристичними ресурсами, зокрема, для культурно-пізнавального, ділового та рекреаційного його видів. Передусім це пов'язано із значною історичною і культурною спадщиною польських міст та курортними можливостями Карпат, Судет й морського узбережжя Балтійського моря.

Серед туристичних ресурсів насамперед слід виділити природні, які добре освоєні і стимулюють розвиток туристичної сфери. В рельєфі Польщі переважають рівнини. Середня висота поверхні над рівнем моря становить близько 170 м. У південній частині країни простягаються гори – Судети і Карпати (Високі Татри). Клімат Польщі помірно континентальний, перехідний від м'якого морського до континентального. Країна відрізняється густою і добре розвинутою річковою мережею. Найважливіші річки – Вісла й Одер. На півночі серед лісів і живописних рівнин є багато озер льодовикового походження. За їх кількістю Польща поступається лише Фінляндії. На Балтійському узбережжі туристів приваблюють піщані пляжі і видовжені дюни.

Незважаючи на колосальні втрати у Другій Світовій війні, Польща може похвалитися багатьма історичними пам'ятками світового значення. У список Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО внесені: історичний центр Кракова, соляний рудник у Величці, Старе місто Варшави, Старе місто в Замосці, Торунь – місце народження Миколи Коперніка, одне з перших міст, що були засновані хрестоносцями, замок Хрестоносців в Мальборку, релігійний санктварій в Кальварії Зебжидовській, територія колишнього концтабору Освенцим-Бжезинка, Біловезька Пуца – найдавніша в Європі, яка нині є заповідником.

Важливою конкурентною перевагою Польщі є її туристична інфраструктура, яка значно оновилася і зміцніла в останні роки.

Стан і тенденції розвитку туризму. Туризм в Польщі розвивається інтенсивніше й динамічніше, ніж у сусідніх країнах. Про це свідчить стійка тенденція нарощування в'їзного туристичного потоку і доходів від туризму. Середній приріст туристичних прибуттів до країни 6-7 % на рік, а в окремі роки навіть більший. Так, у 2010 р. кількість туристичних прибуттів становила 12,5 млн, у 2011 р. – 13,4 млн, а у 2012 р. – 14,8 млн, що аж на 11,2 % більше, ніж у попередньому році. За даними ЮНВТО у 2019 р. зафіксовано понад 21 млн туристичних прибуттів до Польщі.

Для країни характерні порівняно високі надходження від туризму, які у 2019 р. склали майже 14 млрд дол. Основними споживачами туристичних послуг Польщі є туристи з Німеччини, Великої Британії, Італії, Франції, а в останні роки ще й з України. Значним в країні є й попит населення країни на внутрішні туристичні переміщення.

Державна політика у сфері туризму. З 1997 р. туризм Польщі належить до сфери відповідальності Міністерства спорту і туризму, у структурі якого діє Департамент туризму. Він займається питаннями розвитку та регулювання туристичної індустрії. З метою гармонійного розвитку туризму у Польщі з Міністерством співпрацює значна кількість інституцій та організацій. Серед них: Польська туристична організація, Польська туристична палата, Польське об'єднання готелів і туризму, Консультаційна рада туристичних установ, Об'єднання курортних гмін Республіки Польщі, Об'єднання «Конференції і конгреси в Польщі», Господарська палата «Оздоровниці Польщі» та ін.

Результатом плідної роботи органів управління туризмом є вдале просування польського туристичного продукту

на європейському ринку туристичних послуг, а також тісна міжнародна співпраця в питаннях туризму з більшістю європейських держав. Представництва Польської туристичної організації створені у багатьох країнах Європи, у тому числі, й в Україні.

В Польщі проводяться активні маркетингові кампанії, які є прикладом кращих світових практик. Так, Польська туристична організація проводить численні рекламні заходи, семінари, тренінги, друкує рекламні публікації про Польщу, пропагує активний, діловий, спа-туризм, туристичні цінності міст і регіонів, включаючи пам'ятники ЮНЕСКО.

Види туризму, туристичні центри, райони, основні тури з України. В країні представлені усі види туризму, однак найбільш популярними серед туристів є пізнавальний, у тому числі, релігійний туризм. Важливими об'єктами польської культури є дерев'яна релігійна архітектура, яка приваблює не тільки поляків, а й тисячі туристів з усього світу. Храми такого роду можна побачити в багатьох районах країни. Найбільше їх в Опольській Сілезії та в Прикарпатті. Яскравим акцентом східної культури є церкви в польській частині Карпат.

Польща славиться своїми резиденціями, які збереглися до наших днів з середньовіччя. Одна з найбільш яскравих королівських резиденцій Вавель, що у Кракові, є лідером з туристичних відвідувань. У Вавельському кафедральному соборі проходили усі найважливіші державні та релігійні свята. Тут поховані майже усі польські королі. У минулому резиденцією Великого Магістра Ордену Хрестоносців була й Мальборська фортеця. Польські аристократи будували розкішні резиденції й в інших містах, наприклад, замки в Віснице і Красичині. Рід Замосцьких побудував навіть все місто Замосць як своєрідну резиденцію, де розташована всесвітньо відома Академія. Цікавою є резиденція-музей роду Радзивіллів в Неборо-

ві, де зібрана колекція старих меблів та іншого домашнього начиння. Останньою королівською резиденцією в Європі є імператорський замок в місті Познані, збудований кайзером Вільгельмом Другим. Є свідчення, що Кайзер відвідав свій замок тільки двічі, приймаючи гостей в тронній залі. Сьогодні там розмістився кінотеатр.

Майже у кожному великому місті Польщі є музеї, в яких зберігаються колекції ремесел та живопису. Крім того, багато в містах і містечках костьолів, пам'яток старовини та архітектури. Так, у місті Кракові, в костьолі Діви Марії міститься найбільший в Європі вітвар, виконаний в стилі готики. А з дзвіниці костьолу щогодини чути звуковий сигнал – хейнал, який раптово обривається. За легендою кілька століть тому трубач побачив татарські війська, що наближалися до стін міста й почав подавати сигнал тривоги, незважаючи на те, що в нього влучила татарська стріла. Краков'яни почули тривогу і встигли підготуватися до оборони міста. Цікавим об'єктом в цьому ж місті є Головний Ринок – квадрат в Старій частині міста, розмірами 200 на 200 метрів. Він був заснований у 1257 р. на перехресті торгових шляхів. Ринок сьогодні – одна з найбільших міських площ Європи.

Польська земля відома своїми традиціями проведення різноманітних музичних заходів. Серед них: Міжнародний конкурс піаністів імені Ф.Шопена, якій відбувається кожні 5 років. Особливо яскравими є концерти в Желязовій Волі – у будинку, де народився Шопен.

Щорічно у вересні проходить Міжнародний фестиваль сучасної музики «Варшавська осінь». В Оліві, в Кміні Поморському, в Лежайську, в Жарновце і в маленькому дерев'яному костьолі в Рабку відбуваються концерти органної музики. Музика присутня також під час фестивалів єврейської культури в краківському кварталі Казимеж. У травні в Замосце організовуються міжнародні зустрічі вокалістів джазу.

Всесвітньо відомими є також фестивалі церковної музики в Хаунувкі. Цікавим міжнародним культурно-музикальним заходом є фестивалі народної творчості горців «Осінь в Татрах», що відбувається у курортному містечку Закопане. Лісова Опера в Сопоті до війни слугувала фестивалям музики Ріхарда Вагнера. Сьогодні там частіше чути естрадні концерти. В Лісовій Опері щорічно проходить також Міжнародний фестиваль естрадної пісні. А у Гданську фонд «Театрум Геданенсе» під заступництвом Принца Уельського організовує Дні Шекспіра і Польський Шекспірівський фестиваль.

Цікаві факти. Історичним фактом у Польщі є існування Ордену Хрестоносців, який з'явився в країні, щоб охороняти її кордони перед язичними племенами. Згодом цей Орден став реальною загрозою для польської держави. У 1410 р. після переможної Грюнвальської битви хрестоносців зломив король Владислав Ягайло. Ця найбільша битва середньовіччя відтворюється щорічно в середині липня. Вона приваблює багато туристів і учасників дійства з багатьох європейських країн. Роль бійців виконують близько 500 польських та зарубіжних любителів рицарської традиції. В старих замках відбуваються й інші фестивалі, що повертають людей до середньовіччя.

Польща – це країна, що має достатньо потужні природні ресурси для розвитку лікувально-оздоровчого туризму. Більша частина курортів Польщі сконцентрована в гірських районах – Карпатах і Судетах. Серед них: Іваніч-Здруй, Льондек-Здруй, Кудова-Здруй та ін. Кілька курортів використовують не один, а цілий комплекс сприятливих природних умов та бальнеологічних ресурсів. Змішаними за спеціалізацією курортами є Іновроцлав, Камень-Поморські, Рабка, Колобжек, Криниця, що одночасно належать до центрів лікування, відпочинку та зимового спорту. Відомими грязьо-

вими курортами Польщі є Брусько-Здруй, Венец і Хорінец. А найвідоміший гірськокліматичний курорт країни – Закопане, що в Татрах, кілька років поспіль виборював перше місце за кількістю відвідування його туристами взимку.

До Польщі з України організовується багато турів різної тематики. Найбільш затребуваними турами є такі: «Королівське місто Краків», «Польський круїз», «Віртуозний краков'як», «Казковий вікенд до Польщі» тощо.

Спеціальна інформація про країну. Для громадян України з біометричним паспортом запроваджений безвізовий режим перебування в Польщі. В інших випадках потрібна шенгенська віза або багаторазова шенгенська віза якоїсь іншої країни з запасом по терміну дії та кількістю днів перебування в шенгенській зоні.

До країни без мита можна ввозити особисті речі і подарунки, а також натуральну каву. Вартість сувенірів не повинна перевищувати 100 євро. Увіз іноземної валюти обмежений. Заборонене увезення до Польщі вибухових, радіоактивних речовин, отрутохімікатів та наркотиків. При ввезенні рослин необхідно пред'являти відповідний сертифікат. Тварини ввозяться до Польщі у порядку, установленому міжнародними правилами перевезення тварин.

ПІДСУМКИ

- Серед чинників, які позитивно впливають на розвиток туризму в Польщі, – наявність різноманітних ресурсів.
- Країна нарощує щорічно основні показники розвитку туризму.
- Польща спеціалізується на культурно-пізнавальному та рекреаційному лікувально-оздоровчому видах туризму, намагається активізувати діловий туризм.
- Основними центрами розвитку туризму є міста і місечка у гірських районах.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Як історія формування і розвитку Польщі вплинула на розвиток утризму?
2. Поясніть тенденції розвитку туризму в країні.
3. Які види туризму і чому переважають у Польщі?
4. Розробіть тематичний туристичний маршрут Польщею для цільової групи туристів з України. Обґрунтуйте вибір маршруту.

Дискусійні питання

- ❖ Чи є Польща конкурентоспроможним суб'єктом на європейському ринку туристичних послуг?
- ❖ Чи можна вважати співробітництво Польщі та України у сфері туризму продуктивним?

Підготуйте есе, обравши одну із запропонованих тем:

- ✓ Підляшський Версаль.
- ✓ Морська перлина Польщі.

Джерела інформації

1. Мальська М.П., Гамкало М.З., Бордун О.Ю. Туристичне країнознавство. Європа: навч. посіб. Київ: ТОВ Центр Учбової літератури, 2009. 224 с.
2. Парфіненко А.Ю., Сідоров В.І., Любіцева О.О. Туристичне країнознавство: підручник 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ: Знання, 2015. 551 с.
3. Стафійчук В.І., Малиновська О.Ю. Туристичне країнознавство: туристичні ресурси світу. Європа, Азія, Австралія та Океанія: навчальний посібник. Київ: Альтерпрес, 2009. 427 с.
4. Польща. Національний туристичний портал. URL: <http://www.polscha.travel/uk/korisna>
5. Польща туристична: основні туристичні об'єкти. URL: <https://wpolsce3000.wordpress.com/> .
6. Туризм у Польщі. URL: www.geograf.com.ua/.../696-poland-tourism.

1.2.10. Чехія

Загальні відомості про країну Офіційна назва – Чеська Республіка. Країна розмістилася на площі 78,86 тис.км², чисельність населення в Чехії майже 11 млн осіб (2020 р.), столиця – Прага. Ця унітарна держава утворилася 1 січня 1993 р. після розпаду соціалістичної Чехословаччини. За формою державного правління Чехія є парламентською республікою, глава держави – президент. Вища законодавча влада належить двопалатному парламенту. В адміністративно-територіальному відношенні Чехія поділяється на 14 областей, у тому числі, Прага як столичне місто. Області, у свою чергу, поділяються на 77 районів, до яких входять 6242 населені пункти.

ВВП Чехії – 250,7 млрд дол. (2019 р.), ВВП на душу населення – 23494 дол. (2019 р.). Країна характеризується середнім рівнем економічного розвитку.

Чехія належить до туристичного субрегіону Центральна і Східна Європа, район – Центральна Європа.

Країна розташована у центрі Європи між Судетами і Богемським лісом, де перетинаються німецька і слов'янська культури. Найближчими сусідами Чехіє є Німеччина – на заході, Австрія – на півдні, Словаччина – на південному-сході та Польща – на півночі. У цілому сусідське положення в оточенні добре розвинених і дружніх країн є сприятливим для економічного, у тому числі, туристичного розвитку Чехії.

Офіційною мовою в країні є чеська мова, серед віруючих переважають католики (40 %), численними є групи протестантів і православних. Церква в житті чехів відіграє досить важливу роль. Чеському народові притаманні життєлюбство, спокій, доброта. У країні популярний спорт: хокей, футбол, теніс. Чехи люблять музику, проводять багато фестивалів, різноманітних свят. До 70 % населення проживає у містах.

Чинники розвитку туризму. Чехія має високий рівень забезпеченості туристичними ресурсами для виходу на пізнавально-розважальний, лікувально-оздоровчий та, дещо меншою мірою, діловий види туризму. Туристичні ресурси передусім представлені історико-культурною спадщиною стародавніх міст та цілющими мінеральними водами. Кожне місто в Чехії вважають музеєм під відкритим небом. Справжнім культурним багатством країни є її замки і фортеці, розміщені по всій країні. Значна кількість пам'яток культури зібрана в Празі, місті, яке включено до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Більша частина території країни розташована на Чеському масиві, який облямовують середньовисотні гори: Шумава, Чеський ліс, Рудні гори, Крконоше. На територію країни заходять західні відроги Карпатської гірської системи.

Центральні райони розташовані на Чесько-Моравській височині. В межах Моравії панують карстові форми рельєфу – численні печери, провалля, лійки тощо. Геоморфологічні об'єкти широко використовуються в якості туристичних ресурсів.

Клімат Чехії переважно помірно-континентальний, в районі Праги і центральної Богемії – перехідний від морського до континентального.

Важливими природними ресурсами Чехії є різні за хімічним складом мінеральні лікувальні води, які відрізняються високою ефективністю лікування і оздоровлення споживачів. Крім джерел мінеральних вод, в Чехії існують родовища лікувальних грязей, які інтенсивно експлуатуються у бальнеолікуванні.

По території країни несуть свої води річки Ельба, Влтава і Морава. Природних озер в Чехії мало, однак достатньо багато штучних озер і ставків, які використовують для організації масового відпочинку.

Колись значна частина території країни була вкрита широколистяними лісами. Нині їх площі значно скоротилися. На Чеському масиві трапляються і ялиново-ялицеві та соснові ліси, які перебувають під державною охороною. У цілому заходи, що проводяться в Чехії з метою збереження природи, вважаються одними з найкращих у світі. Сьогодні понад 12 % території країни займають природоохоронні об'єкти.

Крім ресурсів, важливим чинником розвитку туризму в Чехії є сучасна інфраструктура та якісне обслуговування туристів.

Стан і тенденції розвитку туризму. Туризм Чехії реагує на події, що відбуваються як в країні, так і в Європі у цілому, особливо в економіці. Тому кількість туристичних прибуттів до країни постійно коливається, як і кількість тих, хто виїжджає з країни з туристичною метою. Так, у 2018 р. в Чехії кількість туристичних прибуттів становила понад 14 млн. Дохід від туризму склав понад 7,3 млрд дол. Частка туризму у структурі ВВП коливається в межах 3 %. Надходження у розрахунку на одного туриста тут становлять близько 650-750 дол. У сфері туризму нині зайнято близько 200 тисяч економічно активного населення країни.

Найбільша кількість туристів прибуває до Чехії та країн-сусідів – з Німеччини, Словаччини, Австрії, Польщі. Споживачами туристичних послуг країни є також туристи з інших країн Центральної і Східної Європи. Україна за кількістю туристів, що відвідує Чехію, входить у двадцятку (пересічно близько 50 тис. туристів на рік).

Державна політика у сфері туризму. Розвитку туризму в Чехії сприяє діяльність Національного туристичного управління Czech Tourism та мережа його зарубіжних представництв в Європі й інших регіонах світу. Czech Tourism перебуває у складі Міністерства регіонального розвитку, метою

якого є успішна презентація Чеської Республіки на вітчизняному і зарубіжних ринках.

Робота управління спрямована на модернізацію туристичної сфери у двох напрямках – на зовнішньому, зокрема, європейському туристичному ринку, та розширення внутрішнього ринку. Нині внутрішній ринок туристичних послуг характеризується високим рівнем сформованості та конкурентоспроможності.

Крім столиці країни – Праги, яка має у світі відмінну репутацію, туристичне управління прагне до розкриття потенціалу не настільки відомих серед туристів регіонів Чеської Республіки, сприяючи таким чином регіональному розвитку. Іноземні представництва CzechTourism займаються просуванням і рекламою Чеської Республіки на зарубіжних ринках, створенням позитивного іміджу країни і збільшенням кількості зарубіжних гостей.

Основними рекламними інструментами філій Czech Tourism є кампанії (онлайн, друковані та зовнішні), інформаційно-ознайомчі тури, роуд-шоу, участь у виставках та ярмарках, рекламні міжнародні заходи, організація презентацій та семінарів, співробітництво із закордонними та чеськими суб'єктами, встановлення та розвиток контактів з місцевими організаціями-партнерами.

Види туризму, туристичні центри, райони, основні тури з України. Значний інтерес проявляють туристи до Праги, «міста сотень шпилів», що виникло у X ст. і упродовж усієї своєї тривалої історії було резиденцією королів, принців, імператорів і президентів. Одним з найвизначніших місць Праги є Празький Кремль, захищений кам'яною стіною. Нині він виконує функції резиденції чеського президента. Захоплення у туристів викликають Собор Святого Віта, Королівський палац, Карлів міст, церква Святого Георга, Золота вуличка і багато інших об'єктів.

Тури до Праги, крім екскурсійної програми з відвідуванням визначних архітектурно-історичних об'єктів, включають прогулянки околицями міста до карстових Конепруських печер і музею пивоваріння в Пльзені. Паломники можуть відвідати Лорету, у тому числі, Лоретанську скарбницю. Там можна побачити «Сонце Праги» – алмазну дароносицю, промені якої прикрашені діамантами (усього їх 6222).

Цікаві факти. Одне з найбільш жвавих місць Праги – Староміська площа. У середні віки тут відбувалися рицарські турніри, а на Масляну проходили народні гуляння. Тепер на площі збираються туристи, щоб побачити «механічне дійство» відомих астрономічних курантів, що на ратуші. З ударом годинника відкриваються віконця і в них одна за одною з'являються і зникають фігурки 12 апостолів. Слідом за ними оживають й фігурки, що прилаштувалися по обидва боки циферблату. «Гульвіса» крутиться перед дзеркалом, «Скнара» трясе мішечком з грошима, «Смерть» дзвонить у свій дзвіночок, закликаючи йти за нею, а «Турок» наполегливо відмовляється це робити. Віддзвонив годинник, відспівав півень і все раптом стихає. Але через мить, усі глядачі дружно аплодують творінню майстра Гануша.

Ніколи не бувають порожніми празькі музеї – Військово-історичний, Національний, музей Моцарта, Національна галерея та ін.

Чехія – це країна стародавніх міст, які вражають туристів своїми замками, своєрідними і неповторними пам'ятниками. Серед них: Кутна-Гора, Оломоуц, Табор. У цих та багатьох інших містах щорічно відбуваються різноманітні фестивалі, концерти, ретро відтворення багатьох історичних подій.

Найбільші курорти, що використовують переважно бальнеологічні ресурси, зосереджені в західній частині країни, так званому Чеському Трикутнику. Це такі міста як Карлови Вари, Маріанські Лазні, Франтішкові Лазні, Тепліце, Яхімов

та ін. Нині в Чехії існує понад 40 курортів, які не тільки лікують, а й надають різноманітні послуги для активного відпочинку і задоволення пізнавального інтересу. Щорічно їх відвідує близько .2 млн переважно іноземних туристів.

Швидко розвивається останнім часом медичний туризм. Туристам надають стоматологічні послуги, проводять лазерні очні операції, пластичну хірургію тощо, тому Чехію часто називають «лікарнею Європи».

За межами міст основними зонами рекреаційного відпочинкового туризму є Чепська Швейцарія, Чеський карст, Чеський рай, Крконоше. Відпочинок в Чехії дуже різноманітний: піші прогулянки, альпінізм на піщаних скелях, гірський туризм пропонують Кпконеше, Шумова, Бескиди, Есеники тощо. В Чехії туристи можуть також зпробувати велшнес, банджи джампінг, гольф, велосипедний туризм, віндсерфінг, водні лижі, сплави на байдарках, катання на конях, а ще польоти на аеропланах, повітряних кулях або спортивних літаках (аеродроми в Моравському Тршебове, Врхлабе, у Бенешове, Брно).

Гірськолижний відпочинок в Чехії (курорти Шминдлерув Млин, Пец і Гаррахов) нічим не поступається відпочинку в Швейцарії, Італії чи Австрії.

Дедалі більш популярним стає екологічний туризм, який у Чехії організовується в заповідних зонах, зокрема, в національному природному парку Шумава. Країна приваблює також іноземних любителів полювання, водного та інших видів активного відпочинку.

Останнім часом у Чехії інтенсивно розвиваються конгресові центри і готелі міжнародного класу для задоволення потреб ділового туризму.

Серед найбільш популярних турів до Чехії з України такі як: «Злата Прага», «Чеські канікули», «Європейська фантазія», «Празькі вихідні».

Спеціальна туристична інформація про країну. Для українців, які мають біометричні паспорти, в'їзд до Чехії безвізовий. В інших випадках слід оформити шенгенську візу. В Чехії немає обмежень щодо ввезення і вивезення іноземної валюти, іноземних цінних паперів і ощадних книжок, що оформлені в іноземній валюті. На ввезення і вивезення золота і золотих монет необхідно оформити декларацію. Заборонений вивіз пам'яток культури, а на вивіз антикварних предметів і предметів культури потрібний сертифікат, що підтвердить неприналежність предметів до культурних цінностей. При увезенні тварин слід пред'являти сертифікат міжнародного зразка про здоров'я і щеплення тварин.

ПІДСУМКИ

- Туризм є пріоритетною сферою економіки Чехії.
- Туризм в Чехії нарощує свої показники.
- Конкурентними переваги Чехії є туристичні культурно-історичні та бальнеологічні ресурси.
- Чехія розвиває екскурсійно-пізнавальний, рекреаційний лікувально-оздоровчий та відпочинковий туризм.
- Центрами розвитку туризму Чехії є великі міста та зони відпочинку: Чеська Швейцарія, Чеський карст, Чеський рай, Крконоше.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Як географічне положення Чехії впливає на формування туристичного потоку до країни?
2. Складіть візитку про Чехію для іноземного туриста.
3. Який вид туризму і чому є в Чехії пріоритетним?
4. Поясніть, чому Прагу називають золотою.

Дискусійні питання

- ❖ Конкурентні переваги і недоліки туризму Чехії порівняно з Україною.
- ❖ Чи достатній туристичний потенціал Чехії для збільшення туристичного потоку до країни?

Підготуйте есе, обравши одну із запропонованих тем:

- ✓ Чехія – європейська фантазія.
- ✓ Злата Прага.

Джерела інформації

1. Мальська М.П., Гамкало М.З., Бордун О.Ю. Туристичне країнознавство. Європа: навч. посіб. Київ: ТОВ Центр Учбової літератури, 2009. 224 с.
2. Офіційний сайт ЮНВТО. URL: <https://www.unwto.org/>
3. Парфіненко А.Ю., Сідоров В.І., Любіцева О.О. Туристичне країнознавство: підручник 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ: Знання, 2015. 551 с.
4. Стафійчук В.І., Малиновська О.Ю. Туристичне країнознавство: туристичні ресурси світу. Європа, Азія, Австралія та Океанія: навчальний посібник. К.: Альтерпрес, 2009. 427 с.

1.2.11. Болгарія

Загальні відомості про країну. Офіційна назва країни – Республіка Болгарія. Болгарія охоплює площу майже 111 тис. км², населення – майже 7 млн осіб (2020 р.) столиця – Софія. Болгарія – парламентська республіка, унітарна держава, поділяється на 6 регіонів і 26 областей. ВВП країни – 68,56 млрд дол. (2019 р.), ВВП на душу населення – 9828 дол. (2019 р.). Держава належить до економічно середньо розвинених європейських країн. Болгарія відноситься до туристичного субрегіону Центральна і Східна Європа, район – Причорноморський.

Чинники розвитку туризму. Популярність країни серед туристів є більш-менш стабільною і зумовлена багатьма

чинниками. Болгарія має відносно широкий спектр природних і антропогенних ресурсів, які використовуються тривалий час. Окремі ресурси освоєні відносно недавно і мають значні можливості для створення як традиційних, так і нових туристичних продуктів. В країні в кожному регіоні існують ресурси для розвитку майже всіх видів туризму.

Основними природними ресурсами країни, які визначає туристичну спеціалізацію Болгарії, є морські узбережжя. Унікальність Болгарії не обмежується природним потенціалом. Багатовікова культура залишили свій слід в кожному туристичному районі і центрі країни. Унікальний клімат, сусідство моря і гір, велика кількість джерел мінеральних вод і лікувальних грязей, культурно-історичних пам'яток багатьох епох, роблять Болгарію, за висловом самих туристів, справжнім раєм.

До інших позитивних чинників розвитку туризму в Болгарії належать маркетингова стратегія формування туристичного потоку та ефективна діяльність національних туристичних фірм, а також реконструкція і розбудова туристичної інфраструктури.

Стан і тенденції розвитку туризму. На сучасному етапі потік туристів до Болгарії зростає з року в рік. Темпи нарощування туристичного потоку коливаються у межах 1-4 %. У 2019 р. туристичні прибуття до країни становили 9,3 млн, а доходи від в'їзного туризму – понад 4 млрд дол. (таблиця 4).

Туризм став провідною експортоорієнтованою галуззю болгарської економіки, забезпечує понад 500 тисяч робочих місць. Туристичний потік формується переважно за рахунок туристів з країн-сусідів. Значна частка туристів припадає на країни Центральної і Східної Європи. Відновлює свої позиції Болгарія і на ринку України. Українські туристи освоїли не лише відомі курорти, а й маленькі міста – центри рекреаційного туризму.

Показники розвитку туризму в Болгарії *

	Туристичні прибуття, млн		Доходи від туризму млрд дол.	
	2010	2019	2010	2019
Болгарія	6,0	9,3	3,4	4,0

* Джерело: складено за даними ЮНВТО

Державна політика у сфері туризму. У Болгарії питаннями розвитку туризму займається Міністерство туризму. Підвищення рівня обізнаності про Болгарію як країну багатих можливостей та створення ефективного національного маркетингу, спрямованого на позиціонування та просування Болгарії як цілорічного туристичного напрямку – ось головні цілі цього Міністерства.

Головним пріоритетом є забезпечення необхідних умов для розвитку багатогалузевого національного туристичного продукту. Серед цільових завдань Міністерства особливо слід виділити такі: підвищення рівня інформованості щодо Болгарії як країни з різноманітними можливостями для літнього і зимового відпочинку, з потужною культурою, багатою історичними та архітектурними пам'ятниками, мінеральними ресурсами і привабливою природою; створення ефективного національного маркетингу позиціонування і просування Болгарії як цілорічного туристичного напрямку в Європі.

Міністерство туризму Болгарії для реалізації цифрової рекламної кампанії запустило портал iLoveBulgaria – міжнародна платформа, розроблена у Великій Британії, яка використовує найпередовіші технології, концепції маркетингу та електронної комерції. Це інноваційне рішення об'єднує разом Міністерство туризму, муніципалітети, підприємства, громадян та туристів, забезпечує швидкий і простий інфор-

маційний потік та якість обслуговування за допомогою індивідуальних пропозицій.

Види туризму, туристичні центри, райони, основні тури з України. Болгарія орієнтуються переважно на рекреаційний купально-пляжний туризм, проте в країні розвиваються й інші види і різновиди туризму (таблиця 5). Переважає в'їзний туризм.

Таблиця 5

Види туризму в туристичних районах Болгарії

Назва туристичних районів і центрів	Основна (базова) спеціалізація	Розширена спеціалізація
1. Дунав (м. Русе)	Культурний і круїзний туризм	Культурно-історичний, річковий, екологічний, пригодницький, міський розважальний, шопінг-туризм, гастрономічний, релігійний і паломницький
2. Стара Планина (м. Велико Тирново)	Гірський, екологічний туризм	Гірський пішохідний,, гірськолижний, творчий, фестивальний, культурно-історичний, сільський, релігійний, паломницький пригодницький
3. Долина Троянд (м. Казанлик)	Оздоровчий, культурний туризм	Бальнео, спа- та велнес-туризм, екологічний, культурно-історичний, фестивальний, пригодницький, гірський пішохідний, винний туризм

Продовження табл. 5

<p>4. Тракія (м. Пловдив)</p>	<p>Культурний, винний туризм</p>	<p>Культурний, винний, діловий (MICE), міський розважальний, шопінг-туризм, оздоровчий, екологічний, пригодницький</p>
<p>5. Родопи (м. Смолян)</p>	<p>Гірський і сільський туризм</p>	<p>Гірський (пішохідний, лижний та ін. види), сільський, бальнео, спа- та велнес-туризм, пригодницький, екологічний, культурно-історичний, фестивальний, релігійний, паломницький.</p>
<p>6. Ріла-Пирин (м. Благоевград)</p>	<p>Гірський і релігійний туризм</p>	<p>Гірський (пішохідний, лижний та ін. види), релігійний і паломниць- кий, пригодницький, екологічний, бальнео, спа- та велнес- туризм, культурно-історичний, фестивальний, винний туризм.</p>
<p>7. Софійський (м. Софія)</p>	<p>Діловий і культурний туризм</p>	<p>Діловий (MICE), культурний (усіх видів), гірський (усіх видів) оздоровчий (усіх видів) релігійний і паломниць- кий, пригодницький, екологічний</p>

8. Північне (Варненське) Чорномор'я (м. Варна)	Рекреаційний купально-пляжний і спортивний туризм	Рекреаційний, спортивний, культурно-історичний, фестивальний, діловий (МІСЕ), оздоровчий (усіх видів), екологічний.
9. Південне (Бургаське) Чорномор'я (м. Бургас)	Рекреаційний купально-пляжний і культурний туризм	Рекреаційний, культурний туризм (усі види), екологічний, пригодницький, оздоровчий (усіх видів), сільський, релігійний, паломницький.

Джерело: складено авторами

Діловий і культурний туризм є основними видами туризму в районі Софії, в який входять як столиця, так й регіональні міста Перник і Кюстенділ. Це регіон із найбільшою кількістю населення, а по доходах від туризму він займає третє місце після двох чорноморських районів.

Важливими для розвитку туризму, крім Столичного району, є Чорноморський регіон, який поділяється на два райони: Північне і Південне Чорномор'я, що спеціалізуються на рекреаційному купально-пляжному туризмі. На них припадає найбільша частка туристичних прибуттів і доходів від туризму. Узбережжя Чорного моря добре освоєне. Головними містами, що приймають туристів, є Варна та Бургас з розвиненою транспортною та готельною інфраструктурою. Іншими центрами безпосереднього морського відпочинку є Албена, Несебр, Сонячний берег, Золоті Піски та ін. центри.

Найбільший туристичний район Болгарії – Дунав. Основна спеціалізація цього району – культурний і круїзний туризм. Його центром є місто Русе, інші регіональні туристичні міста – це Відін, Плевен, Разград, Тирговіште та Сілістра.

Незважаючи на велику територію, для Дунаву характерний незначний туристичний потік і усього близько 2 % загального туристичного доходу.

Основними видами туризму в Старій Планині цього регіону є гірський та культурний туризм. Інші види туризму, які планують розвивати в регіоні, – рекреаційний, культурно-історичний, сільський, релігійний та паломницький.

Місто Пловдив є центром одного з найбільших туристичних районів – Тракії. До цього району входять також такі великі міста як Пазарджик, Хасково, Стара Загора і Ямбол. Акцент зроблений на культурний і винний туризм. Розширена спеціалізація включає усі види ділового туризму, міські розваги і шопінг-туризм, оздоровчий, пригодницький та екотуризм.

Гірський та сільський туризм розвинений у найпівденнішому туристичному районі – Родопах. Його розширена спеціалізація включає також сільський, рекреаційний, пригодницький та екотуризм. Регіональні міста – Смолян і Кирджалі. Перший є центром регіону. Сьогодні цей туристичний район активно розвивається.

Незважаючи на те, що регіон Ріла-Пирин знаходиться на передостанньому місці серед усіх регіонів за чисельністю населення, проте займає третє місце за кількістю номерного фонду і ділить третє місце з Софією за кількістю ночей, проведених туристами в районі. Центром є місто Благоевград. Гірський і релігійний туризм є основною спеціалізацією району, а в розширеній спеціалізації – релігійний і паломницький туризм; пригодницький, екотуризм; культурно-історичний і фестивальний туризм. Одним із найпопулярніших міст даного регіону є місто Банско – гірськолижний курорт міжнародного значення.

Трояндові поля привертають увагу все більшої кількості туристів, особливо з перспективних ринків Азії. Наприклад, фестиваль троянд є подією, яку найбільше відвідують япон-

ці. Також у Долині Троянд добре збереглися унікальні історичні пам'ятники стародавньої фракійської культури.

Існує значна кількість турів з України до Болгарії, серед яких найбільш популярними є: «Вікент в Софії», «Знайома і незнайома Болгарія», «Болгарія – подих моря», «Літній світ – Болгарія» та ін.

Спеціальні туристична інформація про країну. Для українців, які мають біометричні паспорти, в'їзд до Болгарії безвізовий (до 90 днів протягом 180 днів). В разі відсутності біометричного паспорту, необхідно оформити шенгенську візу.

Іноземці можуть ввозити до країни необмежену кількість готівкової болгарської та іноземної валюти. Якщо розмір увезеної валюти не перевищує 20 000 левів (10 000 євро) або цієї суми в іншій валюті, то ця сума не декларується, а пасажир може користуватися «зеленим коридором» митниці. Якщо сума перевищує 20000 левів або цю суму в іншій валюті, то потрібно заповнити валютну митну декларацію.

З Болгарії можна без декларації вивозити болгарську та іноземну валюту в розмірі 20 000 левів (10 000 євро) або цю суму в іноземній валюті. Якщо сума більша за 20 000 левів, її слід декларувати. Вивезення валюти не повинне перевищувати суму, вказану в декларації при в'їзді. Понад 20 тисяч левів (10 000 євро) або еквівалент в іноземній валюті можна вивозити тільки з дозволу Болгарського Народного Банку та посвідченням болгарських податкових органів про відсутність заборгованостей.

Заборонено ввозити та вивозити з країни наркотичні речовини, медичні препарати, які містять наркотичні речовини, вогнепальну зброю, боєприпаси, вибухові та психотропні речовини.

Без спеціального дозволу забороняється вивіз захищених законом видів тварин і рослин у будь-якій формі, а також предметів, які представляють художню та історичну цінність.

ПІДСУМКИ

- Туризм є пріоритетною галуззю економіки Болгарії.
- Показники розвитку туризму в Болгарії постійно нарощуються. Конкурентними переваги Чехії є туристичні природні рекреаційні і культурно-історичні ресурси.
  - Болгарія розвиває переважно рекреаційний купально-пляжний і культурно-пізнавальний туризм.
  - Туризм в Болгарії диверсифікований по всій території і представлений різноманітними видами і різновидами.
  - В країні створено 9 туристичних районів, кожний з яких має свою базову і додаткову туристичну спеціалізацію.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Як географічне положення Болгарії впливає на розвиток туризму?
2. Складіть візитку одного з центрів рекреаційного туризму Болгарії.
3. Які види туризму і чому можуть розвиватися в Болгарії більш швидкими темпами у найближчій перспективі?
4. Порівняйте два туристичних райони Болгарії за ресурсами і спеціалізацією.

Дискусійні питання

- ❖ Чи зможе Болгарії скласти конкуренцію Туреччині на ринку туристичних послуг Європи?
- ❖ Чи є досвід з організації туризму в Болгарії корисним для України?

Підготуйте есе, обравши одну із запропонованих тем:

- ✓ Літні канікули в Болгарії
- ✓ Унікальна Софія

Джерела інформації

1. Мальська М.П., Гамкало М.З., Бордун О.Ю. Туристичне країнознавство. Європа: навч. посіб. Київ: ТОВ Центр Учбової літератури, 2009. 224 с.
2. Офіційний сайт ЮНВТО. URL: <https://www.unwto.org/>
3. Парфіненко А.Ю., Сідоров В.І., Любіцева О.О. Туристичне країнознавство: підручник 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ: Знання, 2015. 551 с.
4. Стафійчук В.І., Малиновська О.Ю. Туристичне країнознавство: туристичні ресурси світу. Європа, Азія, Австралія та Океанія: навчальний посібник. К.: Альтерпрес, 2009. 427 с.

1.2.12. Норвегія, Данія, Швеція, Фінляндія: порівняльна характеристика

Загальні відомості про країни Північної Європи. Норвегія, Данія, Швеція, Фінляндія належать до туристичного суб-регіону Північна Європа. Ці країни – це три королівства та одна республіка. Серед них: Норвегія (офіційна назва Королівство Норвегія), що розмістилася на площі у 385,2 тис. км², а її населення налічує понад 5,3 млн осіб (2020 р.). Державний устрій – конституційна монархія, глава держави – король. Данія (офіційна назва Королівство Данія), займає територію площею понад 43 тис. км², населення – 5,7 млн осіб (2020 р.). Вона також за державним устроєм є конституційною монархією. У складі держави – Фарерські острови та о. Гренландія, які мають внутрішнє самоуправління. Данії належить майже 500 островів, але живуть данці лише на 100 з них. Швеція (офіційна назва Королівство Швеція), розмістилася на площі майже 450 тис. км², чисельність населенням понад 10 млн осіб (2020 р.). Це одна з найбільших за площею країн Європи, проте вона є й однією з найменш заселених. Швеція, як Норвегія і Данія, – це конституційна монархія. Фінляндію (офіційна назва Фінляндська Республіка) часто

називають фінською мовою Суомі. Країна займає площу у 338,15 тис. км², її населення налічує 5,6 млн. осіб (2020 р.). Фінляндія є парламентською республікою, глава держави – президент.

Усі чотири країни – це країни з розвинутою економікою, про що свідчать показники ВВП країн та ВВП на душу населення, яке є одним з найвищих в Європі і світі. ВВП Норвегії у 2019 р. становило 403,3 млрд дол., Данії – 350,1 млрд дол., Швеції – 530,9 млрд дол., Фінляндії – 269,3 млрд дол.

У Норвегії ВВП на душу населення у 2019 р. досяг 75 419 дол., у Швеції – 51615 дол., у Данії – понад 60170 дол., у Фінляндії – 48782 дол.

Географічне положення країн схоже. Вони розташовані на півночі Європи, займають як материкову, так і півострівну та острівну частини. Так, Норвегія простягається далеко за Північне Полярне коло, до мису Нордкін, що є крайньою північною точкою Європи. Країна охоплює західну частину Скандинавського півострова. Береги Норвегії дуже порізані глибокими і вузькими затоками – фіордами, які приваблюють сюди значну кількість туристів з усього світу.

Більша частина Данії розташована на значно витягнутому з півночі на південь півострові Ютландія, що відокремлює Північне море від Балтійського. Найбільшим островом країни є о. Зеландія. Данія майже повністю оточена морем, що сприяло формуванню м'якого морського клімату.

Швеція розташована в східній частині Скандинавського півострова і простягається від льодяних пустель Арктики до кордонів з Данією в помірних широтах. Уздовж кордонів з Норвегією лежать гори, які на узбережжі поступово переходять у рівнину. Протяжна берегова лінія Балтійського моря порізана тисячами островів. В центральній і південній частині країни багато озер, які утворилися тут після відступу потужного льодовика понад 10 тис. років тому.

Фінляндія – це найсхідніша з усіх країн Північної Європи. На сході вона має протяжні кордони з Росією, на півночі – з Норвегією, західні і південні кордони переважно водні. На північному заході є суходільний кордон зі Швецією.

Національний склад населення Норвегії однорідний: 97 % складають норвежці. Офіційна мова – країни норвезька, релігія – християнство (лютеранство), грошова одиниця – норвезька крона. Неповторний вигляд норвезьким містам надають своєрідні дерев'яні споруди. В країні обов'язкове безкоштовне навчання з 7 до 14 років. За рівнем заробітної плати Норвегія займає одне з перших місць в світі. Пенсії виплачуються у віці з 67 років. 80 % вартості медичного обслуговування здійснюється за рахунок соціального страхування. В країні багато музеїв, популярні зимові види спорту: хокей, лижі, ковзани, бобслей.

В Данії 98 % населення – данці, 85 % мешкає у великих і малих містах. Рівень життя населення в країні досить високий. Держава забезпечує мешканцям безкоштовну освіту і медичне обслуговування. Переважаюча релігія Данії – християнство (лютеранство).

Національний склад населення Швеції, як й двох попередніх країн, однорідний: 93 % – це шведи і національні меншини – саами. Рівень життя в Швеції є одним з найвищих у світі. Шведи сплачують високі податки (заведений податковий календар на кожного жителя), натомість мають безкоштовне медичне обслуговування, пенсійне забезпечення, є дотації на дітей, квартиру, навчання та інші пільги. Швеція займає перше місце в світі за кількістю житла, що припадає на душу населення.

94 % населення Фінляндії – фіни, близько 300 тисяч – шведи. Офіційні мови в країні дві – фінська та шведська. Релігія, як і в інших країнах Північної Європи, представлена однією з гілок католицизму – лютеранством. На півночі країни, за

Північним Полярним колом, живуть саамі (лопарі), які є нащадками перших поселенців Фінляндії. Невелика частина саамі й нині живе так само, як жили їх предки.

Чинники розвитку туризму в країнах. Чинниками розвитку туризму в країнах Європейської Півночі і одночасно їх конкурентними перевагами на ринку туристичних послуг є:

- ✓ наявність унікальних туристичних ресурсів;
- ✓ високий рівень розвитку економіки, її відкритість;
- ✓ участь країн субрегіону в міжнародних науково-технічних зв'язках, великих наукових проєктах;
- ✓ насиченість різноманітними національними і міжнародними подіями;
- ✓ високий рівень популяризації зимових видів спорту;
- ✓ створення на європейському ринку позитивного іміджу нових туристичних дестинацій;
- ✓ добре розвинена туристична інфраструктура;
- ✓ високий рівень туристичного сервісу;
- ✓ безпека і стабільність;
- ✓ екологічно чисте довкілля.

Унікальність природних умов і ресурсів країн обумовлена їх розташуванням у північних широтах. Для багатьох територій характерна ритмічна зміна полярного дня і ночі, що дивує туриста з більш південних регіонів світу. Рельєф більшості скандинавських країн підвищений, низовини трапляються переважно біля морського узбережжя, як, наприклад, у Данії. Переважають лісові ландшафти. Винятком є хіба що Данія, де природна рослинність зведена і замінена культурними сільськогосподарськими комплексами. Країни Європейської Півночі перетинаються річками, які тут короткі і бурхливі, а тому використовуються як джерело енергії. Багато є озер, переважно льодовикового походження. Незважаючи на північне розташування, клімат тут не дуже холодний. Це зумовлено теплою океанічною течією Гольфстрім, своєрідним кот-

лом, що обігриває північний захід Європи. Серед унікальних ресурсів, що особливо приваблюють туристів, слід відмітити полярні саява, фіорди, льодовики, які доступні для перегляду на спеціально розроблених туристичних маршрутах.

Стан і тенденції розвитку туризму. Країни Північної Європи демонструють повільне зростання темпів туристичних прибуттів. Більш-менш стабільними темпи щодо туристичних прибуттів спостерігаються у Швеції і Данії. В інших країнах приріст туристів, що в'їжджають до них, суттєво коливається в останні роки.

Лідерами за туристичними прибуттями є Данія і Швеція (таблиця 6). Лідерами за доходами від туризму також виділяються ці країни: Швеція – 14,0 млрд дол. (2019 р.), Данія – 8,8 млрд дол. (2019 р.).

Таблиця 6

**Показники розвитку туризму
в Норвегії, Данії, Швеції, Фінляндії ***

	Туристичні прибуття, млн		Доходи від туризму, млрд дол	
	2010	2019	2010	2019
Норвегія	4,8	5,8	4,7	5,0
Данія	8,7	13,3	5,9	8,8
Швеція	5,2	7,8	8,3	15,2
Фінляндія	2,3	3,3	3,1	3,7

* Джерело: складено за даними ЮНВТО

В останні роки посилюється приток туристів з країн Західної і Центральної та Східної Європи. Готельний комплекс в країнах Північної Європи добре розвинений і на 60 % використовується у діловому сегменті туристичного ринку.

Країни Північної Європи належать до постачальників туристів. Однак, в останні роки усі держави інтенсивно розви-

вають і вїзний туризм. Основними видами туризму у Скандинавських країнах Європи є пізнавальний, рекреаційний, екологічний, спортивний, освітній та діловий туризм.

Важливою особливістю туристичної індустрії є висока вартість туристичних послуг.

Державна політика у сфері туризму. В країнах Європейської Півночі створені невеликі за чисельністю відділи з туризму при Міністерствах економіки. При цьому розвитком туризму в цих країнах займаються переважно приватні компанії, які здійснюють регулювання туристичної сфери, маркетингову діяльність щодо просування туристичного продукту країн на міжнародний ринок, ведуть облік найбільш відвідуваних туристами природних і культурних об'єктів.

Наприклад, розвитком туризму в Норвегії займається державна компанія Innovation Norway. Її діяльність спрямована на реалізацію державної політики у сфері туризму, створенні представництв компанії в країнах Європи.

Важливим аспектом діяльності Innovation Norway є просування національного туризму на міжнародний ринок. З цією метою компанія бере участь майже в усіх туристичних виставках в різних регіонах світу. Неодноразово Innovation Norway була представлена на туристичних виставках, що проводилися в Україні.

Види туризму, туристичні центри, райони, основні тури з України. Норвегія насичена різноманітними насамперед природними ресурсами, багато з яких залишилися незмінними в процесі господарської діяльності людини. Серед них: фіорди (наприклад, Согне-фіорд, Гейрангер-фіорд), льодовики (Бріксдальсбреен), гідрологічні об'єкти, зокрема, водоспади (Кьосфосс, Лотефосс), озера та різноманітні ландшафти.

Архітектурні споруди, багато з яких збереглися в містах з часів середньовіччя, також є потужними ресурсами туризму країни. Важливими об'єктами для розвитку туризму в Норве-

гії є музеї народної культури, в яких представлена архітектура, ремесла та мистецтво різних регіонів країни. Найбільшим з таких музеїв є Норвезький музей історії культури на Бюгдей в Осло. Північна країна має й інші цікаві для відвідування музеї, серед яких: музей лиж, музей кораблів вікінгів та ін.

У Норвегії туризм відрізняється за регіонами. Центрами туризму у Південній і Центральній Норвегії є місто Берген, яке нагадує Норвегією в мініатюрі. В ньому розвинений переважно пізнавальний екскурсійний туризм.

Найбільш цікавим природним об'єктом Норвегії є фіорди. Так, Согне фіорд з 1300 м глибиною неодноразово отримував перемогу як найбільш популярний у світі, хоча його конкурентами були ще понад 100 туристичних об'єктів світу.

Увагу туристів привертає Ганзейська набережна, що включена у список Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, а також садиба Гора Тролей (резиденція композитора Е. Грига), фортеця Бергенхус.

У столиці країни Осло також передує пізнавальний екскурсійний туризм. Туристам пропонують відвідати музей вікінгів, музей Контікі, музей шхуни Фрам та ін. Осло – це єдина європейська столиця, де усього в декількох хвилинах від центру можна покататися на лижах. Приваблює туристів також історична столиця Норвегії – місто Трондхейм, яке було засноване королем вікінгом у 997 р. Тут зберігаються королівські регалії, які можна побачити в Резиденції Архієпископів. Гордістю міста і місцем паломництва є Собор Нідарос, де похований Король Святий Олав, який побудував його.

Північна Норвегія відрізняється круїзними турами вздовж узбережжя від м. Бодє до м. Кіркінеса. Дуже популярний зимовий спортивний туризм, центрами якого є Яйло та Лілехамер.

Цікаві факти. На півночі Норвегії в Трумсі розташований найпівнічніший зоопарк світу. Тут можна познайомитися з

ведмедем, вівцебиком, лосем, риссю, вовком і північним оленем в їх природному середовищі.

Серед турів до Норвегії, які є найбільш популярними серед туристів із сусідніх та більш віддалених країн, є тур «Атлантична дорога» та туристична дорога «Согнефьєльсвеген».

Туризм Данії розвивається переважно за рахунок туристів з країн-сусідів та країн Західної Європи, зокрема зі Швеції, Норвегії, Німеччини, Нідерландів. Проте статистика останніх років показує поступове зниження темпів нарощування туристичного потоку до країни. Причинами цього є дуже висока вартість туристичних послуг, а також складні умови візового режиму.

До туристичних ресурсів Данії належать піщані пляжі для організації рекреаційного відпочинкового туризму, природні ландшафтні, заповідні території, культурно-історичні об'єкти.

Туристичним центром Данії є Копенгаген, який пропонує пізнавальні і розважальні туристичні послуги. Увагу туристів привертають пам'ятник Андерсену, скульптура Русалонька, палацовий комплекс Амалиєнборг, з пам'ятником Фредеріку V, канал Ньюхаун, де туристи можуть відвідати шинки, оформлені у старовинному стилі. Крім того, майже усі туристи зазвичай відвідують парк розваг Тіволі.

В острівній частині Данії, зокрема, в Зеландії, яка є однією з найбільш відвідуваних туристами районів країни, розвивається комерційний і рекреаційний туризм. Острів Мон привертає туристів своїми величними крейдовими скелями, ландшафтними парками та пляжами. На острові Лоллан знаходиться Кнуттенбургський сафарі-парк, а неподалік від Нестведа – незвичайний парк розваг БонБон-Ленд. Острів Борехольм пропонує туристам живописні морські ландшафти, рибацькі села, піщані пляжі. Особливо привабливими для

відвідування є й невеличкі міста Гулхейм, Сандвіг, Сваніке та Рьонне. Визначним місцем є руїни замку Хаммерхаус.

Острів Фюн зв'язаний з Зеландією мостом Великий Бельт. Туристичними містами острова є Оденс, Фоборг та Свенборг. Звідси туристи часто відправляються до замків Егесков й Хведхольм – основних визначних місць на околицях острова. В м. Оденс народився Ганс Християн Андерсен – всесвітньо відомий письменник країни. Як батьківщину Андерсена, Данію часто називають казковою країною.

На Фарерських островах, що віддалені від основної частини країни, розвивається діловий туризм, зокрема, пропонується огляд сучасної овечої ферми і надається можливість вивчити досвід розвитку тваринництва країни. Значну зацікавленість у туристів викликають круїзні маршрути до Гренландії.

Цікаві факти. Туристи Данії люблять данську кухню. Серед гарячих страв перевагу надають жаркому із свинини з червонокачаною капустаю та рибі. В якості перекусів до вподоби й данські бутерброди. Вони відрізняються величезними розмірами, складаються з кількох шарів. Спочатку на бутерброд кладуть морепродукти (оселедець, вугор, краб, сушена камбала тощо), потім м'ясний шар зі шматочків жареної свинини або яловичини, фрикадельками, шинкою та печінковим паштетом. Зверху бутерброди рясно прикрашають кільцями цибулі, редиски, огірків, помідорів та петрушкою і заправляють майонезом.

Серед туристичних ресурсів Швеції найбільшим попитом у туристів користуються мальовничі ландшафти, національні природні парки, цікаві шведські провінції, культурні надбаня.

Швеція привертає увагу туристів багатьма об'єктами і подіями. Так, у столиці країни Стокгольмі варто оглянути Скарбницю, де зберігається корона шведських королів, шпа-

га короля Густава Вази, інші скарби королівської родини., та метро – своєрідну галерею мистецтв. Цікавим є музей Васса – корабля XVII ст., який вперше і в останнє вийшов у своє плавання у 1628 р., і хоча він був піднятий лише у 1961 р., добре зберігся.

Столиця Швеції є центром не тільки пізнавального екскурсійного туризму, а й наукового. Тут щорічно відбувається вручення Нобелівських премій. Цікавим фактом є те, що в Швеції офіційно дозволено професорам спізнюватися на свої заняття і помічено, що ще ніхто з викладачів не поступився своїм історичним правом на спізнення.

У Західній Швеції центром туризму є Гетеборг, де розташована Резиденція Єпископа та університет. У центральній частині країни в Даларні розвивається фольклорний туризм, а в Еланді і Готланді – рекреаційний. Приваблює туристів середньовічна фортеця Вісбю, включена до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Цікаві факти. Для шведів і багатьох туристів майже культовим стало відвідування озера Мелорен, яке з грудня по березень перетворюється на величезну ковзанку довжиною 77 км. Це озеро є найдовшою льодяною доріжкою світу. Катанням на ковзанах можна не обмежуватися. Неподалік від озера розташоване м. Бірку, де існує єдине у своєму роді поховання вікінгів, яке нараховує близько 3 тисяч могил. Можна також зазирнути у палац Дроттнінгхольм, де живе королівська родина.

У Фінляндії, як і в Швеції, туризм – це динамічне явище. Країна відрізняється малою кількістю історичних пам'яток, але має багато екологічно чистих місць, найчистіші підземні води світу, які навіть є статтею експорту. Визнаним туристичним центром країни є Хельсинки, де розвивається пізнавальний екскурсійний, спортивний, діловий туризм. З цікавістю туристи оглядають мости і канали, відвідують лососевий

ярмарок. Тут відбуваються багато спортивних змагань регіонального, європейського і світового рівнів, одним з яких, наприклад, є вітрильна регата. У місті Турку вартий увазі Кафедральний собор, якому 700 років. Центральна частина країни є озерним краєм, тому тут розвивається рекреаційний та спортивний види туризму. Центрами туризму є міста Тампере і Куопіо. У північній частині Фінляндії найбільше туристи відвідують Рованіємі зі спортивним і рекреаційним видами туризму. Для відвідувачів тут побудовано спеціальні села, де пропонуються різноманітні програми відпочинку: прогулянки лісом, вечір біля вогнища, міні-гольф, водні лижі тощо. Часто туристів заохочують розміщуватися у фермерських будинках, де, крім відпочинку, за бажанням можна й попрацювати.

Українські туристичні фірми пропонують надзвичайно цікаві тури і маршрути до країн Північної Європи. Серед них: «Північне сяйво та «Фіорди Скандинавії», «Королівські міста», «Норвегія для художників», «Данія – королівство казок», «У гості до Санта Клауса та ін.

Спеціальна туристична інформація про країни. Правила в'їзду до країн Північної Європи дуже схожі, але мають свої особливості. Українцям, які мають біометричні паспорти в'їзд до країн безвізовий, за відсутності такого паспорту необхідно оформити шенгенську візу.

При в'їзді до Норвегії загальна сума предметів і продуктів, що ввозяться, не повинна перевищувати 5 тис. крон, ввезення ліків для особистого користування дозволяється, якщо є рецепт лікаря. Заборонене ввезення сирого м'яса і м'ясопродуктів, свіжих овочів, молочних продуктів і яєць, рослин, екзотичних тварин, птахів, деяких ліків без дозволу митних органів. Заборонене вивезення тварин і птахів, що охороняються, предметів, що мають історичну, культурну цінність, вартістю понад 5 тис. крон. Порушення митних

правил веде до анулювання візи і заборону на в'їзд на тривалий термін.

До Данії заборонено ввозити отрути, психотропні речовини, ліки (для себе треба мати підтвердження лікаря), антикваріат. Ввезення національної і іноземної валюти не обмежене, а вивезення національної валюти – не більше 50 тис. крон (необхідно обов'язково підтвердити, що вона була введена або придбана на іноземну валюту).

До Швеції заборонене ввезення лікарських препаратів, радіоактивних речовин, живих рослин. Дозволяється ввезення без обмежень валюти, а шведської крони – не більше 6 тис., в банкнотах – не більше однієї тисячі крон.

Не можна вивозити з Фінляндії предмети, які мають культурну та історичну цінність, вік яких понад 50 років, а також предмети селянського вжитку.

ПІДСУМКИ

- Країни Північної Європи належать до високорозвинених країн Європи і світу.
- В країнах субрегіону переважає виїзний туризм.
- Лідерами за показниками туристичних прибуттів в Північній Європі є Данія і Швеція.
- Основними туристичними ресурсами в країнах Європейської Півночі є унікальні природні об'єкти, ландшафти, культурно-історичні архітектурні пам'ятки і музеї.
- Переважаючими видами туризму в країнах субрегіону є пізнавальний, рекреаційний, діловий його види.

Запитання і завдання для самоконтролю знань

1. Чому країни Північної Європи об'єднані в один туристичний субрегіон?
2. Виділіть пріоритети розвитку туризму в кожній з країн і поясніть їх.

3. Чому в країнах Скандинавії переважає пізнавальний екскурсійний та рекреаційний види туризму?

4. Яку інформацію про країни Північної Європи ви обов'язково візьмете на озброєння як майбутні фахівці у сфері туризму?

Дискусійні питання

❖ Які, на вашу думку, туристичні конкурентні переваги країн Північної Європи сприятимуть розвитку туризму в найближчій перспективі?

❖ Чи можливий розвиток туризму в субрегіоні на основі інтеграції зусиль країн навколо цієї сфери діяльності?

Підготуйте есе, обравши одну із запропонованих тем:

- ✓ Подієвий туризм в країнах Північної Європи.
- ✓ Екологічні маршрути в країнах Європейської Півночі.

Джерела інформації

1. Країни світу. Географічне положення. Рельєф і особливості клімату. Грошова одиниця, особливості обміну валюти. Пам'ятки. Відпочинок та розваги. Сувеніри. Туристу на замітку./упоряд. Н. Попович. Харків: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2018. 240 с.

2. Мальська М.П., Гамкало М.З., Бордун О.Ю. Туристичне країнознавство. Європа: навч. посіб. Київ: ТОВ Центр Учної літератури, 2009. 224 с.

3. Офіційний сайт ЮНВТО. URL: <https://www.unwto.org/>.

4. Парфіненко А.Ю., Сідоров В.І., Любіцева О.О. Туристичне країнознавство: підручник 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ: Знання, 2015. 551 с.

5. Стафійчук В.І., Малиновська О.Ю. Туристичне країнознавство: туристичні ресурси світу. Європа, Азія, Австралія та Океанія: навчальний посібник. Київ: Альтерпрес, 2009. 427 с.

РОЗДІЛ 3

Країни Азійсько-Тихоокеанського туристичного регіону

3.1. Чинники і особливості розвитку туризму в Азійсько-Тихоокеанському регіоні

Азійсько-Тихоокеанський регіон (АТР) включає країни Східної, Південно-Східної, Південної Азії, а також Австралію та Океанію. АТР охоплює значну площу, а його субрегіони значно віддалені один від одного, що ускладнює розвиток внутрішньорегіонального туризму. Азійсько-Тихоокеанський регіон значно віддалений й від інших регіонів світу, що тривалий час негативно впливало на туристичні зв'язки між ними. Нині АТР займає друге місце за туристичними прибуттями (близько 362 млн у 2019 р.) серед усіх регіонів світу.

Туризм у цілому є молодим і досить перспективним явищем в регіоні. В окремих країнах індустрія туризму почала розвиватися лише у 80-ті роки ХХ ст. Нині основний туристичний потік (понад 40 %,) зсереджений в країнах Східної Азії, на яку припадає і понад 40 % доходів від індустрії туризму (таблиця 7).

Другим за значенням субрегіоном є Південно-Східна Азія, на яку припадає майже 40 % туристичного ринку регіону. Отже, два субрегіони разом приймають понад 80 % туристичних прибуттів і доходів від туризму. Південна Азія останніми роками дещо збільшила приток туристів, який нині складає близько 6 % від загально регіонального. Австралія

Таблиця 7

**Показники розвитку туризму в субрегіонах
Азійсько-Тихоокеанського регіону ***

Назва субрегіону	Туристичні прибуття, млн				Доходи від туризму, млрд дол.			
	2010	2011	2012	2019	2010	2011	2012	2019
Східна Азія	111,5	115,8	122,8	170,6	128,8	149,6	166,8	187,6
Південно-Східна Азія	69,9	77,3	84,6	138,5	68,4	84,4	91,7	147,6
Південна Азія	12,0	13,5	14,1	35,1	20,0	23,7	24,2	46,2
Австралія та Океанія	11,6	11,7	11,9	17,5	37,7	40,8	41,2	61,8

* Джерело: складено за даними ЮНВТО

та Океанія має незначну частку регіонального туристичного ринку – 4 %.

Серед країн за прийняттям туристів особливо виділяється Китай з Гонконгом й більшість країн Південно-Східної Азії, зокрема, Таїланд, Малайзія, Сінгапур, Індонезія, В'єтнам, Філіппіни, Камбоджа. В десятку країн регіону щодо туристичних прибуттів входить також Японія, хоча вона одночасно є й однією з найбільш виїзних країн АТР (до 30 % усіх виїздів з регіону). Постійно високими темпами зростання виїзного потоку туристів відрізняється Китай.

В АТР у цілому переважають внутрішньорегіональні туристичні поїздки, зокрема, на короткі відстані.

Східна Азія включає шість країн – Китай з Гонконгом, Макао та Тайванем, Японію, Південну Корею, Північну Корею, Монголію. Субрегіон межує з усіма іншими субрегіонами АТР, має вихід до морів Тихого океану – Японського, Жовто-

го, Східнокитайського і Південно-Китайського. За формою державного правління в Східній Азії переважають республіки. На площі у 13 млн км² проживає 1,56 млрд осіб.

У субрегіоні поряд розташувалися величезні пустелі, тихоокеанські острови і засніжені гори. Природні умови значно впливають на господарську діяльність субрегіону і визначають його спеціалізацію. Східну Азію часто називають коморою мінерально-сировинних ресурсів, проте розподіляються вони по території нерівномірно. Більшістю корисних копалин володіє КНР, а, наприклад, Японія, має обмежену їх кількість.

Східна Азія – один з найдавніших осередків культури і найстарішої цивілізації, а ще й один з найбільш заселених регіонів Землі. Проте більшість населення зосереджена на тихоокеанському узбережжі. Найбільш численним і найдавнішим народом регіону є китайці. Перші достовірні відомості про предків сучасних китайців відносяться до V-III тисячоліть до н.е. Іншими великими народами Східної Азії є японці, айни, корейці, монголи. Малі народи і народності представлені тибетцями, іцзу, тайцями, мяо, яо та ін. Серед іммігрантів значна кількість європейців.

Країни Східної Азії відрізняються різноманітними особливостями, що зумовило внутрішній поділ субрегіону на окремі райони. Так, в окремий район виділяють Власне Китай з його східними і центральними провінціями. Другим районом є Тибет або Сізан, який перебуває під юрисдикцією Китаю. Тибет дуже контрастує з Власне Китаєм як своєю природою, так і людністю та способом життя. Наступний район – це Сіньцзян – велика пустельна територія на заході Китаю. Четвертий район охоплює Монголію – внутрішньоконтинентальну пустельну країну, в якій дуже повільно відбуваються економічні трансформації. П'ятий район Східної Азії включає Японію, Південну Корею і Тайвань, які характе-

ризуються потужними соціально-економічними змінами, пов'язаними з розвитком технологій на чолі з технологічно добре розвинутою Японією.

Країни регіону різні за рівнем соціально-економічного розвитку. Китай має другу економіку світу після США, для якої характерні високі темпи зростання ВВП, хоча вони залишаються низькими з розрахунку на душу населення. Японія належить до розвинутих країн світу, де працює переважно національний капітал, Південна Корея – до країн з середнім рівнем розвитку, де інтенсивно працює іноземний капітал. Монголія є країною, що розвивається, а Північна Корея залишається соціалістичною республікою з централізованою економікою.

Країни Східної Азії розглядають туризм як пріоритетну галузь економіки. Це підтверджується стійким зростанням потоку туристів до основних країн (Китай, Японія, Південна Корея) субрегіону та збільшенням доходів від туристичної індустрії.

До Південно-Східної Азії належать такі країни як Бруней, В'єтнам, Камбоджа, Лаоська Народно-демократична республіка (ЛНДР), Індонезія, М'янма, Малайзія, Таїланд, Сінгапур, Філіппіни. За формою державного правління тут є як республіки, яких шість, так і монархії, яких чотири.

Загальна площа регіону становить понад 4,5 млн км², населення понад 630 млн осіб. Більше половини території припадає на півострів Індокитай. Значну площу займає також Малайський архіпелаг – Малі і Великі Зонські, Філіппінські та Молуккські острови. Країни Південно-Східної Азії є нібито природним містком між Австралією та Азією. Розділяючи два океани, вони розташувалися на перехресті морських шляхів. За економічним значенням Малаккську протоку часто порівнюють з Гібралтарською протокою та Суецьким каналом. Порт Сінгапур, який знаходиться у цій протоці, за-

ймає провідне місце у світі за вантажообігом й кількістю суден, що до нього заходять. Відмінними рисами природи регіону є активна сейсмічність, значне розчленування рельєфу, наявність різноманітних корисних копалин, які за запасами і видобутком займають важливі позиції у світі, переважання екваторіального та мусонного типів клімату з величезною кількістю опадів, панування лісової рослинності з цінними породами дерев. Природні особливості є важливими стимулюючими і рідночасно гальмівними чинниками розвитку туризму в країнах субрегіону.

Етнічний склад населення субрегіону відрізняється складністю і строкатістю. Переважають в'єтнамці, мовою і культурою близькі до них м'янги. Велику групу складають тайські народи. Численними є також тибето-бірманці, яванці, малайці, філіппінці та ін. Для країн Південно-Східної Азії характерне нерівномірне розміщення населення. Поряд з малозаселеними територіями, є такі, де густина населення одна з найвищих у світі, наприклад, на о. Ява. Майже усі країни відрізняються додатним природним приростом населення. Виключення становлять Сінгапур і Таїланд, де природний приріст менше 1 %. Південно-Східна Азія є одним з найменш урбанізованих регіонів світу (середній рівень урбанізації становить 43 %), незважаючи на те, що міське життя почало розвиватися тут дуже давно – з перших століть нашої ери. Виключенням є Сінгапур, де рівень урбанізації становить 100 %.

Основні риси господарства країн Південно-Східної Азії - це зростання частки промисловості і туризму у створенні ВВП, швидкий розвиток тих галузей, які випускають наукоємну продукцію, що орієнтована на експорт, проведення ефективних аграрних реформ, розвиток національної освіти, що орієнтована на підготовку власних конкурентоспроможних кадрів. Країни субрегіону (особливо Таїланд, Малайзія, Індонезія, Філіппіни) відносяться до країн, що постійно на-

рощують свій туристичний потенціал і демонструють позитивні показники розвитку туризму.

Південна Азія – один з найбільших субрегіонів АТР, площа якого становить 4,5 млн км², населення понад 1,4 млрд осіб. До нього належить дев'ять країн: Індія, Пакистан, Бангладеш, Шрі-Ланка, Непал, Бутан, Мальдівська Республіка. Афганістан та Іран.

Південна Азія охоплює півострів Індостан, Індо-Ганську низовину, о. Шрі-Ланка, Мальдівські, Андаманські, Нікобарські, Лаккадівські острови. Південна Азія має добре означені природні кордони: гірська система Гімалаї, Каракорум, Бірманські гори, Гіндукуш, Іранське нагір'я. Таке гірське оточення території на півночі, північному сході та північному заході зумовило певну його ізольованість від зовнішнього світу. Міжгірські проходи на північному заході були своєрідними воротами, через які просочувалися численні племена і народи з Середньої та Південно-Західної Азії зі своєю культурою та укладом життя.

Географічне положення субрегіону у цілому сприятливе для розвитку туризму, оскільки воно не тільки прибережне, а й центральне на азійському узбережжі Індійського океану. Як раніше, так і нині, уздовж узбережжя проходять важливі міжнародні комунікації, що з'єднують усі інші азійські регіони, а також Європу й Африку з Азією та Австралією.

Історія політичної структури Південної Азії відрізняється складністю і тривалістю формування (перші держави в долинах Інду та Гангу виникли в VII-VI ст. до н.е.). На формування політичної карти вплинула крайня складність расової, етнічної і релігійної структури населення, що завжди було і залишається причиною конфліктів. Цей чинник негативно впливає на формування туристичного потоку до субрегіону.

За кількістю населення субрегіон нині посідає перше місце в світі. Щорічні темпи приросту населення становлять пе-

ресічно 2,5 %. Південна Азія – це найбільш густозаселений регіон світу. Середня густина населення перевищує 250 осіб на км², що у 6 разів більше від середнього світового показника. А, наприклад, в Бангладеш – 840 осіб на км².

Процес формування націй в країнах субрегіону ще не завершився. Є багато племен й народностей, які ведуть кочове життя. 4/5 населення регіону говорить мовами індоєвропейської сім'ї – іранської та індоарійської груп. Присутні носії й інших мовних сімей, зокрема, дравідської, китайсько-тібетської та австрало-азійської. Налічується 33 етноси, частка яких складає 98 % мешканців регіону. Найбільш численні: хіндустанці, бенгальці, пенджабці.

Держави Південної Азії – багатонаціональні. Найбільш строкатий етнічний склад має Індія, де налічується декілька сотень націй, народностей, етнічних груп. Відносно однорідний національний склад населення в Бангладеш, де 98 % жителів – бенгальці. Єдина народність й на Мальдівських островах, але за зовнішнім виглядом, культурним особливостям мешканці різних атолів дуже відрізняються.

В Південній Азії поширені різні релігії: індуїзм переважає в Індії та Непалі, є в Шрі-Ланка; іслам – в Пакистані, Афганістані, Ірані, Бангладеш й на Мальдівських островах; буддизм – головна релігія в Бутані та Шрі-Ланці. Є в країнах Південної Азії християни, сикхи, джайни та релігія анімізму (поклоніння силам природи).

Південна Азія – один з найстародавніших осередків формування міської культури. Наприклад, теперішнє місто Патна в III ст. до н.е. було найбільшим містом планети. Нині в субрегіоні нараховується до 30 агломерацій-мільйонерів, в Індії в містах концентрується третина усіх городян країни. Найбільші агломерації – Бомбейська, Калькуттська, Делі та ін. За кількістю міського населення Індія займає друге місце в світі. В той же час рівень урбанізації регіону – один з найменших у

світі. Отже, особливості культури, у тому числі, й релігії країн регіону є потужними чинниками розвитку туристичної галузі і визначають їхню туристичну спеціалізацію.

Природні умови і ресурси відрізняються контрастністю. Тут чергуються рівнинні ландшафти з дуже високими гірськими; поряд з найвологішим місцем світу Черрапунджі знаходиться одна з найсухіших пустель світу Сінда. Найважливішими ресурсами території є мусонні дощі та земельні угіддя. Оброблювані землі складають половину території субрегіону. Серед корисних копалин економічно важливими є вугілля, газ, золото, алмази, смарагди, руди чорних і кольорових металів (алюміній, цинк, уран, слюда, берилій), які зосереджені переважно в Індії.

У цілому країни Південної Азії характеризуються певним відставанням в загальних показниках розвитку туризму, порівняно з двома попередніми субрегіонами АТР (див. табл. 7). ЮНВТО рекомендує країнам субрегіону звернути увагу на розвиток міжрегіонального туризму, зосередити маркетингові зусилля на освоєння великих ринків виїзного туризму Європи, Північної Америки та Азійсько-Тихоокеанського регіону.

Океанія – це сукупність островів південно-західної, центральної і південної частин Тихого океану. За походженням – це острови вулканічного, коралового і материкового походження. За соціально-економічними особливостями та їх заселенням острови об'єднані у три великі групи – Меланезію, Мікронезію та Полінезію.

Меланезія у перекладі з грецької мови означає Чорні острови. Це дійсно сукупність островів, розташованих на північний схід від Австралії, де корінні жителі належать до негроїдної раси. Мікронезія названа так за незначну площу і кількість населення, що на них проживають. Полінезія з грецької мови перекладається як багато островів. Ця частина Океанії охоплює центральні частини Тихого океану.

До субрегіону Океанія ЮНВТО відносить й Австралію. Офіційна назва держави - Австралійський Союз. Вона розташована на однойменному материка та на дрібних островах (Різдва, Норфолк, Макдональд, Кокосові та ін.).

Структура економіки Австралії відповідає критеріям високорозвинутих країн світу. Про це свідчить високий показник ВВП, у тому числі, й на душу населення. Більша частина населення країни зайнята у сфері послуг, насамперед у туризмі, банківській справі, кіно індустрії, телеіндустрії, на яку припадає 62 % ВВП.

До самостійних незалежних держав Океанії належать Республіка Вануату, Республіка Кірібаті, Республіка Маршалові острови, Федеративні Штати Мікронезії, Республіка Науру, Республіка Палау, Незалежна держава Самоа, Суверенна Демократична республіка Фіджі. Є серед держав Океанії й конституційні монархії. Це: Нова Зеландія, Папуа-Нова Гвінея, Соломонові острови, Королівство Тонга і Тувалу (Еліс).

Залежними від розвинених країн світу територіями поки що залишаються Гуам, Кокосові острови, Кука, Мідуей, Ніеу, Нова Каледонія, Норфолк, острів Різдва, Піткерн, Східне Самоа, Північні Маріанські острови, Токелау, Уоліс і Футуна, Французька Полінезія.

Природні умови і ресурси безпосередньо впливають на характер і структуру господарства країн Океанії. Більшість островів утворилися в результаті потужної вулканічної діяльності, яка продовжується і зараз. До інших несприятливих природних умов належать цунамі. Є в Океанії коралові за походженням острови, які суттєво відрізняються від вулканічних своїм низовинним плоским рельєфом.

Океанія розташована у п'яти кліматичних поясах, проте на більшій частині островів панує морський клімат із значною кількістю опадів, що формуються під дією пасатної циркуляції. На формування погодних умов регіону часто впливають

океанічні течії Ель-Нінья і Ла-Нінья, з якими пов'язують як тривалі посухи, так і тривалі дощі.

Населення Океанії звикло до таких умов проживання, хоча часто вони несуть значні матеріальні і людські втрати. Рідкістю для окремих островів Океанії є прісна вода. Переважають або солонуваті підземні води або термальні озера. Великі річки також рідкість для регіону. Є вони лише на островах Нової Зеландії та Нової Гвінеї.

Рослинний покрив і тваринний світ Океанії багатий. Різноманітні дерева відіграють суттєву роль в житті місцевих жителів: їх плоди використовують в їжу, деревину на дрова і як будівельний матеріал. Серед тварин надзвичайно цікаві ссавці, плазуни і птахи. З метою збереження унікальної флори і фауни в країнах Океанії створено кілька великих національних парків.

Корінні жителі Океанії – це полінезійці, мікронезійці, меланезійці і папуаси. Вони відрізняються не тільки зовнішніми рисами, а й різноманітними мовами, кількість яких тут дуже велика. Багато мов перебувають на стадії зникнення, їх замінюють англійська і французька мови.

Кількість населення Океанії становить понад 36 млн осіб. Середній показник урбанізації – 67 %. Проте, є країни, де цей показник наближається або вже дорівнює ста відсоткам. Це, наприклад, Науру та острів Гуам. Положення корінного населення в країнах Океанії різне. Є держави, в яких частка корінних мешканців висока. Наприклад, у Новій Зеландії вони складають до 15 % населення країни, частка полінезійців на Північних Маріанських островах, складає понад 21 %. Частка європейців також постійно збільшується. Останнім часом в країнах Океанії зростає кількість вихідців з країн Азії. Населення Океанії сповідує переважно християнство.

Країни Океанії тісно пов'язані зі своїми колишніми чи теперішніми метрополіями. Більшість країн і територій на-

лежать до економічно слаборозвинених, мають невисокі макроекономічні показники, індекс людського розвитку і низький рівень життя. Це зумовлено обмеженістю природних ресурсів, віддаленістю від світових ринків збуту продукції, дефіцитом кваліфікованих спеціалістів, фінансовою залежністю від розвинених держав. У цілому краще розвиваються ті острови, які експортують мінеральну сировину або є відокремленими департаментами метрополій.

Головною сферою економіки у більшості країн Океанії є сільське господарство, яке спеціалізується на виробництві споживчих культур. Тут вирощують батат, маніок, хлібне дерево, цукрову тростину, банани, кокосову пальму, окремі з яких епостачаються на експорт. Серед галузей тваринництва представлені свинарство, птахівництво, скотарство, зокрема, розведення малої рогатої худоби. Дедалі більше в країнах Океанії популяризується туризм.

Найбільш розвинена країна Океанії – Нова Зеландія. Вона займає частину Полінезії на площі понад 268,8 тис. км². Чисельність населення понад 5,0 млн осіб (2020 р.). Столиця країни – Веллінгтон. Держава побудована на принципах конституційної і парламентської демократії. Її главою є англійська королева, яку представляє генерал-губернатор. Високий рівень демократії у Новій Зеландії утвердився дуже давно. Цікавим фактом є те, що саме ця країна ще у 1893 р. першою надала право голосу жінкам. Понад 85 % населення країни належить до європеїдної раси англійського походження. Тому офіційна англійська мова є тут не випадковою.

Нова Зеландія відрізняється високим рівнем розвитку, про що свідчать усі макроекономічні показники. Швидкими темпами у Новій Зеландії розвивається міжнародний туризм із щорічними доходами пересічно до 2 млрд дол. Рекреаційний туризм розвивається тут переважно на основі бальнео-

логічних ресурсів. Для відпочинку використовуються також природні ландшафти, більшість яких включені до списку Всесвітньої природної спадщини ЮНЕСКО.

Цікаві факти. Прикладом продуктивних зв'язків між островами і розвиненою країною є Французька Полінезія, до складу якої входить 130 островів. Франція зберігає повний контроль над цією територією і одночасно допомагає в розвитку прибуткових галузей, які сама й інвестує. Такими галузями є туризм, вирощування на світовий ринок прянощів, зокрема, ваніліну. Завдяки такої підтримки і допомоги, Французька Полінезія має достатньо високі економічні показники (ВВП на душу населення понад 10 тис. дол.).

Країни Океанії та Австралії належать до субрегіону нового туристичного освоєння. Показники приросту туристичних прибуттів та доходів від індустрії туризму є суттєво нижчими, ніж в усіх інших субрегіонах АТР, проте з цим субрегіоном експерти пов'язують розвиток нових туристичних напрямків й активізації міжнародного в'їзного туризму у найближчому майбутньому.

Географія туризму. Усі країни АТР насичені культурно-історичними туристичними ресурсами, які належать до світової скарбниці, тому спеціалізуються насамперед на пізнавальному екскурсійному туризмі. А наявність рекреаційних ресурсів, зокрема, пляжів на узбережжі теплих морів в кількох кліматичних поясах з розвинутою інфраструктурою сприяє більш інтенсивному розвитку купально-пляжного та оздоровчого туризму.

Країнами регіону, де переважає туризм за для відпочинку і розваг, є насамперед Таїланд, Малайзія, Індонезія, Індія, Мальдівська Республіка, які користуються значним попитом й у туристів з України. В унікальному комплексі різноманітних видів відпочинку тут і класичні пляжі, й острови з екзотичною природою, й багатющий набір екскурсій і спортив-

них розваг на курортах і в столицях згаданих країн. Інтенсивніше туризм такої ж спеціалізації почав розвиватися на Тайвані, у Республіці Корея, у В'єтнамі, Шрі-Ланці. Великий потік туристів, що мають потреби у відпочинку і розвагах, приймає Японія. Японська індустрія розваг визнана другою у світі, уступаючи лише американській.

Країни Східної і Південно-Східної Азії характеризуються зростанням й ділових поїздок, що визначають загальну динаміку туристичних прибуттів. На сучасному етапі кожне третє прибуття в регіон є діловим. Третина ділових туристів припадає на Китай, у тому числі, і Гонконг. Значна частка ділових туристів пов'язана з Японією та Сінгапуром. Певний бум ділового туризму пережила в середині 90-х років ХХ ст. Індонезія, хоча нині ця країна збавила темпи притоку ділових туристів.

В останні роки підвищується роль Азійсько-Тихоокеанського регіону в релігійному туризмі, оскільки окремі країни регіону є центрами релігій та містять значну кількість релігійних об'єктів. Паломництвом до святих місць характеризуються Індія, Непал, Китай, Японія. Екскурсійний туризм релігійної тематики представлений також в Таїланді, Малайзії, Індонезії, Камбоджі.

Інтерес з точки зору наукового релігійного туризму представляють Китай та Японія. Поїздки спеціалістів з цією метою нечисленні, але вони розширюють географію цього виду туризму і роблять його потоки більш повноцінними.

Лікувально-оздоровчий різновид рекреаційного туризму в Азійсько-Тихоокеанському регіоні у цілому розвинений слабше, ніж, наприклад, в Європі. Виключенням є Австралія та Нова Зеландія, які мають необхідні для його розвитку бальнеологічні ресурси. Проте їх віддаленість від Європи й Америки, основних регіонів, що генерують попит на цей вид туризму, є перешкодою для розширення основних в'їзних

потоків цієї спеціалізації. Австралійські курорти, орієнтовані переважно на приймання регіональних, наприклад, з Японії, та внутрішніх туристів. Швидкими темпами розвивається цей вид туризму у Новій Зеландії.

ПІДСУМКИ

➤ Азійсько-Тихоокеанський регіон поділяється на чотири туристичні субрегіони, які відрізняються рівнем розвитку туризму.

➤ У субрегіонах АТР туризм має позитивні тенденції розвитку.

➤ Основними чинниками, що сприяють розвитку туризму в країнах регіону, є насиченість культурно-історичними та природними (часто неповторними та екзотичними) туристичними ресурсами, інтенсивний розвиток індустрії розваг і необхідної інфраструктури.

➤ Чинниками, які дещо гальмують розвиток туризму в країнах регіону, є часта повторюваність несприятливих природних процесів та явищ, значна віддаленість від основних туристичних ринків.

➤ Тенденціями розвитку туризму в країнах АТР є постійне нарощування туристичного потоку за рахунок рекреаційного відпочинкового туризму, переважання внутрішньорегіональних переміщень на фоні стрімкого збільшення потоку виїзних туристів з окремих країн.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Назвіть основні чинники інтенсивного розвитку туризму в країнах Азійсько-Тихоокеанського регіону.

2. Схарактеризуйте особливості формування туристичних потоків до країн регіону.

3. Позначте на контурній карті країни, в яких переважає рекреаційний і діловий туризм.

4. Назвіть країни регіону де інтенсивно розвивається різні напрямки релігійного туризму.

5. Поясніть, як історія, природа та економічний розвиток країн регіону впливає на розвиток туризму.

6. Схарактеризуйте проблеми і перспективи розвитку туризму в країнах різних субрегіонів АТР.

Дискусійні питання

❖ Швидке нарощування туристичного потоку до країн Азійсько-Тихоокеанського регіону: за і проти.

❖ Шоппінговий туризм в країнах Азійсько-Тихоокеанського регіону – конкурентна перевага чи недолік.

Підготуйте есе, обравши одну із запропонованих тем:

✓ Природна і культурна спадщина ЮНЕСКО як об'єкти туризму в країнах АТР.

✓ Нетрадиційні види туризму в країнах АТР.

Джерела інформації

1. Мальська М.П., Бордун О.Ю., Гамкало М.З. Туристичне країнознавство. Азія та Океанія: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2013. 184 с.

2. Масляк П.О. Країнознавство: підручник. Київ: Знання, 2007. 292 с.

3. Парфіненко А.Ю., Сідоров В.І., Любіцева О.О. Туристичне країнознавство: підручник . 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ: Знання, 2015. 551 с.

4. Стафійчук В.І., Малиновська О.Ю. Туристичне країнознавство: туристичні ресурси світу. Європа, Азія, Австралія та Океанія: навчальн. посіб. Київ: Альтерпрес, 2009. 427 с.

5. Туристичне країнознавство: країни лідери туризму: навчальний посібник/ за заг. Ред. О.О. Любіцевої. Київ: Альтернатива, 2008. 436 с.

3.2. Туристичні країни Азійсько-Тихоокеанського регіону

3.2.1. Китай

Загальні відомості про країну. Офіційна назва держави - Китайська Народна Республіка. Країна займає п'яту частину Азії, її площа становить 9,5 млн км². Це третій показник у світі. Кількість населення – понад 1,4 млрд осіб (2020 р.). За цим показником Китай займає перше місце у світі. Підраховано, що кожний день тут народжується близько 50 тис. дітей. Столиця держави – місто Пекін.

Форма державного правління – народна республіка з правлячою Комуністичною партією; форма державного устрою – унітарна держава з адміністративними автономіями. Адміністративний поділ Китаю це: 23 провінції, 3 муніципалітети, 5 адміністративних автономій, 2 особливих райони – Сянган (Гонконг) та Аоминь (Макао). Китай належить до туристичного субрегіону Східна Азія.

В Конституції держави відсутній принцип розділу влади, уся влада повинна належати єдиному органу представницької влади – зборам народних представників, глава держави – голова КНР, який обирається загальними Всекитайськими зборами народних представників.

Економіка країни на сучасному етапі характеризується високим і стійким економічним ростом, темпи якого є найвищими у світі – 7-8 % на рік. ВВП у 2019 р. сягав 14,34 трлн дол. (другий показник у світі). Проте залишається невисоким ВВП на душу населення, який у 2019 р. становив 10261 дол.

Китай розташований на сході Євразії. На півночі країна межує з Росією, Монголією і Казахстаном. На заході має спільні кордони з Киргизією, Таджикистаном, Індією та Непалом. На півдні до китайських кордонів знову підходять північні території Індії, а також тут Китай межує з Королівством

Бутан та кількома країнами Південно-Східної Азії: М'янмою, Лаосом, В'єтнамом. На північному сході Китай межує з Росією та Північною Кореєю, а на сході омивається морями Тихого океану: Жовтим, Східнокитайським та Південно-Китайським. Для країни характерні помірний та субтропічний типи клімату, що визначає особливості й інших природних компонентів країни.

Китай розташований на перехресті важливих міжнародних транспортних і торгових шляхів, що завжди впливало на розвиток країни, формування її іміджу у світі.

Китай – багатонаціональна держава з 56 народностей, що тут проживають. найбільш численною є хань, яка складає понад 90 % жителів країни. Китай дав світові одне з релігійних напрямлень – конфуціанство, що сповідує владу монархів і проповідує самовдосконалення.

Офіційною мовою в країні є китайська стандартна (пекінський діалект) мова. Серед інших мов поширені – ю, ву, мінбей, маннань, манбей, хань та інші.

Державними релігіями є конфуціанство, даосизм, буддизм, християнство, іслам, але віруючими є не все населення країни. Так, даоси, буддисти, мусульмани становлять 20 млн осіб, християни також близько 20 млн осіб.

Китай порівняно молода країна – 1/3 населення перебуває у віці до 15 років. В країні зафіксована найбільша кількість трудових ресурсів, переважна більшість з яких зайнята у сільському господарстві. Більшість населення мешкає в густозаселених східних районах країни, саме там, де земля придатна для сільського господарства.

Цікаві факти. Китайці будують своє життя на суворих нормах і правилах, які застосовують скрізь. Є правила проїзду в транспорті, правила відвідування музеїв, кінотеатрів, різноманітних виставок, фестивалів тощо. Китайці притримуються режиму дня – ранній підйом, ранній відхід до сну,

денний сон. Після обіду є обов'язкова перерва на дві години у школярів, студентів, робітників і службовців. А у магазинах, які не зачиняються на перерву, продавці іноді сплять прямо на робочих місцях, поклавши голову на прилавок.

Національною гордістю китайців є кухня, яка має трьохтисячолітню історію. Тільки в китайській кухні можна скуштувати свинину, яку не відрізниш від курки, рибу, що за смаком нагадує баранину, та інші страви, походження яких важко визначити. Китайська кухня тісно пов'язана не тільки з історією, а й з повсякденним побутом китайців та з народними і сімейними традиціями. Так, в день повного місяця, обов'язково готують солодкі пельмені – великі і білі; у день народження готують довгу локшину – символ довголіття. Кожний сезон має свої блюда, своя кухня є в кожній провінції країни, а інколи навіть й кожному місті.

Чинники розвитку туризму. Суттєвий стрибок у розвитку туризму за останні 20 років пояснюється багатьма чинниками, зокрема державною політикою.

На думку експертів, швидкому розвитку туризму в Китаї сприяли й інші чинники, серед яких швидкий розвиток економіки країни, а також проведення кількох грандіозних міжнародних заходів – літньої Олімпіади-2008 та виставки ЕКСПО-2010 у Шанхаї. Саме у цей період Китай став одним із світових лідерів у сфері в'їзного туризму, перемістившись з третього десятку країн у трійку лідерів.

Готуючись до Олімпіади-2008, країна запропонувала, а потім успішно реалізувала під час її проведення три основні концепції: бути «екологічній олімпіаді», «науково-технічній олімпіаді» і «гуманітарній олімпіаді».

Високоєфективною з економічної та іміджевої точок зору була й виставка ЕКСПО-2010, яку відвідали понад 73 млн осіб, учасниками були 192 держави і 50 організацій. Загальна кількість культурних і розважальних заходів за увесь період

проведення виставки становила майже 20 тияч. або близько ста заходів на день. Ця подія додала організаторам прибуток у понад 12 млрд дол, а дохід середнього бізнесу зріс за час проведення виставки майже на 20 %.

Китай володіє достатньою для розвитку туризму кількістю різноманітних ресурсів. Природа Китаю є матеріальною базою для туристичної сфери. Ландшафти Китаю відрізняються контрастністю. Понад 65 % території займають гори, що розміщені переважно на півдні. На північному сході країни в умовах континентального клімату поширені хвойні ліси. Цей район багатий різноманітними корисними копалинами, серед яких й кам'яне вугілля. Континентальний клімат характерний й для дещо південних районів на кордоні з Монголією, де степи переходять у пустелю Гобі та на заході в пустелю Такла-Макан. В районі Тибетського нагір'я та Гімалаїв кліматичні умови змінюються з висотою. На південному сході клімат жаркий і вологий з мусонними вітрами, які приносять рясні дощі в теплу пору року.

Через південно-східні райони країни несе свої води річка Янцзи, яка ніби ділить територію на дві частини – північну і південну. На північ від неї розташована Велика Китайська рівнина, по якій протікає ще одна велика річка Китаю – Хуанхе. Саме від її руйнівних повеней багато століть захищаються люди, будуючи дамби та укріплення.

Рослинний світ Китаю відрізняється різноманітністю видів, але у зв'язку з інтенсивним розвитком землеробства, багато з них було знищено. Окремі лісові масиви, крім Маньчжурії, трапляються ще на схилах гір, в районах західніше Тибету та на півдні. Фауна Китаю відрізняється різноманітністю рідких видів, які знаходяться під охороною. Тут мешкають гігантська панда, китайський водяний олень, сніговий барс, димчастий леопард та ін. В річках багато риби, трапляється китайський річковий дельфін.

Китай насичений культурно-історичними ресурсами, тому переважає в країні пізнавальний екскурсійний туризм. Одним з найбільш грандіозних пам'яток архітектури країни є Великий Китайський мур. Цей історичний туристичний об'єкт включений до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО і є найбільш відвідуваним туристичним об'єктом в Китаї.

Цікаві факти. У II ст. до н.е. у імператора Цинь Шухуанди виникла ідея захистити країну з півночі від монголів. Була зведена стіна, яка виконувала роль великого бастиону. Її будували до 1911 р., зганяючи з усієї країни селян і солдат, які працюючи у важких умовах, часто гинули на цьому будівництві. Тому цю стіну називають ще й великим кладовищем. Навколо стіни багато храмів, які нині є діючими. Загальна протяжність стіни становить понад 21 тис. км.

Китайська культура, мистецтво та традиції – ще один чинник, що приваблює туристів з усього світу. Особливостями китайської культури є традиціоналізм – орієнтація на підтримку способу життя предків, на підпорядкування індивіда соціальному порядку; релігійно-поетичне ставлення до природи; китайська церемонія – наявність фіксованих норм поведінки і мислення, що склалися на основі культу старовини. Вони були покладені в основу сучасного типу міської раціональної культури.

Не менш важливий чинник, що сприяє розвитку туризму в Китаї, – розвинута туристична інфраструктура, у тому числі, транспортна, яка займає важливе місце у китайській економіці та туризмі. У Китаї нараховується понад 300 тисяч різних підприємств, які зайняті або мають безпосереднє відношення до сфери туризму, у тому числі, понад 280 тисяч готельних туристичних комплексів, понад 14 тисяч туристичних операторів, більше 158 транспортних компаній обслуговування туристів, 315 старовинних і 344 зразкових туристичних міст.

Стан і тенденції розвитку туризму. За оцінками експертів Китай у XXI ст. стане лідером у світі за туристичними прибуттями. Підставою для цього є щорічний стабільний приріст туристів. У 2012 р. за кількістю туристичних прибуттів – понад 123 млн, а разом з Гонконгом (24 млн) – майже 150 млн Китай посів третє місце у світі після Франції і США. У 2019 р. кількість туристичних прибуттів у Китаї становила понад 65 млн (без Гонконгу, Макао і Тайваню). Це – четвертий результат у світі. При збереженні високих темпів розвитку туристичної сфери, які демонстрував Китай до 2020 р., країна може стати одним із світових лідерів у туризмі. За прогнозами експертів у найближчі роки кількість туристів, що відвідають Китай, може сягнути понад 210 млн осіб.

Доходи від туризму кілька років поспіль зростали і становили у 2015 р. понад 114 млрд дол. (2 місце у світі). У 2019 р. Китай (без Гонконгу, Макао і Тайваню) мав за доходами лише 10-й результат у світі (40 млрд дол.).

За результатами 2017-2019 років Китай перебував на 1-му місці за темпами приросту виїзних туристів та за витратами на туристичні потреби за кордоном. У 2018 р. китайські туристи витратили за кордоном понад 220 млрд дол., у 2019 р. китайці були за кордоном 166 мільйонів раз.

Майже 40 мільйонів китайців зайняті у туристичній індустрії, серед них: понад 6,0 млн – безпосередньо займаються туристичною діяльністю, понад 32 млн осіб тісно зв'язані з цією сферою.

Цікаві факти. Міністр транспорту Китаю зауважив, що під час святкування нового року у 2020 р. у зв'язку з пандемією китайці здійснили на 73 % поїздок менше, ніж у 2019 р., а кількість авіап перевезень з Китаю скоротилася лише за лютий 2020 р. на 85 %.

Традиційно найбільше туристів країна приймає з Південної Кореї та Японії – найближчих своїх сусідів. Суттєво збіль-

пилася також кількість туристів з Росії. Найчастіше туристи відвідують міста Пекін і Шанхай, а також о. Хайнань та його головний курорт Санью. Позитивні результати демонструє й внутрішній туризм Китаю (1,5 млрд поїздок на рік), що зумовлено швидким зростанням середнього класу в країні, покращенням транспортної інфраструктури, інтенсивним освоєнням інвестицій.

Державна політика у сфері туризму. Туристична сфера країни перебуває в компетенції Китайської Національної туристичної адміністрації при Міністерстві торгівлі. Політика країни щодо туризму базується на принципах «розвитку приймаючої сфери, активного розвитку внутрішнього туризму, адекватного розвитку виїзного туризму». Це допомогло залучити до Китаю значну кількість туристів і викликало стрімкий підйом туристичної діяльності за усіма показниками. Крім того, Національна туристична адміністрація приділяє значну увагу розвитку мережі туристичних фірм та їх сертифікації, розбудові інфраструктури та залученню іноземних інвестицій у сферу туризму.

Регіональні туристичні організації сприяють активізації внутрішнього туризму та просуванню своїх дестинацій на національному туристичному ринку.

Види туризму, туристичні центри, райони, основні тури з України. У цілому в Китаї можна виділити такі найбільш популярні центри туризму: Пекін, Шанхай, Гунчжоу, Макао, Гонконг, острів Хайнань і Тибет.

У Пекіні, вік якого понад 3 тисячі років, зосереджена значна кількість культурно-історичних пам'яток. Тут знаходиться найбільший у Китаї державний музей Гугун – колишній імператорський палац, резиденція 24 імператорів династії Мін і Цин. У 20 км від Пекіну розташований літній імператорський палац – Парк Іхеюань, храм Неба, ламаїстський діючий храм Юнхегун; на відстані 50 км на північ від столиці

розташована Долина Гробниць, де покоїться прах більшості імператорів династії Мін.

До туристичних визначних пам'яток Шанхаю відносяться буддійський монастир, п'ятиярусна пагода Лунхуа, Сад радості, храми Ченхуанмяо та Юйфеси з нефритовою статуєю Будди.

Цікаві факти. Шанхай – це місто-гігант навіть за китайськими мірками. Його населення давно перевищило за 20 млн осіб, а скільки там точно людей – достеменно не скаже ніхто. Сюди стікаються люди і гроші з усього світу. Стіни й дахи хмарочосів уночі сяють неймовірною ілюмінацією. Шосе прокладені на високих стовпах. Дорожні розв'язки – по 4-5 рівнів. Аби переїхати новим мостом через річку Хуанпу, треба піднятися на рівень приблизно 12-го поверху. Це – Шанхай сучасний. А у центрі Старого міста безліч об'єктів давнини. Один з них - Сад радості, розбитий як домашній сад губернатора ще у 1559 р. Хоч і невеликий за розмірами, він здається непрохідним лабіринтом із бамбуку, бананових дерев, химерного каміння, що несподівано змінюється відкритим простором водоєм з неодмінними голодними зграйками червоних риб, традиційними павільйонами і альтанками.

Крім великих міст туризм, зокрема, пізнавальний екскурсійний, розвивається й у порівняно невеликих містах, історичних центрах, яким, наприклад, є Лоян.

Цікаві факти. Місто Лоян розташоване поруч з Шаолінем і є одним з семи давніх столиць Китаю. Звідси країною правили 9 династій і 70 імператорів. У V ст. біля Лояна виник буддійський печерний монастир і почалося створення статуй Просвітленого. 400 років ремісники витесували у гротах Лунменя нові й нові статуї та барельєфи. Тут збереглося близько 3600 написів на камені, понад 100 тисяч статуй святих. Найвища скульптура сягає 17 м, а найменша – близько 2 м. Серед найвідоміших об'єктів – Грот 10 тисяч Будд.

Шанхай, Гунчжоу, Сянган – є центрами ділового туризму. У Макао розвинений ігорний туризм, а на острові Хайнань – рекреаційний. Популярним для Китаю є шопінговий і виробничий туризм та туризм за для відпочинку і розваг. Тут можна здійснити вигідні покупки, відвідати чайну, шовкову і перлову фабрики.

Туристам часто пропонують такі цікаві маршрути як круїз по Хуанхе, трьом ущелинам річки Янцзи або стародавньому Китайському каналу, ознайомлення з традиційною китайською медициною та гімнастикою тайцзи, участь у фестивалі паперових зміїв, де можна самому виготовити сувенір з фарфору. Пропонуються й такі тематичні тури як «Один день поряд з шанхайцем» або «Поживи з мешканцями одноповерхівок «сіхеюань», які представляють гостьовий туризм.

Туристів завжди приваблював Тибет і Гімалаї, які нині є районом рекреаційного і спортивного туризму. Місто Лхаса («святие місто») славиться своїми монастирями – центрами буддизму і ламанізму, де й нині проводяться урочисті ритуали і церемонії.

Найбільш популярними серед туристів, у тому числі й українців, є тури, які охоплюють одразу кілька міст, як от тур Пекин-Сіань-Гулін-Шанхай, або круїзні чи виробничі тури з метою ознайомлення з виробництвом шовку та чаю. Такими тематичними турами, які організуються з України є: «Фарби Піднебесної», «Батьківщина шовку і чаю», «Круїз ущелинами Янцзи», «Гармонія Води і Каменю», «Один день поряд з шанхайцем», «Поживи з мешканцями сіхеюань» та ін.

Спеціальна туристична інформація про країну. Для відвідування Китаю необхідно мати візу, яку можна оформити в консульському відділі країни. Оформлення візи туристам бере на себе, як правило, туристична фірма. До країни можна ввозити вироби з золота, срібла, інших дорогоцінних та

напівдорогоцінних матеріалів, з слоновою кістки, фарфору у межах особистих потреб. Дозволяється ввезення національної валюти до 6 тис. юаней, іноземної – необмежений. Декларація є обов'язковою. Дозволяється вивозити валюту в тій кількості, яка задекларована.

Заборонене увезення отруйних речовин та порнографічної літератури. З країни не можна вивозити цінні предмети і твори мистецтва без чеку, що підтверджує їх купівлю і без червоної печатки державного антикварного магазину. Не підлягають вивозу будь-які антикварні речі, вироблені до 1975 р. При в'їзді до Китаю рекомендується вакцинація під час пандемії, а також проти гепатиту А і Б. При ввезенні тварин необхідно мати ветеринарне посвідчення з відміткою про щеплення від сказу.

ПІДСУМКИ

- Туризм розвивається в Китаї швидкими темпами.
- Політика країни щодо туризму базується на принципах гармонійного поєднання в'їзного та внутрішнього туризму, адекватного розвитку виїзного туризму.
- В країні переважає пізнавальний екскурсійний та діловий види туризму.
- Найбільш популярні центри туризму Китаю є Пекін, Шанхай, Гунчжоу, Макао, Гонконг, о. Хайнань і Тибет.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Поясніть туристичний феномен Китаю.
2. Наведіть конкретні приклади впливу природних чинників на розвиток туризму в Китаї.
3. Які види туризму переважають в різних районах Китаю?
4. Позначте на контурній карті основні туристичні центри країни, складіть їх візитку.

5. Назвіть відомі вам китайські традиції. Яка їх роль у розвитку туризму в країні?

Дискусійні питання

❖ Чи дійсно культурно-історичні туристичні ресурси є основою збільшення туристичних прибуттів до країни?

❖ Чи можна диспропорційний розвиток китайських регіонів вважати найголовнішим гальмівним чинником розвитку туризму в країні?

Підготуйте есе, обравши одну із запропонованих тем:

✓ Фарби Піднебесної.

✓ Батьківщина шовку і чаю.

Джерела інформації

1. Китайське туристичне представництво: ДУТ КНР. – Китайський національний туристичний офіс. URL [http:// www.chinatourism.ru/](http://www.chinatourism.ru/) (в режимі доступу)/

2. Мальська М.П., Бордун О.Ю., Гамкало М.З. Туристичне країнознавство. Азія та Океанія: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2013. 184 с.

3. Масляк П.О. Країнознавство: підручник. Київ: Знання, 2007. 292 с.

4. Парфіненко А.Ю., Сідоров В.І., Любіцева О.О. Туристичне країнознавство: підручник . 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ: Знання, 2015. 551 с.

5. Стафійчук В.І., Малиновська О.Ю. Туристичне країнознавство: туристичні ресурси світу. Європа, Азія, Австралія та Океанія: навчальний посіб. Київ: Альтерпрес, 2009. 427 с.

6. Туристичне країнознавство: країни лідери туризму: навчальний посібник/ за заг. ред. О.О. Любіцевої. Київ: Альтернатива, 2008. 436 с.

3.2.2. Японія

Загальні відомості про країну. Офіційна назва країни – Японська Держава. Японія займає площу у 377,9 тис. км², кількість населення – 126,5 млн осіб (2020 р.). Столиця – місто Токіо. Офіційна мова – японська. Проте значна кількість японців добре володіють англійською мовою. Країна поділяється на 47 префектур та 8 традиційних регіонів. Японія – конституційна монархія, імператор є тільки символом нації і реальною владою не володіє.

Японія – економічно високорозвинута держава світу. ВВП країни – 5,082 трлн дол. (2019 р.), ВВП на душу населення – 40246 дол. (2019 р.). Країна належить до туристичного субрегіону Східна Азія.

Давня назва Японії – Ніппон, що означає «джерело Сонця». Ця давня назва відображена на прапорі Японії: червоний диск в центрі полотнища означає сонце, що сходить.

«Держава Сонця, що сходить» розташована на чотирьох великих островах: Хоккайдо, Хонсю, Сікоку, Кюсю і майже чотирьох тисячах дрібних островів. Омивається з усіх боків водами Тихого океану, та його морями – Охотським, Японським, Східнокитайським. Найближчими сусідами країни є Курильські острови Росії та Південна Корея, яка розділена з японськими островами Корейською протокою.

Японія – мононаціональна країна, японці становлять 99 % населення. Серед інших національностей – корейці, що були завезені на острови як дешева робоча сила, корінне населення – айни на о. Хоккайдо, які значно асимілювалися.

Переважає більшість японців – міські жителі, які живуть в перенаселених містах-мегаполісах. До 70 % японців працюють за найманням. Це створює особливі умови для формування японського ринку праці. Державними релігіями є буддизм (з X ст.) та синтоїзм.

Існує багато традицій, яких дотримуються японці. Вони живуть, зазвичай, скромно у своєрідних будинках з розсувними дверима та стінами, що зумовлено сейсмічністю території, в так званих кімнатах-капсулах, сплять на солом'яних матах – татамі, обов'язково відвідують пагоди – буддійські храми, побудовані в японському стилі з чотирьохскатними дахами, хоча в своїй більшості японці є стихійними атеїстами. Всі вони слідуєть традиційним нормам поведінки: поклоняються горі Фудзіяма, фанатично люблять природу, а від так часто ведуть спостереження в національних садах, дотримуються чайної церемонія (ритуал тяною), складають ікебани, носять кімоно, серйозно займаються бойовими мистецтвами – дзюдо, кендо, боротьба сумо.

Подорожі – найулюбленіше заняття японців. Стрімкий темп життя, реальне втілення науково-технічних досягнень, величезні інформаційні та людські потоки, тісно переплітаються з естетичним сприйняттям природи та наслідуванням традицій.

Чинники розвитку туризму. Японія насичена туристичними ресурсами. Їх настільки багато, що самі японці часто шуткують, підкреслюючи, що можуть забезпечити новими враженнями і туристичними об'єктами туристів, які навідується до них у ...надцятий раз. Теплий клімат, наявність численних островів і протяжної берегової лінії, роблять Японію сприятливим місцем для морського туризму. Проте прибережні курорти, на відміну від інших країн світу, практично відсутні.

Головна особливість природи Японії – море. Воно оточує територію країни з усіх боків і присутнє в усіх сферах життя японців. Рельєф Японії переважно гірський (понад 70 % території займають гори). Найвища точка –гора Фудзіяма – піднімається на висоту 3776 м. Територія країни сейсмічно активна. В країні нараховують 150 вулканів, 15 з яких діючі.

Під час підводних землетрусів виникають цунамі, які дуже небезпечні для узбережжя.

Клімат країни переважно мусонний, на півночі – помірний, на півдні – субтропічний. Суттєво зігривають територією Японії морські течії Куросіо та Цусімське. В Японії багато коротких, повноводних, гірських річок.

На території країни переважають лісові ландшафти, третина з яких штучно насаджені. Острівний розвиток території сприяв збереженню тут ендемічних видів рослин і тварин.

Цікаві факти. Серед національних квітучих дерев Японії особливо привабливими є вишня сакура і слива, які рано зацвітають і символізують прихід весни і відродження усього живого. У квітні зацвітає азалія, у травні – неони. У листопаді на островах зацвітають хризантеми – національна квітка Японії, яких тут виведено велика кількість сортів. На честь квітів в Японії проводять тематичні фестивалі.

Японці значну увагу приділяють охороні природи: близько 10 млн га тією чи іншою мірою охороняються. Свідченням цього є 27 національних природних парків і державних заповідників, є багато парків місцевого значення, і понад 2 тис. мисливських заказників. На острівному шельфі діє близько 40 підводних національних парків.

Серед культурно-історичних ресурсів – основи розвитку екскурсійного туризму, – важливими є музеї, буддійські храми, палаци і старовинні імператорські гробниці.

Японія має один з найбільш комфортніших готельних комплексів у світі. Інфраструктура та високий рівень обслуговування доповнюють ресурсний чинник розвитку туризму в країні.

Стан і тенденції розвитку туризму. Туристичний потік до Японії стрімко збільшується. Якщо у 2010 р. за даними ЮНВТО було зафіксовано 8, 6 млн туристичних прибуттів, то вже у 2019 р. до країни в'їхало понад 32 млн, що майже у 4

рази більше, ніж було у 2010 р. Доходи від туризму становили у 2010 р. близько 9 млрд дол., а у 2019 р. – понад 46 млрд дол. Туристичний баланс позитивний, його профіцит у 2019 р. склав 25 млрд дол. (шостий результат у світі).

Японію відвідують туристи з багатьох регіонів світу, проте найбільше їх прибуває з країн-сусідів. Контингент відвідувачів різноманітний, але переважна більшість туристів люди матеріально забезпечені. Серед них переважають бізнесмени і заможні люди. Тому ціни на туристичні послуги в Японії дуже високі. Серед туристів переважають ті, хто відвідує країну з діловою метою та ті, кого цікавить культурно-історична спадщина Японії. Самі японці також люблять подорожувати світом. Більшість платоспроможних мешканців Японії проводять відпустки далеко від за межами своєї батьківщини, відвідуючи Австралію, країни Європи, Північної і Південної Америки.

Незважаючи на значний виїзний потік з країни, японці люблять подорожувати й своєю країною. На внутрішній туризм припадає понад 300 млн поїздок на рік.

Державна політика у сфері туризму. Центральною структурою з питань розвитку туризму в Японії є відповідний Департамент у складі Міністерства землі та транспорту. Представництва Національного офісу по туризму Японії (JNTO) відкриті в багатьох країнах світу. JNTO здійснює діяльність щодо просування своєї країни як сучасного туристичного напрямку, займається популяризацією туристичних маршрутів, щорічно надає актуальну інформацію про особливості подорожей, займається видавництвом інформаційних матеріалів, туристичних буклетів, просуванням міжнародних конференцій, виставок та інших подій в різних куточках країни.

Види туризму, туристичні центри, райони, основні тури з України. У Токіо туристи завжди оглядають буддійські храми, головним з яких є храм Ракандзи. Цікавим є імператор-

ський палац, який лише двічі на рік відкритий для вільного відвідування (2 січня і в день народження імператора). В столиці для туристів постійно відкриті музеї, серед яких найбільш популярними є Національний художній музей, Музей каліграфії, Музей-скарбниця святині Мейдзи та ін.

Цікаві факти. Серед музеїв Токіо є досить незвичайні, такі як музей паразитів, музей вогню, музей окулярів, музей сумо та ін. Вхід до багатьох музеїв – безкоштовний. Дуже цікавими є музей паперу і музей мечів. У музеї паперу можна побачити не тільки унікальні книги і стародавні трактати, а й традиційні для Японії паперові перегородки, двері, кімоно та інші речі. Для любителів фотографії в Токіо є спеціальні галереї, де кожен охочий може подивитися на роботи професійних фотографів і початківців, а також виставити свої роботи. Як правило, такі галереї відкриваються при демонстраційних залах компаній, які виробляють фототехніку, – Canon, Nikon, Pentax, Minolta та інші.

Неподалік від Токіо розташований парк Нікко – найвідоміший і найживописніший з усіх національних природних парків країни.

Понад 40 млн туристів щорічно приїждить до міста Кіото – найстарішого в Японії (його вік понад 1200 років), колишньої столиці країни. В ньому знаходиться понад 2 тисячі пам'ятників японської буддійської культури, 24 музеї, замок Нінзя, всесвітньвідомий «Золотий Павільйон», Храм тисячоручого Будди, палац Катсура, старовинні імператорські гробниці, сади і парки.

Привабливим для туристів є місто-порт Нагоя та його околиці. Тут можна побачити замок, побудований у 1612 р., святині синтонізму – Атсута та Іся. Неподалік міста розпочинається пасмо гір, яке є улюбленим місцем відпочинку як японців, так й іноземних туристів. Туризм з метою відпочинку і розваг реалізується у Тоямі – префектурі та однойменно-

му місті. Ця територія Японії відрізняється багатством природних пейзажів. Туристам також пропонують здійснити похід у гори і спробувати себе в катанні на лижах. При підйомі на гору Тотояма туристи побувають в багатьох кліматичних поясах, відчувши на собі як літню спеку, так і зимові холоди.

Для дітей Японія представлена найкращими розважальними парками, зокрема, «Діснейленд», «Дісней-сі», «Юніверсал Студіо» тощо.

В країні проводять багато фестивалів. Найбільш улюблені серед них пов'язані зі зміною пір року. Фестивалі проходять практично щодня протягом року в різних регіонах країни.

Цікаві факти. На фестиваль ляльок можна потрапити у середині лютого. Виставки ляльок організують родини, в яких є дівчатка. В ці дні й вітрини магазинів демонструють різні набори ляльок, вартість яких, в залежності від розміру і якості, варіюється від 400 до 10000 дол. Ціна ж тих ляльок, які турист може побачити в музеї, сягає сотень тисяч американських доларів. Зазвичай в наборі дві ляльки символізують імператора та імператрицю (Даарі-сама) і розміщені на найвищому рівні стенда. Вони одягнені в традиційні придворні наряди стародавньої Японії. Навколо них – мініатюрні меблі та інші предмети того часу. Члени королівської родини займають нижні рівні стендів.

Інший вид наборів під назвою «Хіна» складаються з 15 ляльок, з них – три дами, п'ять музикантів, двоє слуг і троє охоронців та ін. ляльки, які займають своє місце на полицях у певному порядку. Ще один різновид наборів демонструє, що може отримати японська наречена в якості весільних подарунків. Традиційно перші такі ляльки дарують бабуся з дідусем, коли у них народжується перша онука. З появою наступних, ляльки докуповуються. Під час такого фестивалю дівчатка одягаються в кімоно, щоб зустріти своїх гостей. Їх вони пригощають рисовими млинцями і рисовими вином.

Рекреаційний туризм в Японії розвивається на Окінава – одному з найбільших островів у складі країни. На Окінава розташовані найкращі курорти в оточені прекрасних природних ландшафтів. Одним з найбільш популярних рекреаційних центрів на острові є селище Хаконе. Воно відоме своїми гарячими джерелами і горами. У багатьох готелях, розташованих поблизу джерел, є ванни під відкритим небом, звідки відкриваються чудові краєвиди на величні гори і долини. У туристів є можливість відвідати унікальний Храм Миру, присвячений Богині Канон. Храм у формі лотоса оточений парком з сакурами, квітами, мініатюрним водоспадом, алеєю скульптур, які зображують різні образи Богині. Підводний світ курорту радує любителів дайвінгу, які зїзджаються сюди з усіх куточків Японії і з країн-сусідів.

Туристичні фірми України пропонують різноманітні за тематикою тури до Японії. Серед них: «Токіо – гармонія старовини і сучасності», «Давня столиця Японії», «Море і гарячі джерела», «Японія – країна самураїв і сакури».

Спеціальна туристична інформація про країну. В'їзд до Японії регламентується візою, в якій слід вказати не тільки причини в'їзду, а й план перебування в країні. Для групи туристів візи можна оформити через туристичну фірму, при цьому важливо, щоб списки групи туристів були складені англійською мовою, за певним зразком і без помилок.

При оформленні візи у складі туристичної групи паспорт потрібен тільки у момент здачі і отримання документів, в нього ставлять штамп «документи здані». При індивідуальному відвідуванні Японії паспорт в період оформлення візи не повертається. Віза діє упродовж трьох місяців і тому на цей строк закордонний паспорт також повинен бути дійсним. Транзитна віза дозволяє перебувати в країні до 15 діб, безвізовий транзит – до трьох діб. Для негайних ділових поїздок може бути застосована швидкісна система оформлення віз

«М». У цьому випадку японська фірма з гарною репутацією надсилає текст документів з обґрунтуванням поїздки, її цілей і програми відвідування країни.

Дозволяється ввозити до Японії тютюнові вироби не японського виробництва, 2 годинники вартістю до 30 тис. ієн, 50 мл парфум, подарунків і сувенірів вартістю до 200 тис. ієн, ліків на двомісячний період користування, 24 предмети косметики.

Не дозволяється ввозити до Японії пристрої для вживання наркотиків, книжки, малюнки і гравюри, що мають аморальний зміст, продукти харчування тваринного і рослинного походження: свіжі овочі, фрукти, вироби з соломи, тютюн.

Дозволяється вивозити увезені до країни і придбані в ній предмети і речі, ювелірні вироби в межах особистих потреб. Забороняється вивезення предметів мистецтва і антикваріату без дозволу відповідних органів.

Туристам у період пандемії потрібний сертифікат про щеплення. Увезеним собакам необхідно мати ветеринарне свідоцтво про щеплення проти сказу. В'їжджаючи до Японії, тварина повинна пройти карантин, який може тривати від 14 до 180 днів.

Перебуваючи в Японії слід пам'ятати, що рукостискання в країні неприйнятні Їх замінюють поклони, причому «повертати» поклони потрібно з тією ж частотою і шанобливістю, яку демонструє інша сторона. Японці увічливі і дружелюбні у спілкуванні. Гостинність у японців в крові. Пряма відмова зустрітися неприйнятна навіть у тому випадку, коли виконати прохання неможливо. Також не рекомендується дивитися японцеві прямо в очі – це сприймається як агресія, а також не можна активно жестикулювати. Відома також пристрась японців до гігієни і чистоти, яку необхідно підтримувати й гостям.

ПІДСУМКИ

- Для Японії характерна стійка тенденція збільшення туристичних прибуттів і доходів від туризму.
- Представництва Національного офісу по туризму Японії відкриті в багатьох країнах світу.
- Країна насичена туристичними ресурсами, серед яких значна кількість всесвітньовідомих культурно-історичних туристичних об'єктів.
- В Японії переважає діловий та культурно-пізнавальний екскурсий туризм.
- Найбільш популярні центри туризму Японії: Токіо, Кіото, Нагоя.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Які чинники суттєво впливають на розвиток туризму в Японії?
2. Як національні традиції Японії впливає на формування туристичного потоку до країни?
3. Позначте на контурній карті основні центри туризму країни, поясніть їх спеціалізацію.
4. Спрогнозуйте розвиток туризму в Японії на найближчу перспективу, враховуючи культурні традиції, що є в країні, та рівень її економічного розвитку.

Дискусійні питання

- ❖ Чому варто і чому неварто відвідати Японію з туристичною метою?
- ❖ Виїзний туризм – це пріоритетна форма туризму в Японії?

Підготуйте есе, обравши одну із запропонованих тем:

- ✓ Чайна церемонія з японським майстром.
- ✓ Японія: подорож в тисячах фарб.

Джерела інформації

1. Мальська М.П., Бордун О.Ю., Гамкало М.З. Туристичне країнознавство. Азія та Океанія: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2013. 184 с.
2. Масляк П.О. Країнознавство: підручник. Київ: Знання, 2007. 292 с.
3. Парфіненко А.Ю., Сідоров В.І., Любіцева О.О. Туристичне країнознавство: підручник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ: Знання, 2015. 551 с.
4. Стафійчук В.І., Малиновська О.Ю. Туристичне країнознавство: туристичні ресурси світу. Європа, Азія, Австралія та Океанія: навч. посіб. Київ: Альтерпрес, 2009. 427 с.
5. Туризм в Японії URL: <http://www.visitjapan.ru/>

3.2.3. Таїланд

Загальні відомості про країну. Королівство Таїланд має площу 514, 0 тис. км², населення – 69,9 млн осіб (2020 р.), столиця – Бангкок. За державним правлінням Таїланд – конституційна монархія. Територія країни поділяється на 75 провінцій та метрополію Бангкок, які об'єднані у 6 районів. ВВП країни – 543,5 млрд дол. (2019 р.), ВВП на душу населення – 7806 дол. (2019 р.). Таїланд – це держава з середнім рівнем економічного розвитку. Валюта країни – бат.

Таїланд належить до субрегіону Південно-Східна Азія. Країна займає центральну частину півострова Індокитай і має значну протяжність з півночі на південь. На півночі і в центрі територія країни ще й значно видовжена з заходу на схід. Південна частина країни вузька, оскільки лежить на перехийку між двома півостровами – Індокитай і Малакка.

Країна розташована на березі Андаманського моря й Сіамської затоки, тому має значні морські кордони. Це позитивно вплинуло на розвиток туризму в країні.

Сусідами Таїланду є країни Південно-Східної Азії. На заході – це М'янма, на півночі і сході – Лаос, на південному сході – Камбоджа, на крайньому півдні – Малайзія.

Населення складається з 15 етнічних груп, основними з яких є тайці – 75 %, 14 % – китайці, 4 % – малайці. Офіційні мови в Таїланді – тайська, китайська, використовується англійська.

Цікаві факти. Тайська мова складається переважно з односкладних слів. До того ж один й той самий склад, вимовлений з різною інтонацією, може мати різне значення. В повсякденній розмовній мові тайці використовують 12-годинну шкалу лічби часу, тобто, наприклад, говорять 6 годин, а не 18.

Державна релігія країни – буддизм, який сповідують 95 % віруючих. Як справжні буддійці, тайці поважають старших, вчителів і приватну власність. Монарх і члени його родини вважаються священними людьми. Придворний етикет передбачає, що короля не можна торкатися.

Таїланд часто називають країною посмішок. Посмішка є своєрідною перепусткою в будь-яку установу, на підприємство, у заклад. У Таїланді багато різноманітних традицій і звичаїв, зокрема, забороняється входити до храму взутим, торкатися плеча чи голови тайця, яка вважається священною, а також публічно проявляти ніжність чи гнів. Взагалі в країні вітається стримана поведінка людей. Цікавим є й той факт, що в Таїланді зародився один з жорстких видів спорту – кікбоксінг.

Чинники розвитку туризму. Туризм в Таїланді розвивається швидкими темпами. Цьому сприяють кілька чинників, які мають позитивний вплив на туристичну сферу країни. Це насамперед:

- наявність різноманітних культурно-історичних туристичних ресурсів (наприклад, в країні існує понад 32 тис. буддійських храмів),

- сприятливий клімат,
- наявність освоєного приморського узбережжя,
- багатий рослинний і тваринний світ, доступність до національних природних парків, ботанічних садів, екзотичних ферм,
- потужна інформаційна база туристичної індустрії, видана кількома іноземними мовами,
- успіхи в економіці, що сприяли розбудові туристичної інфраструктури,
- ефективна державна політика у сфері туризму.

Природні умови і ресурси країни у цілому сприятливі для розвитку туризму. На півночі і заході країни рельєф гірський, на сході підвищений у вигляді плато, яке займає третину території, у центрі – рівнинний. Тут розташована Менамська низовина – долина головної річки країни Менам-Чао-Прая. Південна частина Таїланду також низовинна, але рівнинність порушується окремими кряжами і височинами. Рельєф країни добре освоєний для потреб туризму, зокрема, для прокладання транспортних шляхів та туристичних маршрутів.

Клімат Таїланду субекваторіальний мусонний з високою вологістю. Сухий сезон, найбільш сприятливий для відвідування країни, триває з листопаду по квітень, вологий – з травня по жовтень. З літніми мусонами пов'язані значні опади, річна кількість яких коливається від 1000 мм на рівнинах до 3000 мм в горах. Висока вологість у поєднанні з літологічним складом гірських порід зумовили формування цікавих карстових форм рельєфу, які стали місцями паломництва туристів.

У Таїланді переважають лісові ландшафти, якими зайнята четверта частина території країни. Вирубка лісів суворо заборонена. Королівство відрізняється екзотичними квітами, які прикрашають різні куточки в населених пунктах і на узбережжі. Серед них – орхідея – символ країни.

В Таїланді водяться слони, у тому числі, й білі – символ країни, носороги, тигри, леопарди, гібони, буйволи, крокодили, понад 50 видів змій, багато видів птахів і риб, більшість з яких перебувають під охороною у заповідниках і національних парках, серед яких – Кхауяй і Тхунгсаленглуай. В країні діє дві екзотичні ферми – крокодилова і зміїна, які відвідуються туристами, а також парк орхідей, колекція кактусів, каскади штучних озер і водоспадів. Туристам пропонують перехід на слонах через джунглі, сплавлення гірськими річками, вітрильна регата та інші активності на туристичних маршрутах.

Серед культурно-історичних ресурсів виділяються різноманітні храми, королівські палаци, руїни давніх міст тощо.

Добре розвинена транспортна мережа сприяє зручному пересуванню туристів по країні. Головна роль належить залізничному, автомобільному і водному видам транспорту. Роль повітряного транспорту полягає у перевезенні туристів на найвіддаленіші острови країни.

Розвиток туризму у Таїланді був би неможливим без солідних інвестицій Японії, Німеччини, США, Сінгапуру, Австралії та інших країн. Практично усіма п'ятизірковими готелями управляють фахівці з Європи та Америки, що гарантує високу якість сервісу.

Стан і тенденції розвитку туризму. Нині Таїланд вважають туристичною Меккою Південно-Східної Азії. Туризм в цій країні багатопрофільний, що зумовлено, як туристичними ресурсами, так і традиціями країни та рівнем обслуговування. Щорічно туристичний потік до країни збільшується, а темпи його приросту сягають пересічно 8-10 % за рік. Обсяг іноземних туристичних прибуттів у 2019 р. досяг понад 38 млн – дев'ятий показник у світі (зростання за рік 8 %). Постійно зростають і доходи від туристичної діяльності, які досягли у 2019 р. 63 млрд дол. (4-й результат у світі). Частка туризму у структурі ВВП - 7 % (2019 р.). Туристичний баланс

в країні позитивний, профіцит становив у 2019 р. 46 млрд дол. (третій результат у світі). У туристичній сфері зайнято близько 15 % економічно активного населення.

В'їзний туристичний потік формується переважно з сусідніх країн (Малайзії, Китаю, Японії, Республіки Кореї), а також з США, Великої Британії, Німеччини, Франції, Італії, країн Скандинавії, зокрема, зі Швеції. В останні роки країна стала популярною й для туристів з України. Найбільше ринок Таїланду наповнюють туристи з Малайзії та Китаю (близько 2 млн осіб), а також з Росія (25 % туристів, що в'їжджають до країни). Кількість туристів з України сягає пересічно на рік 10-15 тис. осіб.

Туристів з країн Азії приваблюють переважно історико-культурні місця Бангкоку та його околиць, а туристів із західних країн – комфортні пляжі на півдні Таїланду.

Державна політика у сфері туризму. Розвитком туризму в країні займається Туристичне Управління Таїланду при Міністерстві туризму і спорту. Ще у 60-ті роки ХХ ст. воно стало першою організацією, яка зайнялася просуванням тайського туризму на світові ринки. Під керівництвом Управління в усіх регіонах країни працюють його місцеві офіси. Є представники цієї державної організації у понад 20 країнах світу.

Крім Туристичного Управління Таїланду, різними аспектами туризму займаються Тайська Асоціація Готелів, Тайська Асоціація туристичних агентств, Тайське Виставкове бюро. Для допомоги іноземним туристам та їх підтримки в скрутних ситуаціях, уряд країни створив окрему туристичну поліцію з відділками у великих центрах туризму і рекреації.

Значна увага уряду приділяється розбудові інфраструктури. Швидкими темпами створюються комфортабельні готельні комплекси, виставкові центри міжнародного класу, нові аеропорти. Інфраструктурні проекти освоюють значні внутрішні та іноземні інвестиції.

Види туризму, туристичні центри, райони, основні тури з України. Найбільш популярними районами в Таїланді серед іноземних туристів є Центральний, Східний і Південний, частка кожного з яких у в'їзному туризмі становить понад 25 %. Внутрішні туристи найчастіше відвідують Центральний, Західний, Північно-Східний райони з метою паломництва.

Сприятливі природні умови: мусонний клімат, живописні гори, пляжі з кораловими берегами південних островів, джунглі, мангрові зарості, різноманітний екзотичний тваринний світ у поєднанні з добре розвинутою інфраструктурою розміщення туристів та розвагами сприяли розвитку в країні насамперед рекреаційного туризму за для відпочинку і розваг. Відомим центром саме такого туризму є місто-порт Паттайя, яке справедливо називають Рив'єрою Таїланду. Крім пляжного та активного відпочинку, тут туристів чекають різноманітні розваги.

Іншими районами рекреаційного туризму (купально-пляжного і екстремального) є острови Пхукет, Самуї, Крабі, де зосереджено найбільше кліматичних приморських курортів.

Пхукет всесвітньо відомий центр рекреаційного туризму. Він входить в трійку місць у світі, де сконцентровано найбільшу кількість водних активностей: дайвінг, серфінг, риболовля, снорлінг, віндсерфінг, рафтинг і сплав на каяках. На острові розташовано більше 600 курортів і готелів. Пхукет славиться своїми численними ресторанами морепродуктів, тайської та європейської кухні. Саме на острові Пхукет найбільш інтенсивно розбудовується інфраструктура для активізації ділового туризму. Зокрема, за підтримки уряду реалізується проєкт Міжнародного виставкового центру – найбільшого в Азії.

Острів Самуї або острів Кокосових Пальм – це також привабливий район купально-пляжного відпочинку в Таїланді з розкішними вілами, готельними комплексами, екзо-

тичними бунгало. На острові є кілька природних парків та архітектурно-історичних пам'яток, серед яких особливою популярністю користується статуя Великого Будди та храм муфікрваного ченця. Такі об'єкти доповнюють враження туристів від пляжного відпочинку пізнавальними екскурсіями.

На півдні Таїланду розташована провінція Крабі, територія якої залучена до туристичної індустрії недавно. Крабі – це понад сто островів і острівців в Андаманському морі, що славляться своїми краєвидами, які вирізняють їх з-поміж інших, можливо іменитіших і більш заслужених курортів країни своєю більшою натуральністю та екзотикою. Так, тут можна завітати до «кладовища мушель» – відкладення черепашок, якому майже 75 млн років! Шанувальники коралових красот можуть вирушити до парку «Му-Ко-Ланта», який об'єднує одразу кілька островів. Цікаво побувати в печерах, на плантаціях орхідей та поселенні «морських» циган. Національні парки, яких тут кілька, приваблюють туристів своїми водоспадами, мальовничими ставками, ботанічними садами з дуже пишною субекваторіальною рослинністю. А затока Пханг-Нга відома і приваблива насамперед своїми морськими ландшафтами з вапнякових гірських порід, що дивують фантастичними формами, окремі з яких утворюють так звані зуби дракона.

Найбільше об'єктів пізнавального туризму зосереджено у столиці Таїланду. В Бангкоку можна відвідати багато визначних та цікавих місць, а саме: Великий Королівський Палац, храм Смарагдового Будди, Храм лежачого Будди, Храм ранкової зорі, Мармуровий храм, Храм Золотої Гори, Храм Світанку з баштою висотою 104 м та ін. (усього у місті 400 буддійських храмів).

На відстані 80 км від Бангкоку розташовані руїни давнього міста Аюттайя, яке протягом 400 років було столицею Таїланду. Нині сюди прибувають тисячі туристів.

Об'єктами туризму в столиці на інших населених пунктах Таїланду є й так звані хатки духів. Це своєрідні невеличкі споруди, які ставляться перед будинками, готелями та офіційними офісами. Тайці постійно приносять духам їжу та питво, квіти й ароматні палички і таким чином намагаються вимолити їхню прихильність.

У містах, у тому числі, й у Бангкоці, до послуг туристів пропонується багато різноманітних розваг: нічні клуби і фешенебельні ресторани, концертні зали, музеї, луна-парки, галереї, кінотеатри, масажні салони, більйардні зали і тенісні корти, майданчики для гри у гольф тощо. Тайські газети, що друкуються англійською мовою, щоденно дають детальну інформацію про всі розваги і відпочинок.

Традиційними турами до Таїланду з України є:

- Фарби Бангкоку;
- Екзотичні острови Таїланду;
- Один день в тайській родині;
- Загадки Паттайї;
- Пригоди на Самуї;
- Дискотеки і нічні клуби Бангкоку.

Спеціальна туристична інформація про країну. В'їзд українців до Таїланду з туристичною метою безвізовий (строк перебування до 30 днів).

Митний контроль є обов'язковим для усіх. Суворо забороняється вивезення і ввезення у Таїланд наркотиків, порнографічних матеріалів, фальшивих купюр і монет, підробленої, контрафактної продукції, товарів щодо порушення прав інтелектуальної власності, дикої флори та фауни, відповідно до вимог CITES. Проходження митних процедур по «зеленому коридору» передбачає відсутність у туриста лімітованої для ввезення продукції та/або предметів (товарів), що підлягають митним зборам. Без декларування дозволено ввезення до Таїланду предметів особистого вжитку на загальну

суму, що не перевищує 20000 тайських бат (орієнтовно 660 дол), одного літра спиртного та 200 цигарок. До Королівства Таїланд дозволено ввозити/вивозити без декларування готівкові кошти у сумі, що не перевищують еквівалент 15000 дол. Допускається вивезення не більше 50000 тайських бат (орієнтовно 1700 дол). Готівкові кошти, що перевищують зазначені ліміти, необхідно обов'язково декларувати. У Таїланді існує можливість повернення іноземним туристам податку на додану вартість (ПДВ), який складає 7% вартості товару.

Медичне обслуговування іноземців здійснюється у Таїланді виключно на платній основі. З метою уникнення можливих непорозумінь стосовно права отримати належну медичну допомогу, включаючи невідкладне лікування, огляд чи реанімаційні заходи, необхідно передбачити укладення перед поїздкою до цієї країни відповідного страхового договору.

Королівство Таїланд у цілому є країною, що вітає присутність іноземців та позитивно налаштована на їхній приїзд. При дотриманні громадянами України елементарних загальноприйнятих норм поведінки в Королівстві можна уникнути чимало небажаних наслідків. Слід поважати місцеві звичаї і традиції. Особливо це стосується належного ставлення до зображень Короля Таїланду та членів королівської родини, гідної поведінки при відвідуванні храмів та громадських закладів.

Вживання, зберігання та розповсюдження наркотичних речовин у Таїланді відноситься до особливо тяжких злочинів, карається тривалими термінами позбавлення волі, а у деяких випадках довічним ув'язненням або вищою мірою покарання.

ПІДСУМКИ

➤ Туризм в Таїланді розвивається швидкими темпами, нарощуючи туристичні прибуття до країни і доходи.

- Таїланд проводить політику інтенсивного просування туристичного продукту на міжнародні ринки.
- В країні переважає туризм з метою відпочинку і розваг та пізнавальний екскурсійний.
- Найбільш популярні центри туризму – це Бангкок та міста-курорти.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Оцініть туристичні ресурси Таїланду.
2. Які види туризму в країні орієнтуються на природні ресурси?
3. Схарактеризуйте особливості управління сферою туризму в Таїланді.
4. Чим обумовлена туристична спеціалізація в регіонах Таїланду?
5. Позначте основні туристичні райони Таїланду на контурній карті, складіть їх туристичну візитку.
6. Розробіть туристичний маршрут країною для українських туристів. Обґрунтуйте вибір маршруту.

Дискусійні питання

- ❖ Доведіть чи спростуйте твердження про те, що Таїланд є однією з найперспективніших країн розвитку туризму в АТР.
- ❖ Чи дійсно туристи з країн СНД є основн сегментом на ринку туристичних послуг Таїланду?

Підготуйте есе, обравши одну із запропонованих тем:

- ✓ Екзотичні острови Таїланду.
- ✓ Один день в тайській родині.

Джерела інформації

1. Мальська М.П., Бордун О.Ю., Гамкало М.З. Туристичне країнознавство. Азія та Океанія: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2013. 184 с.

2. Масляк П.О. Країнознавство: підручник. Київ: Знання, 2007. 292 с.

3. Офіційний сайт ЮНВТО. URL: <https://www.unwto.org/>

4. Парфіненко А.Ю., Сідоров В.І., Любіцева О.О. Туристичне країнознавство: підручник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ: Знання, 2015. 551 с.

5. Стафійчук В.І., Малиновська О.Ю. Туристичне країнознавство: туристичні ресурси світу. Європа, Азія, Австралія та Океанія: навч. посіб. Київ: Альтерпрес, 2009. 427 с.

3.2.4. Малайзія, Сінгапур, Індонезія: порівняльна характеристика

Загальні відомості про країни. Малайзія – конституційна монархія, федеративна держава, площа якої понад 329 тис. км², населення майже 32,4 млн осіб (2020 р), столиця – Куала-Лумпур. Країна належить до туристичного субрегіону Південно-Східна Азія.

Територія Малайзії складається з двох частин, розділених Південнокитайським морем. Західна Малайзія на Малайському півострові представлена 11 штатами і двома федеральними територіями, межує з Таїландом на півночі і з Сінгапуром на півдні. Східна Малайзія (острівна) складається з федеральної території Лабуан і двох штатів Сабах і Саравак, що займають північну частину острова Калімантан (Борнео). Ці штати межують на півдні з Індонезією та з султанатом Бруней Даруссалам – на півночі.

Малайзія – це країна із середнім рівнем економічного розвитку. Її ВВП – 364,7 млрд дол. (2019 р.), ВВП на душу населення – понад 11,4 тис. дол.

В країні переважає іслам (майже 64 %). Серед інших віросповідань – буддизм (17,7 %), християнство (9,4 %) та індуїзм (6,0 %).

Сінгапур також належить до країн Південно-Східної Азії. Офіційна назва – Республіка Сінгапур. Площа країни –

725,1 км², населення – майже 6 млн осіб (2020 р.). Сінгапур – це держава-місто, розташоване на однойменному острові і ще 57 дрібних островах. Держава має парламентську форму правління. Релігійний склад населення строкатий, але переважає буддійське віросповідання (34 %). Населення Сінгапуру відрізняється високим рівнем грамотності (серед молоді це 99,99 %), володіє кількома мовами.

Країна нажежить до розвинених країн ринкової економіки, ВВП – 372,1 млрд дол. (2019 р.), ВВП на душу населення – 65 223, 28 дол. (2019 р.).

Індонезія (Республіка Індонезія) острівна країна Південно-Східної Азії. Її площа – 1919440 км², населення – 273,5 млн осіб (2020 р.). За цими показниками країна займає перше місце в субрегіоні. Більшість індонезійців сповідують іслам.

Індонезія – президенська держава, унітарна республіка. В адміністративно-територіальному відношенні поділена на 34 провінції. Столиця країни і найбільше місто – Джакарта.

ВВП країни достатню високий – 1,119 трлн дол., проте ВВП на душу населення – незначний (4135,57 дол. у 2019 р.).

Чинники розвитку туризму. Туризм Малайзії, Сінгапуру та Індонезії займає істотне місце в економіці і суспільному житті країн. Основним чинником розвитку туризму в зазначених країнах є насамперед багатий природно-рекреаційний ресурсний потенціал з більш-менш екологічно чистим довкіллям. Кожна з країн насичена також культурно-історичними ресурсами. Вони своєрідні і неповторні за архітектурним стилем, автентичні і відображають різні періоди розвитку країн. Тому такі ресурси викликають у туристів значний інтерес і бажання їх відвідати.

Сприятливі кліматичні умови Малайзії, тисячі кілометрів розкішних піщаних пляжів, різноманітна флора, фауна та сучасна туристична інфраструктура приваблюють в країну туристів з різних континентів.

Сінгапур відрізняється бездоганною транспортною інфраструктурою, високим рівнем розвитку економіки і життя населення. Важливим стимулом розвитку туристичної сфери в Сінгапурі є її ефективна державна політика.

Індонезія відрізняється не тільки добре освоєним узбережжям морів, а й своїм готельним господарством. Серед численних готелів в туристичних центрах чимало таких, які побудовані у традиційному стилі. Індонезійські заклади розміщення відрізняються високим рівнем обслуговування і відносно низькими цінами. Бажаючим також надаються усі можливості для активного відпочинку: заняття вітрильним спортом, віндсерфінгом, підводним плаванням.

Важливим чинником розвитку туризму у Малайзії та Індонезії є традиційне декоративно-прикладне мистецтво (виготовлення тканин батик та сонгкет, ювелірних виробів із срібла і сувенірів з олова, плетіння), яке збереглося з давніх часів і сьогодні є своєрідними об'єктами туристичних відвідувань.

Стан і тенденції розвитку туризму. Аналіз кількості щорічних іноземних прибуттів свідчить про те, що туризм в Малайзії, Сінгапурі та Індонезії став важливою і вагомою сферою у структурі національних економік (таблиця 8).

Дані, наведені у таблиці, свідчать про те, що очевидним є збільшення туристичного потоку до країн, проте темпи його нарощування невисокі, особливо в Малайзії.

Завдяки правильній політиці країн у туристичній індустрії, надходження від туризму також збільшувалися і у 2019 р. становили у Малайзії майже 20 млрд дол., Сінгапурі – понад 20 млрд дол., в Індонезії – близько 17 млрд дол.

На туристичну індустрію у ВВП Малайзії припадає 7 %, Індонезії – 5 %, у Сінгапурі – 4 %. Туристичний баланс в Малайзії, Сінгапурі та Індонезії профіцитний і складає відповідно 7, 10 і 6 млрд дол.

**Показники розвитку туризму
в Малайзії, Сінгапурі, Індонезії ***

Назва країни	Туристичні прибуття, млн				Доходи від туризму, млрд дол.			
	2010	2011	2018	2019	2010	2011	2018	2019
Малайзія	24,6	24,7	25,8	26,1	18,1	19,7	19,6	19,8
Сінгапур	9,2	10,4	14,7	15,1	14,2	18,1	20,4	20,5
Індонезія	7,0	7,7	13,4	15,5	7,0	8,0	16,4	16,9

* Джерело: складено за даними ЮНВТО

Географія міжнародних туристичних прибуттів представлена різними країнами. Основними постачальниками туристів до Малайзії, Сінгапуру та Індонезії є країни субрегіону, що підтверджує переважання в АТР внутрішньорегіональних туристичних переміщень. Значна частка туристів прибуває з Китаю. Кожне десяте прибуття належить туристам з європейських країн, здебільшого з Великої Британії, Німеччини, Франції. Збільшилася частка подорожуючих до цих країн і серед туристів Центральної і Східної Європи.

Державна політика у сфері туризму. Туризм Малайзії перебуває у компетенції Міністерства туризму, яке розробляє принципи державної політики щодо розвитку туристичної індустрії.

Виконавчим органом в туризмі Малайзії є Національна туристична компанія, яка здійснює контроль за втіленням основних положень державної політики в туризмі. Особливу вагу Національна туристична компанія приділяє якості обслуговування туристів в закладах розміщення, харчування та на транспорті.

Незважаючи на наявність Міністерства туризму, плануванням туристичної діяльності в Малайзії займаються й

інші структури: федеральний уряд, уряди штатів і місцеві органи влади. Вагомий вплив на розвиток туризму здійснюють громадські місцеві організації та асоціації. Ефективно й ініціативно діє місцевий туристичний інформаційний центр (MATIC), під егідою якого проводяться різні події: свята, міні-фестивалі, культурні заходи. Також ефективно діють у напрямку туризму регіональні департаменти в 13 штатах країни. Важливу роль у розвитку туризму Малайзії відіграє Malaysian Nature Society – найбільша і найстаріша неурядова екологічна організація країни, яка має філіали по всій країні і штаб-квартиру в Куала-Лумпурі. Працюють також зарубіжні офіси Міністерства туризму Малайзії.

З 1964 року діяльність у сфері туризму в Сінгапурі регламентується Актом Ради з туризму Сінгапуру. Цим актом було створено Раду з просування туризму. Робота Ради була спрямована на розповсюдження інформації про Сінгапур у світі та створення нових туристичних атракцій, зокрема, острову Сентоса. У 1970 р. Рада з просування туризму Сінгапуру розпочала маркетинг міста Сінгапур як міста для проведення різних подій. Через десять років Рада прийняла «Мільярдний план з розвитку туристичного продукту». Завданням плану було збереження історичних місць Сінгапуру, таких як Чайнатаун, Маленька Індія, Арабська вулиця, очищення сінгапурської річки і розробка нових туристичних продуктів та подій. З метою розширення повноважень у 1997 р. Раду було перейменовано в Раду з туризму Сінгапуру (Singapore Tourism Board). Сьогодні це офіційний орган управління в Міністерстві торгівлі та індустрії країни. Його мета – розвиток туристичного сектору країни та просування Сінгапуру як туристичної дестинації за кордоном. Управління Радою з туризму Сінгапуру здійснює рада директорів на чолі з головою. Рада має велику мережу офісів в усьому світі.

Цікаві факти. У 2013 р. Рада з туризму і туристичний інформаційний центр Сінгапуру представили нову мету – розвиток якісного нового туризму. Для досягнення мети було поставлено чотири завдання: прийняття маркетингового підходу, орієнтованого на покупця. Вдалим прикладом такого підходу стала PR компанія для індійських туристів, девізом якої став лозунг «Сінгапур – це свято, яке ти забереш з собою». Результатом компанії стало збільшення на 10–30 % турів до Сінгапуру, на 88% відвідувань офіційного веб-сайту, на 47 % фанів у Facebook; підвищення привабливості Сінгапуру як туристичної дестинації, зокрема, проведення різноманітних спортивних, культурних і бізнес-подій; підтримка конкурентоспроможності індустрії, зокрема, трансформація туристичного сектору до сталого зростання і розвиток готельного господарства; заохочення участі місцевих громад у розвитку туризму, зокрема, робота зі студентами (надання більше ніж 500 можливостей для стажувань та більше ніж 50 стипендій).

Туризм в Індонезії нині контролюється Міністерством туризму та креативної економіки. Особлива увага приділяється туристичному бізнесу як важливому джерелу поповнення валютних запасів. За ініціативи Міністерства, в країні реалізується проєкт побудови нового міжнародного аеропорту на о. Балі. Уряд цілеспрямовано займається розбудовою матеріально-технічної бази для прийому і обслуговування туристів, удосконаленням готельного і ресторанного господарства, реставруванням пам'яток історії та культури, розширенням мережі національних парків і заповідників, курортних зон. Ініціюється створення своїх представництв в різних країнах світу.

Види туризму, туристичні центри, райони, основні тури з України. В Малайзії, Сінгаपुरі та Індонезії найбільш популярними видами туризму є рекреаційний купально-пляжний та культурно-пізнавальний екскурсійний види туризму. Роз-

виваються інтенсивно також екологічний, подієвий і діловий туризм. В багатьох турах поєднується відпочинок з подорожами в гори чи в джунглі, з відвідуванням унікальних природних парків, печер, таємничих ущелин чи навіть згаслих вулканів.

В Малайзії центром культурно-пізнавального туризму є насамперед столиця. У Куала-Лумпур привертає увагу багато туристичних об'єктів, серед яких: Майдан Незалежності, Національний монумент з прилеглим до нього парком і Королівський палац. Надзвичайно цікаві для відвідування вежі-близнюки «Петронас Твін Тауерс» (Petrona's Twin Towers) заввишки 453 метри. Вони мають по 88 поверхів, а на рівні 41 поверху між корпусами перекинтий міст з оглядовим майданчиком. Визначні й релігійні пам'ятки архітектури столиці: державна мечеть Масджид-Негара, Міжнародний інститут ісламської цивілізації, індуїстський храм Срі-Махамаріамман, будівля імені султана Абдул Самад і мечеть Джамек – найстаріша в Куала-Лумпурі.

Для створення повного туристичного образу малайзійської столиці не зайвим буде відвідування фабрики з виробництва батику і центру народних промислів, Китайського храму, залізничної станції, будівлі парламенту і храму Шрі-Махамаріам (Sri Mahamariamman Temple), який вважається одним з найкрасивіших в Малайзії.

Окремої уваги заслуговують парки Куала-Лумпура, розташовані неподалік від центру навколо мальовничого озера. Це, зокрема, «Парк Орхідей», який налічує близько трьох тисяч видів цих рослин, «Парк гібіскусів» – національної квітки Малайзії (у парку представлено більше двох тисяч видів гібіскуса), «Пташиний парк», який вважається найбільшим в Південно-Східній Азії. В парку мешкають близько п'яти тисяч рідкісних птахів. Також цікавим є «Парк Метеликів», з понад шістьма тисячами цих комах, і «Парк Оленів», в яко-

му живе безліч видів цих тварин, а також їх унікальні побратими – мишачі олені – найменші у світі копитні.

Важливим центром культурно-пізнавального екскурсійного туризму Малайзії є також місто Малакка – справжній історико-культурний заповідник. Завдяки своїй багатій історії, Малакка є одним з найбільш популярних місць серед туристів в материковій частині Малайзії. У 2008 р. місто було включене до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Туристичними об'єктами Малакки є: Колодязь султана, найстаріші в країні даоські храми Ченг Хун Тенг і Пох Сан Тенг, китайське кладовище на Китайському Пагорбі Букіт Чайна (найбільше за межами Китаю). Також цікавими для туристів є залишки португальської фортеці XVI ст. «Формоза», стіна собору «Богородиці» а також невеличке поселення нащадків португальського гарнізону. У старому місті збереглися покриті черепицею голландські будинки, в одному з яких знаходиться музей історії.

На острові Пенанг, що біля західного узбережжя Малайського півострова, знаходяться найкрасивіші китайські храми. Особливо виділяється храм Дракона Гір у самому центрі старої частини міста Джорджтаун, яке включене до Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. У Пінанге є єдиний в Малайзії Храм змій, де на вівтарях, серед бронзових курильниць лежать клубками десятки отруйних, але безпечних для людини змій. Знамениті й буддійські храми Пенанга. Серед них – храм Десяти Тисяч Будд; саме стільки зображень Будди зберігається у високій білій пагоді і прилеглих приміщеннях.

Малайзія приваблива для туристів своїми нескінченними піщаними пляжами. Справжніми перлинами рекреаційного туризму є острови Памгкор, Тіоман, Борнео і архепілаг Лангкаві. Пляжний відпочинок на малайзійських островах визнаний одним з найкращих у світі.

Малайзія це не тільки тисячі стародавніх пам'ятників і екологічно чистих пляжів. Це ще й мільйони кілометрів непрохідних джунглів, які охороняються державою. В них створено кілька заповідників та національних природних парків, доступних для туристів. Туристичним об'єктом в країні є заповідник Таман Негара, розташований в гористій місцевості в межах трьох малайзійських штатів. На території заповіднику, крім екологічних екскурсій, можна побувати в печері Гуа-Телінг.

Сінгапур спеціалізується переважно на міському екскурсійному, розважальному і діловому туризмі. Головні туристичні визначні пам'ятки розташовані в трьох туристичних центрах: у Центральному діловому районі, на острові Сентоса і в парку Джуронг.

У центрі Сінгапуру є кілька музеїв, які не обходять увагою туристи: музеї мистецтв, азійських цивілізацій, оптичних ілюзій та інші – це відмінна можливість внести у відпочинок інтелектуального різноманіття. Привертають увагу в країні також індуїстський храм Шрі Маріаммане з п'ятиярусною надбрамною вежею, прикрашеною скульптурами богів, демонів і містичних чудовиськ, а також статуя Мерліона і Фонтан багатства.

Курортний комплекс на острові Сентоса, що в Індійському океані, включає в себе не тільки пляжний відпочинок, а й безліч розваг-атракціонів. Це насамперед парк розваг Юніверсал студіо, аквапарк, найбільший в світі океанаріум. До інших, не менш цікавих атракціонів, можна віднести «Будинок хвилі», центр водних видів активностей «Ола», простір для ігор «Нестоція». На острові також пропонують нетривалі круїзи, а також прогулянку у джунглі 628-метровою стежкою. Курорт на Сентосі забезпечений потужною інфраструктурою: п'ятизірковими готелями, казино, ресторанами. Середньорічна кількість відвідувачів острову близько 20 мільйонів осіб.

Сінгапурський парк птахів Джуронг – найбільший в Азії (площа 20 га). Нині тут зібрано понад 400 видів птахів з різних регіонів світу. В парку представлені ареали поширення птахів різних континентів і природних зон світу. Щороку парк відвідує понад мільйон туристів. До послуг відвідувачів годування птахів, фотографування з папугами і пінгвінами, які мешкають поряд з птахами жаркої Африки, а також спостереження за фламінго і пеліканами, які хутко полоюють за рибою. У парку Джуронг пропонують багато різних розваг як для дитячих груп туристів, так і для дорослих.

Індонезійська культурно-історична спадщина надзвичайно багата і розмаїта. Основними центрами культурно-пізнавального туризму в Індонезії є Джакарта. В столиці для туристів організуються цікаві екскурсії до різноманітних музеїв: національного, історичного, морського, музею Ваянг (лялькового мистецтва), до національної галереї Індонезії. Джакарта – це ще й центр ділового туризму, в якому створені належні умови для проведення міжнародних зустрічей, конференцій, симпозиумів.

На знаменитому острові Балі знаходиться понад 20 тис. храмів. Традиційні свята і церемонії тут відбуваються понад 200 днів на рік.

Також, в країні створено багато чудових картинних галерей і виставок. А на острові Ява і до сьогодні збереглися всесвітньо відомі храмові комплекси Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО: індуїстський Прамбанан і буддійський Боробудур.

Буддійський храмовий комплекс VIII ст. – Боробудур – місце паломництва і масового туризму. Це монументальна будова, заввишки 35 м. У нижній частині він складається з галерей, що утворюють шестиступінчасту квадратну в плані піраміду. На трьох верхніх круглих терасах, навколо великої центральної ступи (дагоби), розміщені 72 маленькі ступи.

Сходи посередині кожного боку піраміди ведуть до вершини. Мури нижніх терас прикрашені різбленими, реалістичними, високохудожніми барельєфами на теми буддійських легенд.

Унікальним туристичним об'єктом Індонезії є національний природний парк «Комодо», відомий як батьківщина комодських варанів. Чимало туристів приїжджають сюди з острова Балі, щоб побачити унікальну наземну та підводну флору та фауну Комодо. Прибережні райони моря є популярним місцем для аквалангістів.

Дедалі більше українських туроператорів пропонують комплексні екскурсійно-відпочинкові тури одразу до трьох країн: Малайзії, Сінгапуру та Індонезії. Також популярними в українських туристів є поїздки з метою відпочинку і розваг на острови Малайзії і Сінгапуру. Багато туристів з України вже побували й на Балі, який вважають райським куточком в Індонезії.

Серед тематичних турів до зазначених країн користуються попитом такі:

- ✓ Рай для гурманів (гастрономічний тур);
- ✓ Релігійні шедеври Південно-Східної Азії;
- ✓ Готельний сервіс Малайзії;
- ✓ Феєрична Азія.

Спеціальна туристична інформація про країни. Згідно з існуючими положеннями малайзійського та індонезійського законодавства, громадяни України можуть в'їжджати до Малайзії та Індонезії з метою туризму, бізнесу, у приватних справах без запрошення або візи та перебувати на території країни до 30 діб. Строк дії паспорта має бути не менше 6 місяців до дати його закінчення. Для в'їзду у Сінгапур з туристичною метою необхідно оформити електронну візу. На території Сінгапуру можна перебувати без візи 96 годин, зокрема, транзитним пасажиром.

Як і в багатьох інших країнах, ввезення та вивезення іноземної валюти до Малайзії та Індонезії не обмежується, однак суми понад 10 тис. дол. мають декларуватися.

Гості Сінгапуру при проходженні митного контролю мають декларувати готівку в еквіваленті понад 30 тис. сінгапурських доларів. При ввезенні готівки понад вказаної суми, ніяких стягнень не накладається, водночас порушення вимоги щодо декларування готівки, карається штрафом у сумі до 50 тис. сінгапурських доларів або ув'язненням.

Будь-які тютюнові вироби, що ввозяться на територію Сінгапуру, підлягають обов'язковому декларуванню та обкладенню акцизним збором. Недекларування тютюнових виробів карається штрафом у розмірі до 10 тис. сінгапурських доларів або ув'язненням. При ввезенні спиртних напоїв понад визначеної законом країни кількості стягується мито або акцизний збір.

Збираючись у відпустку до Сінгапуру, важливо пам'ятати таке:

- у будь-якому районі абсолютно безпечно;
- не можна смітити, вживати нецензурну лексику, палити
- за це передбачено штраф;
- не можна порушувати правила переходу вулиці, їсти й пити на ходу;
- заборонено торкатися незнайомих людей.

Також корисно знати, що їздити між районами Сінгапуру та між островами легко завдяки розвиненій транспортній інфраструктурі: гарні автотраси для автобусів та машин; метрополітен має 79 станцій; існує зручне залізничне сполучення, а також аеропорт з 5 авіакомпаніями, а також функціонують пороми і водні судна.

Перебуваючи у Малайзії, громадянам України рекомендується суворо дотримуватися законодавства та правил країни, а також поважати суспільний лад та загальновизнані звичаї

країни з урахуванням того, що офіційною релігією країни є іслам. У цьому зв'язку слід пам'ятати, що відпочинок на місцевих пляжах без відповідного одягу заборонений. Крім цього, аморальна поведінка у громадських місцях може каратися значним штрафом та/або позбавленням волі. До Малайзії заборонене ввезення наркотиків, товарів, монет та банкнот Ізраїлю, одягу з надрукованими на ньому текстами з Корану.

Громадянам України, які відвідують Індонезію (особливо, поза межами курортних зон), рекомендується: утримуватися від вживання алкогольних напоїв у місцях громадського користування. Необхідно пам'ятати, що в Індонезії вживання наркотичних речовин карається ув'язненням до 15 років, а розповсюдження наркотичних речовин – смертною карою. Необхідно вживати, у тому числі, й під час чищення зубів, лише бутильовану воду; не подавати предмети іншим людям лівою рукою (вважається невічливим).

ПІДСУМКИ

- Малайзія, Сінгапур та Індонезія належать до країн, в яких туризм є пріоритетною сферою економіки.
- Туризм в зазначених країнах має позитивні тенденції розвитку, про що свідчать щорічні зростання обсягу туристичних прибуттів та доходів від туризму.
- В країнах розвивається культурно-пізнавальний екскурсійний, рекреаційний та діловий туризм.
- Найбільш популярними районами туризму є курортні комплекси островів та столиці держав.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Оцініть роль держави в розвитку туризму в Малайзії, Сінгапурі, Індонезії.
2. Які види туризму в країнах орієнтуються на природні ресурси?

3. Схарактеризуйте географію формування туристичного потоку до країн.

4. Позначте на контурній карті основні центри туризму в Малайзії та Індонезії.

5. Складіть туристичну візитку Сінгапуру.

Дискусійні питання

❖ Доведіть чи спростуйте твердження про те, що Малайзія, Сінгапур та Індонезії можуть переорієнтувати потік європейських туристів на подорожі до цих країн.

❖ Чи можливе збільшення туристичного потоку до Малайзії, Сінгапуру та Індонезії у кілька разів в найближчій перспективі?

Підготуйте есе, обравши одну із запропонованих тем:

- ✓ Подорожі у джунглі Малайзії.
- ✓ Конкурентні переваги і недоліки Балі.
- ✓ Національні природні парки Сінгапуру.

Джерела інформації

1. Мальська М.П., Бордун О.Ю., Гамкало М.З. Туристичне країнознавство. Азія та Океанія: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2013. 184 с.

2. Масляк П.О. Країнознавство: підручник. Київ: Знання, 2007. 292 с.

3. Офіційний сайт ЮНВТО. URL: <https://www.unwto.org/>.

4. Парфіненко А.Ю., Сідоров В.І., Любіцева О.О. Туристичне країнознавство: підручник . 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ: Знання, 2015. 551 с.

5. Стафійчук В.І., Малиновська О.Ю. Туристичне країнознавство: туристичні ресурси світу. Європа, Азія, Австралія та Океанія: навч. посіб. Київ: Альтерпрес, 2009. 427 с.

6. Singapore – Best in Travel 2015 – Lonely Planet URL: <http://www.lonelyplanet.com/best-in-travel/countries/01-singapore?detail=1>.

3.2.5. Індія

Загальні відомості про країну. Офіційна назва країни – Республіка Індія. Площа – майже 3,3 млн км², населення – 1,38 млрд осіб (2020 р.), столиця – Нью-Делі. Індія займає сьоме місце у світі за площею і друге – за кількістю населення.

Індія – федеративна держава, поділяється на 25 штатів і 7 союзних територій. За формою державного правління – парламентська республіка.

ВВП країни – понад 2,869 трлн дол. (2019 р.), ВВП на душу населення – 2099,6 дол. (2019 р.). Індія належить до країн, що розвиваються, валюта – індійській рупій.

Індія майже повністю займає півострів Індостан. Її територія за конфігурацією нагадує величезний трикутник, направлений своєю вершиною на південь. Часто цю територію називають Індійським субконтинентом. На північному заході Індія межує з Пакистаном, на півночі має протяжні кордони з Китаєм, які перериваються кордонами з двома королівствами – Непалом і Бутаном. На північному сході сусідами Індії є М'янма і Бангладеш. Більша частина території країни на заході, сході і півдні омивається водами Індійського океану та його морів. Здавна через територію Індії проходили важливі торгові і транспортні шляхи, які й сьогодні мають велике значення для розвитку держави.

Індія – поліетнічна держава, але 72 % – це населення індоарійського походження, 25 % – дравіди і монголоїди, 3 % – інші етноси. Офіційними мовами є мова хінді та англійська. Крім цих мов в країні користуються ще 17 мовами, серед яких найбільш поширеними є пенджабська, бенгальська, кашмірська.

За віросповіданням країна також строката. Так, індуїстів в Індії майже 80 %; мусульман – 14 %; християн – близько 3 %; сікхів – 2 %, буддистів – 1 %.

Цікаві факти. За традицією, що здавна існує в Індії, люди з народження належать до різних соціальних груп – каст, кожна з яких має свою кухню, одяг і виконує певну роботу.

В країні велике значення надається родинним зв'язкам, і тому шлюб розглядається більше як об'єднання сімей, а не як союз двох людей. За існуючими традиціями дружину чи чоловіка своїм дітям обирають батьки.

В Індії неприйнятні рукостискання. Замість цього інду-си використовують традиційний жест: піднімають з'єднані долоні до підборіддя, як для молитви, і похитують головою зі словами «Намаєте». Таким чином місцеві жителі вітають не тільки один одного, але й своїх гостей.

Чинники розвитку туризму. Як і в більшості країн світу, на розвиток туристичної індустрії в Індії позитивно впливає насамперед насиченість туристичними ресурсами. Це як природні, так і культурно-історичні зокрема, архітектурно-історичні ресурси. Серед архітектурних споруд переважає храмова архітектура, понад 20 об'єктів – архітектурних пам'яток віднесені до Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Індія має різноманітні природні ресурси: геоморфологічні, кліматичні, біологічні. Територія країни відрізняється своїм різноманітним рельєфом. На півночі уздовж основи півострова Індостан простягаються Гімалаї – найвищі гори світу. Передгір'я Гімалаїв вкриті густими лісами, де водяться різноманітні тварини, серед яких тигри і леопарди, що перебувають під охороною ЮНЕСКО.

На південь від гірської системи лежить велика і родюча Індо-Ганська рівнина, де живе більшість населення країни. Західніше рівнини розташована пустеля Тар. Центральну та південну частини півострова охоплює плоскогір'я Декан. Тут розвідано багато родовищ корисних копалин, знаходяться найбільші пасовища та інші сільськогосподарські угіддя. З заходу і сходу плоскогір'я оточене хребтами і горбами За-

хідних і Східних Гат, які поступово знижуються на південь, уступаючи місце прибережним рівнинам. Передгір'я Західних Гат, вищі за Східні Гати, зайняті лісами.

Індія розташована в субекваторіальному кліматичному поясі з вологим і сухим сезонами. Щорічно на західну частину країни надходять потужні мусони, з якими пов'язані рясні дощі і повені на річках. Цей тип клімату разом з добре освоєними приморськими узбережжями у цілому сприятливі для розвитку рекреаційного туризму, проте, необхідно пам'ятати про період дощів для планування поїздки до країни.

В Індії створено ківлька цікавих національних природних парків, які зазавичай включаються до туристичних маршрутів. Серед них – національні природні парки Корбет і Сариска.

Важливим чинником розвитку туризму в країні є нетрадиційна медицина – аюрведа. Нині в Індію на аюрведичне лікування щорічно приїздить пересічно до 200 тис. іноземців.

Значний вплив на туристичну сферу мають й досягнення в економіці, активізуючи, зокрема, діловий туризм.

В Індії державна політика у сфері туризму оцінюється як ефективна. За ініціативи уряду реалізуються багато проєктів з розбудови туристичної інфраструктури, проте це питання й до нині є досить проблемним для країни.

Стан і тенденції розвитку туризму. Туризм є важливою сферою економіки Індії. В ній працює близько 6 % економічно активного населення і створюється понад 6 % ВВП (2019 р.). За оцінками експертів, Індія належить до країн, в якій туризм розвивається швидко, про що свідчать показники зростання як туристичних прибуттів до країни, так і доходів від в'їзного туризму. У 2019 р. обсяг туристичних прибуттів становив майже 18 млн, а доходи – понад 29 млрд дол.

Більшість іноземних туристів прибуває до Індії зі США (17 %) та з Великої Британії (13 %). В останні роки збільши-

лася кількість подорожуючих з країн Східної та Південно-Східної Азії.

Туристичний сезон в Індії триває з вересня по березень, у найбільш сухий кліматичний період. Пік попиту на індійський турпродукт на міжнародному ринку припадає на вересень, квітень і різдвяні свята.

Крім того, Індія є країною значних переміщень населення всередині країни. Кількість внутрішніх туристів, які відвідують усі штати країни та її союзні території, склала у 2019 р. близько 800 млн осіб. Значні внутрішні туристичні переміщення пов'язані переважно з паломництвом індусів до релігійних святинь.

Державна політика у сфері туризму. Управління розвитком туризму в Індії здійснює Міністерство туризму. Під керівництвом Міністерства насамперед розробляється національна політика з розвитку і просування нових видів туризму. Крім того, воно підтримує діяльність провідних туристичних компаній, співпрацює з агентствами по туризму усіх штатів і союзних територій, а також з приватним сектором.

Міністерству туризму Індії підпорядковуються підприємства громадського сектора, Корпорація з розвитку туризму, а також такі автономні установи як Індійський інститут туризму і подорожей, Національний інститут водних видів спорту, Національна рада з питань готельного господарства та громадського харчування, Інститут готельного менеджменту.

Міністерство туризму вживає активних заходів щодо подальшого розвитку і диверсифікації індійського туристичного продукту та надає великого значення покращенню туристичного іміджу з метою просування країни на світовий туристичний ринок.

Міністерство консультується і співпрацює з різними зацікавленими особами, включаючи центральні міністерства та агенції, уряди штатів та союзних територій, а також при-

ватний сектор. Спільними зусиллями здійснюється пошук нових туристичних маршрутів за для розвитку таких видів туризму як сільський, круїзний, медичний, екологічний та ін.

Види туризму, туристичні центри, райони, основні тури з України. Туристичні ресурси Індії представлені переважно культурно-історичними об'єктами. Багата історія та культура країни є надзвичайно привабливими для іноземних любителів подорожувати, формуючи один з основних туристичних сегментів країни – культурно-пізнавальний екскурсійний туризм.

Особливості кліматичних ресурсів, різноманітні національні парки, наявність гірських систем сприяють розвитку різних різновидів рекреаційного та екологічного туризму. Швидко розвиваються в Індії медичний, діловий та спортивний види туризму.

Медичний туризм, з щорічним приростом близько 30 % відвідувачів, нині дуже популярний. Протягом багатьох тисячоліть «наука про довголіття» – аюверди приваблює пацієнтів з усього світу, а її дія є загальноновизнаною. Нині в Індію на аюрведичне лікування приїздить щорічно пересічно 150-160 тис. іноземців.

Цікаві факти. Перші лікувальні центри були створені в Кералі для прибулих здалека торгівців. Нині ці курси омолодження рекомендують людям старше 50 років. Вони об'єднують традиційну індійську медицину, яка ґрунтується на рослинних засобах із суворою дієтою і уважним стеженням з боку лікарів. Медицина Аюрведи проводиться як в спеціалізованих центрах, так і в будинках відпочинку та готелях, що мають спеціальні приміщення і персонал.

Сьогодні застосовується сім відомих вже способів лікування: загальний курс масажу з трав'яними оліями; масаж гарячими вологими серветками; розтирання бавовняними мішечками,

що наповнені відвареним рисом; повільний і тривалий масаж із застосуванням олій; терапевтичний масаж з трав'яними порошками; масаж лобної частини голови і тіла молочними пінками; інгаляції з парами олій і трав.

Культурно-пізнавальний туризм зазвичай пов'язаний з відвідуванням великих міст – Делі, Мумбаї (Бомбею), Калькутти, Мадрасу. Делі славиться своїми пам'ятками історії та архітектури, серед яких: Залізка колонна V ст., фортеця Лал-Кіла XVII ст. з палацами і мечеттю, Соборна мечеть, Індійські ворота, будівля Секретаріату, Велика мечеть, Зала громадських прийомів Великих Моголів, палац Ранг-Махал, Перлова мечеть, башта XII ст. Кутб-Мінаре та ін. Серед музеїв – Національний музей Індії, меморіальні музеї Ганді і Неру, Інтернаціональний музей ляльок. Цікавим об'єктом туризму є Академія музики, танцю і драми.

У Мумбаї об'єктами туристичного показу є печери Канхери з наскельними барельєфами II-IX ст., церква Святого Іоанна, Музей принца Уельського, собор Святого Томаса, Акваріум Тарапорева, музей Західної Індії, парк Вікторія із зоопарком, декілька храмів VII ст.

На горбах Малабар розташовані живописні Висячі сади і парк Камала Неру, храм Махалаксі, усипальня і мечеть Хаджі Алі, планетарій Неру, острови Елефанта, Національний парк Крішнагірі Упаван, пляж Манорі Біч, Монплезір, печери Джогешварі і басейн.

У Калькутті крім архітектурних пам'яток, увага туристів зазвичай прикута до Музею Індії та будинку-музею Рабіндраната Тагора, індійського письменника, лауреата Нобелівської премії 1913 р.

Індія – це відомий центр буддизму. З 1959 р. Далай-лама XIV – духовний глава буддистів емігрував до Індії. Сьогодні країна є особливим паломницьким і науковим релігієзнавчим центром світу. Релігійним трикутником, символом со-

юзу між релігією та естетикою, називають штат Орісса. Тут на невеликій відстані один від одного розташовані три важливих релігійних місця: Бхубанешвар, Конарк і Пурі.

Цікаві факти. Одним з найбільш вражаючих прикладів релігійної архітектури є храм Сонця в Конаркі, побудований у XIII ст. Він присвячений Богу Сонця. Храм має форму гігантської колісничі, яку везуть сім кам'яних коней. 12 пар коліс символізують 12 місяців року.

В Аджані знаходиться комплекс викарбуваних у скелі буддійських храмів II ст. до н.е. – VII ст. н.е., який складається з 29 храмів з різноманітними архітектурними і скульптурними прикрасами та розписами на міфологічні теми.

Найбільш популярними штатами серед іноземних туристів є Махараштра, частка якого у в'їзному туризмі становить 25 %, Тамілнад (17 %) і Делі (близько 12 %). Внутрішні туристи найчастіше відвідують штати Уттар-Прадеш, Андхра-Прадеш і Тамілнад з метою паломництва. А чотири міста Індії – Ченнаї, Делі, Мумбаї та Агра входять до 100 найбільш відвідуваних туристами міст світу.

Туризм з метою відпочинку і розваг розвивається в штаті Гоа – колишньому португальському анклаві, та штаті Керала, що на півдні країни. Ці штати сьогодні – найбільші приморські кліматичні курорти Індії. Цікаво, що готелі на курортах Індії будують не вище пальми (близько 9 м) і не ближче 300 м до моря з-за сильних припливів та відпливів.

Готелі категорії п'ять зірок справляють на відпочиваючих дуже гарне враження завдяки особливого дизайну, значної кількості послуг, високому рівню обслуговування. Найбільш популярними готелями цієї категорії є мережа готелів «Taj Group», «Marriott» та «Hyatt». Проте інфраструктура розміщення туристів в Індії потребує значних інвестицій задля її удосконалення і подальшої розбудови. Країна не відповідає міжнародним вимогам щодо кількості готельних номерів на

душу населення, а номери трьохзіркових готелів далекі від необхідних стандартів. Крім того, дефіцит місць розселення туристів негативно впливає й на бюджет країни.

Дедалі інтенсивніше розвивається в Індії екологічний туризм, пов'язаний з відвідуванням природних заповідних місць та гірських масивів.

Цікаві факти. Індія привертає увагу не тільки культурними пам'ятками, екзотикою, а й дешевиною. Тут можна купити практично усе й недорого. Велика кількість магазинів і магазинчиків справляє на туристів особливе враження. В Індії прийнято торгуватися. У процесі торгу велике значення має інтонація і жестикуляція. Якщо індус згоден він похитує головою з одного боку в інший, якщо ні – киває зверху вниз.

Класичним туром до Індії є тур «Золотий трикутник» з відвідуванням Тадж-Махалу – п'ятикутної споруди з білого мармуру з мозаїкою з різнокольорових самоцвітів, що входить до Списку Всесвітньої культурної спадщини ЮНЕСКО, а також відвідування стародавнього міста-примари Фатіхпур-Сікрі та екзотичного рожевого міста Раджастхан. В Амрітсарі пропонується відвідати Золотий Храм – святиню сікхізму, що оточений священною водоюмою безсмертя. В Елорі – 34 викарбуваних у скелі храмів VI-XIII ст., у тому числі, грандіозний храм Кайласанатха із статуями слонів у натуральну величину і рельєфами.

На туристичному ринку України пропонується також тур до Індії «Земля забутих королів». Цей тур уподобають любителі історії та шанувальники художньої й архітектурної спадщини Індії. Центральним об'єктом туру є Бундельханд з величезною скарбницею стародавніх пам'ятників та місць, багатих на індуїські, буддійські, джайнські храми. Бундельханд виник за часів правління могутніх династій Чандели в IX ст. н.е., та Бунделли, що прийшли до влади шість століть тому, і значно вплинули на подальший розвиток цього регіону.

Цікавим туром релігійної тематики є подорож до Варанасі – одного з найстаріших міст у світі, центру індуїзму, священого місця для усіх буддистів, історичного центру науки і культури.

Спеціальна туристична інформація про країну. В'їзд до країни регламентується візою, яку можна оформити у консульських відділах Індії або по Інтернету. Прибулим в Індію більше ніж на три місяці необхідно зареєструватися в країні протягом семи днів. Порушення встановленого режиму карається законом.

Для в'їзду до країни необхідно оформити митну декларацію. Заборонено ввозити золото в злитках і монетах, але ці предмети вивозити з країни можна, якщо є дозвіл Центрального банку. Заборонено вивозити з Індії шкіри тигра, леопарда, диких тварин і пір'я птахів, шкіри і вироби зі шкіри рептилій, антикваріату, вік яких понад 100 років.

Ввезення іноземної валюти необмежене. Ввезення національної валюти заборонене. У разі наявності суми, що перевищує 5 000 дол, а також 10 000 дол в різноманітних платіжних засобах, обов'язково потрібно заповнювати декларацію.

Наявність страхового полісу є однією з умов в'їзду та перебування на території Індії. В умовах вологого клімату, а також за наявності особливо небезпечних хвороб, необхідно дотримуватись санітарно-гігієнічних заходів безпеки, а саме: утриматися від вживання некип'яченої води, молока (рекомендується вживати бутильовану питну та мінеральну воду) та харчового льоду; ретельно мити овочі і фрукти.

ПІДСУМКИ

➤ Індія входить до країн, в якій туризм розвивається швидко, про що свідчать щорічні зростання обсягу туристичних прибуттів та доходів від туризму.

➤ В країні розвивається як в'їзний, так і внутрішній туризм.

➤ Насиченість Індії культурно-історичними ресурсами зумовила розвиток по всій країні культурно-пізнавального екскурсійного туризму.

➤ Серед нових видів туризму Індії – рекреаційний відпочинковий, медичний, екологічний, діловий туризм.

➤ Населення Індії здійснює потужні переміщення країною з паломницькою метою.

➤ Найбільш популярні центри туризму – це міста Ченнаї, Делі, Мумбаї та Агра.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Які види туризму і чому переважають в Індії?
2. На конкретних прикладах покажіть як історія, природа і культура вплинули на розвиток туризму в Індії.
3. Розробіть маршрут для туристів з України з різними туристичними потребами. Обґрунтуйте вибір маршруту.
4. Поясніть, чому Індію називають світом звуків, кольорів й ароматів.

Дискусійні питання

❖ Чи можна вважати медичний туризм пріоритетним напрямком розвитку туризму в Індії на найближчу перспективу?

❖ Чи є виїзний туризм недоступним для населення Індії?

Підготуйте есе, обравши одну із запропонованих тем:

- ✓ 10 причин відвідати Індію.
- ✓ Варанасі – центр паломництва.

Джерела інформації

1. Мальська М.П., Бордун О.Ю., Гамкало М.З. Туристичне країнознавство. Азія та Океанія: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2013. 184 с.

2. Масляк П.О. Країнознавство: підручник. Київ: Знання, 2007. 292 с.

3. Офіційний сайт ЮНВТО. URL: <https://www.unwto.org/>

4. Парфіненко А.Ю., Сідоров В.І., Любіцева О.О. Туристичне країнознавство: підручник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ: Знання, 2015. 551 с.

5. Стафійчук В.І., Малиновська О.Ю. Туристичне країнознавство: туристичні ресурси світу. Європа, Азія, Австралія та Океанія: навч. посіб. Київ: Альтерпрес, 2009. 427 с.

6. India Tourism Statistics at a Glance. Market Research Division, Ministry of Tourism, Government of India. URL: <https://tourism.gov.in/market-research-and-statistics>

2.2.6. Шрі-Ланка і Мальдіви: порівняльна характеристика

Загальні відомості про країни. Шрі-Ланка (офіційна назва Демократична соціалістична республіка Шрі-Ланка) – острівна країна в північній частині Індійського океану, розташована біля південно-східного узбережжя Індії. Площа Шрі-Ланки – 65 610 км², населення – 21,92 млн осіб (2020 р.). Країна поділяється на 9 провінцій. Столиця держави – Шрі-Джаяварденепура-Котте (скорочена назва Котте), розташована у передмісті найбільшого міста Коломбо. Шрі-Ланка належить до туристичного субрегіону Південна Азія.

Шрі-Ланка – це унітарна держава з президенською формою правління. Належить до країн, що розвиваються. ВВП країни – понад 84 млрд дол. (2019 р.), ВВП на душу населення – 3853 дол. (2019 р.).

Мальдіви (офіційна назва Мальдівська республіка) також належить до країн Південної Азії. Площа країни – 298 км², населення – понад 540,5 тис. осіб (2020 р.), столиця – Мале.

Мальдіви – це країна, розташована на архіпелазі з 1196 коралових островів, що згруповано в 12 атолів. Усі острови

мають майже абсолютно вирівняний рельєф, середня висота над рівнем моря до 2 метрів. Заселено 203 острови.

За формою державного правління Мальдіви є президентською республікою. Мальдівська республіка – це унітарна держава, розділена на атоли. Для туристів доступні далеко не усі групи атолів і островів, а тільки ті, які мають міжнародні готелі чи готельні комплекси. В адміністративно-територіальному відношенні територія держави поділяється на 20 районів.

Мальдіви – це країна, що розвивається. У стародавні часи судна іноземних держав заходили у порт Мальдівів, щоб закупити та вивезти за кордон рибу, особливо тунця, та кокоси. Сьогодні ж основними напрямками економіки Мальдівів є туризм, рибальство та судноплавство. ВВП країни – 5,6 млрд дол. (2019 р.), ВВП на душу населення – 10626 дол. (2019 р.).

Чинники розвитку туризму. Туризм в Шрі-Ланці та на Мальдівах – це пріоритетна сфера економіки. Сприятливе географічне положення країн в басейні Індійського океану дало поштовх для його розвитку у другій половині ХХ ст. Основним же чинником розвитку туризму в країнах є ресурси як природного, так й антропогенного походження. Вісім унікальних об'єктів Шрі-Ланки включені до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, які сприяють подорожам на острів, активізують екскурсійну діяльність. Населення країни відрізняється своєю гостинністю і привітністю. Подорожуючи, туристи часто чують від мешканців країни: «Аубован» (Aubowan) – ви можете залишитися надовго. Важливою передумовою розвитку туризму у Шрі-Ланці став й історичний чинник, а саме особливості утворення держави, її колоніальне минуле.

Уряд Шрі-Ланки приділяє значну увагу розбудові готельної інфраструктури, підтриманню чистоти в курортних зон. Усе це позитивно впливає на залучення туристів до країни.

На Мальдіві туристів з усього світу приваблюють здебільшого чисті пляжі на невеликих коралових островах, блакитні лагуни та гарні краєвиди. На кожному зеленому острові неодмінно ростуть і плодоносять кокосові пальми – національне дерево країни, зображене на державному гербі. До типової острівної флори відносяться також хлібне дерево, бенгальські фікуси, пандани, бамбук, кілька видів евкالیпту, мангрові дерева і квітучі чагарники, які немов оздоблюють узбережжя. На Мальдівських островах створено кілька морських заповідників, де забороняється риболовля, але дозволяються екскурсії і спостереження за підводним світом.

Для туристів має значення й гідний рівень обслуговування, а також традиційні ремесла місцевого населення.

Цікаві факти. Традиційні ремесла привертаять увагу туристів, а туризм, у свою чергу, сприяє процвітанню традиційних ремесел місцевого населення, адже кожен іноземний відвідувач островів архіпелагу привозить з Мальдів додому чи кошик, чи циновку з койри (волокна кокосової пальми), чи сувеніри із деревини цієї ж пальми та прикраси із черепашок молюсків. Проте найбільшою популярністю серед виробів народних майстрів користуються акулячі щелени.

Стан і тенденції розвитку туризму. Шрі-Ланка розпочала розвивати туризм з 1966 р., коли було створено Цейлонське туристичне бюро і прибули перші організовані туристи (понад 18 тис. осіб). У період з 1976 по 1982 рр. кількість прибулих туристів зростала на 24 % на рік. Проте так було незавжди. Різні чинники, у тому числі, й політичні, дещо загальмували розвиток туризму в країні. Новий етап підйому туристичної сфери припав на 2009 р. За даними ЮНВТО кількість туристичних прибуттів до Шрі-Ланки у 2010 р. становила 654 тис. дол., а у 2018 р. – 2,3 млн. Туристичний потік зменшився у 2019 р. порівняно з 2018 р. на 18 % і склав 1, 9 млн візитів. Доходи від іноземного туризму також в країні стабільно

збільшувалися. У 2018 р. вони досягли 4,4 млрд дол. Це був найкращий результат з 2010 р. Серед туристів у Шрі-Ланці переважають європейці (переважно туристи з Великої Британії та Росії) і мешканці з країн Азійсько-Тихоокеанського регіону, особливо з Індії.

Існує значний сегмент вітчизняних туристів, що здійснюють екскурсії по Шрі-Ланці. Середній щорічний показник переміщення внутрішніх туристів 5-6 млн осіб. Основними цілями подорожі місцевих туристів є паломництво, сімейний відпочинок та екскурсії. Внутрішній туризм помітний під час шкільних канікул та у вихідні дні.

Мальдівська Республіка успішно розвиває туристичну сферу починаючи з 2007 р. Туризм приносить державі пере-січно понад 300 млн дол. щорічно. Доходи від туристичної індустрії у 2019 р. досягли понад 3 млрд дол. Туристичний потік до країни також зростає. Так, у 2010 р. він становив усього 792 тис. візитів, тоді як у 2019 р. – 1 млн 703 тис. На Мальдівах переважають туристи з європейських країн.

Цікаві факти. У 1972 р. був відкритий перший курорт на Мальдівах завдяки італійському любителю подорожей Жоржу Корбіну та двом місцевим підприємцям, які вперше привезли туди групу з 12 туристів. Згодом близько 84 островів було розвинуто як туристичні курорти, загальною місткістю в 16 тис. місць. Більшість туристів відпочиває на Мальдівах 8 днів і витрачає у середньому 800-900 дол.

Державна політика у сфері туризму. Питання туристичної індустрії у Шрі-Ланці перебуває в компетенції Управління розвитку туризму (SLTDA) – державного органу, якому доручене планування, розвиток, регулювання і реалізацію політики у сфері туризму і суміжних галузей.

Управління займається також нормативною базою розвитку туризму, просуванням туристичного продукту на світові ринки, контролем якості туристичних послуг. Крім того, за

ініціативи Управління розвитку тризму, була здійснена курортна регіоналізація території Шрі-Ланки. На сучасному етапі розроблена і реалізується дорожня карта «Конкурентоспроможність робочої сили у сфері туризму і гостинності» (2018-2023 рр.).

Державним органом управління туризмом в Мальдівській республіці є Міністерство туризму. У його компетенції перебувають усі аспекти розвитку туристичної індустрії – від ефективних промоцій туристичного продукту до безпечного туризму під час пандемії. Міністерство здійснює також контроль за туристичним навантаженням на територію архіпелагу як дуже уразливої екосистеми.

За ініціативи Міністерства туризму в Мальдівській республіці реалізуються різні туристичні проекти. Зокрема, у 2020 році був започаткований проект Maldives Border Miles («Прикордонні милі Мальдів»), який сприятиме активізації туризму на острови після коронакризи.

Види туризму, туристичні центри, райони, основні тури з України. Основними сегментами туристичного ринку Шрі-Ланки і Мальдів слід вважати рекреаційний купально-пляжний та культурно-пізнавальний екскурсійний туризм. Швидко розвивається активний відпочинок, діловий й агро-туризм.

На території Шрі-Ланки знаходиться кілька всесвітньо значущих буддійських реліквій: дерево Бодхі в Анурадхапурі – «нащадок» священного дерева з індійської Бодха-Гаї, під яким знайшов просвітлення Гаутама Будда.

У середні віки буддисти отримали гілку баньяна з Індії. З цієї гілки виросло дерево. Коли баньян в Бодха-Гаї помер від старості, гілку дерева зі Шрі-Ланки передали назад, і з цієї гілки знову відродився священний баньян в Бодха-Гаї на колишньому місці. Храм Зуба Будди в Канді офіційно містить у собі зуб Будди, принесений з місця кремації тіла Гаутами

Будди, єдине матеріальне свідчення існування Гаутами Будди, що залишилося.

Найвідоміші курорти Шрі-Ланки розташовані на півдні (від Тангалле до Велигами) і південному заході (Бентона). Східна частина країни з кожним роком набирає усе більше популярності у туристів, приваблюючи своєю чистотою, кораловими рифами і спокійним відпочинком без великої кількості туристів. Цікавим і дуже затребуваним є так званий «культурний трикутник» – історичний район з трьома стародавніми столицями острова – Анурадхапура, Полоннарува, Канді.

У центрі та околицях сучасної Анурадхапури, першої столиці сингальського королівства, збереглися численні пам'ятки старовини, внесені до списку Всесвітньої культурної спадщини ЮНЕСКО: Руанвелі (II–I ст. – дзвоноподібні ступи (дагоби), Тхупарама (III ст. до н. е.) з кам'яними статуями Будди (V ст. до н. е.), скельний монастир Ісурумунія, палаци, штучні водойми.

Полоннарува – середньовічна східна столиця Шрі-Ланки. Туристів приваблюють руїни великого стародавнього міста з палацами і храмами. Найбільш значущими є: храм Гал Віхар та кілька статуй Будди, що викарбувані в скелі.

Канді – третя королівська столиця, розташована в центральній частині країни. Культовим місцем у Канді є Храм Далада Малігава або Храм Святого Зуба Будди, куди здійснюють паломництво буддисти з усього світу.

Цікаві факти: За для урізноманітнення туристичного продукту у Шрі-Ланці в червні 2021 р. запущений проєкт плавучого агротуристичного курорту Болагала в Катані. Курорт включає 50 плавучих кабін, які можуть вільно переміщуватися по живописному озеру, забезпечуючи відвідувачам незабутні враження. До послуг туристів басейн, ресторан, паб, підводне спа, тренажерна зала, різні види активностей: тенісний корт, велосипедні і бігові доріжки, риболовля. Найголовніше у цьому

проекті – екологічно чисті продукти харчування. Туристів також знайомлять з практичним досвідом ведення сільсько-го господарства. Підводний спа-салон – унікальна особливість проекту, яка дає можливість насолодитися підводною аквакультурою під час прийому спа-процедур.

Плаваючий курорт розрахований на туристичний сегмент понад 400 дол. за ніч. Представники туроператорів Німеччини, Італії, Франції та Великої Британії вже вивчають стандарти і якість готелів курорту, щоб запропонувати його своїм клієнтам.

У столиці Мальдівської Республіки туристи відвідують кілька цікавих культурно-історичних об'єктів: Національний музей, Ісламський центр, руїни португальської фортеці (XVI ст.), колишній палац султана (XIX ст.) з парком, велику П'ятнична мечеть (1656 р.) із різбленням по каменю, мавзолей Абдулли Барахатули Барбари – арабського проповідника, який у 1153 р. навернув мальдівців до мусульманства та ін.

Пляжний відпочинок на атолах Мальдів – основний вид туризму за ради якого долають туристич з різних куточків світу сотні і тисячі кілометрів.

Відпочинок організують як на загальних, так й на приватних пляжах, де до послуг відпочивальників розроблені програми пляжних розваг: спа-процедури, дайвінг, риболовля, екскурсії з морськими біологами тощо. На сьогодні функціонує понад 100 курортних комплексів, білосніжні пляжі яких стали еталоном високого рівня відпочинку і міцно утримуються на вершині світових рейтингів кращих курортів світу. Доставку туристів до місць відпочинку здійснюють зазвичай гідролітаками.

Серед престижних курортів Мальдів виділяється Білий Пляж. Він знаходиться на острові Хувахенду. Цей курорт приваблює туристів п'ятизірковою розкішшю, недоторканими пляжами, багатою рослинністю та прозорою лагуною.

Вакаруфалхі – це один із найвідоміших островів, особливо популярний серед дайверів. Розкішним бутіком-курортом є Хайдевей, що розташований в гавані для екскурсійних суден на Дхонакулхі. Острів у формі півмісяця відомий мілководними лагунами. Він унікальний своїми рифовими утвореннями. Також серед відомих островів та курортів – Дхолхіядху, Веліганду, Філітео, Тулхагірі, Команду, Курумба та ін.

Найбільший і найвишуканіший на Мальдівах сра-комплекс Конрад займає площу 1800 кв.м. в атолі Південний Аліф на острові Рангалі. Тут надають повний набір послуг по догляду за обличчям і тілом, включаючи тайський масаж й ароматерапію, особливий акцент при цьому роблять на аюрведичних практиках. Цей комплекс відрізняється дуже високим рівнем обслуговування. В якості недавньої інновації в комплексі – підводна дворівнева резиденція, що складається з простору над рівнем моря і підводного люксу для сну під товщою води.

Спеціальна туристична інформація про країни. Громадяни України, які бажають відвідати Шрі-Ланку з туристичною метою, можуть оформити туристичну візу терміном дії до одного місяця в міжнародному аеропорту м. Коломбо та прикордонних пунктах пропуску.

Обмежено ввезення/вивезення вогнепальної зброї, вибухових речовин, фармацевтичних препаратів, продукції комерційного характеру, рослин, фруктів, птахів, антикваріату. Ввезення цигарок та тютюну без сплати мита заборонено.

Ввезення та вивезення національної валюти обмежено сумою в 5000 ланкійських рупій, а іноземної валюти – у сумі 15 000 дол. (більша сума має бути належним чином задекларована).

Плануючи поїздку до Шрі-Ланки громадянам України рекомендується оформити поліс медичного страхування. В умовах вологого субекваторіального клімату, а також за наявності особливо небезпечних хвороб необхідно дотримувати

тись санітарно-гігієнічних заходів безпеки, а саме: утриматися від вживання некип'яченої води, молока (рекомендується вживати бутильовану питну та мінеральну воду) та харчового льоду; ретельно мити овочі і фрукти.

Прояв неповаги до буддійських релігійних символів карається штрафом або арештом. Фотографування на фоні статуї Будди заборонено.

Заздалегідь оформляти візу для відпустки на Мальдівах непотрібно, якщо термін поїздки не перевищує 30 днів. При цьому з собою потрібно мати діючий закордонний паспорт, зворотний квиток, підтвердження броні готелю (для самостійних або ваучер від турагентства), підтвердження платоспроможності на період відпочинку в країні та заповнену міграційну карту, яку видають у літаку.

Вїзд в країну безкоштовний, однак на зворотному шляху, при вильоті з країни, для кожного пасажера передбачений збір у розмірі 30 доларів, який зазвичай вже включений у вартість авіаквитка. Якщо виїзний збір не входить в ціну вже оплаченого перельоту (цей момент потрібно уточнити заздалегідь), то заплатити потрібну суму можна на спеціальній стійці Tax Counter, розташованій в зоні вильоту, зберегти квитанцію на решту часу в дорозі.

Ввезення та вивезення іноземної валюти не обмежене. Дозволяється ввозити без сплати мита 200 цигарок та 125 мл. парфумів. Суворо забороняється провозити вибухові речовини, зброю, боєприпаси, алкогольні напої, наркотичні препарати, свинину і продукти із свинини. Заборонений вивіз чорного коралу та виробів з нього (крім сувенірів, що виготовлені виробниками, які мають спеціальний сертифікат уряду), а також виробів з панцира морської черепахи.

Подорожуючим необхідно поважати місцеві закони, традиції, звичаї та релігію, особливо під час священного місяця Рамадан, а також під час відвідування релігійних місць.

ПІДСУМКИ

- Шрі-Ланка і Мальдівська Республіка відрізняються швидким розвитком туристичної сфери, про що свідчать щорічні зростання обсягу туристичних прибуттів та доходів від туризму.
- В країнах розвивається переважно в'їзний туризм, у Шрі-Ланці – й внутрішній в певні періоди року.
- В країнах переважає рекреаційний купально-пляжний туризм.
- Серед нових видів туризму, що стрімко розвиваються в острівних країнах: екологічний і діловий види туризму.
- Найбільш популярними регіонами туризму у Шрі-Ланці є узбережжя та міста культурного трикутника.
- На Мальдівах туризм розвивається на освоєних атолах і островах, де створені готелі і готельні комплекси.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Як географічне положення Шрі-Ланки і Мальдівської Республіки вплинуло на розвиток туризму в країнах?
2. Які туристичні ресурси найбільш інтенсивно використовуються в країнах?
3. Які туристичні послуги надають курортні комплекси Шрі-Ланки і Мальдів?
4. Розробіть маршрут для туристів з України з різними туристичними потребами. Обґрунтуйте вибір маршруту.

Дискусійні питання

- ❖ Чи можна вважати купально-пляжний туризм Мальдів перспективним у найближчі роки?
- ❖ Чи гарантує культурно-пізнавальний туризм на Шрі-Ланці нарощування туристичного потоку до країни?

Підготуйте есе, обравши одну із запропонованих тем:

- ✓ 10 причин відвідати Мальдіви.
- ✓ Культурний трикутник Шрі-Ланки

Джерела інформації

1. Мальська М.П., Бордун О.Ю., Гамкало М.З. Туристичне країнознавство. Азія та Океанія: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2013. 184 с.
2. Масляк П.О. Країнознавство: підручник. Київ: Знання, 2007. 292 с.
3. Офіційний сайт ЮНВТО. URL: <https://www.unwto.org/>
4. Парфіненко А.Ю., Сідоров В.І., Любіцева О.О. Туристичне країнознавство: підручник . 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ: Знання, 2015. 551 с.
5. Стафійчук В.І., Малиновська О.Ю. Туристичне країнознавство: туристичні ресурси світу. Європа, Азія, Австралія та Океанія: навч. посіб. Київ: Альтерпрес, 2009. 427 с.

3.2.7. Австралія

Загальні відомості про країну. Офіційна назва держави - Австралійський Союз. Країна розташована на однойменному материка і займає кілька дрібних островів (Різдва, Норфолк, Макдональд, Кокосові та ін.). Загальна площа – близько 7,7 млн км²; населення – 25,69 млн осіб (2020 р.). Столиця – Канберра входить в особливу адміністративну одиницю – Австралійську столичну територію.

За формою державного правління Австралія є конституційною монархією, за устроєм – федерацією. Територія країни розділена на 6 штатів – Західна Австралія, Південна Австралія, Новий Південний Уельс, Вікторія, Квінсленд, Тасманія та 2 території – Північну і Столичну.

Глава держави – королева Великої Британії, яка представлена в Австралії генерал-губернатором. Останній признається за рекомендацією австралійського уряду. Офіційна мова в країні – англійська.

Австралія розташована переважно у тропічних широтах. Країна має компактну конфігурацію: її центральні області майже однаково віддалені від океанів. Країна омивається водами Індійського і Тихого океанів, має тільки дві значні затоки: Карпентарія – на півночі і Велика Австралійська – на півдні. Величезні океанічні простори відокремлюють Австралію від інших країн. Тільки на півночі через численні острови вона зв'язана з країнами Південно-Східної Азії.

Австралія – це високорозвинена країна. Її ВВП у 2019 р. – 1,397 трлн дол., ВВП на душу населення – понад 55 тис. дол. (2019 р.).

Близько 80 % австралійців мають європейське походження і є нащадками англійців та ірландців. Тут живуть також італійці, греки і слов'яни, зокрема, українці. Аборигени складають близько 1,5 % населення країни. Для країни характерна найнижча густина населення – пересічне значення до 10 осіб на км². Найгустіше заселені південно-східна (разом з Тасманією) і південно-західна території. Австралія має значну частку міського населення – 87 %, що є одним з найвищих показників у світі. В релігії переважає християнство, зокрема, серед віруючих переважна більшість є католиками і англіканами.

Цікаві факти. Незалежно від походження, в австралійців добре розвинене почуття своєї національної приналежності. Австралійці досить витривалі, сміливі, працьовиті люди. Вони часто влаштовують різноманітні свята, змагання, особливо кінні. Кінські перегони – основна подія на щорічному королівському Великодньому шоу в Сідней. Це своєрідний ярмарок, на який завозиться сільськогосподарська продукція з усієї країни. У Сідней щорічно влаштовуються аукціони вовни, скотарства, ремісницькі виставки. Улюбленими видами спорту австралійців є крикет, футбол, регбі і водні види: серфінг, плавання, віндсерфінг, парусний спорт, водні лижі та ін.

В Аделаїді щорічно проводяться автогонки «Формула-1» на Гран-прі Австралії, в Мельбурні – відкритий чемпіонат країни по тенісу, що входить в серію «Великого шолома».

Для Австралії характерний високий показник людського розвитку (ІРЛП) – 13-те місце в світі.

Чинники розвитку туризму. Для розвитку туризму в Австралії як міжнародного в'їзного, так і внутрішнього, склалися сприятливі умови. Серед них:

- своєрідні, подекуди неповторні ландшафти;
- багатокілометровими чисті пляжі;
- наявність добре освоєних бальнеологічних ресурсів;
- унікальні культурно-історичні ресурси;
- життя та побут аборигенів;
- активність і мобільність населення;
- дотримання європейських традицій у веденні туристичної діяльності.

В країні склалися у цілому сприятливі природні умови і природні ресурси для розвитку туризму. Переважає рівнинний рельєф: на заході – плоскогір'я, в центрі – низовина. На сході розміщені давні середньовисотні гори. Австралія розташована в трьох кліматичних поясах: субекваторіальному, тропічному і субтропічному. Внаслідок сухості клімату, мало великих річок. Муррей з притокою Дарлінг – найбільші річки Австралії. Вони беруть початок на Великому Вододільному хребті та належать до басейну Індійського океану. Головне джерело їх живлення – дощі. Річки басейну Муррею є важливим джерелом водопостачання для господарських цілей.

Тривала ізоляваність Австралії зумовила неповторність її органічного світу. Для рослинності і тваринного світу характерні ендеміки та релікти, серед яких, численні види евкаліпту й сумчасті тварини. Найбільшу площу в Австралії займають природні зони тропічних пустель і напівпустель. Ліси трапляються на крайній півночі та в горах.

Актуальними для туристичних подорожей є заповідні місця. Крім Великого Бар'єрного Рифу, до таких місць належать: Національний парк Какаду, Акулина затока біля західних берегів країни, вологі тропіки на північному сході країни, Західна Тасманійська пустеля, острів Фрейзера, Центральньо-Східний австралійський ліс та ін., більшість з яких є об'єктами Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Культурно-історичні ресурси Австралії нечисленні, проте надзвичайно цікаві за пізнавальним потенціалом. Туристичний інтерес викликають релігійні споруди, музеї, театри.

Стан і тенденції розвитку туризму. В Австралії туризм – це один з досить значних секторів економіки країни, на який припадає близько 5 % ВВП. Обсяг туристичних прибуттів до країни склав у 2019 р. 9,5 млн візитів, доход від в'їзного туризму у цьому ж році – майже 46 млрд дол. (8-й показник у світі). Туристичний баланс – профіцитний (+ 10 млрд дол. від експорту туристичних послуг). Це говорить про значні витрати туристів й недешеві туристичні послуги, що надаються в Австралії.

Серед основних тенденцій розвитку туризму в Австралії слід виділити:

- нарощування туристичного потоку на 4-5 % на рік;
- формування нових туристичних комплексів;
- орієнтація на внутрішніх туристів;
- суттєве збільшення туристів з Азії;
- підвищення рівня туристичного освоєння внутрішніх районів.

Туристичний потік до Австралії формують туристи з багатьох країн світу, серед яких, за чисельністю переважають туристи з Китаю, Нової Зеландії, Великої Британії та Японії.

Державна політика у сфері туризму. Розвитком туризму в Австралії займається державний орган Агенство «Туризм Австралії», у компетенцію якого входить реалізація принци-

пів державної туристичної політики сталого туризму. Агентство є структурним підрозділом Департаменту закордонних справ і торгівлі у Міністерстві ресурсів, енергетики і туризму. Існують також регіональні органи управління туризмом, які займаються здебільшого просуванням внутрішнього регіонального туризму.

Окрім федеральних та державних органів влади, що займаються промоцією та маркетингом, в країні функціонує Австралійська рада туристичної індустрії (АТІС), яка займається просуванням Австралійської програма акредитації туризму, а також контролює Австралійські премії з туризму і Зоряні рейтинги Австралії. Також питаннями розвитку міжнародного в'їзного туризму займається Австралійська рада з експорту туризму (АТЕС).

Види туризму, туристичні центри, райони, основні тури з України. В Австралії представлені різноманітні види туризму, серед яких передують пізнавальний екскурсійний, з рекреаційний та діловий туризм.

Переважає внутрішній туризм, який за кількістю подорожуючих переважає над в'їзним іноземним туризмом. Це пояснюється високою мобільністю населення країни та здоровим способом життя, яке ведуть більшість її мешканців.

До популярних видів відпочинку в країні можна віднести подорожі на найближчі острови Океанії, дослідження диких, не зачеплених цивілізацією територій. Автотуристів усе більше цікавлять віддалені і малозаселені райони. Наприклад, популярним є ексклюзивний тур до Центральної Австралії, де можна побачити останцеві гори Улуру (Айєрс-Рок), а також екскурсії з екологічною метою до природних заповідних об'єктів.

Значна частина іноземних туристів, а це переважно вихідці з сусідніх країн Південно-Східної Азії, приїждять до Австралії подивитися на унікальних тварин: кенгуру, коалу, ехідну, качкодзьоба та ін.

Найбільш відомим міжнародним курортом Австралії є Золотий Берег, розташований на східному узбережжі. Це золотисті пляжі, прохолодні евкаліптові ліси, піщані дюни. Золотий Берег простягається майже на 80 км. Родзинкою курорту є наявність тематичних парків «Світ кіно», «Світ моря», «Світ мрій».

До туристичних визначних природних об'єктів належить Великий Бар'єрний риф, що на 2500 км простягається вздовж східного узбережжя у вигляді коралових рифів і островів.

В останні роки в Австралії швидко розвивається гральний туризм. Казино з'явилися у багатьох містах, зокрема, у Брісбені, Мельбурні, Сіднеї. Нині – це одне з найпопулярніших видів розваг на континенті.

Культурні об'єкти країни, що є привабливими для туристів, представлені як сучасними будівлями і архітектурними пам'ятками, так й об'єктами колоніального минулого. Серед них: споруда оперного театру, Королівський національний парк в Сіднеї, Королівський монетний двір, собор Святого Патріка в Мельбурні, католицькі собори в Перті та Аделаїді. Серед природних пам'яток – Великий Бар'єрний Риф, червона гора Айєрс-Рок, заввишки 348 м та 9 км у діаметрі, Ольгас – залишкові гори з оголеними скелями заввишки до 540 м.

Усе більш популярними серед туристів, що відвідують Австралію, є морські круїзи. Більшість маршрутів передбачають зупинки у портових містах Брісбен, Кернс, Сідней, Мельбурн, Хобарт, Фрімантл (Перт), Аделаїда. Також користуються попитом круїзи до Великого Бар'єрного рифу й островам, що розташовані в цьому районі Тихого океану.

Крім Сіднея, основного туристичного центру Австралії, одним з найбільш відвідуваних туристами міст є Мельбурн – комерційний, промисловий і культурний центр країни, розташований у штаті Вікторія. Місто відоме туристам не тіль-

ки своєю архітектурою, музеями та виставками, а й щорічними численними культурними заходами, на які з'їжджаються як австралійці, так й іноземні туристи. Завдяки проведенню в місті значної кількості спортивних змагань міжнародного рівня, тут добре розвинений спортивний туризм. До основних визначних місць Мельбурну слід віднести споруду Парламенту, державну бібліотеку Вікторії, Королівський виставковий центр, вокзал Фліндерс-Стріт, площу Федерації, котедж Джеймса Кука та ін.

Найбільш популярними туристичними маршрутами є «Золота Миля» Мельбурна, Велика Океанічна дорога, Дванадцять Апостолів, Парад пінгвінів на о. Філіпа та ін.

Місто Кернс займає четверте місце за кількістю туристів після Сіднея, Мельбурна і Брісбена. Його туристична спеціалізація – відпочинок, що спирається на комфортний клімат і піщані пляжі Коралового моря. Туристична інфраструктура міста добре розвинена. Це значна кількість готелів комфорт класу, будинків відпочинку, кафе, ресторанів і добре облаштованих пляжів. До послуг туристів спеціально створені парки розваг, а також різноманітні пізнавальні екскурсії та тури, зокрема, до Великого Бар'єрного рифу, на плато Атертон, у вологі ліси Квінсленда.

Місто Аліс-Спрінгс привертає увагу туристів не тільки природними об'єктами (поблизу розташована гора Улуру), а й великою кількістю казино, нічних клубів, тематичних парків і ресторанів. Це своєрідний австралійський Лас-Вегас. Серед туристів популярні Пустельний парк, екскурсії на стару телеграфну станцію, у Центр рептилій, ботанічний сад та інші природні об'єкти. Для того, аби привернути увагу до міста, що інтенсивно розвиває туризм, в Аліс-Спрінгс протягом року проводиться багато різноманітних фестивалів і змагань, як, наприклад, гонки по пустелі, водні змагання на річці тощо.

Крім зіркових готельних комплексів для розміщення туристів, використовують також доступні готелі-хостели та спеціальні парки для ночівлі гостей, що приїждять на власних автомобілях.

Спеціальна туристична інформація про країну. Відправляючись в Австралію, необхідно мати візу, правила оформлення якої подібні на ті, що існують у Великій Британії. Для оформлення візи заповнюється візова анкета, яка надсилається до Департаменту Імміграції та Громадянства Австралії електронною поштою. За результатами розгляду візового клопотання заявник отримує електронне повідомлення про видачу візи, яке пред'являється авіаперевізнику при вильоті з України.

До країни не можна ввозити наркотики, зброю, небезпечні речовини. Ввіз іноземної валюти необмежений. Дозволяється вивозити з країни сувеніри і подарунки на суму до 200 австралійських доларів, а також задекларовані на в'їзді вироби з дорогоцінних матеріалів, фотоапарат, кінокамеру.

Українське посвідчення водія дійсне 3 місяці з моменту в'їзду. Тимчасове ввезення на територію Австралії автомобілів з українською реєстрацією неможливе, оскільки в країні лівосторонній рух і заборонено використовувати автомобілі з лівим кермом. Послуги з оренди автомобіля надаються Hertz, AVIS, Budget, Europcar.

ПІДСУМКИ

- Туризм – важлива складова сфери обслуговування Австралії.
- В країні, з мобільним населенням, добре розвивається внутрішній туризм.
- Туристичною спеціалізацією Австралії є рекреаційний активно-відпочинковий та пізнавальний види туризму, популярні круїзні маршрути.

➤ Найбільш відомим міжнародним курортом Австралії є Золотий Берег, а центрами пізнавального туризму – міста країни.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Оцініть природні туристичні ресурси Австралії.
2. Поясніть основні тенденції розвитку туризму в країні.
3. Позначте на контурній карті туристичні центри і райони Австралії.
4. Встановіть, де в країні можливе подальше рекреаційне освоєння території.
5. Схарактеризуйте чинники, які можуть гальмувати розвиток туризму в Австралії.

Дискусійні питання

- ❖ Чи можливий розвиток винного туризму в Австралії?
- ❖ Переваги і недоліки круїзних турів в Австралії.

Підготуйте есе, обравши одну із запропонованих тем:

- ✓ Трансконтинентальні залізничні подорожі Австралією.
- ✓ Освітній туризм Австралії.

Джерела інформації

1. Мальська М.П., Бордун О.Ю., Гамкало М.З. Туристичне країнознавство. Азія та Океанія: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2013. 184 с.
2. Масляк П.О. Країнознавство: підручник. Київ: Знання, 2007. 292 с.
3. Офіційний сайт ЮНВТО. URL: <https://www.unwto.org/>
4. Парфіненко А.Ю., Сідоров В.І., Любіцева О.О. Туристичне країнознавство: підручник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : Знання, 2015. 551 с.
5. Стафійчук В.І., Малиновська О.Ю. Туристичне країнознавство: туристичні ресурси світу. Європа, Азія, Австралія та Океанія: навч. посіб. Київ: Альтерпрес, 2009. 427 с.
6. Tourism Australia. URL: <http://www.tourismaustralia.com/> .

РОЗДІЛ 4

Країни Американського туристичного регіону

4.1. Чинники і особливості розвитку туризму в Америці

Американський регіон займає третє місце в світі за туристичними прибуттями (понад 219,3 млн у 2019 р.) після Європейського та Азійсько-Тихоокеанського регіонів. Проте у цьому регіоні знаходиться абсолютний лідер у світі за доходами від туризму – США. Незважаючи на те, що нині туризм розвивається практично в усіх країнах регіону, стан туристичного ринку в ньому досить диференційований і залежить насамперед від соціально-економічного розвитку країн, що входять до його складу.

У міжнародному туризмі значною за усіма показниками є частка країн Північної Америки, зокрема США, що зумовлено розвиненою економікою країни та у цілому високими показниками середнього рівня життя населення (таблиця 9).

Поступово нарощують туристичний потік і розширюють свій туристичний потенціал країни Центральної Америки та Карибського басейну, проте вони не відрізняються високими темпами приросту туристів. Зростають туристичні прибуття й в країнах Південної Америки, які володіють унікальними природними об'єктами, пам'ятниками історії і культури, що приваблюють не тільки американських туристів, а й туристів з інших континентів – європейців, африканців, азійців.

Таблиця 9

**Показники розвитку туризму
в субрегіонах і країнах Американського регіону ***

Назва субрегіону, країн	Туристичні прибуття, млн			Доходи від туризму, млрд дол.		
	2010	2017	2019	2010	2017	2019
Північна Америка, у тому числі:	99,3	137,1	146,2	131,3	325,8	333,1
Канада	16,2	20,9	21,8	15,8	20,3	30,1
Мексика	23,3	39,3	41,6	11,9	21,3	22,7
США	59,8	76,9	80,7	103,5	210,7	214,0
Карибський басейн, у тому числі:	19,5	26,0	27,1	22,7	31,8	32,1
Багами	1,4	1,4	1,9	2,1	2,9	3,6
Куба	2,5	4,6	4,7	2,2	3,2	3,0
Домініканська Республіка	4,1	6,2	6,9	4,2	7,2	7,9
Ямайка	1,9	2,4	2,7	2,0	2,8	3,2
Пуерто-Ріко	3,2	3,8	3,5	3,2	3,8	3,6
Центральна Америка, у тому числі:	7,8	11,1	11,1	6,6	12,6	12,8
Беліз	0,242	0,427	0,489	0,249	0,427	0,487
Коста-Ріка	2,1	2,9	3,1	1,9	3,7	4,0
Нікарагуа	1,0	1,8	1,8	0,309	0,841	0,544
Панама	1,3	1,8	1,9	1,7	4,5	4,7
Південна Америка, у тому числі:	23,5	36,4	35,7	20,2	29,0	30,1
Аргентина	5,3	6,7	7,1	4,9	5,4	5,5
Бразилія	5,2	6,5	6,8	5,7	5,8	5,9

* Джерело: складено за даними ЮНВТО

Лідерами за темпами зростання туристичних прибуттів у 2019 р. передусім були туристичні напрямки Північної і Центральної Америки, в окремих країнах понад 3 %, тоді як у Південній Америці він становить пересічно + 2-3 % на рік, або навіть буває відємним. У цілому порівняно з 2010 р. темпи зростання туристичного потоку до країн Американського регіону дещо уповільнилися.

В Америці, як і в інших регіонах, переважає внутрішньо-регіональний туризм, особливо інтенсивний між трьома країнами Північної Америки – США, Канадою та Мексикою. За даними ЮНВТО потік туристів з США до Мексики є одним з найбільших у світі.

Пріоритетним напрямком міжрегіонального обміну залишається Європа, швидко збільшується зацікавленість країнами Азійсько-Тихоокеанського регіону. Найбільше американці відвідують країни Європи, а також Китай, у тому числі Гонконг, а також Японію, Сінгапур, Південну Корею. Інші туристичні напрямки освоєні американцями слабше.

За прогнозами ЮНВТО інтенсивність обміну туристами між Америкою та іншими туристичними регіонами світу буде зростати, що зумовлено низкою сприятливих чинників, серед яких:

- вигідне географічне положення між трьома океанами та у межах різноманітних кліматичних поясів – від арктичного північної півкулі до помірного південної півкулі;
- велика кількість різноманітних туристичних ресурсів і об'єктів туристичного показу, багато з яких є унікальним і неповторними;
- високий рівень обслуговування туристів;
- високий рівень потреб в туризмі, що забезпечені платоспроможністю подорожуючих та їхньою активністю й мобільністю.

Географія туризму. В Американському туристичному регіоні кожні дві з п'яти поїздок здійснюються з метою відпочинку і розваг. Це зумовлено не лише сприятливими кліматичними умовами, а й високим рівнем інфраструктури приморських курортів та добре організованим транспортним сполученням між країнами. Для комфортного відпочинку і розваг створені потужні відпочинкові комплекси, серед яких дуже популярні серед туристів тематичні парки. Проте подорожуючих приваблюють не тільки пляжі Лос-Анджелеса, Мексиканської затоки, Карибського моря, Атлантичного узбережжя Бразилії та Аргентини, а й унікальні природні об'єкти і національні парки більшості країн регіону. Це, зокрема, Йелоустонський національний природний парк, Долина Гейзерів, Гранд Каньйон, Карслбадські печери, водоспади – Ніагарський, Анхель та Ігуасу. Ці і багато інших природних туристичних ресурсів забезпечують їхні як рекреаційні, так й пізнавальні потреби. Пізнавальний туризм використовує також культурно-історичні об'єкти, значна кількість яких включені до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО і входить до переліку Семи Див Світу. Пізнавально-екскурсійні тури є пріоритетними у проведенні укенду та відпусток і внутрішніх туристів.

Країни Американського регіону насичені цікавими подіями, найбільшим попитом серед яких користуються різноманітні етнічні та етнографічні фестивалі й карнавали. Цей різновид культурно-пізнавального туризму є традиційним для багатьох країн регіону, а фестивалі проводяться вже кілька століть поспіль. Туристичні події приваблюють не тільки американців, а й значну кількість іноземних туристів з різних країн світу.

Американці позиціонують себе як надійні ділові партнери, тому діловий туризм, зокрема бізнес-туризм, нині представлений в багатьох країнах регіону. Підтвердженням цього

є й те, що кожна восьма поїздка до Америки здійснюється зі службовими цілями. Основні потоки ділових людей направляються до США, які є беззаперечним лідером у цьому сегменті туристичної діяльності, а також до Канади і Мексики. Зростає потік ділових туристів й в інші країни, зокрема в Бразилію, Чилі, Аргентині, Парагваї, Гватемалі, Коста-Ріці, Панамі, на Багамських островах. Важливим напрямком на ринку ділового туризму є інсентив-тури, які найбільш популярні серед туристів США та країн Карибського басейну. У зв'язку з розвитком цього виду туризму, виникла необхідність у підготовці спеціалістів у сфері організації інсентив-турів. Очолила у свій час організацію таких поїздок СІТЕ – громада посадових осіб у сфері заохочувального туризму США.

Лікувально-оздоровчий туризм, як різновид рекреаційного туризму, в Американському регіоні представлений переважно у США, Бразилії, Аргентині. Дуже популярні серед туристів бальнеологічні курорти цих країн, які достатньо забезпечені необхідними ресурсами.

Релігійний туризм менш популярний в країнах Америки, ніж в Європі та Азійсько-Тихоокеанському регіоні. Це зумовлено насамперед відсутністю центрів паломництва світового значення та притаманних їм традицій віросповідання. Так, серед американських християн, поширений культ Діви Марії, яку шанують в усіх католицьких храмах, що є центрами тяжіння не тільки віруючих, а й туристів.

Туристичне районування. Країни Американського регіону за особливостями розвитку туризму об'єднані в такі субрегіони: Північна, Південна, Центральна Америка та країни Карибського басейну. Північна Америка представлена трьома найбільшими державами материка – США, Канада, Мексика. Країнами Південної Америки, в яких туризм займає належне місце, є передусім Бразилія й Аргентина. Розвивають туризм, нарощуючи туристичний потік й такі країни як

Чилі, Уругвай, Перу, Колумбія, Еквадор. Туристичні країни Центральної Америки – це Коста-Ріка, Беліз, Панама та ін. А Домініканська Республіка, Багами, Ямайка, Аруба, Барбадос, Куба розвивають туристичну сферу в Карибському басейні.

ПІДСУМКИ

➤ Американський туристичний регіон займає третє місце за туристичним прибуттями, але має невисокі темпи їх зростання.

➤ В регіоні переважає внутрішньорегіональний туризм, в країнах стабільно розвивається внутрішній туризм.

➤ Американський туризм спирається на достатньо високий рівень туристичних потреб серед населення, їхню високу мобільність, гарну транспортну доступність, розвинену інфраструктуру.

➤ Американські країни забезпечені різноманітними природними туристичними ресурсами, серед яких: узбережжя морів, гірські системи, водні об'єкти, бальнеологічні ресурси, сприятливі кліматичні умови, різноманітні ландшафти та національні природні парки.

➤ Країни Америки насичені культурно-історичними ресурсами різних епох, які належать до культурної Всесвітньої спадщина людства і включені до переліку Семи Див Світу.

➤ Країни Америки за основними особливостями і тенденціями розвитку туризму, а також за переважаючою спеціалізацією, об'єднані у субрегіони: Північна Америка, Центральна Америка, Південна Америка, Країни Карибського басейну.

➤ Географія туризму в країнах Америки представлена різноманітними видами і різновидами, серед яких переважає туризм за для відпочинку і розваг, діловий, подієвий та лікувально-оздоровчий.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Які сучасні тенденції розвитку туризму в країнах Американського регіону?
2. Поясніть причини суттєвих змін у формуванні туристичних потоків до країн регіону в останні роки, користуючись даними ЮНВТО.
3. Позначте на контурній карті туристичні субрегіони Америки. Що лежить в основі їх виділення?
4. Чим обумовлена географія різних видів туризму в країнах Американського туристичного регіону?

Дискусійні питання

- ❖ Які види туризму в країнах Американського регіону здатні підвищити їх конкурентоспроможність на світовому туристичному ринку?
- ❖ Які з чинників визначають стан туристичної сфери в країнах Американського регіону ?

Підготуйте есе, обравши одну із запропонованих тем

- ✓ Місце американського регіону в розвитку міжнародного туризму.
- ✓ Подієва туристична феєрія в країнах Америки.

Джерела інформації

1. Дорошко М.С, Кривонос Р.А, Крижанівський В.П., Сербіна Н.Ф. Країнознавство. Країни СНД, Європи і Північної Америки: навч. посіб. для вузів. Київ: Ніка-Центр, 2009. 310 с.
2. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг. Київ: Альтерпрес, 2002. – 212 с.
3. Офіційний сайт ЮНВТО. URL: <https://www.unwto.org/>
4. Парфіненко А.Ю., Сідоров В.І., Любіцева О.О. Туристичне країнознавство: підручник. Київ: Знання, 2015. 551 с.
5. Туристичне країнознавство: країни лідери туризму: навч. посіб. / за заг. ред. О.О. Любіцевої. Київ: Альтернатива, 2008. 436 с.

4.2. Туристичні країни Америки

4.2.1. США

Загальні відомості про країну. США – провідна країна світу, яка займає одне з перших місць в світі за територією і кількістю населення. Площа країни – 9,4 млн. км²; населення – 329,5 млн. осіб (2020 р.). Столиця – Вашингтон.

США – це батьківщина першої у світі Конституції, яка була прийнята 17 вересня 1787 р. За формою державного правління США є президентською республікою, за державним устроєм – федеративною державою. Вищою посадовою особою держави є президент, який уособлює й виконавчу владу. Вищий законодавчий орган влади – Конгрес США, який складається з двох палат. Влада і авторитет президента у США дуже великі. Він може накладати вето на закони парламенту, призначати членів Верховного суду. У той же час його влада контролюється й парламентом, й Верховним судом, який може відмінити будь-яке рішення інших гілок влади, якщо воно суперечить Конституції. Така система взаємного контролю гілок влади не дозволяє їм безмежно застосовувати свої владні повноваження.

Територія США поділена на 50 штатів (включаючи Аляску і Гавайї) і федеральний (столичний) округ Колумбію. Держава має й окремі територіальні володіння. Серед них: Віргінські острови, Самоа, Гуам, Пуерто-Ріко, острови Уейк, Джонсон, Мідуей та інші. Об'єднавшись у федерацію, штати за конституцією відмовилися від частини своїх суверенних прав на користь федеральним інтересам, у тому числі, від права на вихід із федерації.

США – високорозвинена держава. Її ВВП відрізняється найбільшими показниками серед країн світу і у 2019 р. склав – 21,43 трлн дол., а ВВП на душу населення – понад 65 тис. дол. (2019 р.).

Країна відрізняється багатонаціональним і строкатим за расовим складом населенням. Найбільш численними за расовою приналежністю є американці європейського походження (84 %), афроамериканці та американці азійського походження складають відповідно 13 % і 3 %. Найменш численною є група корінного населення – індіанці, яких залишилося менше 1 %. Багато націй зберегли свою мову, культуру, традиції, віросповідання, серед яких діаспора й українців.

Чинники розвитку туризму. Географічне положення США зручне для розвитку туризму. Країна займає більшу, переважно центральну частину материка Північна Америка. На півночі США межують з Канадою, її південною сусідкою є Мексика. Цікавою особливістю країни є її протяжність з заходу на схід – від атлантичного узбережжя до Гавайських островів у Тихому океані, що складає одну третю земної кулі. Тому країну перетинають вісім часових поясів.

Іншими чинниками розвитку туризму в країні є різноманітні туристичні ресурси: культурно-пізнавальні комплекси великих міст, унікальні природні об'єкти, океанічні узбережжя, тематичні парки, розвинене готельне господарство з високим рівнем обслуговування, потужний сучасний транспортний комплекс, унікальні традиції корінного та приїзлого населення країни, поп-культура США, значний попит американців на подорожування.

Природні умови і ресурси США різноманітні, що зумовлено значною протяжністю не тільки із заходу на схід, а й з півночі на південь. Дві великі гірські системи підіймаються на заході і сході країни. Це, зокрема, Кордільєри, висота яких в окремих місцях становить понад 4000 м, та давні невисокі гори Аппалачі. Між двома гірськими системами простягаються великі за розмірами рівнини, які перетинають річкові системи Міссісіпі з Міссурі та Огайо. Ці річки мають зв'язок з басейном Великих озер, розміщених на північному сході країни.

Цікаві факти. Перлиною північного заходу США та й усього світу є Гранд-Каньйон – найглибша річкова долина світу. Води річки Колорадо «будували» в скелях цю долину упродовж шести мільйонів років! Глибина Гранд-Каньйону в окремих місцях сягає 1,5 км. Підраховано, що найвищий хмарочос США – Сірс Тауер (443 м, 110 поверхів), що в Чикаго, вмістився б в найглибших місцях каньйону чотири рази. Серед інших унікальних об'єктів США туристів приваблюють гейзери в Єллоустонському національному парку та Флінт-Мамонтова печера.

Кліматичні умови на півночі і півдні країни відрізняються насамперед умовами зволоження. Більша частина опадів випадає на узбережжі Атлантичного океану, де формується помірний морський тип клімату під дією мусонів. У центральних штатах клімат помірно-континентальний, а на Тихоокеанському узбережжі перехідний – від океанічного до континентального. В південних штатах панують субтропічні типи клімату: на південному сході – вологий, а на південному заході – сухий, що зумовило формування тут пустель. Ландшафти країни різноманітні: від лісових на півночі до лісостепових, степових і пустельних – в центрі і на півдні.

Стан і тенденції розвитку туризму. Туризм США перетворився у потужну індустрію, яка обслуговує мільйони іноземних і внутрішніх туристів. Усі основні туристичні потоки в Американському регіоні зазвичай розпочинаються або завершуються США, тому саме в цій країні склався найбільший туристичний ринок Західної півкулі.

У 2019 р. в США було зафіксовано понад 79 мільйонів туристичних прибуттів, що є третім результатом у світі. За доходами від туризму країна займає перше місце серед усіх туристичних країн. Щорічно доходи зростають пересічно на 10 %. У 2019 р. доходи досягли 214 млрд дол. Залишаючись традиційно важливим сегментом ринку виїзного туризму,

США перебуває на третьому місці в світі за витратами американців за кордоном У понад 30 штатах країни туризм входить до трійки галузей за кількістю зайнятих, яка становить нині близько 8 млн осіб.

Державне управління у сфері туризму. Для американського туризму характерна децентралізація управління. В країні відсутній центральний державний орган туристичної адміністрації, який би відповідав за розвиток туристичної сфери. Усі питання розвитку туризму вирішують на місцях на принципах ринкової самоорганізації. У 1997 р. в США була ліквідована державна структура – туристична адміністрація США (USTTA United States Tourist and Travel Authority), в компетенцію якої входило безпосереднє управління туризмом. Серед причин такого кроку називають наявність сильних приватних компаній у туристичному бізнесі, які здатні на потужні рекламні акції в інтересах всього національного ринку, міцні позиції США на міжнародному туристичному ринку, високий рівень привабливості країни для іноземних туристів, а також зменшення витрат федерального бюджету.

Децентралізація управління туристичною сферою США викликає всередині країни багато дискусій. Є прихильники створення потужного федерального органу, який би займався координацією туризму, туристичним маркетингом, збором та аналізом туристичної статистики, просуванням країни як привабливої дестинації на зовнішній і внутрішній ринок. Нині ці функції виконує громадська організація Асоціація туристичних компаній США. До неї, крім великих туристичних компаній, входять невеликі агентства, сімейні мотелі, фірми з оренди автомобілів, сувенірної продукції, місцеві туроператори. Кількість таких підприємств нараховує понад один мільйон.

Види туризму, туристичні центри, райони, основні тури з України. Серед природних ресурсів велике туристичне зна-

чення мають передусім кліматичні ресурси, особливо клімат приморських територій, а також національні природні парки, унікальні водні та геоморфологічні об'єкти.

У США діють 50 національних природних парків, які щорічно відвідують пересічно до 50 мільйонів туристів. Найбільш відомі з них – Єллоустонський, Йосемітський, Секвоїя, Глейшер, Великий каньйон Колорадо, Грейт-Смокі-Маунтинс. Крім національних природних парків, значний потік туристів у США спостерігається до національних пам'яток, національних меморіалів, національних історичних парків.

США привертають увагу туристів й іншими туристичними ресурсами, серед яких: парки розваг, фестивалі, центри азартних ігор, поля для гольфу, історичні пам'ятники та архітектурні споруди міст, спортивні заходи, спасалони, галереї, музеї.

Чотири з десяти найбільш популярних музеїв світу знаходяться на території США. Серед них: музей Метрополітен у Нью-Йорку, музей Гетті в Лос-Анджелесі, музей Інституту мистецтва в Чкаго, Вашингтонська Національна галерея тощо. Специфічними туристичними ресурсами країни є місця традиційного проживання індіанців, давніх місць імперії інків, ацтеків та майя.

Різноманітність туристичних ресурсів, їхня концентрація в окремих регіонах США зумовили формування туристичних регіонів, які у своїх межах співпадають з адміністративно-територіальними регіонами країни – Північно-Східним, Південним, Центральним (Хартленд) та Західним. Регіони у свою чергу поділяються на туристичні райони.

У складі Північно-східного регіону США сформувалося два туристичні райони – Мегалополіс та Янкленд. Мегалополіс простягається уздовж східного узбережжя країни між Вашингтоном і Бостоном. Цей район є одним з туристичних лідерів країни, популярний як серед іноземців, так й серед

самих американців, генеруючи індивідуальні туристичні поїздки, половина з яких припадає на уїкенд. Переважаюча туристична спеціалізація району – це культурно-пізнавальний екскурсійний і діловий туризм.

Туристичною столицею району та й усієї країни, найбільш відвідуваним туристами містом є Нью-Йорк. Маючи статус світового міста, він привертає увагу туристів, які відвідують США з діловою метою. Крім того, тут розвинений культурно-пізнавальний туризм, для якого склалися дуже сприятливі умови – значна насиченість пам'ятниками архітектури усіх періодів американської історії, зосередження найбільш відомих музеїв, етнічних кварталів. Туристи із задоволенням відвідують Маленьку Італію, Чайна-таун, театри, Центральний парк та інші цікаві об'єкти Нью-Йорку.

Інші міста району – Бостон і Філадельфія, відомі своїми історичними пам'ятниками. В Бостоні – це пам'ятники колоніального періоду і місця, пов'язані з Американською революцією. У Філадельфії – це Індепенденс-Холл, де була проголошена Декларація Незалежності.

Вашингтон кожного дня привертає тисячі екскурсантів, які відвідують Білий Дім, Капітолій, меморіали Вашингтона, Джефферсона і Лінкольна, Другої світової і В'єтнамської війн, Арлінгтонське кладовище, музей Голокосту тощо. Мабуть тому це місто ототожнюють з патріотичним туризмом, називаючи його діючим музеєм американської державності.

Розташування Мегалополісу уздовж узбережжя сприяло розвитку рекреаційного, зокрема, відпочинкового і розважального туризму. Найбільше відпочиваючих зазвичай збирається на пляжах Лонг-Айленд, Кейп Мей, Оушен Сіті. Головний розважальний центр району – Атлантик Сіті, який за усіма показниками вважається східним аналогом Лас-Вегаса.

Район Янкленд має подібну з Мегалополісом туристичну спеціалізацію. Він охоплює штати так званої Нової Англії –

Коннектікут, Массачусетс, Род-Айленд, Нью-Гемпшир, Векрмонт, Мен, а також Верхній Нью-Йорк і штат Пенсільванію. Туристичними центрами району є міста Плімут, Портсмут, Портленд, Провіден, Ньюпорт, Сарагота, Конкорд, Лексінгтон та ін., які знайомлять туристів з американською історією, де збереглися містечка колоніальної епохи. Але не тільки історія привертає туристів в Янкленд. Багато з них приїздять сюди на відпочинок. Природною перлиною району є Ніагарський водоспад, який пересічно за рік відвідує до 10 млн туристів. Крім того, улюбленими об'єктами туристів є національні парки Адірондак, Акадія, курортне місто, двічі столиця олімпійських ігор Лейк-Плейсід, озера Фінгер і Лейкс, півострів Кейп Код, Білі гори тощо.

У Південному туристичному регіоні виділяють три райони – Південно-Атлантичний, Флорида і Галф. Основною спеціалізацією Південно-Атлантичного району є культурно-пізнавальний історичний туризм. Увагу туристів тут привертають міста Чарлстон і Саванна, де збереглися місця, пов'язані з Громадянською війною; Уільямсбург і Джеймстаун, в яких відтворений побут перших англійських колоністів. Туристів також цікавлять садиби Дж. Вашингтона і Т. Джефферсона, що розташовані в штаті Вірджінія. До найбільш відвідуваних місць району належать форт Самптер, де розпочалася війна, й Аппоматокс, де вона закінчилася. Популярністю користуються м. Алескандретта, пов'язаний з життя найпопулярнішого у часи війни генерала Р.Лі, а також Стоун Маунтін Парк, де на противагу г. Рашмор, в скелі викарбувані барельєфи лідерів Конфедерації. Рекреаційний туризм району пов'язаний з відвідуванням національних парків в горах Аппалачі.

Флорида суттєво відрізняється від інших туристичних районів Півдня США. Спеціалізацією району є відпочинково-розважальний туризм, який змінив колись популярну сільськогосподарську спрямованість цієї місцевості. Пляжі про-

стягаються майже уздовж усього узбережжя півострова. Це відомі на увесь світ Сонячний і Золотий береги з курортами Майямі-Біч, Дейтон-Біч та Палм-Біч.

Майямі – це не тільки курортна столиця США, а й потужний курортнополіс світу. Центром розважального туризму Флори є місто Орlando, у передмісті якого знаходиться мережа тематичних парків для родинного відпочинку. Це насамперед Дісней-Уорлд, що охоплює площу у майже 121,7 км². Він є найбільшим розважальним комплексом світу. Влітку та у канікулярний різдвяний період парк відвідують щодня до 100 тис. туристів. Дісней-Уорлд оснащений не тільки різноманітним атракціонами, й цілим комплексом готелів, ресторанів, магазинів, дискотек з високим рівнем обслуговування.

Поряд з Дісней-Уорлд функціонують й інші парки, серед яких найбільш відомі є «Юніверсал», що знайомить відвідувачів зі світом кіно і пригод, та «Водний Світ», який демонструє світ океану усім охочим. В околицях Орlando є й інші цікаві парки, серед яких найбільш популярним серед американців й іноземців є «Великий Китай». У ньому можна ознайомитися з копіям найбільш відомих туристичних об'єктів Китаю. До тематичних парків належить також Космічний центр Кеннеді, що неподалік від мису Канаверал.

У Флориді розвиваються й інші види туризму, проте на фоні пляжів й розваг, вони губляться. Це, зокрема, пізнавально-екскурсійний туризм, пов'язаний з відвідуванням природних та суспільно-історичних визначних місць, серед яких форт Августин – перше поселення європейців на території США і національний природний парк Еверглейдс, озеро Окічобі, коралові острови Флорида-Кіс.

Промисловий район Галф у цілому менш привабливий для туристів, ніж Флорида. Його межі співпадають з так званим Глибоким Півднем – культурним районом, який завжди уважався найбільш інтравертною і проблемною час-

тиною США. Тому розвиток туризму носить тут локальний характер. Відпочинковий пляжний туризм представлений на узбережжі від Пенсаколи до Панама Сіті. Розвивається він також на курортах Техаського узбережжя (Гадвестон, Падре Айленд).

Культурно-пізнавальний подієвий туризм району орієнтується на фестивалі. Лідером за кількістю туристів вважається фестиваль Марді Гра, що проходить у Новому Орлеані. За екстравагантністю і подіями, що на ньому розгортаються, фестиваль не уступає карнавалам у Ріо-де-Жанейро та у Венеції. Також у Галф туристів приваблюють музичні фестивалі, зокрема джазовий у Новому Орлеані, кантрі у Нешвіллі, рок-н-ролла у Мемфісі. Крім того, Мемфіс щорічно збирає до 700 тис. туристів – прихильників Елвіса Преслі.

З інших культурно-історичних об'єктів району туристів приваблюють старий французький квартал Нового Орлеану, пам'ятники періоду рабовласницького півдня і місця, пов'язані з військовою історією Техаса, насамперед форт Аламо. Крім того, техаські міста Даллас і Хьюстон є центрами ділового туризму.

Туристичною периферією США називають райони Хартленда. Це – Приозер'я, Центральні рівнини і Великі рівнини. Приозер'я спеціалізується здебільшого на діловому туризмі, центром якого є Чикаго. Проте, крім ділового центру Луа, туристи відвідують усі історичні об'єкти міста, особливо ті, які пов'язані зі спадщиною часів Аль-Капоне і «сухого закону», а також численні міські музеї. Серед самих американців у цьому районі популярними є маршрути вихідного дня, пов'язані з відвідуванням Великих озер та комфортних лісових паркових масивів.

В Центральних рівнинах туризм розвивається локально і пов'язаний з відвідуванням унікальних природних об'єктів, історичних місць та специфічних розваг. Значну кількість

внутрішніх туристів притягують Мамонтові печери у штаті Кентуккі, історичні об'єкти пов'язані з життям А. Лінкольна у Спрінгфілді та автомобільні гонки й кінні перегони в Інда-наполісі і Луїсвіллі.

Ще одним слабо розвинутим у туристичному відношенні районом США є Великі рівнини. Цікаво, що цей район привертає увагу туристів не стільки суспільно-історичними об'єктами, а здебільшого природним явищем торнадо, яке повторюється тут досить часто. Необходять увагою туристи й гірський район Блек-Хілз, відомий печерами та горою Рашмор, на якій викарбувані портрети американських президентів.

Західний регіон США досить популярний серед туристів і відрізняється потужною туристичною індустрією. Основний його район – це Внутрішній Захід, Північний Захід, Аляска і Каліфорнія.

Для Внутрішнього Заходу характерні атрактивні ландшафти і цікаві культурні легенди про так званій Дикий Захід країни. Неповторними туристичними ресурсами, створеними природою, є поєднання засніжених гір, гейзерів, пустель, соляних озер, каньйонів, лісів. Тут сформувалися й діють кілька всесвітньовідомих національних природних парків, які пропонують туристам екскурсії до унікальних природних об'єктів. Так, Єллоустонський парк пропонує своїм відвідувачам водоспади, гейзери, гарячі джерела, гірські прогулянки і можливість спостерігати за дикими тваринами у природному середовищі. Національний парк Гранд Тітон справедливо називають раєм для альпіністів. Його гірські масиви найкраще підходять для скелелазіння і гірських походів. Вражає своєю величчю національний парк Гранд Каньйон річки Колорадо, розташований в штатах Колорадо й Арізона. Його довжина понад 350 км, ширина коливається від 6 до 30 км, а глибина 1,5 км! Щорічно подивитися це диво природи приїз-

дить мільйони туристів. Меншим за розмірами, але не менш привабливим, є парк Арчес у штаті Юта, в якому зосереджено найбільше у світі природних мостів та арок, утворених виключно силами природи.

Особливості рельєфу Внутрішнього Заходу сприятливі для розвитку рекреаційного, зокрема гірськолижного туризму. Найбільш відомим серед туристів центром зимового відпочинку є Аспен. Добре розвивається тут й культурно-пізнавальний туризм, який пропонує для відвідування місця (Меса Верде, Чако), пов'язані з життям і традиціями індіанців та ковбоїв. Вotchина останніх – штат Вайомінг, де в Шайєнні проводяться ковбойські фестивалі з родео.

Внутрішній Захід зберігає також спадщину іспанських колоністів (наприклад, у містах Санта-Фе і Тусон) та мормонів (місто Солт-Лейк-Сіті).

Північний Захід спеціалізується на розвитку екологічного і ділового туризму. Перший вид туризму забезпечений недоторканою природою і відносною малолюдністю, а другий – розташуванням тут штаб-квартир «Боінга» і «Майкрософта», а також великого контейнерного порту – Портленд.

Екологічні маршрути прокладені через національні природні парки, озера, гори, каньйони, багато з яких перебувають під охороною ЮНЕСКО. Це – національний парк Олімпік, гора Рейнір, гора Худ, озеро Крейтер, каньйон Хеллс та ін.

Різноманітні спортивні змагання та виставки часто відбуваються в Сієтлі, місті, за яким закріпилася слава дуже красивого і безпечного міста.

Район Аляски дуже схожий за своєю туристичною спеціалізацією на попередній, проте певна територіальна ізоляваність зумовила виділення його в окремий район. Екологічний туризм є переважаючим в районі, оскільки національні природні парки займають третину його площі. Серед парків найбільш привабливим є Деналі, в якому розташована вер-

пина Мак-Кінлі – найвища в Північній Америці. До Аляски приїздять й ті, хто цікавиться етнографічним туризмом. Тут можна познайомитися з культурою ескімосів, алеутів, а також відвідати місто Сітка – столицю Руської Аляски. В районі поширений також круїзний туризм уздовж узбережжя.

Каліфорнія – це район розвинутої туристичної індустрії, лідер за кількістю туристів та за доходами від туризму. Як і Флорида, Каліфорнія – це район відпочинково-розважального туризму, що використовує добре оснащені пляжі та тематичні парки. Уздовж узбережжя тягнеться цілий ланцюг курортних міст. Найбільш відомим тематичним парком Каліфорнії є Диснейленд. Великою популярністю користуються тури до Голівуду.

У штаті Невада, що також належить до району, туристи відвідують місто Лас-Вегас – «мільйон вогнів у центрі пустелі», де розвинений гральний туризм. Місто справедливо називають країною казино, де нараховують понад 500 гральних закладів, 30 з яких найбільші у світі (дуже дохідною грою для круп'є є «Баккара»). Помічено, що кожний другий народжений у Лас-Вегасі у майбутньому обов'язково стає круп'є.

Уздовж шестикілометрового бульвару Лас-Вегаса розташовані великі фешенебельні комплекси казино і готелів, серед яких «Луксор», «Екскалібур», Манхеттен, «Венеціанець» та ін.

Важливим центром туризму району є Сан-Франціско. Місто спеціалізується на діловому та розважальному туризмі. Серед визначних місць Сан-Франціско протока Золоті Ворота з мостом Голден-Гей», широкий вибір музеїв, Чайна-таун, колишня в'язниця «Алкатрас» і кабельні трамваї.

Район Каліфорнії відомий й природними об'єктами, серед яких особливою популярністю у туристів користуються тихоокеанське узбережжя Біг Сур, Йосемітський національний парк, національний парк Секвої, Долина Смерті – найбільш

глибока, пустельна і безводна западина (температура повітря досягає +60⁰С), пустеля Могаве, а також «Винна країна» – долина Напа і Сонома, що засаджені виноградниками.

Пустелі і гори Каліфорнії – центр зимового рекреаційного туризму. Місто-курорт Палм Спрінгс приймає туристів з кінця XIX ст. Нині його оточують десятки приміських курортів й сотні полів для гольфу. Центрами пізнавального туризму району є міста Грасс-Веллей, Невада-Сіті та Віргінія-сіті.

Привабливим сучасним туристичним районом США є Гавайський район, який складається з однойменних островів що належать державі. Спеціалізація району – відпочинковий пляжний туризм. Гавайські острови – найбільш популярне місце відпочинку самих американців. Щорічно Гавайї відвідують понад 6 млн внутрішніх туристів, які оселяються на відпочинок переважно на о. Оаху. Південне узбережжя острова зайнято відомими пляжами, серед яких пляж Вайкікі. На ньому кожний день розміщується до 65 тис. осіб! Північне узбережжя Оаху призначене для активного відпочинку, тому тут на пляжах Алії та Халеїва збирається багато любителів серфінга.

Острів Мауї – другий за рівнем розвитку туризму. Відомими місцями острова, крім пляжів, вважаються схили вулкану Халеакала та міста Хана і Лахайна, що зберегли спосіб життя і традиції корінного населення. Популярні серед туристів також вулкани Мауна-Лоа (дуже високий вулкан, висота якого понад 9000 м від дна океану) та Кіла (дуже активний), що входять до складу Національного природного парку Вулканів.

Якщо в'їзний туризм США часто називають туризмом міст, то добре розвинений внутрішній туризм туризмом трансконтинентальних турів і круїзів. Американці, як мобільна нація, люблять подорожувати, наприклад, в автомобілі з трейлером. З метою задоволення рекреаційних потреб громадян в країні була створена спеціальна мережа автомагі-

стралей, яка дозволяє перетинати країну в усіх напрямках. В останні роки підвищився інтерес до подорожей потягом. Значною популярністю користується маршрут «Транс-Америка» – 12-добовий переїзд із Вашингтону до Лос-Анджелесу, а також залізничні тури до Скелястих гір із штату Айдахо до штату Монтана. Національні і тематичні парки з задоволенням використовують стародавні локомотиви і вагони для організації оглядових екскурсій.

З метою збільшення обсягу подорожей українців до США за ініціативи Комерційної служби США у Києві та підтримки лідерів українського туристичного ринку було створено в Україні Комітет з питань туризму до США (VisitUSA Committee). В результаті діяльності Комітету потік українських туристів до США збільшився до понад 100 тис. поїздок на рік.

Найбільш популярними і відвідуваними місцями США серед туристів з України та інших країн світу є Таймс-сквер (Нью-Йорк, штат Нью-Йорк), Лас-Вегас-Стріп (Лас-Вегас, штат Невада), Національна алея (Вашингтон), Фанел-Холл (Бостон, штат Массачусетс), Дісней-Уорлд (Орlando, штат Флорида), Діснейленд (Анахайм, штат Каліфорнія), Рибачка пристань (Сан-Франціско, штат Каліфорнія), Ніагарський водоспад (штат Нью-Йорк), Національний парк Грейт-Смокі-Маунтінс (штати Північна Кароліна і Теннессі), Нейві Пір (Чикаго, штат Іллінойс).

Серед популярних турів до США з України слід виділити: «Америка від океану до океану», «Аляска по землі і воді», «Океан і найкращі парки світу», «Зірки Атлантики і найкращі міста Заходу», «Нью-Йорк – Ніагара – Вашингтон – Бостон», «Чикаго і Великі озера» та ін.

Спеціальна туристична інформація про країну. В'їхати до США можна тільки маючи візу. Для українців вона коштує 100 доларів. Після проходження інтерв'ю з представником

американського консульства, можна отримати візу на одноразове перебування в країні чи багаторазову. Часто громадянам відмовляють у наданні візи.

Митний контроль в аеропортах США проводиться ретельно. По-перше, здійснюється так званий фейс-контроль, беруться відбитки пальців рук. На митниці можуть перевірити і багаж. Не можна ввозити до країни наркотичні, психотропні та вибухові речовини, зброю. Увезення валюти необмежене, але потребує декларації. До декларації вносяться й усі цінні речі, вироби з дорогоцінних металів. Вивозити з країни можна сувеніри на суму до 200 доларів.

ПІДСУМКИ

➤ США займають третє місце у світі за туристичними прибуттями й перше за доходами від туризму.

➤ Туризм – один з основних секторів економіки в багатьох штатах США.

➤ В країні з мобільним населенням добре розвинений внутрішній туризм.

➤ У США сформувалося 13 туристичних районів, що об'єднані у чотири регіони й острівний район Гавайї.

➤ Переважаючими видами туризму у США є відпочинково-розважальний, пізнавально-екскурсійний і діловий туризм.

➤ Найбільш відомими районами відпочинково-розважального туризму є Флорида і Каліфорнія, а центрами ділового і пізнавального туризму – міста країни.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Поясніть, як географічне положення США впливає на формування туристичного потоку до країни.

2. Схарактеризуйте природні умови і ресурси країни, які є туристичними ресурсами.

3. Позначте на контурній карті туристичні райони США і центри масового туризму.

4. Які види туризму переважають у різних туристичних районах США?

5. Розробіть туристичний маршрут до США для групи туристів з України, обґрунтуйте вибір маршруту.

Дискусійні питання

❖ Чи потрібно відновити федеральне управління туризмом у США?

❖ Переваги і недоліки круїзних турів на Алясці.

Підготуйте есе, обравши одну із запропонованих тем:

✓ Трансконтинентальні залізничні подорожі через США.

✓ Освітній туризм у США.

Джерела інформації

1. Воскресенский В.Ю. Международный туризм. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2008. 463 с.

2. Масляк П.О. Країнознавство: підручник. Київ: Знання, 2007. – 292 с.

3. Офіційний сайт ЮНВТО. URL: <https://www.unwto.org/>

4. Парфіненко А.Ю., Сідоров В.І., Любіцева О.О. Туристичне країнознавство: підручник. Київ: Знання, 2015. 551 с.

5. Туристичне країнознавство: країни лідери туризму: навч. посіб. / за заг. ред. О.О. Любіцевої. Київ: Альтернатива, 2008. 436 с.

6. Туризм США. URL: <http://www.ustravel.org>

4.2.2. Канада

Загальні відомості про країну. Площа Канади – близько 10 млн км²; населення – 31 млн осіб (2020 р.). Канада – друга за розмірами країна світу після Росії. За формою державного правління Канада є конституційною монархією, за формою державного устрою – федерацією (складається з 10 провінцій

та 3 територій). Столиця країни – Оттава. Главою держави є Королева Сполученого королівства Великобританії та Північної Ірландії. Представляє монарха у державі – генерал-губернатор, який призначається монархом за представленням прем'єр-міністра.

Канада – високарозвинена держава світу, яка входить до групи держав Великої сімки. Її ВВП у 2019 р. становило 2,869 трлн дол., а ВВП на душу населення – 46194 дол.

Географічне положення Канади на півночі материка Північна Америка визначило її природні особливості. На півдні і північному сході країна межує з США, з якими підтримує найтісніші економічні зв'язки. Решта кордонів країни – на півночі, заході і сході – морські. До складу Канади входить велика група арктичних островів – Канадський арктичний архіпелаг. Поряд з Канадою розташований найбільший острів світу Гренландія, вкритий потужним льодовиком. Таке суцільство також впливає на формування природних, зокрема, кліматичних умов країни.

Найгустіше заселені південні райони країни. Малозаселеними або зовсім незаселеними є території на півночі та в центральній частині Канади, де клімат загалом не гірший, ніж у заселених. Заселений простір країни – це смуга уздовж кордону зі США. Довжина цієї смуги у 40 разів перевищує ширину. У багатих на природні ресурси північних районах проживає тільки 1,5 % населення країни.

Національний склад населення – строкатий. Канада – це країна меншин, де спостерігається етнічна мозаїка. Основу складають дві нації – засновниці держави: 40 % – канадці британського походження, 25 % – канадці французького походження (близько 80 % проживає компактно в провінції Квебек), близько 20 % – канадці європейського походження з інших країн; аборигени – 2 %; канадці походження з інших континентів – 6 %, 9 % – це канадці змішаного походження.

Серед віруючих переважають католики і протестанти, яких в країні майже порівну по 40 %, представники інших конфесій та поза вірою – близько 20 %. В державі діє дві державні мови – англійська і французька. Двомовність дотримується вельми скрупульозно: двомовними є усі офіційні документи, етикетки на товарах, оголошення та написи на будівлях тощо. Але справжніми «народами-засновниками» є індіанці та ескімоси. Нині в країні проживає близько 0,5 млн індіанців та понад 30 тис. ескімосів. Найбільше корінного населення мешкає у північно-західній частині країни.

Цікаві факти. За оцінками ООН Канада вже кілька років поспіль вважається «крайцем в світі місцем для проживання» за загальним рівнем життя, можливістю отримати освіту, за екологічними умовами, за розвитком культури і мистецтва, особистою безпекою людини тощо. За індексом розвитку людського потенціал Канада стійко випереджає США, Японію та розвинуті країни Європи.

У 2002 р. в Канаді вступив в силу імміграційний закон, який забороняє проникнення в країну «з чорного ходу», тобто нелегально.

Чинники розвитку туризму в країні. Серед чинників, що впливають на формування потоків в'їзного і виїзного туризму Канади, є як позитивні, так і негативні. Серед позитивних чинників насамперед слід виділити близькість Канади до США, на які припадає близько 80 % туристичних прибуттів до країни. Важливим позитивним чинником розвитку як внутрішнього, так і в'їзного туризму є туристичні ресурси, зокрема природні, які створюють прекрасні умови для розвитку так званих природних видів туризму. До негативних чинників слід віднести віддаленість Канади від основних туристичних ринків світу (крім США) – Європи та Азії, а також наявність суходільного кордону лише з однією країною.

До стримуючих чинників розвитку туризму належать також особливості географічного положення значної частини території країни у північних широтах з суворими кліматичними умовами. Канада розташована в арктичному, субарктичному та помірному кліматичних поясах. На півночі країни кліматичні умови суворі, взимку з пронизуючими вітрами, що утримують температуру набагато нижче нульової відмітки. Лише на півдні і заході переважає дещо м'якший клімат. Найбільша кількість опадів спостерігається на західному узбережжі. По території Канади протікають багато річок, серед яких Маккензі – найдовша річка країни.

Природа в Канаді знаходиться під пильною охороною держави. Створено мережу національних природних парків, серед яких унікальні Джаспер, Вуд-Баффало, Елк-Айленд, Банф та ін. 20 об'єктів включені до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Природні умови і ресурси Канади надзвичайно своєрідні. Один з канадських державних діячів на початку ХХ ст. нарікав: «У Канаді надто мало історії та занадто багато географії». На кожного канадця припадає до 40 га земельних угідь, на шістьох канадців – озеро, на кожну родину – якщо не річка, то струмок. На заході Канади підіймаються високі гірські хребти Кордильєр. Гори уступають місце Великим рівнинам з їх пишними хвойними лісами на півночі і преріями на півдні.

У зв'язку з тим, що значна частина території Канади залишається малоосвоєною, спостерігається локальний характер розвитку соціальної і транспортної інфраструктури, яка є важливою складовою для туристичної індустрії.

Стан і тенденції розвитку туризму. Туризм Канади є важливою складовою сфери послуг. В останні десятиліття в країні переважає виїзний туризм і, за оцінками експертів, ця тенденція збережеться й у наступні роки. Серед країн-лідерів виїзного туризму у 2019 р. Канада зайняла 7 місце, а витра-

ти канадців за кордоном оцінюються у понад 35 млрд дол. У цьому ж році було зафіксовано понад 22 млн туристичних прибуттів (3 місце в Американському регіоні і 18 – у світі) з 26,9 млрд дол. доходів (2 місце в Американському регіоні). Туристичне сальдо Канади стабільно від’ємне.

Туризм Канади має чітко виражену сезонність, зумовлену кліматичним умовами країни. Пік туристичних відвідувань припадає на літні місяці, особливо липень-серпень. У кожний з цих місяців прибуття перевищують 3 млн іноземців, тоді як у січні вони становлять лише близько 700 тис. осіб. Сезонність виїзду канадців у зарубіжні країни залежить від напрямку поїздок. Найбільший потік подорожуючих з Канади направляється до США. У північні штати країни канадці відправляються переважно у літній час, у південні (Флориду та Гавайї) – у зимовий. До популярних туристичних дестинацій канадців належать також курорти Мексики, Домініканської республіки, Куби.

У міжрегіональних поїздках туристів з Канади найбільш відвідуваною країною є Велика Британія, що пояснюється історичними і культурними зв’язками. Серед інших країн Європи, яким надають перевагу канадські туристи, є Франція, Німеччина, Італія, Нідерланди. У другому десятку за кількістю популярних виїздів перебувають країни Азійсько-Тихоокеанського регіону – Японія, Китай з Гонконгом, Австралія. Проте саме в цих країнах витрати канадців за кордоном найбільші.

У туристичних прибуттях до Канади, як вже зазначалося, переважають туристи з США. За ними слідує туристи з Мексики і країн Азійсько-Тихоокеанського регіону: Японії, Китаю, Гонконгу, Австралії, Республіки Кореї. Витрати туристів з цих країн є, як і канадців у них, значними.

Державне управління у сфері туризму. Управління туризмом в Канаді здійснюється на трьох рівнях: федерально-

му, регіональному, місцевому. Національною туристичною організацією країни є Канадська комісія з туризму (ККТ), до складу якої входять управління з туризму усіх провінцій. ККТ займається питаннями регулювання туризму, розробкою нормативно-правової бази, координацією туристичної діяльності регіонів, міжнародним співробітництвом, маркетинговою діяльністю, зокрема участю у виставках, управлінням туристичних представництв за кордоном. ККТ складається з чотирьох робочих комітетів, які займаються реалізацією програм Комісії: ключовими ринками, діловим туризмом, розробкою туристичного продукту та науковими дослідженнями у туристичній сфері. Крім того, кожна провінція Канади має органи регіонального управління туризмом, що функціонують на основі партнерства туристичного бізнесу з Урядом країни. Їх діяльність спрямована на удосконалення туристичної індустрії регіонів. Регіональні туристичні асоціації складаються з товариств й організацій, розташованих у межах однієї географічної області Канади. Вони займаються розробкою рекомендацій для стимулювання розвитку туристичної сфери у своїй провінції, складанням маркетингового плану, підтримкою середнього і малого бізнесу, а також займаються розробкою нового туристичного продукту. Наприклад, регіональна туристична асоціація Півночі Канади, приділяє увагу розробці такого туристичного продукту як діловий, пригодницький туризм, риболовля та мисливство, розділяючи їх за строками реалізації. Партнерами регіонального управління на містах є місцеві підприємства – муніципальні ради, кооперативи, які зацікавлені у розвитку туризму, зокрема з метою формування туристичної інфраструктури.

Найбільш суттєва роль у розвитку туризму Канади відводиться органам місцевого самоуправління. Основним завданням діяльності місцевих органів управління туризмом

є підвищення конкурентоспроможності місцевих туристичних підприємств, тому у їхній компетенції питання оновлення інфраструктури, розширення переліку і стандартизація якості надання туристичних послуг, розширення ринку, підвищення рівня професійних навичок персоналу, що працює у туризмі, а також створення і реалізація освітніх програм.

Види туризму, туристичні центри, райони, основні тури з України. Основною метою подорожей іноземців до Канади є екологічний та пізнавальний туризм, при цьому найбільше відвідуються туристами великі міста – Торонто, Ванкувер, Монреаль та їхні міста-супутники Сент-Кентерис і Ніагара. В країні функціонує багато унікальних національних парків – Вуд-Баффало – з найбільшим стадом бізонів, Елк-Айленд – лосиний острів, Джаспер – з льодовиками, озерами, гарячими джерелами, Банфф – найдавніший національний парк країни і гірський курорт. Об'єктами туризму є Ніагарський водоспад, численні музеї.

За видами пересування дуже популярним серед канадців й іноземних туристів є залізничний туризм, зокрема, користуються попитом тури до Кордільєр. У цілому природні подорожі складають до 30 % від загального обсягу внутрішнього туризму. За рахунок податків від природних подорожей уряд щорічно отримує значні прибутки, які здебільшого вкладає в охорону дикої природи.

Туристичні райони Канади співпадають у своїх межах з провінціями. В Оттаві - столиці Канади, можна відвідати Парламент, Канадський музей природи, Вежу Миру, Музей сучасної фотографії, Національну галерею Канади, Оттава Сивик Центр, а також виставкові зали столиці – Байворд-Маркет, Ла-Масон дю-Сітоє, Ле-малун-дес-артс і Артс-Корт. Туристів приваблюють концертні зали. Тут пропонують послухати Оркестр Національного Центру Мистецтв і Симфонічний оркестр Оттави, побувати в Національному Центрі Мис-

тецтв, Музеї Лорьє, Музеї Нумізматики, в Стайнях Королівської поліції, відвідати колоритний квартал навколо критого ринку Байворд. Крім зазначених музеїв значною популярністю користуються й інші, серед яких: музей науки і техніки, де знаходиться найбільший телескоп країни, музей цивілізації, військовий музей, національний музей авіонавтики, музей карикатури і природи, а також Конгрес-Центр. Туристи із задоволенням відвідують чудові парки, наприклад, парк Гатіно, що знаходиться у межах міста (площа – 35 тис. га), а також люблять милуватися, каналом Рідо, який взимку замерзає і перетворюється на одну з найдовших ковзанок в світі довжиною 8 км.

У провінції Онтаріо туристів приваблює насамперед Ніагарський водоспад, а також національні парки і музеї. Тут знаходиться понад 50 тис. найчистіших озер і річок, 30 національних заповідників, необжитих північних територій. Велика кількість туристів приїжджають, щоб подивитися водоспад «Підкова», що у складі Ніагарського водоспаду, який відділяє американський штат Нью-Йорк від канадської провінції Онтаріо. Найгарніший вид на водоспад відкривається з канадського берега. Ширина канадського водоспаду «Підкова» – 792 метри.

Провінція Онтаріо – це найбільша за чисельністю жителів територія. Тут вирощують виноградники і роблять канадські вина, що є передумовою розвитку аграрного ділового туризму.

У місті Торонто до послуг туристів Королівський музей з всесвітньо відомою колекцією китайського мистецтва. Тут варто також подивитися 553-метрову башту «Сі-Ен-Тауер», яка є символом міста, розважальний комплекс на площі Онтаріо, парк на озері Онтаріо, банк «Роял-Банк-Плаза», концертний зал «Рой-Томсон-Хоалл», будинок Уряду, торговий комплекс Ітон-Центр, Гайд-парк і парк Королеви Єлизавети,

спортивний комплекс Скай-Доум. Об'єктами туристичного показу є також Національна опера, Центр мистецтв, Центр Генрі Мура, музей кераміки, музей взуття і знаменитий зоопарк Торонто.

Провінція Квебек вважається однією з найкрасивіших у Канаді, адже саме тут розташовані найбільш мальовничі ландшафти країни: рівнини і ліси біля річки Св. Лаврентія, гірський озерний край Шарльовуа, Лаврентід та Естрі, прибережні райони Сагене і Гаспезі, острови Мадлени – справжній рай рибалок.

У провінції функціонують гірськолижні курорти, відомі водоспади Монморансі, піщані пляжі і заповідні зони. Саме місто Квебек, як і Монреаль, є найстарішим містом Канади. У Квебеку можна побачити Латинський квартал – район середньовічної забудови, церкву Нотр-Дам-де-Віктуар, англіканський собор Св. Трійці, собор Нотр-Дам-де-Квебек, замок Фронтенак, художні галереї Ле-Труа-Коломб'є, Арт-ле-портал та ін., будівлю Національної асамблеї, найстаріший в Північній Америці підйомник, що сполучає Верхнє і Нижнє місто, старовинне село в кварталі Пті-Шамплейн, а також побувати на Королівській площі, яка є найстарішою площею в Північній Америці та відвідати Парк Битв. Як й в інших провінціях, у Квебеку дуже багато музеїв. Найбільш популярними серед туристів є музей Форту, музей воскових фігур, музей Квебека, музей Преподобної Марії, музей квебекської семінарії, музей урсулинок та ін. Також варті уваги «індіанське село» Онохуа Шетек, величезна ковзанка на площі Дювіль, міський Акваріум на березі річки Св. Лаврентія, чудові приміські парки Шют-де-ла-Шаудьє з водоспадом висотою у 120 м і «Шют Монморанси», де знаходяться величезний однойменний водоспад, парк Жака Картьє і зоопарк.

Провінція Нова Шотландія відома індіанськими резервуарами, прогулянковим морським туризмом (тут зосередже-

ний яхтений центр Ярмут), рибалкою, відпочинком на пляжах, відвідуванням національних природних парків та парку французьких колоністів Порт-Руаяль в Аннаполісі.

Провінція Манітоба цікава як природними, так і культурно-історичними об'єктами. У місті Вінніпег («багата вода») популярністю користується Королівський балет. Туристи відвідують також численні музеї. Є в провінції так звана розвилка – цікаве історичне місце, де колись зустрічалися індіанські вожді. Туристи відвідують також форт Геррі – один з найважливіших центрів торгівлі хутром. У місті Черчил відвідують популяцію білих ведмедів – найпівденнішу у світі.

В провінції Альберта розташовані національні парки Вуд-Баффало і Джаспер, розвинутий діловий і спортивний туризм – міста Едмонтон, Калгарі – великі торгово-промислові центри Північної Америки.

У провінції Саскачеван розвинутий озерний туризм до озера Атабаска. Західні і Північно-Західні провінції Британська Колумбія та Юкон пропонують переважно екологічний туризм. Крім того, туристи мають змогу переглянути тут об'єкти пов'язані з періодом Золотої лихоманки.

Спеціальна туристична інформація про країну. Громадянам України для в'їзду до країни потрібна віза, яку можна отримати в Посольстві Канади.

Обов'язковому декларуванню підлягає сума, що перевищує еквівалент 10 тисяч канадських доларів.

Усі продукти рослинного і тваринного походження, а також харчові продукти, підлягають обов'язковому декларуванню на кордоні. В іншому випадку вони можуть бути конфісковані, а їх власник – општрафований.

До Канади, як і до більшості країн інших країн світу, не можна ввозити наркотичні, вибухонебезпечні та інші шкідливі речовини. Дозволяється вивіз сувенірів на суму до 200 доларів.

Іноземні посвідчення водія дозволяється використовувати протягом 90 днів, для більш тривалого перебування необхідно отримати канадське посвідчення водія. Усі автомобілі обов'язково мають бути застраховані.

Перед початком подорожі до Канади бажано придбати тимчасову туристичну страховку, оскільки стаціонарне лікування у Канаді дуже дороге.

Канада – правова держава, де чітко слідкують за дотриманням норм законодавства. Тому необхідно завжди дотримуватися правил дорожнього руху, а також не порушувати обмеження, що стосуються вживання алкоголю та відвідання барів. Вживання алкоголю до 21 року у більшості провінцій країни заборонене. Практично в усіх регіонах Канади (крім Квебеку) алкоголь можна придбати лише у спеціальних магазинах або ресторанах. Продавець або офіціант може вимагати документ, що підтверджує особу та її вік. Вживання алкогольних напоїв у публічних місцях заборонено.

ПІДСУМКИ

- Канада є країною переважно виїзного туризму.
- За туристичними прибуттями країна займає третє, а за доходами – друге місце в Американському регіоні.
- В країні добре розвинений внутрішній туризм.
- У Канаді переважають екологічний, пізнавально-екскурсійний і діловий види туризму.
- Найбільш високий рівень розвитку туризму зафіксований в провінціях Онтаріо і Квебек.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Оцініть туристичні ресурси Канади, користуючись інформацією про природу країни.
2. Чому в Канаді переважає екологічний туризм?

3. Позначте на контурній карті основні райони і центри внутрішнього і в'їзного туризму.

4. Складіть туристичну візитку для однієї з провінцій Канади .

5. Розробіть маршрут по Канаді для туристів з України.

Дискусійні питання

❖ Чи виправдовує себе багаторівнева система управління туризмом в Канаді?

❖ Переваги і недоліки туристичного освоєння Канадської Півночі.

Підготуйте есе, обравши одну із запропонованих тем:

✓ Унікальні природні об'єкти Канади.

✓ Перспективи розвитку ділового туризму в Канаді.

Джерела інформації

1. Воскресенский В.Ю. Международный туризм / В.Ю. Воскресенский. – 2-е изд., перераб. и доп. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2008. – 463 с.

2. Масляк П.О. Країнознавство: підручник. Київ: Знання, 2007. 292 с.

3. Офіційний сайт ЮНВТО. URL: <https://www.unwto.org/>

4. Парфіненко А.Ю., Сідоров В.І., Любіцева О.О. Туристичне країнознавство: підручник. Київ: Знання, 2015. 551 с.

5. Туристичне країнознавство: країни лідери туризму: навч. посіб. / за заг. ред. О.О. Любіцевої. Київ: Альтернатива, 2008. 436 с.

4.2.3. Мексика

Загальні відомості про країну. Офіційна назва держави – Мексиканські Сполучені Штати. Площа країни – близько 2 млн км², населення – 128,9 млн осіб (2020 р.). Форма державного правління Мексики – президентська республіка; державний устрій – федеративна країна, яка складається з

29 штатів, 2 федеральних територій, 1 федерального округу. Столиця – Мехіко.

Мексика – це країна з середнім рівнем економічного розвитку, що досить швидко розвивається. Її ВВП у 2019 р. становив 1,269 трлн дол., а ВВП на душу населення – 9946 дол.

Главою держави є президент, який очолює уряд і обирається всенародно на 6 років. Законодавчу владу здійснює парламент – Національний конгрес, який складається із Сенату та Палати депутатів.

Цікаві факти. Нині Мексика живе за Конституцією, яка була прийнята ще в 1917 р. Головною особливістю Конституції є те, що вона була прийнята «на вічні часи» і не може бути призупинена, відмінена в результаті повстання, мирним шляхом чи замінена іншою конституцією. Вона регулює широкий спектр суспільних відносин, особливо земельні відносини, питання праці й соціального забезпечення. Згідно Конституції тривалість робочого дня не повинна перевищувати 8 годин, а для підлітків - 6 годин, найнижча заробітна плата повинна бути такою, яка задовольняє життєві потреби людини, якщо вона глава родини, її навчання і законні розваги. При цьому з цієї зарплати не беруться ніякі податки. За увесь період існування Конституції було внесено єдину поправку - статтю про імпичмент президенту.

Мексика розташована на півдні материка Північна Америка. На півночі межує зі США, на півдні з Гватемалою та Белізом – країнами Центральної Америки. Береги Мексики омиваються водами Тихого океану на заході, Мексиканської затоки – на сході. Таке морське оточення країни значною мірою вплинуло на розвиток туризму і визначило його спеціалізацію. Близькість США дозволила Мексиці встановити зовнішньоекономічні зв'язки з найрозвинутішою країною світу. До того ж, США є джерелом формування туристичних потоків до Мексики.

Національний склад населення країни різноманітний. Метиси, нащадки іспанців та індіанців, складають 60 %, індіанці – 30 %, нащадки європейців – 9 %, інші – 1 %. У віросповіданні переважають католики – 90 %, на протестантів припадає 9 % віруючих, а на інші релігії – 4 %. Державні мови в країні іспанська, ацтекська, майя та інші мови корінних народів.

Культура Мексики являє собою мікс традицій, звичаїв різних народів. Так, індіанський елемент культури обов'язково присутній у виробках народних промислів – статуєтках з каменю, вовняних накидках панчо, плетених масках і корзинах, чеканці по міді, виробках зі срібла тощо.

Чинники розвитку туризму. Мексика цікава для туристів як культурно-історичними туристичними ресурсами, так і своїми природними умовами і ландшафтами, особливо у приморських районах.

Культурно-історичні ресурси відрізняються своєю своєрідністю та автентичністю. Вони представлені об'єктами різних історичних періодів формування і розвитку країни. Багато архітектурно-історичних об'єктів внесені до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Ландшафти Мексики досить різноманітні. На близькій відстані один від одного знаходяться тропічні прибережні низовини, високі гори, вулкани і жаркі пустелі. Більша частина країни розміщена на високому плато, яке облямовують скелясті гірські пасма – Західна і Східна Сьєра-Мадра. Північна частина країни лежить переважно у зоні пустель, тому більша частина населення зосереджена на півдні в межах прибережної Мексиканської низовини, де панують савани. На крайньому заході країни, зокрема на Каліфорнійському півострові, переважають пустельні ландшафти, рослинність яких представлена різноманітними, часто гігантськими кактусами. На схилах гір ростуть дубово-соснові ліси. Півострів Юкатан – це низьке плато, що відрізняється поширенням

карстових форм рельєфу, лісовою і чагарниковою тропічною рослинністю. Флора і фауна країни охороняються у національних природних парках, яких тут понад п'ятдесят.

В Мексиці добре розвинена готельна інфраструктура, що позитивно впливає на формування в'їзного потоку туристів. Проте чинниками, які знижують туристичну привабливість країни, є недостатній рівень розвитку транспортної інфраструктури, погані санітарні умови в окремих регіонах, а також низький рівень безпеки.

Стан і тенденції розвитку туризму. Туризм відіграє усе більш важливу роль в мексиканській економіці і оголошений урядом країни пріоритетною сферою. За обсягом туристичних прибуттів у 2019 р. – понад 45 млн, країна увійшла до Топ-10 країн світу (сьомий показник) і посіла друге місце в Американському регіоні. Звертає на себе увагу підвищення темпів в'їзного туризму до Мексики, які у 2018 і 2019 рр. коливалися у межах 4-9 % і були одними з найвищих в регіоні. Доходи від міжнародного туризму у 2019 р. склали 24,6 млрд дол., що є третім результатом в регіоні після США та Канади. На туризм припадає 9 % ВВП країни, що є досить високим показником. Туристичний баланс країни позитивний, його профіцит – 15 млрд дол.

В Мексиці зростає також виїзний туризм, що пов'язано з покращенням соціально-економічного рівня життя населення країни. З цієї ж причини швидкими темпами розвивається й внутрішній туризм.

Більшість туристів, які відвідують Мексику, – це громадяни США і Канади. В останні роки значно активізувався потік з країн Азії та Європи, у тому числі, й з України.

Державне управління у сфері туризму. Для реалізації основних туристичних проєктів в Мексиці працює Секретаріат по туризму, створений у 1999 р. Він є вищим органом управління туризмом в країні, якому підпорядковуються 31

Міністерство у кожному штаті. Секретаріат по туризму складається з Урядової асамблеї, спеціалізованого комітету й генеральної дирекції.

Управління розвитком туризму Мексики займається різними аспектами, зокрема політичним, який визначає, що усі туристичні заходи і розвиток туристичного бізнесу відбувається на державному рівні; економічним, який працює на збільшення валютних надходжень від туризму; соціальним, орієнтованим на збільшення робочих місць у туристичній сфері, забезпечення високим рівнем надання туристичних послуг.

З метою просування туристичного продукту Секретаріат по туризму Мексики створив свої представництва насамперед у США (у містах Чикаго, Х'юстоні, Лос-Анджелесі, Майямі, Нью-Йорку) та Канаді (у містах Торонто, Монреалі, Ванкувері). Це має позитивні результати, оскільки потік туристів з цих країн значно збільшився останнім часом. Туристи з США і Канади нині переважають в Мексиці.

Офіси Секретаріату по туризму працюють також у багатьох європейських містах: Мадриді, Лондоні, Парижі, Франкфурті-на-Майні, а також в Японії (Токіо) та країнах Південної Америки (Бразилії і Чилі). Це зумовило збільшення потоку туристів із зазначених країн.

Види туризму, туристичні центри, райони, основні тури з України. За привабливістю для туристів Мексика значно піднялася в рейтингу з четвертого у перший десяток країн світу. В країні добре розвиваються більшість видів туризму, проте туристи надають перевагу культурно-пізнавальному та рекреаційному туризму задля відпочинку і розваг.

Столиця країни – місто Мехіко – включене до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, є визначним центром культурно-пізнавального туризму. У місті нараховують понад 1400 унікальних споруд і монументів, 10 археологічних пар-

ків, понад 100 музеїв. В столиці країни туристи відвідують насамперед його стародавній центр, Монетний двір, замок Чапультепек, Національний кафедральний собор, найбільший в Західній півкулі, муніципальний й національний палаци, піраміду ацтеків та ін. об'єкти. Серед музеїв поза конкуренцією є Національний музей антропології.

В Мехіко цікавими для туристів є також площа Соколо – одна з найбільших у світі та найбільша у світі арена для кориди Плаза де Торос. Зі столиці найшвидше можна дістатися до давнього міста Теотіукану, відомого своїми культовими спорудами: Пірамідою Сонця і Пірамідою Місяця, де збереглися залишки давніх цивілізацій – міста майя і ацтеків (Чичен-Іца, Ушмаль, Паленке та ін.) з храмами, кам'яними укріпленнями, помешканнями.

Іншими центрами культурно-пізнавального туризму Мексики є міста Гвадалахара, Монтеррей, Морелія. Гвадалахара – це на сьогодні одне з найбільш відвідуваних міст країни, де переважає подієвий туризм. Тут відбувається другий за значенням у світі книжковий ярмарок, музичні фестивалі та різноманітні етнографічні події. З архітектурних об'єктів увагу туристів привертають кафедральний собор та госпіталь Кабаньяс, що перебуває під охороною ЮНЕСКО.

Монтеррей, відомий туристам своїми музеями, був заснований ще у XVI ст. Найбільш відвідуваними серед музеїв міста є музей історії Мексики, музей сучасного мистецтва, Метрополітен-музей Монтеррея. Приваблюють також Палац уряду та штучний канал, що простягається на 2,5 км і з'єднує головну площу міста з природним парком.

В історичному центрі міста Морелія знаходиться понад 1000 історичних пам'ятників, зокрема, кафедральний собор й акведук. Така насиченість культурно-історичними ресурсами, більшість з яких виникли в доіспанську епоху країни, сприяли включенню міста до Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Приваблюють туристів до Мексики й курорти Мексиканської затоки – Канкун, Ксарет і Шель-Ха, а на Тихоокеанському узбережжі курорти Акапулько, Енсенада, Кабо-Сан-Лукас. Часто курорти Мексиканської затоки називають Рив'єрою Майя. На південній окраїні цього стокілометрового рекреаційного узбережжя розташоване місто Тулум, відоме своїми сучасним розкопками стародавніх міст майя. На Юкотані розвиваються сучасні активні види туризму – дайвінг та спелеотуризм, найбільш популярні серед молоді.

В країні багато національних природних парків, які використовують для задоволення рекреаційних потреб як місцевого населення, так й іноземних туристів. Серед них: парки Босенчев і Кумбрес-де-Монтеррей з гірськими сосновими лісами, Піко-де-Орісаба і Ла-Молінче з відомими вулканами, заповідник рідкісних птахів Селестум.

Секретаріат туризму Мексики приділяє значну увагу розвитку регіонів країни, пропонуючи насамперед для внутрішніх потреб нові туристичні продукти. Найбільш цікавими регіональними програмами є «Північна Мексика», «Шляхи майя», «Шлях Богів», «Скарбниці часів колонізації», «Серце Мексики», «Центральні площі країни», які складають основу однойменних турів по країні. Крім того, у кожному з штатів діє програма «Магія міста». Великою популярністю серед мексиканців користуються залізничні тури по країні в гори С'єрра-Мадре, який називають «Туром у Мексиканське Піднебесся». Зазначені тури уподобають й іноземні туристи, зокрема, й українці.

Спеціальна туристична інформація про країну. Умови в'їзду до Мексики схожі з іншими країнами регіону.. В'їзд туристів до країни регламентується візою. А, наприклад, для туристів з США, віза не потрібна. Пересування по території Мексики не обмежується. До країни не можна ввозити і вивозити рослини у ґрунті, предмети, які мають історичну і культурну цінність, наркотичні, вибухонебезпечні речовини.

ПІДСУМКИ

- Мексика вдало поєднує в'їзний, виїзний і внутрішній туризм.
- За туристичними прибуттями Мексика займає друге, а за доходами – третє місце в Американському регіоні; за туристичними прибуттями у 2019 р. увійшла до Топ-10 країн світу.
- В країні управлінням туристичною сферою займається Секретаріат по туризму, який має розгалужену структуру і представлений в регіонах окремими міністерствами.
- В Мексиці переважає культурно-пізнавальний та рекреаційний задля відпочинку і розваг види туризму.
- Найбільш високий рівень розвитку туризму спостерігається в містах Мехіко, Гвадалахара, Монтеррей, Морелія та у приморських курортах.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Як географічне положення Мексики впливає на її туристичний розвиток?
2. Поясніть роль держави у розвитку туризму в країні.
3. Позначте на контурній карті найцікавіші, на ваш погляд, центри туризму Мексики, обґрунтуйте вибір центрів.
4. Які історичні об'єкти Мексики і чому ви показали б своїм туристам?

Дискусійні питання

- ❖ Чи виправдовує себе система управління туризмом в Мексиці для створення позитивного іміджу країни і просування туризму на міжнародний ринок?
- ❖ Переваги і недоліки освоєння нових туристичних дестинацій в Мексиці.

Підготуйте есе, обравши одну із запропонованих тем:

- ✓ Унікальні культурно-історичні об'єкти Мексики.

✓ Діловий туризм як пріоритетний вид туризму в регіонах Мексики

Джерела інформації

1. Воскресенский В.Ю. Международный туризм. 2-е изд., перераб. и доп. – Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2008. 463 с.
2. Масляк П.О. Країнознавство: підручник. Київ: Знання, 2007. – 292 с.
3. Офіційний сайт ЮНВТО. URL: <https://www.unwto.org/>
4. Парфіненко А.Ю., Сідоров В.І., Любіцева О.О. Туристичне країнознавство: підручник. Київ: Знання, 2015. 551 с.
5. Стафійчук В.І., Малиновська О.Ю. Туристичне країнознавство: туристичні ресурси світу. Європа, Азія, Австралія та Океанія: навч. посіб. Київ: Альтерпрес, 2009. 427 с.
6. Туристичне країнознавство: країни лідери туризму: навч. посіб. / за заг. ред. О.О. Любіцевої. Київ: Альтернатива, 2008. 436 с.

4.2.4. Бразилія

Загальні відомості про країну. Бразилія – це найбільша країна Південної Америки. Її площа становить 8,5 млн км², населення – 212,6 млн осіб (2020 р.). Форма державного правління Бразилії – президентська республіка, устрій – федеративна держава (складається з 26 штатів та 1 федерального округу).

Країну назвали на честь відомого червоного дерева «паул-бразил», яке знайшли португальці. Столицею країни є місто зі звучною з країною назвою Бразиліа. Бразилія – це країна з середнім рівнем економічного розвитку. Її ВВП у 2019 р. склав 1,84 трлн дол., ВПП на душу населення 8717 дол.

Бразилія межує з багатьма країнами Південної Америки. На півночі має спільні кордони з Венесуелою, Колумбією, Гайаною, Сурінамом та Французькою Гвіаною. На заході межує з Перу, Болівією, Парагваєм та Аргентиною. У південній найвужчій частині має спільні кордони з Уругваєм. Східні і південно-східні береги Бразилії омиваються водами Атлан-

тичного океану. Узбережжя не дуже порізані, і тому тут мало зручних бухт та заток. Географічне положення у цілому сприятливе для розвитку господарства країни, для використання її природних ресурсів у туристичній діяльності.

Етнічний склад населення Бразилії строкатий і складається з нащадків європейців – 55 %, метисів – 38 %, афроамериканців – 6 %, індіанців – близько 1 %. Серед віруючих переважають католики – 89 %, є також протестанти, прихильники індіанських культур. Офіційна мова країни – португальська, використовується також іспанська, англійська та майже 120 мов індіанських племен.

У формуванні населення Бразилії велику роль відіграла імміграція з Європи та Африки. Коли у 1808 р. до Бразилії переїхав португальський королівський двір, що рятувався від наполеонівських військ, її почали розглядати децю більше, ніж просту колонію. Бразилія ніби одночасно стала і колонією, і національною державою, а в її розвитку посилювалися португальські традиції. Бразильці багато чого унаслідували від португальців.

Багато регіонів Бразилії майже незаселені. Середня густина населення становить 16 осіб на 1 км². Понал половини населення – молодь до 20 років. Отже бразильці – це молода нація. Досить швидко зростає кількість міського населення: воно складає майже 80 %. З 30 міст мільйонерів Латинської Америки 13 знаходяться в Бразилії. Найбільші з них – це Сан-Паулу, місто, де заробляють на життя, (підприємництво, банківський центр країни, так звана економічна столиця Бразилії), Ріо-де-Жанейро – місто, де насолоджуються життям, Бразилія – архітектурна поема ХХІ ст. (Оскар Німейєр).

Чинники розвитку туризму в країні. Бразилію вважають країною чудес природи. серед яких насамперед річка Амазонка, яка прокладає собі шлях через північ країни. Амазонка тече через найбільший у світі район густих екваторіальних лісів з багатим рослинним і тваринним світом.

Цікаві факти. Амазонія — це безмежний простір сільви, побачити який повністю можна тільки з висоти пташиного польоту. Якщо на одному гектарі нашого мішаного лісу трапляється 10 різних порід дерев, то в Амазонії — близько 200. Амазонські ліси дають більш як усього кисню, які виробляють зелені рослини Землі, і який надходить в атмосферу. Ось чому сільву називають легенями планети.

До природних визначних об'єктів належить також каскад водоспадів в Паулу-Афонсу, водоспад Сеті-Кедас на річці Парана, водоспад Ігуасу та інші, якщо охороняються у 25 національних парках.

Важливими туристичними ресурсами країни є восьмитисячні морські узбережжя, освоєні родовища бальнеологічних ресурсів, а також культурно-історичні ресурси, найбільша кількість яких зосереджено в Ріо-де-Жанейро. 23 найбільш унікальні природні і культурні об'єкти включені до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Бразилія приваблює туристів й своїми подіями, традиції проведення яких надзвичайно цікаві і неповторні.

Стан і тенденції розвитку туризму. Туризм Бразилії є однією з ключових сфер економіки країни. Проте в останні роки темпи нарощування туристичного потоку до країни знизилися, що зумовило й зменшення доходів від туризму. За даними 2019 р. зафіксовано понад 6,3 млн туристичних прибуттів, що на 4 % менше, ніж у попередньому 2018 р. Доходи від туризму дещо збільшилися (+1,8 %) і становили у 2019 р. 5,995 млрд дол. Бразилія за цими показниками входить до трійки лідерів серед країн Південної Америки.

За даними ЮНВТО міжнародний туризм почав швидко зростати в Бразилії з 2000 р., зокрема, найбільш вагомими були показники у 2004 і 2005 рр. Нині темпи нарощування туристичних прибуттів є нестабільними. На цьому фоні невпинно зростає потік виїзного туризму з країни (переважно

до Європейських країн та США), що постійно підвищує витрати бразильців на туризм за кордоном.

Найбільше відвідують Бразилію туристи з Аргентини (понад 20 %), США (близько 14 %) та Італії (близько 6 %). До п'ятірки країн-лідерів щодо відвідування Бразилії належать також Німеччина та Чилі.

Одним з основних сегментів туризму Бразилії є внутрішній туризм. Бразильці здійснюють свої подорожі переважно з метою відпочинку і розваг та культурно-пізнавальних екскурсій. Для цього країна має добре розвинену туристичну і транспортну інфраструктуру. Пересічно щороку подорожі своєю країною здійснюють понад 50 мільйонів громадян.

Державна політика у сфері туризму. Розвитком туризму у Бразилії опікується Міністерство туризму, створене за порадою ЮНВТО у 2003 р. Раніше ці функції виконувало Міністерство спорту і туризму.

В організаційну структуру Міністерства туризму входить Національний секретаріат туристичної політики та Національний секретаріат програм розвитку туризму. До компетенцій першого органу належить регулювання національної політики у цій галузі, орієнтованої на директиви Національної ради з питань туризму. Крім того, Секретаріат відповідає за просування бразильських туристичних послуг на світовий ринок.

Національний секретаріат програм розвитку туризму займається також розробкою іноваційних туристичних проєктів, проведенням різноманітних заходів щодо зміцнення національного туризму. До обов'язків органу входить також сприяння розвитку інфраструктури та покращення якості надання туристичних послуг.

Діяльність Бразильського інституту туризму EMBRATUR спрямована на просування, маркетинг та підтримку поширення послуг і туристичних напрямків в регіонах країни.

Для стимулювання в'їзного туризму урядом Бразилії були відмінені візи для громадян певних категорій з понад 60 країн світу, у тому числі, й для України.

Види туризму, туристичні центри, райони, основні тури з України. В Бразилії переважає пізнавальний туризм та рекреаційний туризм з метою відпочинку і розваг. Найбільш відомі культурно-історичні пам'ятки, які приваблюють туристів, це статуя Христа на горі Корковадо, відома кристалічна вершина «Цукрова голова» при вході в бухту Гуанабара. Видатними архітектурними пам'ятниками Ріо-де-Жанейро є колоніальні церкви, монастирі Сан-Бенто і Сан-Антоніо. Туристи відвідують також Національний історичний музей, Національний музей вишуканих мистецтв та інші музеї. Туристичним об'єктом є й стадіон «Маракана» – один з найбільших у світі.

До Бразилії привертає увагу численних туристів карнавал, який проходить щорічно у Ріо-де-Жанейро наприкінці лютого.

Цікаві факти. Бразильський карнавал бере початок від португальського аналогу Масляної і був завезений до країни у XVII ст. Він відбувається щорічно за сорок днів до Пасхи і відмічає початок Великого посту. Цей карнавал суттєво відрізняється від карнавалів в інших країнах світу. Крім того, існують регіональні його варіації в самій Бразилії. Нині Бразильський карнавал, що відбувається у Ріо-де-Жанейро з 1919 р., – це народне свято країни, своєрідний парад шкіль танцю самбо – від дитячих колективів до майстрів танцю. Одночасно у видовищі танцю беруть участь до 6 тис. осіб. Проте й е наші дні не зникла традиція вуличного карнавалу з усіма охочими. Кількість туристів у місті в період проведення карнавалу сягає понад 2 млн осіб.

Крім карнавалу, серед улюблених видів розваг в Бразилії також сафарі. Можливість покататися на джипах надає спеці-

ально розроблена екскурсія «Макук сафарі», яка відбувається в районі Ігасу. У програму екскурсії входить також водна прогулянка катером до водоспаду.

На декілька десятків кілометрів тягнуться пляжі Атлантичного узбережжя Ріо-де-Жанейро і Санта-Катаріни -- Копакабана, Іпамена, Леблон, які пропонують комфортний відпочинок біля моря. В Бразилії є кілька цікавих місць, де можна поєднати відпочинок з дайвінгом. Це насамперед острів Фернандо де Норонья, а також штати Баїя і Пернамбуко.

Бразилія привертає увагу туристів екологічним та екстремальним туризмом, зокрема в Амазонії. Навіть у глибині непрохідних лісів, побудовані готелі «Arian Amazon Towers» для любителів дикої природи. Споруда готелю піднімається над деревами, а його корпуси з'єднуються один з одним спеціальними містками. Подорож Амазонією розпочинається з міста Манаус – найбільш екологічно чистого у світі. У програму туру входить також риболовля на піраній і прогулянки на човнах. Часто туристам пропонують нічний круїз річкою, який вражає побаченням у нічній темряві з ліхтариком у руці.

Країна дедалі більше цікавить ділових туристів, які найчастіше з цією метою відвідують міста Сан-Паулу, яке приймає майже 50 % усіх ділових туристів, Ріо-де-Жанейро – понад 22 % та Порт-Алегрі – понад 8 %.

Переважаючими турами до країни, що пропонуються в Україні є:

- ✓ Мрії здійснюються в Бразилії;
- ✓ Експрес Бразилія;
- ✓ Сонце, самбо і вино;
- ✓ Країна неймовірної природи;
- ✓ Бразильський карнавал.

Спеціальна туристична інформація про країну. В'їзд українців до Бразилії безвізовий з дійсним закордонним паспор-

том громадянина України. Пересування туристів по території країни не обмежується.

До Бразилії не можна ввозити і вивозити рослини у ґрунті, предмети, які мають історичну і культурну цінність, наркотичні та вибухонебезпечні речовини.

Перебуваючи у великих мегаполісах Бразилії, громадянам України слід утриматися від відвідування віддалених кварталів міст, так званих «фавел», які вважаються територіями підвищеного ризику і фактично не контролюються місцевою поліцією. Також рекомендується подорожувати з мінімальною кількістю речей, коштовні речі носити приховано, мати при собі лише незначні суми готівкою, носити лише ті кредитні картки, в яких є потреба, уникати користування банкоматами поза стаціонарних відділень банків, торговельних центрів або супермаркетів, а також не встановлювати контакти з випадковими незнайомими особами, особливо з тими, які ініціативно та безпідставно пропонують сумнівні послуги або підписання будь-якої угоди.

ПІДСУМКИ

➤ Бразилія за туристичними прибуттями та доходами від туризму входить у трійку лідерів серед країн Південної Америки.

➤ Управлінням туристичною сферою в країні займається Міністерство туризму та створенні в ньому Секретаріати.

➤ В Бразилії переважає туризм задля відпочинку і розваг, культурно-пізнавальний, екологічний, подієвий, пригодницький і діловий.

➤ Найбільш розвиненими щодо туризму є міста Ріо-де-Жанейро, Сан-Паулу та приморські курорти.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Які особливості населення Бразилії найбільш суттєво впливають на розвиток туризму?

2. Які види туризму і чому найбільше розвинені в країні?
3. Чи є в Бразилії такі чинники, які гальмують розвиток туризму?
4. Запропонуйте туристичний маршрут по Бразилії групі молоді з України, обґрунтуйте вибір маршруту.

Дискусійні питання

- ❖ Чи може Бразилія утримати регіональне лідерство в розвитку туризму?
- ❖ Переваги і недоліки туристичного освоєння Бразильської Амазонії.

Підготуйте есе, обравши одну із запропонованих тем:

- ✓ 10 об'єктів, які необхідно відвідати в Бразилії.
- ✓ Карнавальна фієрія Бразилії.

Джерела інформації

1. Воскресенский В.Ю. Международный туризм: уч. пособ. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2008. – 463 с.
2. Країни світу. Географічне положення. Рельєф і особливості клімату. Грошова одиниця, особливості обміну валюти. Пам'ятки. Відпочинок та розваги. Сувеніри. Туристу на замітку / упоряд. Н. Попович. Харків: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2018. 240 с.
3. Масляк П.О. Країнознавство: підручник. Київ: Знання, 2007. 292 с.
4. Офіційний сайт ЮНВТО. URL: <https://www.unwto.org/>
5. Парфіненко А.Ю., Сідоров В.І., Любіцева О.О. Туристичне країнознавство: підручник. Київ: Знання, 2015. 551 с.
6. Туризм в Бразилії. URL: <http://www.geograf.com.ua/brazil/667-brazil-tourism>.

4.0.5. Домініканська республіка і Багамські острови: порівняльна характеристика

Загальні відомості про країни. Домініканська республіка – країна Карибського басейну, колишня колонія Іспанії, що розташована на острові Гаїті (Еспаньйола). Її площа – 48442 км², населення – 10,85 млн осіб (2020 р.). За територіальним устроєм – унітарна держава, за формою правління – республіка. В адміністративно-територіальному відношенні країна розділена на 31 провінцію та 1 область. Домініканська республіка належить до країн, що розвиваються. ВВП країни – 88,94 млрд дол. (2019 р.), а ВВП на душу населення – 8282 дол.

Найближчі сусіди країни – Гаїті, Куба, Пуерто-Ріко, Ямайка. Домінікана. Територія країни на півночі омивається водами Атлантичного океану, а на півдні – Карибським морем.

Співдружність Багамські острови має площу 13878 км² населення понад 393,0 тис. осіб (2020 р.), столиця країни – Нассау. За формою державного правління – співдружність, за устроєм – унітарна держава, що розділена на 32 районі. ВВП країни – 13,58 млрд дол. (2019 р.), ВВП на душу населення – 34863 дол. (2019 р.). Багамські острови – це один з найбагатших офшорних центрів світу.

Чинники розвитку туризму. Міжнародний туризм належить до пріоритетних напрямків розвитку національних економік країн. Підставою для цього є стійкий попит з боку насамперед американських і канадських споживачів і ресурсна забезпеченість. Країни володіють достатніми для розвитку туристичної індустрії природними і культурно-історичними ресурсами, готельною та іншою туристичною інфраструктурою: поля для гольфу, зняття для дайвінгу і серфінгу, майданчики для дитячих розваг, а також мережу вишуканих ресторанів, барів, кафе. Готелі Домініканської Республіки і Багам, незалежно від зірок, гарантують високу якість сервісу за принципом «all inclusive».

Стан і тенденції розвитку туризму. Показники розвитку туризму в країнах Карибського басейну характеризуються тенденцією до збільшення. Домініканська республіка у 2019 р. мала 6,4 млн туристичних візитів до країни та 7,47 млрд дол. доходів від надання туристичних послуг (таблиця 10). Проте темпи нарощування туристичного потоку і доходів значно коливаються, набуваючи навіть від'ємних показників. Це часто напряму залежить від природних катаклізмів – кліматичних чи геологічних, а також від економічної і медико-біологічної ситуації в країні.

Індустрія туризму - основа економіки Багамських островів, що приносить понад 60 % усіх доходів держави. За даними 2019 р. в країні зафіксовано близько 2,0 млн туристичних прибуттів, а доходи від туризму склали майже 3,6 млрд дол. (див. табл. 10). Країна відрізняється дорогими туристичними послугами і орієнтується на платоспроможних туристів як Американського макрорегіону, так й інших регіонів світу.

Таблиця 10

**Показники розвитку туризму
в Домініканській республіці та на Багамських островах**

Назва країн	Туристичні прибуття, млн			Доходи від туризму, млрд дол.		
	2010	2018	2019	2010	2018	2019
Домініканська республіка	4,1	6,5	6,4	4,16	7,56	7,47
Багами	1,4	1,6	1,8	2,16	3,35	3,58

Джерело: складено за даними ЮНВТО

Державна політика у сфері туризму. У Домініканській республіці питаннями туризму займається Міністерство туризму. Цей державний орган досить ефективно просуває країну як важливий напрямок в багатьох регіонах і країнах світу, створюючи свої представництва в них. Міністерство бере ак-

тивну участь в міжнародних туристичних виставках, рекламуючи туристичний продукт своєї країни як найбільш привабливий центр рекреаційного купально-пляжного туризму в Карибському басейні. Важливим моментом роботи Міністерства є реклама найкращих готельних комплексів країни, розширення професійних зв'язків з туроператорами країн – реальних споживачів ринку туристичних послуг в Домінікані.

На Багамських островах державним органом управління і регулювання туризму є також Міністерство туризму, яке проводить систематичну роботу щодо просування туризму країни на міжнародний туристичний ринок. Велика увага приділяється розвитку закладів розміщення та комплексів розваг. В кожному з районів країни діє регіональне відділення з туризму, підпорядковане Міністерству.

Види туризму, туристичні центри, райони, основні тури з України. Домініканська республіка спеціалізується на рекреаційному купально-пляжному і оздоровчому туризмі з різними активними формами відпочинку.

Країна володіє узбережжям у понад 1600 км, 402 км з яких добре освоєні. Пляжі країни, за експертними висновками ЮНЕСКО, неодноразово були лідерами світових рейтингів найкращих пляжів світу. Одними з найвідоміших курортів Домінікани є Баваро та Пунта Кана, що розташовані на сході країни на відстані 235 км від столиці. Поблизу Санто-Домінго функціонує курортне містечко Бока Чика з комфортабельними готелями й усім комплексом якісних послуг. Сусідство зі столицею дає можливість поєднувати пляжний відпочинок з цікавою і насиченою екскурсійною програмою у Санто-Домінго.

Столиця Домініканської республіки має свою історію, яка тягнеться з другої половини XV ст., з часів відкриття Нового світу європейцями. Вона зберегла у своїх будівлях та ву-

лицях історію свого розвитку, колоніального минулого, військової диктатури тощо. У столиці країни зібрано понад 300 пам'ятників давнини, тому не випадково вона була включена ЮНЕСКО до списку Всесвітньої спадщини людства. Екскурсії по місту приваблюють туристів з будь-якої країни. Найважливішими об'єктами туристичного показу в Санто-Домінго є Будинок Колумба, Собор Святої Марії, Маяк Колумба, Замок Алькасар, Фортеця Осама та ін. Культурно-пізнавальний туризм в місті можна поєднати з прогулянками парками та різноманітними розвагами і шопінгом.

У північній частині країни центрами туризму є міста Сантьяго-де-лос-Кабальєрос і Пуерто-Плата. Південна частина Домініканської Республіки також має значну кількість туристичних міст, зокрема таких як Барахона та Азуа.

Для дайверів в країні є кілька місць в районі островів Каталіна і Саона. Дайвери відвідують Padre Nuestro – протяжну систему підводних печер з мальовничими сталактитами. Серед туристів також популярний комплекс водоспадів на околиці міста Харабакоа. Поруч розташований заповідник Армандо-Бермудес.

На Багамських островах туристів приваблює природа, підводне плавання, рибалка, дайвінг в коралових рифах, а також спостереження за тваринами у природному оточенні. Центрами туризму є:

- Нассау, в якому розвиваються культурно-пізнавальний і купально-пляжний туризм;
- Фріпорт, АБАК, Біміні – курортно-пляжний, спортивний (гольф, теніс, дайвінг, рибалка) туризм переважно для VIP-клієнтів;
- Парадайз – активно-відпочинковий, курортно-пляжний туризм для VIP-туристів;
- Гранд-Багама – курортно-пляжний;
- Ельютера – активно-відпочинковий (дайвінг);

– Лонг-Айленд – активно-відпочинковий (підводне плавання, риболовля);

– Кет-Айленд – релігійно-пізнавальний.

В столиці країни об'єктами туристичного показу є: фортеця, споруджена в XVIII ст., всесвітньо відомі Королівські сходи, площа Парламенту та ін.

Туристичні пропозиції по Домініканській республіці та Багамських островах є актуальними й на ринку туристичних послуг України. Зазвичай українські туристи обирають відпочинок на оксамитових пляжах цих країн. А серед тематичних турів популярними є такі: «Екзотична Домінікана», «Коралові рифи Домінікани і дайвінг», «Пригоди на Багамах» та ін.

Спеціальна туристична інформація про країни. Режим поїздки для громадян України до Домініканської республіки безвізовий (до 90 днів з метою туризму). В'їзд до Багам для українців візовий. Віза оформлюється через Посольство Великої Британії. Паспорт має бути дійсний щонайменше 6 місяців від дати планованого в'їзду. При в'їзді в країну компетентними органами може вимагатись зворотній квиток, а також підтвердження достатніх коштів на період планованого перебування в країні (чітке визначення необхідної суми відсутнє), підтвердження місця проживання. Особи до 18 років мають подорожувати у супроводі батьків/опікунів. У разі відсутності одного з батьків/опікунів, вимагається відповідна згода другого з батьків/опікунів.

Ввезення іноземної валюти у Домініканську республіку не обмежене (декларація обов'язкова), вивіз – у заявлених у декларації розмірах (заборонений вивіз понад 10 тис. доларів готівкою). Дозволено безмитне ввезення до 1 л міцних алкогольних напоїв, до 2 л менш міцних напоїв, до 500 г кави, до 200 сигарет або однієї коробки сигар, до 2 флаконів парфумів (повинні бути відкриті), а також предметів особистого вжитку та сувенірів вартістю не більше 100 дол.

Заборонене ввезення виробів тваринного, сільськогосподарського та садового походження, наркотиків, деяких ліків, зброї, порнографічної продукції, речовин та предметів, які руйнують озоновий шар.

Заборонене вивезення без спеціального дозволу предметів і речей, що становлять історичну і художню цінність (особливо піднятих з дна моря), деяких видів орхідей і серцевини пальмового дерева, сигар у кількості більше 50 штук на особу.

З Багамських островів .без декларації можна ввезти/вивести готівку до 10 000 дол. Дозволено ввезення 50 шт. сигар, 200 шт. сигарет, 453 гр. тютюну, 2 л спиртних напоїв, 1,45 л пива, а також сувенірів вартістю до 100 дол. При виїзді звільняються від митних зборів товари на суму до 800 дол.

В готелях і ресторанах країни обов'язкові чайові у розмірі 15%. З червня по листопад – у період штормів і ураганів – потрібно бути обережними і забезпечувати свою індивідуальну безпеку.

На Багамах не дозволяється турбувати або іншим чином загрожувати диким видам тварин, у тому числі, рептиліям і птахам. Законом також заборонено пошкодження будь-якої морської форми життя з океану і коралових рифів.

ПІДСУМКИ

➤ Домініканська республіка і Багамські острови є перспективними туристичними напрямками Карибського туристичного субрегіону.

➤ В країнах управлінням туристичною сферою займаються Міністерства туризму.

➤ В обох країнах переважає рекреаційний купально-пляжний і активно-відпочинковий, культурно-пізнавальний, екологічний та діловий види туризму.

➤ Найбільш інтенсивно туризм розвивається в містах-курортах і в столицях держав.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Які чинники сприяють, а які ускладнюють розвиток туризму в Домініканській республіці і на Багамських островах?
2. Які види туризму і чому найбільше розвинені в країнах?
3. Охарактеризуйте географію поширення туризму в країнах
4. Запропонуйте туристичний маршрут по одній з країн (на власний вибір) для цільової групи туристів з України, поясніть вибір маршруту.

Дискусійні питання

- ❖ Чи можливе розширення туристичного ринку Домінікани і Багамських островів за рахунок туристів з країн Східної Європи?
- ❖ Переваги і недоліки туристичного освоєння острівних країн Карибського басейну.

Підготуйте есе, обравши одну із запропонованих тем:

- ✓ Санто-Домінго – перше місто в Західній півкулі.
- ✓ Розважальний туризм на Багамах.

Джерела інформації

1. Воскресенский В.Ю. Международный туризм: уч. пособ. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2008. – 463 с.
2. Країни світу. Географічне положення. Рельєф і особливості клімату. Грошова одиниця, особливості обміну валюти. Пам'ятки. Відпочинок та розваги. Сувеніри. Туристу на замітку / уряд. Н. Попович. Харків: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2018. 240 с.
3. Масляк П.О. Країнознавство: підручник. Київ: Знання, 2007. 292 с.
4. Офіційний сайт ЮНВТО. URL: <https://www.unwto.org/>
5. Парфіненко А.Ю., Сідоров В.І., Любіцева О.О. Туристичне країнознавство: підручник. Київ: Знання, 2015. 551 с.

РОЗДІЛ 5

Країни Близькосхідного туристичного регіону

5.1. Чинники і особливості розвитку туризму в країнах Близького Сходу

До країн регіону належать Бахрейн, Єгипет, Ємен, Ірак, Йорданія, Катар, Кувейт, Ліван, Лівія, ОАЕ, Оман, Палестина. Саудівська Аравія, Сирія.

Географічне положення регіону на стику трьох частин світу і наявність виходу до моря обумовлюють його традиційно важливу роль в європейсько-азійській торгівлі, важливе військово-стратегічне положення, сприяють розвитку туризму, що виступає інтеграційною галуззю в умовах глобалізації.

У природному відношенні ці країни займають нагір'я Передньої Азії, Сирійсько-Палестинські гори, Месопотамію та Аравію.

Однією з особливостей регіону є етнічно-релігійна єдність, оскільки більшість населення араби-мусульмани. Так, в Саудівській Аравії, ОАЕ, Кувейті, Омані, Катарі, Ємені, Лівані арабське населення складає 96–100 %

Значення регіону у світі пов'язане із значними покладами нафти, транспортними системами, історією ісламського світу. Регіон відрізняється такими демографічними особливостями: середня густина населення пересічно 27 осіб на 1 км², економічно активне населення складає лише 30 % населення регіону (закони Шаріату забороняють працювати жінкам, у віковій структурі до 40 % – діти), помірні темпи урбанізації

(у містах пересічно проживає близько 50 % населення, найменше в Омані та Ємені – 11 і 29 % відповідно).

Природними чинниками розвитку країн регіону є переважання пустель, які займають майже 70 % території, при цьому лісами вкрито близько 10 %. Існує обмеженість і крайня нерівномірність розподілу водних ресурсів між країнами регіону. На країни Аравійського півострова та Середземномор'я припадає їх тільки 10 %; особливо велика водна проблема спостерігається в Йорданії, Сирії, Палестині.

Серед мінерально-сировинних ресурсів економічне значення мають нафта, газ, а також окремі родовища залізної руди, хрому, цинку, бокситів, фосфоритів, кам'яного вугілля. За експертними оцінками в регіоні зосереджено до 70 % світових запасів нафти та 20 % світових запасів газу (інтенсивна їх експлуатація розпочалася у 70-ті роки ХХ ст., тоді ж була створена організація ОПЕК).

Незважаючи на несприятливі агрокліматичні умови, країни регіону є помітними виробниками сільськогосподарської продукції. В сільському господарстві цих країн зайнято понад 50 % населення. У цілому в регіоні сільським господарством виробляється до 20 % ВВП, що становить близько 6-7 % світового виробництва аграрної продукції. При цьому частка сільськогосподарської сировини становить 1 %.

Промисловість характеризується гіпертрофованим розвитком добувної промисловості, при цьому частка зайнятих в обробній промисловості близько 25 %. Стільки ж відсотків припадає на створення регіонального ВВП. Характерний невисокий загальний рівень індустріалізації регіону, нерівномірність промислового розвитку країн. Галузі промисловості, які мають більш високі показники розвитку, це: нафтохімічна промисловість, промисловість будівельних матеріалів, металообробка, а також текстильна, шкіряно-взуттєва, харчова, в яких використовується дешева робоча сила.

Сфера послуг відіграє важливу роль в регіоні: близько 35 % зайнятих та майже 60 % ВВП припадає на сферу послуг. Це зумовлено насамперед географічним положенням регіону, можливістю країн регіону надавати різноманітні транспортні, фінансові та інші послуги у зовнішній торгівлі послугами. Наприклад, Бахрейн є фінансовим центром регіону (16 % ВВП). Важливим джерелом доходів є також туристичний бізнес. Нині найбільш розвинені у туристичному відношенні країни регіону – це Саудівська Аравія, ОАЕ, Єгипет.

Окрім близькосхідні країни, особливо нафтові, інвестують у туризм значні кошти задля зменшення залежності економіки від нафтової промисловості. Найбільше коштів вкладається у розбудову інфраструктури, зокрема, у створення сучасних готельних комплексів. Глобальні готельні мережі, такі як «Intercontinental Hotels Group Plc», «Four Seasons», «Marriott International Inc» активно розширюють свою присутність в регіоні.

Туризм в країнах регіону відрізняється такими особливостями. По-перше, він характеризується певним відставанням у загальносвітових показниках розвитку туризму. По-друге, в країнах Близького Сходу, попри сирійську та інші геополітичні регіональні проблеми, кількість прибуттів у 2019 р. становила понад 65 млн, а темпи зменшення туристичного потоку до регіону уповільнилися (таблиця 11).

У 2019 р. збільшилися доходи від міжнародного туризму і склали 81,5 млрд дол. По-третє, країни регіону значно насичені культурно-історичними туристичними ресурсами, які належать до світової спадщини, тому переважає культурно-пізнавальний туризм. Розташування країн регіону на території з унікальними природними умовами сприяли розвитку рекреаційного туризму, зокрема задля відпочинку і розваг та лікувально-оздоровчого. Швидкими темпами розвивається також діловий туризм, який дуже залежить від геополітичної

**Показники розвитку туризму в країнах
Близькосхідного регіону ***

Назва країн	Туристичні прибуття, млн				Доходи від туризму, млрд дол.			
	2010	2012	2015	2019	2010	2012	2015	2019
Регіон у цілому	55,4	51,5	53,3	65,1	52,2	47,4	54,4	81,5
Єгипет	14,7	11,2	9,1	13,0	12,5	9,9	6,0	13,3
Йорданія	4,2	4,1	3,7	4,5	3,6	3,5	4,1	5,9
Катар	1,7	1,1	2,9	2,1	0,584	2,9	5,0	5,4
Ліван	2,2	1,3	1,5	1,9	8,1	-	6,8	8,6
Саудівська Аравія	10,9	13,7	17,9	17,5	6,7	7,4	10,1	16,4
Сирія	8,5	-	-	-	6,2	-	-	-
ОАЕ	7,4	8,9	14,2	16,7	8,6	10,4	17,5	21,8

* Джерело: складено за даними ЮНВТО

ситуації в регіоні.

Релігійний туризм представлений краще за інші види, оскільки цей регіон є центром світової релігії – ісламу та має значну кількість культових об'єктів. Зокрема, центром мусульманського паломництва є м. Мекка у Саудівській Аравії, де за релігійним вченням народився пророк Мухаммед. Так, розташована під відкритим небом Кааба в Священній Мечеті Аль-Харам, має для мусульман особливе релігійне значення. Ця гранітна споруда, висотою 15 м, є головним святилищем ісламу. Мульмани під час молитви звертаються обличчям до Кааби і здійснюють відповідний релігійним обряд. Подвіря храму може одночасно вмістити понад 2 млн осіб.

Місто Медина – це другий визначний центр паломництва у Саудівській Аравії.

У цілому поєднання природних і культурно-історичних ресурсів перетворює Близький Схід на один з найперспективніших у туристичному відношенні регіонів світу. Проте існує чимало чинників, що негативно впливають на розвиток туристичної сфери. Серед них: природні умови великих пустельних просторів, слабкий розвиток транспортної мережі в окремих країнах, нерівномірний рівень їх соціально-економічного розвитку.

ПІДСУМКИ

➤ Країни Близького Сходу порівняно з країнами інших регіонів відстають за основними показниками розвитку туризму.

➤ Конкурентними перевагами розвитку туризму країн регіону є особливості географічного положення, насиченість культурно- історичними ресурсами, розташування більшості країн біля моря.

➤ В країнах Близького Сходу переважає культурно-пізнавальний, у тому числі, релігійний, діловий та рекреаційний види туризму.

➤ Лідерами з розвитку туризму в регіоні є Саудівська Аравія, ОАЕ, Єгипет.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Які країни входять до Близькосхідного туристичного регіону?

2. Поясніть, як особливості географічного положення, природи, господарства впливають на розвиток туризму в країнах регіону?

3. Позначте країни регіону на контурній карті і визначте їх основні туристичні ресурси.

Дискусійні питання

❖ Чи можливе суттєве нарощування туристичного потоку до країн Близького Сходу в найближчій перспективі?

❖ Чи дійсно туристичні ресурси є основною конкурентною перевагою туристичного розвитку країн Близькосхідного регіону?

Підготуйте есе, обравши одну із запропонованих тем:

- ✓ Культурна спадщина країн Близького Сходу.
- ✓ Традиції країн Близького Сходу щодо прийому туристів.

Джерела інформації

1. Воскресенский В.Ю. Международный туризм: уч. пособ. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2008. 463 с.
2. Країни світу. Географічне положення. Рельєф і особливості клімату. Грошова одиниця, особливості обміну валюти. Пам'ятки. Відпочинок та розваги. Сувеніри. Туристу на замітку / уряд. Н. Попович. Харків: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2018. 240 с.
3. Масляк П.О. Країнознавство: підручник. Київ: Знання, 2007. 292 с.
4. Офіційний сайт ЮНВТО. URL: <https://www.unwto.org/>.
5. Парфіненко А.Ю., Сідоров В.І., Любіцева О.О. Туристичне країнознавство: підручник. Київ: Знання, 2015. 551 с.

5.2. Туристичні країни Близького Сходу

5.2.1. Єгипет

Загальні відомості про країну. Офіційна назва країни Арабська республіка Єгипет. Площа країни – понад 1 млн км²; населення – 102,3 млн осіб (2020 р.). Форма державного правління – президентська республіка, устрій – унітарна держава. Територія країни поділена на 26 губернаторств, столиця – місто Каїр. Валюта – єгипетський фунт. Єгипет належить до країн, що розвиваються. ВВП країни у 2019 р. становив 303,1 млрд дол., ВВП на душу населення – 3019 дол.

Країна розташована переважно в Північній Африці та займає Синайський півострів, що з географічної точки зору

належить Азії. Більшу частину території країни займають пустелі, і лише 10 % території – це освоєні території уздовж долини Нілу та Суецького каналу. Найближчими сусідами країни є Лівія – на заході, Судан – на півдні, Ізраїль і частково Йорданія – на північному сході. На півночі територія Єгипту омивається Середземним морем, а на сході – Червоним.

Цікаві факти. Єгипетську цивілізацію світові та самим єгиптянам відкрив француз на ім'я Жан Франсуа Шампольон, який під час експедиції до Єгипту у 1828-1830 рр. розшифрував єгипетські письмена, зробив інші відкриття історичних пам'яток. Тому не випадково, французького вченого називають засновником єгиптології й до нині він є одним з найбільш почесних іноземців цієї країни).

Національний склад населення Єгипту різноманітний, проте переважають араби-єгиптяни (понад 94 %). Інші народи представлені берберами, нубійцями, вірменами, греками. Віросповідання – мусульманство (понад 50 %), є християни. Офіційна мова – арабська, дозволені – французька та англійська мови.

Єгипетське суспільство – це суспільство чоловіків. Це не тільки кількісні переваги, а й якісні, що відбиваються на умовах життя жінок. Відносини з жінками жорстко регламентуються звичаями і шариатом. Родина в Єгипті – священна. Вище багатьох інших благ ставлять єгиптяни міцний сімейний союз. Навіть служителі культу вважають, що відсутність браку аморальна і є злочином перед релігією та суспільством.

Країна – центр давніх світових цивілізацій. Земля Єгипту свідок декількох тисячоліть історії людства. Тут збереглися унікальні пам'ятки, більшість з яких належать до об'єктів культурної спадщини людства.

Поряд з фараонсько-туристичним Єгиптом тисячоліттями живе й працює інший Єгипет – країна фелахів. Значна частка населення має малі доходи, тому живе бідно.

Єгипет – це єдина держава на Землі, в якій переважна більшість населення мешкає в долині однієї річки – Нілу та його каналів. Ландшафти країни одноманітні: вдалині – безжиттєві гори, поряд річка, фінікові гаї, оброблені поля. Одноманітним є й клімат Єгипту – посушливий пустельний. Майже триста днів на рік, за виключенням північних районів із середземноморським кліматом, тут дмуть північно-східні сухі вітри.

Чинники розвитку туризму. Конкурентними перевагами і чинниками розвитку туризму країни є особливості географічного положення, насиченість культурно-історичними ресурсами, наявність морських узбережь, потужний розвиток туристичної інфраструктури. В країні функціонує кілька сотень готелів і готельних комплексів, 9 сучасних аеропортів, сучасні автомагістралі, комфортабельні та швидкісні поїзди.

Головним чинником розвитку туризму в Єгипті залишаються ресурси. Велике значення для розвитку туризму мають насамперед унікальні пам'ятники історії та архітектури. 7 з яких включені до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Серед них: давня столиця Мемфіс та його некрополі з пірамідами, стародавні Фіви з некрополями, пам'ятки Абу-Симбела, ісламський Каїр і Абу-Мена, монастир Святої Катерини з оточенням.

До найбільш цінних природних туристичних ресурсів належать Синайські гори, кліматичні умови прибережної смуги Середземного і Червоного морів. Розташування в тропічних широтах дозволяє відпочивати в Єгипті у будь-який сезон, тому часто говорять, що Єгипет – це країна вічного літа, що особливо важливо для європейців, які є основними споживачами туристичних послуг країни. Важливою водною артерією і одночасно туристичним ресурсом є найдовша річка світу – Ніл зі своєрідними оазисами посеред найбільшої пустелі.

Є в Єгипті й природоохоронні території. Найвідоміші національні парки розташовані на Синайському півострові. Це – Рас-Мухаммед, Набк, Абу-Галум та ін. Парки цікаві насамперед природними особливостями: кам'яною пустелею Синая, багатим підводним світом, а також флорою, представленною в основному чагарниками мангрів. Проблемою більшості заповідних територій країни є те, що вони, за рідким виключенням, важкодоступні. У більшості парків встановлено однакові правила відвідування: перебувати на їхній території можна лише вдень – з 8.00 до 15.30 взимку і до 16.30 влітку. Найбільш доступним, а відтак і найбільш відвідуваним, є кораловий заповідник Махмея.

Серед туристичних ресурсів Єгипту виділяються й події, які знайомлять туристів з етнічними особливостями і традиціями населення країни. Так, Єгипет славиться фестивалями і релігійними карнавалами. Найбільш багатолюдним є свято Рамадан, яке відзначається усім народом і притягує до Єгипту тисячі туристів. Відзначається воно з розмахом – веселоцями, різноманітними стравами, запаленими повсюдно ліхтарями. Не менш цікавим є фестиваль весни – Шам ель Нессім, що проводиться єгиптянами вже тисячі років у період святкування стародавнього єгипетського нового року (між квітнем і травнем, після Великодньої неділі). Пишно святкують єгиптяни й інші, більш громадські, а не релігійні свята, серед яких: Розлив Нілу, День матері, День Перемоги (взяття єгипетською армією Порт-Саїду у 1956 р.) та багато ін.

Стан і тенденції розвитку туризму. Єгипет – одна з небагатьох мусульманських країн, що відкрита для масового туризму. Розвиток цієї галузі сфери обслуговування – основне джерело надходження іноземної валюти до країни. У 2019 р. Єгипет прийняв понад 15 млн візитів, але цей показник був на 300 тис. меншим, ніж у 2018 р. Доходи від туризму у 2019 р.

становили майже 13 млрд дол., що на 1,5 млрд дол. більше, ніж у році попередньому. Туристичний баланс в країні позитивний, профіцит становить 10 млрд дол. Проте темпи нарощування основних показників розвитку в'їзного туризму дещо уповільнилися.

Туризм, як одна з найважливіших статей доходу держави, активно підтримується урядом. У цьому секторі економіки зайнято понад 12 % робочої сили країни, пересічно щорічно дохід від туризму становить близько 2 млрд дол.

Державна політика у сфері туризму. Управлінням туристичною сферою в Єгипті займається Міністерство туризму, яке контролює діяльність усіх підприємств галузі, здійснює значні інвестиції у рекламну й маркетингову діяльність та туристичну інфраструктуру здебільшого навколо прибуткових туристичних та історичних територій.

За ініціативи Міністерства туризму в країні у найближчі роки будуть реалізовані такі проєкти: проведення адміністративної і кадрової реформи в туризмі, ребрендинг Єгипту як основного туристичного напрямку, вихід на нові ринки, запуск фонду прямих інвестицій і модернізація законодавчої бази туристичної сфери.

Види туризму, туристичні центри, райони, основні тури з України. Виділення туристичних районів Єгипту зумовлено наявністю насамперед туристичних ресурсів, які й визначають спеціалізацію районів. Один з районів співпадає з Каїрською провінцією Єгипту і найбільшими містами країни – Каїром та Александрією. Особливим туристичним районом країни є провінція Червоного моря, де туризм задля відпочинку і розваг набув масовості. Цікавим для туристів є Синайська провінція, в якій представлений такий різновид туризму як релігійний, а також Суецька провінція та район Наама-Бей. Особливою популярністю користується долина Нілу з круїзним туризмом.

Пізнавальний туризм в Єгипті – це відвідування найбільших міст країни, зокрема, Каїру, Луксору, Александрії.

Каїр є культурним і комерційним центром арабського світу, заснований арабськими поселеннями у VI ст. н.е. Нині в ньому добре поєднується сучасність й історія. Найбільш цінними культурно-історичними ресурсами міста є: Єгипетський національний музей, в якому зібрано 155 тис. експонатів стародавнього Єгипту часів фараонів та греко-римського періоду, серед яких і всесвітньо відомі скарбниці могили Тутанхамона.

Іншими туристичними об'єктами міста є старе місто на східному березі Нілу, стародавня Цитадель XII ст., Алебастрова Мечеть – своєрідний символ Каїру. Унікальним є й Інститут папірусів, в якому зібрана колекція картин з епізодами життя стародавнього Єгипту. Візитною картою Каїру і всього Єгипту є піраміди Гізи, які були споруджені у 2690 р. до н.е., збереглися до наших днів як одне з семи чудес світу. Вони займають площу понад 5 га, нараховується близько ста пірамід.

Найбільша – це піраміда Хеопса (150 м), середня – Хефрена, і найменша – Микерена. Тут же розташований Сфінкс з головою фараону і тілом лева, що викарбуваний з великої глиби. Туристичними об'єктами є стародавні міста Мемфіс і Саккара, розташовані південніше Каїру. Але Каїр – це не тільки унікальні пам'ятки давнини, а й сучасні розваги: нічні клуби, казино, бари, ресторани, магазини, які також привертають увагу туристів.

Луксор – найбільший в світі музей під відкритим небом, де всюди відчувається стародавність єгипетської землі. В долині царів, основному туристичному об'єкті Луксору, знаходиться 42 вирубані в скелі гробниці царів.

Найпівденніше туристичне місто Єгипту – Асуан, з цікавою і тривалою історією, економічне значення якого було особливо важливе під час царювання фараонів. Нині міс-

то відоме як першокласний зимовий курорт. Відпочинок в Асуні дуже популярний, бо він здійснюється на плавучих готелях-суднах. Між ними пришвартовані фелуги – традиційні єгипетські човни, за допомогою яких можна дістатися до багатьох пам'яток міста. Під час екскурсії можна побувати на о. Елефантін, де колись велась торгівля слоновою кісткою, у мавзолеї знаменитого Ага-Хана, біля розвалин стародавнього коптського монастиря Святого сімейства, заснованого у VI ст., а також храм богині Ісиди.

Місто Асуан привертає увагу туристів також некрополем Сієни, що знаходиться на лівому березі Нілу. Він налічує понад 40 гробниць третього тисячоліття. Могили розміщені одна над іншою, створюючи враження печерного міста. Є в Асуані цікавий Нубійський музей, що разом зі статуєю єгипетського фараона Рамсеса III налічує 1200 експонатів різних етапів нубійської історії.

Провінція Червоного моря з туристичною метою почала освоюватися у 80-ті роки ХХ ст. Нині вона добре відома тисячам туристів з усього світу. Основним туристичним центром регіону є місто. Хургада, в якому зведено понад 200 сучасних готельних комплексів, серед яких найвідоміші у всьому світі Hilton, Marriott, Sheraton, Intercontinental та ін. Хургада має протяжні піщані пляжі. Вона дуже популярна серед любителів дайвінгу через коралові острови і різноманітну підводну фауну. Кліматичні умови дозволяють відпочивати тут у будь-яку пору року. Крім комфортного відпочинку, у Хургаді багато розваг і можливостей для культурно-пізнавального туризму. Іншими центрами туризму в провінції Червоного моря є Ель-Гуна, Сафага, Макаді Бей.

Престижним курортом Єгипту є Шарм-ель-Шейх, який часто називають Ріміні Синаю. Дійсно це найбільший туристичний центр Синайської провінції. Курорт розташований на південній окраїні Синайського півострова. Як й на інших

курортах Єгипту, у Шарм-ель-Шейху створені всі умови для комфортного відпочинку, тому він заслужено має репутацію найпрестижнішого з морських курортів країни. Поряд з так званим тихим відпочинком на облаштованих пляжах, у Шарм-ель-Шейху чимало різних розваг: підводні плавання, якими опікуються понад 20 дайвінг-центрів, віндсерфінг, водні мотоцикли, парашути, тренажерні зали, тенісні корти, міні-гольф та ін. Серед молоді надзвичайно популярним є сафарі на джипах по пустелі. Нічне життя курорту відоме дискотеками, видовищними шоу, казино.

Цікавим явищем Синаю є гарячі джерела уздовж його західного узбережжя, неподалік від шосе, що веде до Шарм-ель-Шейху. Найвідоміші з них – «Джерела Мойсея». У 130 км на південь розташовані «Фараонові купальні», а ще південніше «Мойсеєві ванни». Ці джерела використовуються з рекреаційною метою для лікування сутлобів та опорно-рухового апарату.

Культурно-пізнавальний туризм для туристів Синайської провінції пов'язаний з екскурсіями на гору Мойсея, де за існуючими твердженнями, Бог розмовляв з Мойсеєм.

Цікаві факти. Об'єктом релігійного туризму є Гора Мойсея - священний пік, розташований на висоті 2285 м. За існуючими легендами, саме на вершині цієї гори Хариву Мойсей отримав скрижалі Закону з десятьма заповідями. На вершині гори ведуть два шляхи: один Шлях Покаяння з 3570 східців, що викарбувані в сеалі; другий шлях більш довгий, але легкий - Верблюжа стежка, частину шляху якої можна під'їхати на верблюди, а частину, у 750 східці, пройти пішки.

Неподалік від гори Мойсея на висоті 1570 м розташований монастир Святої Катерини, який був побудований у VI ст. під час правління візантійського імператора Юстиніана. Монастир зберігся завдяки заступництву багатьох арабських халіфів, турецьких султанів, самого Наполеона. В колекції мо-

настиря понад 2000 ікон. Славиться монастир своєю бібліотекою, яка вважається другою за своєю колекцією після бібліотеки Ватикану.

Серед інших курортних провінцій Синаю слід виділити Дахад, Таба, Нувейба. Бухта Наама-Бей – це район нового туристичного освоєння. Він надзвичайно перспективний не тільки для відпочинково-розважального туризму, а й для розвитку екологічних подорожей до унікальних національних природних парків Єгипту.

Більшість українських туроператорів пропонують пакетні тури до Єгипту, головна мета яких відпочинок на морі. Основними центрами відвідування є Хургада і Шарм-ель-Шейх. Серед пізнавальних турів користується попитом тур «Вікенд у Каїрі».

Спеціальна туристична інформація про країну. Для громадян України режим перебування в Єгипті візовий. Візу можна оформити в аеропорту прибуття. Разова віза дійсна протягом 30 днів. Візи на більш тривалий строк отримується у посольствах Єгипту в кожній з країн, де воно існує. Згідно з єгипетським законодавством особи, які перебувають на території Єгипту понад 30 днів, не мають права вилітати чартерними рейсами з аеропортів Хургади чи Шарм-ель-Шейха. Ті туристи, які прострочили єгипетську візу, можуть вилетіти тільки з Каїра регулярним рейсом, попередньо сплативши штраф у 17 дол.

До Єгипту можна ввозити один літр спиртних напоїв, 250 г тютюнових виробів без митного контролю. Заборонене ввезення відеозаписів, кінофільмів, друкованих видань, які суперечать нормам ісламу, моралі, а також можуть зашкодити безпеці країни і громадському порядку. З/до Єгипту можна ввозити/вивозити готівкою іноземну валюту в еквіваленті не більше 10 тис. дол (надлишок підлягає конфіскації). З огляду на підвищені заходи безпеки в країні, спеціальна аудіо-

фото-, відеоапаратура та засоби супутникового зв'язку можуть бути вилучені для додаткового огляду та оформлення компетентними органами Єгипту відповідного дозволу на їх ввіз на територію країни.

Речі, які заборонено вивозити з країни:

- корали, мушлі, а також вироби з морської фауни;
- антикварні речі та старовинні витвори мистецтва, давність яких становить понад 100 років;
- місцеву валюту на суму понад 5 тис єгипетських фунтів.

В Єгипті прийнято залишати чайові (бакшиш) носіям (близько 1 дол.) і офіціантам (у розмірі 5-10 % від суми рахунку). Вважається, що заслуговують заохочення водії автобусів, покоївки у готелі, екскурсоводи, якщо клієнт залишився задоволений обслуговуванням.

ПІДСУМКИ

- Єгипет дещо сповільнив темпи нарощування туристичного потоку до країни в останні роки.
- Чинниками і конкурентними перевагами розвитку туризму в країні є особливості географічного положення, насиченість культурно-історичними ресурсами, наявність морів, потужний розвиток туристичної інфраструктури.
- В Єгипті переважає культурно-пізнавальний та рекреаційний види туризму.
- Основними туристичними районами країни є провінції Каїр, Синайська та провінція Червоного моря.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Схарактеризуйте туристичний потенціал Єгипту.
2. Які види туризму розвиваються в країні завдяки різноманітним туристичним ресурсам?
3. Як географічне положення країни вплинуло на розвиток туризму?

4. Позначте на контурній карті основні туристичні райони і центри Єгипту.

5. Розробіть туристичний маршрут до країни для групи туристів із Західної Європи. Обґрунтуйте свій вибір пунктів маршруту.

Дискусійні питання

- ❖ Єгипет – це ключовий туристичний напрямок Близькосхідного регіону?
- ❖ Конкурентні переваги і недоліки у розвитку туризму Єгипту.

Підготуйте есе, обравши одну із запропонованих тем:

- ✓ Стародавні пам'ятки Єгипту.
- ✓ Національна кухня та інші традиції єгиптян.

Джерела інформації

1. Воскресенский В.Ю. Международный туризм. 2-е изд., перераб. и доп. М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2008. 463 с.
2. Масляк П.О. Країнознавство: підручник. Київ: Знання, 2007. 292 с.
3. Офіційний сайт ЮНВТО. URL: <https://www.unwto.org/>.
4. Парфіненко А.Ю., Сідоров В.І., Любіцева О.О. Туристичне країнознавство: підручник. Київ: Знання, 2015. 551 с.

5.2.2. Саудівська Аравія, ОАЕ, Йорданія, Ліван: порівняльна характеристика

Загальні відомості про країни. Королівство Саудівська Аравія (КСА) має площу 2 149 690 км², населення – 34,81 млн осіб (2020 р.), столиця – місто Ер-Ріяд. Саудівська Аравія – абсолютна теократична монархія, унітарна держава, що поділена на 13 провінцій. ВВП країни у 2019 р. було 793,0 млрд дол., ВВП на душу населення – 23139 дол. За цими показника-

ми Саудівську Аравію відносять до економічно розвинених країн.

Об'єднані Арабські Емірати (ОАЕ) мають площу 83,6 тис. км², населення – 9,89 млн осіб (2020 р.), столиця – Абу-Дабі. Офіційна мова – арабська, використовується й англійська. ОАЕ – суверенна монархія, федеративна держава. що складається з семи арабських еміратів: Абу-Дабі, Аджман, Дубаї, Умм-аль-Кувейн, Фуджейра, Шарджа, Рас-ель-Хайма. Вищий орган влади країни – Верховна Рада, яка на п'ять років призначає президента ОАЕ з числа емірацьких шейхів. 96 % населення сповідує іслам. Грошова одиниця – дирхам. ОАЕ економічно високорозвинена країна, ВВП країни у 2019 р. – 421,1 млрд дол., ВВП на душу населення – понад 43,0 тис. дол.

В ОАЕ зафіксований найнижчий рівень злочинності у світі. Причиною цього вважають правильно організовану службу поліції, яка кожні 10 хвилин відвідує кожне місце країни. Пріоритетом країни є чистота, тому тут накладаються великі штрафи на того, хто смітить. За вживання спиртних напоїв на вулиці також накладається штраф.

Країна дуже гостинна, але у бесіді не можна одразу говорити про справи, варто спочатку поговорити на інші теми, наприклад, про погоду.

Цікаві факти. В ОАЕ в Рамазан не можна пити, палити, їсти, навіть жувальну гуму. Спілкування з жінками поза роботою розцінюється як образа і карається штрафом у 60 тис. дирхамов. Жінку не можна фотографувати, йти позаду неї, пропускати уперед. Чоловіка можна фотографувати лише з його дозволу. Не можна фотографувати чи знімати на камеру урядові споруди, банки і вілли за глухими стінами – в них живуть шейхи. За існуючою традицією, не можна проходити перед тими, хто молиться.

Правила носіння одягу в ОАЕ не дуже суворі. Не можна входити в арабську оселю у взутті, коли сидиш, не можна вистав-

лять підошву у бік араба, не можна пропонувати чи брати їжу лівою рукою.

Основа національної кухні в ОАЕ – м'ясо: баранина, козлятина, телятина, яке готується при температурі понад 300°C і до якого додаються різноманітні спеції і прянощі; поширені також страви з риби і морепродуктів, різноманітні салати

Офіційна назва Йорданії – Йорданське Хашимітське Королівство. Площа країни 92,342 тис. км²; населення – 10,2 млн осіб (2020 р.), столиця – Амман; офіційна мова – арабська; релігія – іслам, який сповідують 95 % населення; грошова одиниця – йорданський динар. Держава є конституційною монархією, унітарною державою (поділена на 17 провінцій), глава держави – король. Йорданія – це країна з середнім рівнем розвитку, в якій зафіксовано найнижчий рівень працюючих людей у світі. ВВП у 2019 р. становив 44,5 млрд дол., ВВП на душу населення близько 4405 дол.

Цікаві факти. Йорданці від природи дружелюбні, але повільні в діях і забудькуваті. Під час посту Рамазан відбувається відмова від усього світського від сходу до заходу Сонця. В країні вітання і прощання супроводжується рукостисканням і запитаннями про справи, не можна запитувати про особисте життя. Заборонено у деякі мечеті заходити не мусульманам. Жіночий одяг повинен бути закритим. Жінкам не можна сідати в автомобілі поряд з водієм і не можна торкатися чужого чоловіка навіть для вітання; в ресторанах і кафе є спеціальні зали для жінок. Фотографувати людей можна лише з їхнього дозволу; не можна фотографувати військові об'єкти і транспортну інфраструктуру; не можна активно жестикулювати, робоча рука – права, ліва вважається «нечистою»; починає і закінчує трапезу господар дому. Йорданці вживають багато хлібу, з м'ясних страв – курятину, баранину і телятину; популярні різноманітні салати і соуси. Солодоці, вироблені в Йорданії, вважаються найкращими в арабському світі.

Ліван має офіційну назву Ліванська Республіка. Площа – 10,452 тис. км²; населення – 6,825 млн (2020 р.) осіб, столиця – Бейрут. Офіційна мова країни – арабська, використовується також французька; переважаюча релігія – іслам, який сповідують 57 % населення; в країні багато й тих, хто сповідує християнство – 43 %. Грошова одиниця країни – лівр.

За формою державного правління Ліван – парламентська республіка, за устроєм – унітарна держава, яка складається з 6 провінцій та 25 районів в них. Економічна ситуація в країні складна у зв'язку з загостренням конфліктів з Ізраїлем та в середині країни. Ліван є важливим банківським центром Близького Сходу. ВВП країни у 2019 р. – 51,99 млрд дол., ВВП на душу населення – 7583 дол.

Цікаві факти. У Лівані добре ставляться до людей будь-якої релігії; правила спілкування м'якші, ніж в інших арабських країнах, немає особливих вимог до одягу. Кухня має свої особливості, зокрема, багато вживається страв з бобових. Популярна страва з молодого зафаршированого баранчика. Режим харчування – дворазовий.

Чинники розвитку туризму. Як і в більшості країн світу, в Саудівській Аравії, ОАЕ, Йорданії і Лівані склалися позитивні передумови для розвитку туризму, зокрема, в'їзного.

На даний час чинниками розвитку туризму в країнах є:

- наявність різноманітних туристичних ресурсів;
- поєднання колориту східної культури з сучасними досягненнями цивілізації;
- релігія;
- значний вплив держави на розвиток туризму;
- рівень доступності країн для туристів;
- у цілому достатній рівень розвитку туристичної інфраструктури;
- валютна лібералізація;
- спрощення візових і митних правил;

- надійне регулярне сполучення з іншими країнами;
- попит на туристичні послуги в країнах Близького Сходу у туристів з європейських країнах.

Дещо гальмує і ускладнює розвиток у туристичної сфери економічна нестабільність і політичної ситуації в регіоні – війна в Сирії.

Стан і тенденції розвитку туризму. Усі чотири країни належать до Близькосхідного туристичного регіону, мають потужні ресурси і своєрідні особливості становлення і розвитку туризму на сучасному етапі. Проте ці країни відрізняються за основними показниками розвитку туризму (таблиця 12). Причинами цього є економічна і політична ситуація в країнах, рівень інвестування туристичної галузі, доступність ісламських країн для туристів з заходу.

Таблиця 12

**Показники розвитку туризму
в Саудівській Аравії, ОАЕ, Йорданії та Лівані**

Назва країн	Туристичні прибуття, млн				Доходи від туризму, млрд дол.			
	2010	2012	2015	2019	2010	2012	2015	2019
Саудівська Аравія	10,9	13,7	17,9	17,5	6,7	7,4	10,1	16,4
ОАЕ	7,4	8,9	14,2	16,7	8,6	10,4	17,5	21,8
Йорданія	4,2	4,1	3,7	4,5	3,6	3,5	4,1	5,8
Ліван	2,2	1,3	1,5	2,0	8,1	-	6,8	8,6

Джерело: складено за даними ЮНВТО

Як видно з даних таблиці, в країнах спостерігається позитивна динаміка основних показників розвитку туризму, хоча темпи нарощування туристичного потоку і доходів від туризму в країнах різні. Важливою тенденцією є диверсифікація туристичних послуг як за видами туризму, так і за

територією. Країни шукають нові ринки експорту туристичних полуг і розширення існуючих ринків за рахунок залучення туристів з інших регіонів. В кожній країні реалізуються масштабні інвестиційні туристичні проєкти.

За обсягом туристичного потоку у 2019 р. лідером була Саудівська Аравія (17,5 млн туристичних прибуттів), друге місце посіли ОАЕ (16,7 млн), третє – Йорданія (4,5 млн), Ліван з 2 млн туристичних прибуттів – на четвертому місці. За доходами від туризму лідерами у 2019 р. були ОАЕ і Саудівська Аравія.

Найчастіше Саудівську Аравія, ОАЕ, Йорданію та Ліван відвідують мешканці ісламських країн (до 50 % від загальної кількості туристів, що відвідують країни) та Південної Азії (понад 20 %). Значними є переміщення туристів з Індії до ОАЕ. Європейські туристи становлять близько 20 % від загального обсягу туристів.

Державна політика у сфері туризму. В КСА діє Саудівська Комісія з туризму та давнини (SCTA) – державна організація, метою якої є інтенсивний розвиток туристичного сектору. Особлива увага надається питанням заохочення і підтримки внутрішнього туризму, збільшення інвестицій у нові туристичні проєкти, проведення туристичних заходів по всій країні. В кожній провінції Королівства функціонує Провінційна організація туризму. При Комісії створений інформаційний і науково-дослідний центр (MAS).

Туризм є однією з найбільш значущих ініціатив економічного реформування, яка була прийнята урядом Саудівської Аравії у 2000 р. А у 2019 р. країна спростила візові і митні формальності для 49 країн, у тому числі, й для України.

В ОАЕ туризм є компетенцією Міністерства економіки та планування, яке виконує переважно контролюючі функції та здійснює планування і розбудову інфраструктури.

У Лівані туризмом займається Державна Комісія з питань туризму у складі Кабінету Міністрів країни. Її мета – про-

сування Лівану як туристичної країни, особливо в сегменті культурно-пізнавального екскурсійного, виставкового та рекреаційного туризму, з цією метою уряд країни підписав з більшістю європейських країн міждержавні угоди про співробітництво у сфері туризму. Значна увага приділяється активізації внутрішнього туризму.

В Йорданії туризмом займається Міністерство туризму та історичних пам'яток, яке працює над розробкою маркетингової стратегії туризму, розширенням ринку туристичних послуг, удосконаленням інфраструктури, реставрацією і відновленням культурно-історичних пам'яток.

Види туризму, туристичні центри, райони, основні тури з України.

Туристичний потенціал та сегментацію туристичного ринку Королівства формує унікальна природа пустель, поєднання архаїчних традицій та сучасної економіки, численні сакральні святині ісламського світу.

Головною метою візиту іноземців до Саудівської Аравії є саме святині та поклоніння їм. Основним видом в'їзного туризму в країні кілька десятиліть послідує залишається релігійний туризм. Паломництво до Саудівської Аравії засноване на традиціях ісламу. Кожен мусульманин хоча б раз упродовж життя повинен здійснити подорож до священних міст – Мекки і Медини.

Добре розвинений в КСА діловий туризм, який сконцентрований в столиці та в Джидді і Таїфі. Розважальний туризм також має місце у Саудівській Аравії. Тематичні парки та відкриті майданчики розташовані по всій країні. Рекреаційний туризм розвивається на узбережжі Червоного моря та Перської затоки. Аналіз цілей відвідування Саудівської Аравії показав, що 40 % туристів, що відвідують країну, – це релігійні туристи, 20 % – відвідування родичі та друзів і 14 % – відвідування з діловою метою.

У центрі Мекки розташована найбільша мечеть світу – Аль-Харам. В її подвір'ї стоїть споруда кубічної форми, накрита покривалом з чорного шовку із золотим гаптуванням. Це і є Кааба, головна святиня ісламу. В її напрямку повертаються мусульмани усього світу під час намазу, а відвідання Аль-Харам та Кааби, навколо якої здійснюються ритуальні обходи, є неодмінним елементом паломництва-«хаджа».

Завдяки нафтовим грошам в Ер-Ріяді як гриби ростуть хмарочоси. Найпрестижнішим серед них вважається 99-поверховий Бурдж Аль-Мамляка із верхівкою, подібною до вушка голки. У рік закінчення будівництва у 2002-му, він отримав престижну премію Emporis у номінації «Кращий дизайн хмарочоса у світі».

Ще один оглядовий майданчик – це сторожова башта фортеці Масмак. За висотою її не порівняти із хмарочосом, але звідси добре видно і місто, і саму фортецю, що заснована у 1865 р. У подвір'ї, як і належить, є мечеть і колодязь, а всередині розміщується музей із відділами ісламської архітектури, археології та етнографічною збіркою, що включає предмети побуту, одяг, зброю тощо.

Місто Дірійя на північно-західній околиці Ер-Ріяда – рідинний осередок династії Саудів і колишня столиця Арабської держави. Нещодавно тут відновили з руїн історичний квартал Аль-Тураїф, що походить з XV ст. і є пам'яткою Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Джідда – найбільший порт на узбережжі Червоного моря і комерційна столиця Саудівської Аравії. І у давнину Джідда була «брамою Мекки», якою линув потік товарів з усіх торговельних шляхів Індійського океану. Так само нею проходив безперервний потік паломників, які добиралися до ісламської святині морем. Відтак Джідда стала мультикультурним осередком, де жило і працювало чимало прибульців з Азії, Африки, Середнього Сходу. Сьогодні, якщо йдеться про від-

починок у Саудівській Аравії, насамперед розглядають Джідду, що вважається найвідкритішим містом країни, а крім того, має усі вигоди розташування на Червоному морі.

Історична частина міста під назвою «Брама Мекки» внесена до списку Всесвітньої культурної спадщини ЮНЕСКО завдяки неповторній архітектурі, в якій поєдналися місцеві традиції та привнесені чужоземцями новації. Так, цілі вулиці з невисокими будинками, площами, критими базарами і мечетями вибудовані з коралового каменю цілком в дусі давніх звичаїв, але є між ними і гонорові будинки-башти, увінчані пишними дерев'яними конструкціями.

Незабаром у місті мають завершити будівництво Королівської башти Джідди, висота якої сягне 1 км, що зробить цю споруду найвищою у світі. На площі короля Абдулли встановлено найвищий у світі флагшток, що підноситься над містом на 171 м і тримає на собі гігантський прапор Саудівської Аравії, полотнище якого важить 570 кг.

Цікавим туристичним об'єктом є фонтан, внесений до Книги рекордів Гіннеса як найвищий у світі: його струмінь б'є угору на 312 м. Цю атракцію подарував місту король Фахд бін Абдул Азіз, на честь якого і названо фонтан.

Доісламський археологічний комплекс Мадаїн-Саліх, який ще називають Хегра і Аль-Хіджр, був першою з пам'яток Саудівської Аравії, що потрапила до списку ЮНЕСКО. Окрім некрополя, Мадаїн-Саліх вражає своїми 130 колодязями – частина з них викарбувана у скелі, а інші – викопані у ґрунті та підмуровані. Діаметр колодязів – від 4 до 7 м, а глибина – близько 20 м.

Незвичною туристичною локацією Саудівської Аравії є пустеля Руб-Ель-Халі, яка належить до найспекотніших і найсухіших пустель світу. Незважаючи на це, пустельні тури викликають захоплені відгуки туристів і мають високий рейтинг.

ОАЕ – це визнаний центр туризму і бізнесу на Близькому Сході, який виник у пустелі. Заради підтримування іміджу туристичного ельдорадо, країна абсолютно заповнена ексклюзивними готелями, а пустельні курорти змагаються в різноманітності послуг, які надаються туристам.

Туристичними ресурсами ОАЕ є пляжі Перської і Оманської заток з дуже високим рівнем інфраструктури, а також музеї, архітектурні пам'ятки, базари. Найбільшим центром туристичного тяжіння є емірат Дубаї. Рідше відвідують туристи Шарджу, ще рідше – столицю країни Абу-Дабі.

Бедуїни в білосніжних шатах правлять воістину казковою країною розкішних курортів, блискучих хмарочосів і фантастичних розважальних центрів, які вже існують і вражають зір та ті, які з'являться ось-ось колись в країні пустель. Тут на невеликій площі зведено понад 250 готелів, прокладені сучасні автостради, штучно створені прекрасні парки та острови. Переважає рекреаційний туризм задля купально-пляжного відпочинку і розваг. Тим, хто хоче відпочити Дубаї, крім моря запропонують зимові види спорту у будь-яку пору року, різноманітні розваги, майданчики для гри у гольф, кожний з яких має свої особливості у покритті, розмірах, конфігурації. Наприклад, один з майданчиків площею у 5400 м² за формою повторює обриси Об'єднаних Арабських Еміратів.

Цікаві факти. Нещодавно Дубай відкрив зовсім нову сторінку в історії індустрії розваг, відчинивши перед туристами двері першого розкішного готелю під водою. Усередині цього комплексу, схованого під 20-метровою товщею морських вод, – понад 300 стандартних номерів і «люксів», а також підводна бухта.

На суходолі реалізований ще один вражаючий проєкт – тематичний парк “Dubai-Land”, вартістю 5 млрд дол., серед атракціонів якого центр космічних досліджень, спеціальний майданчик з динозаврами, снігові гори, стадіони, галереї, спа і торгові центри тощо.

Ще більш дивовижним виглядає комплекс «Світ» в прибережній зоні. Він складається приблизно з 300 приватних островців, які за обрисами нагадують різні країни світу. Разом вони схожі на материки Землі в мініатюрі і займають понад 8 км у довжину та 6,5 км – у ширину.

Запланована також реалізація наступного проекту штучних островів під назвою «Всесвіт». Цікаво, що Емірати першими з країн Перської затоки здійснили продаж нерухомості на штучних островах. Подібне приносить значний прибуток країні, але, крім цього, іноземці сприяють її розвитку та вдалому рекламуванню.

Заклади розміщення відрізняються не тільки своєю архітектурою, а й високим рівнем обслуговування і надання різноманітних послуг. Саме тому заповнюваність готелів ОАЕ є однією з найвищих у світі.

Для спокійного відпочинку туристи обирають емірати Шарджу та Аджман. Тут багато визначних місць, пов'язаних з національною культурою. Серед туристичних об'єктів найпривабливіші найбільша у світі мечеть та відомий «Золотий базар».

Високі атракції має Фуджейра, єдиний з еміратів, що омивається Індійським океаном. Узбережжя Фуджейри оточують гори, а в невеликих бухтах чудові умови для дайвінгу. У Фуджейрі три заповідні зони: водоспади Ель-Вурайда, сади Ан-Ель-Мадхаб і гарячі джерела Айн-Ель-Гамур. Усі вони призначені для оздоровлення і тихого відпочинку.

Самі ж араби для відпочинку обирають північні емірати Умм-аль-Кайвайн і Рас-Аль-Хайма. Ці емірати цікаві й для іноземних туристів, особливо в екскурсійному плані.

Крім туризму задля відпочинку і розваг, в останні роки в ОАЕ пропонується освітній та подієвий туризм. Серед подій, які збирають значну кількість іноземних туристів, виділяються Близькосхідний міжнародний кінофестиваль, безліч

виставок та ярмарок (Дубайський торговий фестиваль, Дубаї – літні сюрпризи, ярмарок модного одягу та взуття тощо), кінні королівські перегони, верблові перегони, перегони на традиційних арабських човнах доу та ін.

Незважаючи на те, що територія Йорданії на 90 % складається з пустель, країна користується підвищеною увагою туристів. Секрет такої популярності полягає у тому, що тури до Йорданії дозволяють побачити такі видатні місця, які не мають аналогів в світі.

Туристичні ресурси Йорданії – це стародавнє місто Петра, долина Ваді Рам з місячними ландшафтами, археологічний центр Мадаба, де знаходиться найдавніша мозаїчна карта Святої Землі, яка служила паломникам понад 300 років, грецька християнська церква Святого Георгія, гора Небо, де похований пророк Мойсей, звідки можна побачити Єрусалим; річка Йордан, узбережжя Червоного моря та Мертве море. Особливістю є те, що усі визначні місця знаходяться неподалік від столиці, що спрощує організацію і проведення екскурсій для туристів.

Цікаві факти. У 2002 р. уряд Йорданії завершив грандіозний проєкт з реконструкції історичного Мадаба. Приводом для такої реконструкції стала рекомендація Іоанна Павла II, який перебував в Йорданії у 1999 р., оголосити Мадабу офіційним центром паломництва.

Потужні рекреаційні комплекси країни, які спрямовані на комфортний відпочинок й оздоровлення, розташовані на узбережжі Мертвого моря. Дихаючи його цілющими випаровуваннями, збагаченими киснем, та приймаючи водні процедури, покращується стан дихальних шляхів, нервової системи, поліпшується стан шкіри.

Курорти Йорданії розташовані також й на узбережжі Червоного моря, де крім відпочинку, туристи можуть насолоджуватися дайвінгом у водах Акабської затоки. Відпочинок

в Йорданії дає також прекрасну можливість відправитися на сафарі по пустелі на джипах чи верблюдах.

Ліван, як і Йорданія, багатий на культурно-історичні пам'ятники, серед яких: Баальбек – стародавній римський комплекс, занесений до списку Всесвітньої культурної спадщини ЮНЕСКО, стародавнє місто Тіра, яке існувало у 3 тис. до н.е., стародавнє місто Біблос, де був створений алфавіт, який став основою для усіх сучасних алфавітів, фінікійське місто Сайда, де з моллюсків добували пурпур, фортеця Сен-Жиль біля Триполі, курорти Середземного моря; печера Джейто Гротто з підземним озером і гірським заповідником з відомими ліванськими кедрами, які є символом країни. Ліван одна з небагатьох арабських країн, в якій функціонують гірськолижні курорти Бшперрі та Луклук.

Важливим центром туризму є столиця країни Бейрут, який неофіційно називають «Парижем Близького Сходу». В столиці багато культурно-історичних пам'яток. Серед них – Голубина скеля, фортеця Мартир, Національний музей, Набережна, «Собача річка» та інші об'єкти.

Найцікавіші тури з України до ОАЕ – це «Оазис східної казки», «Казки Шехерезади», до Йорданії – «Місячна долина», «Подорож до Саду Господнього», до Лівану – «Ліван історичний», «Східний колорит з європейською свободою» та ін.

Спеціальна туристична інформація про країни. Режим в'їзду до Королівства Саудівська Аравія та ОАЕ з туристичною метою – безвізовий. Для в'їзду до Йорданії необхідна віза і діючий паспорт для турпоїздки. Віза обмежується двома тижнями. В'їхати до країни можна упродовж 3 місяців з моменту отримання візи; при виїзді стягується митний збір у розмірі 5 динар. При ввезенні і вивезенні антикваріату потрібно мати квитанцію, видану продавцем; при ввезенні предметів розкоші заповнюється декларація і сплачується

мито; ввезення тютюну і алкогольних напоїв суворо контролюється і обмежується.

Для в'їзду до Лівану необхідна віза, яку можна оформити дуже швидко і дійсна вона, як і в Йорданії, упродовж трьох місяців. Заборонений в'їзд усім, хто має ізраїльські відмітки в паспорті; заборонено в'їжджати жінкам у віці до 40 років без супроводу чоловіка, виключення становить групова туристична поїздка. Ввезення і вивезення іноземної валюти не обмежене. Необхідний додатковий дозвіл на в'їзд в окремі райони країни, починаючи від міста Тір.

Заборонене уведення товарів, вироблених в Ізраїлі чи ПАР, а також порнографії; ввезення і вивезення будь-якої валюти не обмежене.

ПІДСУМКИ

➤ Саудівська Аравія і ОАЕ лідирують за основними показниками розвитку туризму у порівнянні з Йорданією та Ліваном.

➤ Конкурентними перевагами розвитку туризму в країнах є насиченість унікальними культурно-історичними ресурсами, кліматичні умови, високий рівень розвитку туристичної інфраструктури.

➤ В країнах переважає культурно-пізнавальний та рекреаційний види туризму.

➤ Основними туристичними центрами є столиці держав, а також узбережжя заток і морів.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Порівняйте особливості географічного положення чотирьох країн і виявіть схожі і відмінні риси.

2. Які види туристичних ресурсів переважають в країнах?

3. Складіть туристичну візитку для кожної з країн.

4. Назвіть переважаючу спеціалізацію туризму в країнах і центри розвитку туризму.

5. Розробіть туристичний маршрут до однієї з зазначених у темі країн для групи туристів з України. Обґрунтуйте вибір пунктів маршруту.

Дискусійні питання

- ❖ Конкурентні переваги і недоліки в розвитку туризму Саудівської Аравії, ОАЕ, Йорданії і Лівану.
- ❖ Передові технології забудови ОАЕ: за і проти.

Підготуйте есе, обравши одну із запропонованих тем:

- ✓ Стародавні пам'ятки Лівану.
- ✓ Традиції лікування на курортах Йорданії.
- ✓ Подієві тури до ОАЕ.

Джерела інформації

1. Країни світу. Географічне положення. Рельєф і особливості клімату. Грошова одиниця, особливості обміну валюти. Пам'ятки. Відпочинок та розваги. Сувеніри. Туристу на замітку / уряд. Н. Попович. Харків: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2018. 240 с.
2. Масляк П.О. Країнознавство: підручник. Київ: Знання, 2007. 292 с.
3. Офіційний сайт ЮНВТО. URL: <https://www.unwto.org/>
4. Парфіненко А.Ю., Сідоров В.І., Любіцева О.О. Туристичне країнознавство: підручник. Київ: Знання, 2015. 551 с.

РОЗДІЛ 6

Країни Африканського туристичного регіону

6.1. Чинники і особливості розвитку Африканського туристичного регіону

Африканський континент охоплює площу 30,3 млн км², населення у 2019 р. нараховувало понад 1,4 млрд осіб (2019 р.). Країни Африки відрізняються в багатьох країн світу своєю самобутністю, традиціями, укладом життя. Загальними характерними рисами більшості африканських країн є низький рівень економічного розвитку і бідність, етнічна строкатість, незначні обсяги виробництва, елементарна, часто несформована структура господарства, нерозвинена сучасна система розселення, транспорту. В країнах Африки переважає сільське населення (2/3 від всього населення Африки, з товарним виробництвом пов'язано близько 50 %).

Сьогодні одна частина країн континенту перебуває на рівні розвитку періоду неоліту, інша, незначна частина, має постіндустріальний рівень розвитку. Країни Африки є такими, в яких найбільш гостро проявляються усі глобальні проблеми людства: соціальні, медико-біологічні, екологічні, ресурсні, міжетнічні та релігійні.

В політичному відношенні Африка є наймолодшим регіоном світу. Середній вік держав – понад 60 років (виключення становить Ефіопія, вік якої понад 2000 років). Більшість держав утворилися після розпаду колоніальної системи в 60-х роках ХХ ст. Утворені в цей час держави не стали прямими

наступницями тих територій, які існували тут в доколоніальний час. Кордони метрополій проводилися без урахування ареалів розселення африканських народів, тому близько 44 % кордонів проходить по градусній сітці, 30 % - довільними лініями, 20 % по природним географічним об'єктам. Держави, що існували в давнині. – це Єгипет, Гана, Бенін, Конго та інші.

Країнам Африки властиве швидке зростання населення: показник природного приросту в 1,5 перевищує світовий. Причиною цього є збереження традиції ранніх шлюбів та багатодітних сімей. Для більшості країн характерний низький рівень життя, висока дитяча смертність, а тривалість життя становить в середньому 53-55 років. Країни африканського континенту є регіоном значних зовнішніх міграцій. У віковій структурі переважає населення групи молодшої за працездатний вік (48 %), людей похилого віку усього 4 %.

Серед інших особливостей населення Африки – значна етнічна строкатість. Країни Африки є одним з полюсів етнічного і релігійного різноманіття: за існуючими даними число етносів на континенті близько 3,5 тис. Населення належить до кількох мовних сімей: семіто-хамітська (афроазійська) мовна сім'я – арабська мова складає основу; ніло-сахарська мовна сім'я; нігеро-кордофанська; поширені й європейські сім'ї.

Африка – негусто заселений материк. Середня густина – 23 особи. на км², а на окремих територіях густина перевищує 1000 осіб на км². Населення розподілене між країнами також нерівномірно: найбільше людей у 2020 р. проживало в Нігерії – понад 206 млн осіб, Єгипті – 102,3 млн осіб, в Демократичній Республіці Конго – 89.56 млн осіб.

2/3 – це сільське населення, але в країнах Африки спостерігається стрімке збільшення міського населення: темпи приросту найбільші в світі – 4-5 % на рік. Висока частка міського

населення зафіксована в Алжирі, Тунісі, ПАР, а найнижча – в Ефіопії, Малаві, Уганді, Руанді.

Швидко збільшується кількість населення у великих містах, де спостерігається значна міграція населення, контрастність рівня життя, підвищена частка чоловічого та маргінального населення. Зайнятість в цілому невисока. Селяни займаються малопродуктивним та низькотоварним виробництвом, міські жителі працюють за найманням.

В економічному розвитку країн спостерігаються значні контрасти між Північною Африкою та Африкою, що знаходиться південніше Сахари. В більшості країн зберігається відстала структура господарства зі слабким розвитком обробної промисловості та низькопродуктивним сільським господарством. Розвинуті переважно добувні галузі, які в багатьох країнах складають єдині статті експорту і валютних надходжень, тому такі країни дуже залежать від світового ринку.

Важливим сектором економіки у багатьох африканських країнах в останні роки став туризм. За даними ЮНВТО у 2019 р. кількість туристичних візитів до Африки склала понад 70 млн, а доходи – 38,0 млрд дол. (таблиця 13).

Серед лідерів щодо темпів приросту туристичних поїздок опинилися країни Північної Африки та Південно-Африканська Республіка.

У Східній Африці найбільш відвідуваними країнами є Зімбабве, Кенія, Танзанія, Маврікій, а на заході – Сенегал.

Наведені дані свідчать про те, що африканський регіон потужно шукає свою нішу на туристичному ринку світу. У формуванні туристичних потоків простежуються ті ж процеси, що й в усьому світі – внутрішньорегіональний туризм переважає.

Управління туризмом у більшості африканських країн здійснюється комплексним Міністерством навколишнього середовища, туризму, промисловості та торгівлі. Туризм

Показники розвитку туризму в країнах Африки *

Назва субрегіону, країн	Прибуття, млн					Доходи, млрд дол.				
	2010	2011	2013	2015	2019	2010	2011	2013	2015	2019
Регіон у цілому	50,7	52,2	54,7	53,4	70,0	31,1	30,8	35,6	32,8	38,4
Північна Африка, у т.ч.:	19,6	19,8	20,7	18,0	25,6	9,6	9,7	10,1	8,9	11,5
Алжир	2,1	2,4	2,7	1,7	2,4	0,200	0,200	0,250	-	0,165
Марокко	9,3	9,4	10,0	10,2	12,9	6,7	6,7	6,8	6,2	8,32
Туніс	7,8	7,7	7,3	5,4	9,4	2,6	2,4	2,2	1,3	-
Субсахара, у т.ч.:	31,1	32,4	34,0	35,4	44,4	21,5	23,1	25,4	23,9	26,9
ПАР	8,1	8,3	9,5	8,9	10,2	9,1	9,2	9,2	8,2	8,9
Зімбабве	2,2	2,4	1,8	2,2	2,3	0,634	0,664	0,856	0,886	-
Ботсвана	1,97	1,8	1,5	-	-	0,779	0,800	0,885	1,0	-
Кенія	1,4	1,8	1,4	1,1	-	0,800	0,926	0,881	0,723	-
Кот-д'Івуар	0,257	-	-	-	2,1	0,201	-	-	-	0,443
Танзанія	0,754	0,843	1,1	1,1	1,4	1,2	1,4	2,0	2,0	2,5
Сенегал	0,900	1,1	1,1	1,0	-	0,453	0,484	0,439	-	0,496
Сейшельські о-ви	0,175	0,200	0,230	0,276	0,384	0,343	0,370	0,430	0,392	0,559
Мадагаскар	0,196	0,256	0,196	0,244	0,376	0,307	0,333	-	-	0,697
Мозамбік	1,7	-	-	-	2,0	0,108	-	-	-	0,242
Маврикій	0,935	0,945	0,993	1,2	1,4	1,3	1,3	1,4	1,5	1,9

* Джерело: складено за даними ЮНВТО

у багатьох країнах Африки, які володіють потужним туристичним потенціалом, розвивається без урахування особливостей його функціонування, глибокого проникнення в суть проблем і, за відсутності цілеспрямованої, комплексної туристичної політики держави й відпрацьованих механізмів

управління, має риси стихійності. Це потребує реформування системи державного регулювання сфери туризму, зокрема, розробки нормативно-правової бази, яка б відповідала потребам і тенденціям розвитку міжнародного туризму.

Африка, яка володіє багатим природним і культурним потенціалом, має усі передумови для подальшого розвитку туризму. Нині переважає пізнавальний туризм. Об'єктами пізнавального туризму в африканських країнах є:

- пам'ятники античної епохи;
- стародавні та середньовічні міста;
- оазиси;
- культові споруди і місця;
- поселення різних етнічних груп африканців;
- природні та культурні ландшафти;
- рабовласницькі базари і центри;
- різноманітні події;
- національні природні парки;
- окремі природні об'єкти (річки, водоспади, гірські масиви).

Інтенсивно розвивається рекреаційний туризм з метою відпочинку і розваг. Завдяки включення в тури об'єктів дикої недоторканої природи, набирає силу екологічний туризм. На основі бальнеологічних і кліматичних ресурсів розвивається лікувально-оздоровчий туризм (у Тунісі, де побудований центр водо- і грязелікування, Марокко – на курортах Анадир, Мохаммедія, Танжер, Ель-Хосейма.) Формуються курорти на узбережжі Індійського океану, зокрема, в Кенії (курорти Момбаса, Кініні, Малінді, Ламу, Кіліфі). Є кілька курортів у ПАР.

Негативними чинниками розвитку масового туризму на Африканському континенті залишаються: слабе освоєння території, економічна і політична нестабільність, етнічні конфлікти, загрози різних захворювань та ін.

ПІДСУМКИ

- Країни Африканського туристичного регіону розглядають туризм як важливий сектор економіки.
- За основними показниками розвитку туризм лідирують країни Північної Африки та ПАР.
- Конкурентними перевагами розвитку туризму в країнах Африки є насиченість унікальними культурно-історичними ресурсами, кліматичні умови, освоєні морські узбережжя.
- В країнах переважає культурно-пізнавальний та рекреаційний види туризму.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Які чинники розвитку туризму позитивно, а які негативно впливають на розвиток туризму в країнах Африканського регіону?
2. Проаналізуйте показники розвитку туризму в субрегіонах Африки.
3. Визначте країни Африки, які можуть більш інтенсивно розвивати туризм в найближчій перспективі.
4. Позначте на контурній карті субрегіони Африканського туристичного регіону і країни-лідери туризму в них, проаналізуйте їх туристичну спеціалізацію.

Дискусійні питання

- ❖ Які інфраструктурні можливості розвитку туризму в африканських субрегіонах?
- ❖ Як, на вашу думку, чи привабливий африканський туризм для розвинених країн світу?

Підготуйте есе, обравши одну із запропонованих тем:

- ✓ Африка для туристів-екстремалів та шукачів пригод.
- ✓ Традиції африканських народів і туризм.

Джерела інформації

1. Країни світу. Географічне положення. Рельєф і особливості клімату. Прошова одиниця, особливості обміну валюти. Пам'ятки. Відпочинок та розваги. Сувеніри. Туристу на замітку. /упоряд. Н. Попович. Харків: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2018. 240 с.
2. Масляк П.О. Країнознавство: підручник. Київ: Знання, 2007. 292 с.
3. Офіційний сайт ЮНВТО. URL: <https://www.unwto.org/>
4. Парфіненко А.Ю., Сідоров В.І., Любіцева О.О. Туристичне країнознавство: підручник. Київ: Знання, 2015. 551 с.

6.1. Туристичні країни Африки

6.2.1. Країни Північної Африки

Загальні відомості про країни. Серед країн субрегіону Марокко і Туніс користуються найбільшою популярністю. Королівство Марокко має площу 446 550 км²; а з Західною Сахарою – 710 850 км², населення близько 37,0 млн осіб (2020 р.), столиця – Рабат. Марокко – конституційна монархія, унітарна держава, що поділена на 18 вілаїв. ВВП країни – 119,7 млрд дол. (2019 р.), ВВП на душу населення – 3204 дол. (2019 р.). Королівство Марокко – це країна, що розвивається. Країна належить до субрегіону Північна Африка, район – Магриб.

Туніс має площу 163 610 км²; населення близько 12 млн осіб (2020 р.), столиця – Туніс. Туніс – це президентська республіка, унітарна держава, що складається з 24 вілаєтів. ВВП країни – 38, 8 млрд дол. (2019 р.), ВВП на душу населення – 3317 дол. (2019 р.). Туніс – це країна, що розвивається, належить до субрегіону Північна Африка, район – Магриб.

Чинники розвитку туризму. Серед чинників, які позитивно впливають на розвиток туризму в Марокко та Тунісі є:

– географічна близькість країн до Європи – головного споживача туристичних послуг в країні;

- різноманітні природні та історико-культурні туристичні ресурси;
- державна політика, що позитивно впливає на розвиток туризму в країні;
- розвинена транспортна система і готельний комплекс;
- тривалий туристичний сезон;
- місцева культура.

Стан і тенденції розвитку туризму. Марокко і Туніс є лідерами за туристичними прибуттями і доходами від туризму у Північній Африці. За статистичними даними ЮНВТО з кожним роком кількість туристичних прибуттів до Марокко збільшується. В останні роки Марокко приймає більше половини туристичних прибуттів від загальної кількості візитів до Північної Африки. У 2016 р. кількість туристичних прибуттів до Марокко становила 10,3 млн, а у 2019 р. цей показник сягнув 12,9 млн, що складає половину прибуттів до субрегіону. Туристичні потоки до Марокко формуються переважно з Франції (37 %), Німеччини (12 %), Іспанії (11 %), США (7 %).

Міжнародні надходження від туризму у 2019 р. становили 8,2 млн дол., що більше половини від усіх валютних надходжень до Північної Африки. Даний показник валютних надходжень від в'їзного туризму є найбільшим серед країн Північної Африки.

Туніс займає другу сходинку за показниками розвитку туризму. Проте темпи нарощування туристичного потоку і надходжень від в'їзного туризму значно коливаються в останні роки.

Основними країнами, завдяки яких формується туристичний потік до Тунісу, є Німеччина, Франція, Велика Британія. В останні роки збільшується кількість туристів з країн Східної і Центральної Європи.

Державна політика у сфері туризму. Регулювання туризму в Марокко здійснюється спеціально створеним Міністер-

ством туризму, оскільки туризм є стратегічним напрямом розвитку економіки країни. Міністерство займається насамперед просуванням держави на міжнародний туристичний ринок.

У Тунісі туризм входить до компетенції Міністерство торгівлі, туризму та ремесел, в якому діє Державне агенство з туризму. Одним з його завдань є збільшення інвестицій у туристичну галузь, контроль за розвитком туризму в спеціально створених туристичних зонах, створення позитивного туристичного іміджу країни.

Види туризму, туристичні центри, райони, основні туриз України. У Марокко сконцентрована велика кількість різноманітних туристичних ресурсів, що стало передумовою туристичного районування країни. Кожний туристичний район має свою спеціалізацію та географію видів туризму. Основною спеціалізацією узбережжя Середземного моря та Атлантичного океану є пляжний відпочинок в поєднанні з водними видами спорту та центрами таласотерапії, що використовують місцеві природні умови.

Основними курортними центрами є Агадір, Ес-Сувейра, Касабланка та Рабат. В цих туристичних центрах розвивається пляжний відпочинок в поєднанні з культурно-пізнавальним туризмом. Особливого розвитку тут набули водні види спорту. Спеціалізацією узбережжя серед водних видів спорту є серфінг. Найбільш відомі місця для серфінгу розташовані неподалік Агадіру Це селища Тагазут і Тамархат. Тут є всі умови для серфінгу, а саме ділянки узбережжя, розвинена інфраструктура, можливість цілорічно займатися даним водним видом спорту. На узбережжі також функціонують школи з серфінгу.

Центрами культурно-пізнавального туризму є переважно імперські міста Марокко – Фес, Рабат, Мекнес, Марракеш – колишні столиці держави. В них зосереджена переважна

частина унікальних об'єктів культурно-пізнавального туризму. Теперішня столиця країни Рабат – це символ єдності і непорушності Марокко, де можна познайомитися з багатьма історичними об'єктами країни. Тут знаходиться визначна релігійна пам'ятка мечеть Хасана. Марракеш приваблює своєю площею Джаммаа-ель-Фна, де можна побачити і йоґів, і заклинателів змії, і знахарів, колдунів, торговців фруктами і екзотичними приправами. До найбільш цікавих об'єктів також належать Мавзолей засновника Марракеша, руїни палацу Ель-Бади, медресе і мечеть Бен-Юсуф, найбільший фонтан у Марракеші – Муасин, палац Бахия, стіни старих укріплень.

Фес вважається перлиною арабської культури і традиційних промислів Марокко. Відвідування старовинних шкіряних центрів у Фесі нині є дуже популярним серед іноземних туристів. Тому такі традиційні місця, що знайомлять з місцевою культурою та традиціями, включені в програму культурно-пізнавального туризму.

Крім того, популярними є екскурсії до унікального блакитно-синього міста Шефшауна, давнього міста Волубіліса та священного місця паломництва мусульман Мулай-Ідріс. Гірськолижний туризм розвивається в західній частині Високого Атласу. Тут функціонує єдиний гірськолижний курорт Укаймеден. В районі пустелі Сахари організуються сафари-тури. Основними туристичними містами даного району є Варзаат, Загора, Мерзуга.

Найголовнішими туристичними ресурсами Тунісу є кліматичні умови з кораловими берегами, а також термальні джерела. Культурно-історичні об'єкти країни також приваблюють значну кількість туристів. Це – руїни Карфагену, колись одного з центрів фінікійської цивілізації, Колізей, музей Ісламського мистецтва, Центр художніх ремесел, ворота XIII ст., залишки стін цитаделі. Крім того, об'єктами туризму є численні мечеті, одна з яких Велика Мечеть VIII ст.

Туніс нині інтенсивно рекламує і надає послуги лікувально-оздоровчого туризму. Тут для цього створені центри таласотерапії, омолодження і використання теплої морської води в комплексі з морськими грязями і водоростями. Розташовані вони у мм. Хаммамет, Сус, Джербі. В країні розвивається також спортивний туризм, зокрема, водний і кінний.

Культурно-історичні об'єкти країни також приваблюють значну кількість туристів. Одним з основних екскурсійних об'єктів є Карфаген, колись один з центрів фінікійської цивілізації. Значний потік спостерігається також до Колізею, музею Ісламського мистецтва, Центру художніх ремесел, до воріт XIII ст., залишків стін цитаделі. Крім того, об'єктами туризму є численні мечеті.

6.2.2. Країни Західної Африки

Загальні відомості про країни. Західна Африка – приатлантичний регіон з найбільшою кількістю країн на материкау. До неї належать Бенін, Буркіна-Фасо, Гамбія, Гана, Гвінея, Гвінея-Бісау, Кабо-Верде, Камерун, Кот-д'Івуар, Ліберія, Мавританія, Малі, Нігер, Нігерія, Сенегал, Сьєрра-Леоне, Чад. Переважна більшість країн є слаборозвинутими з ВВП близько 10-11 млрд дол, а на душу населення 600-700 дол. Населення здебільшого (понад 60 %) зайняте в сільському господарстві. Статті експорту представлені какао, пальмовою олією, мінеральною сировиною, тропічною деревиною тощо. Краці за інші країни показники економічного розвитку має Гвінея, Камерун, Кабо-Верде, Ліберія, в яких розвивається й судноплавство, хоча плавають вони під «чужими прапорами».

Туризм більш-менш стабільно розвивається у Сенегалі, площа якого 196,7 тис. км², населення – 16,74 млн осіб (2020 р.) належить до негроїдної раси, Сенегал унітарна держава з республіканською формою правління. Офіційна мова – французька, столиця – Дакар. Символ країни – баобаб, тому місце-

ві жителі відносяться до цієї рослини з особливою повагою. Ці дерева охороняються законом і тому їхнє знищення чи навіть лазання по ним без спеціального дозволу, суворо заборонені.

Сенегал – це країна, що розвивається. ВВП у 2019 р. становив – 23,58 млрд дол., ВВП на душу населення – 1446 дол.

Види туризму, туристичні центри і райони. В країні розвиваються різні види туризму, серед яких найбільш популярними є культурно-пізнавальний, рекреаційний, екологічний туризм.

Курорти, розташовані на сенегальському узбережжі, – одні з найкращих в Африці. Серед них: Лез Алеманді, Салі-Портудель. Тут розташовані десятки готелів, ресторанів, банків, казино і фольклорних сіл. Пропонується на курортах численні розваги: риболовля, серфінг, водні лижі, теніс, кінний спорт тощо. У Сенегалі одна з найкращих рибалок, а символом спортивної рибалки є меч-риба. Серед рибаків-туристів найчастіше з цією метою відвідують країну французи.

Одне з найцікавіших міст континенту Сен-Луї – найдавніше місто країни і перше європейське поселення в Західній Африці. Історична частина острова, на якому у 1659 р. виникло місто, з 2000 р. перебуває під охороною ЮНЕСКО. Тут увагу туристів привертають численні музеї і мечеть Суфі-Тіджанія.

На схід від столиці Сенегалу розташований острів Іль-де-Горі, який славиться своїми будинками колоніальної архітектури, піщаними пляжами Ле-Кастель, Історичним музеєм, Музеєм жінок та туристичним базаром. Особливим об'єктом острова є історичний Будинок рабів, відновлений унікальний музей культури і фольклору африканців. На заболочених ділянках острова водяться колонії фламінго, відвідуванн яких також включають в тури.

Привертає увагу озеро Ретба (Рожеве) з підвищеною концентрацією солі – 350 г на літр. Неподалік від озера знаходиться черепаший заповідник. Існують й інші заповідні об'єкти – основа розвитку екологічного туризму. Найчастіше туристи здійснюють екскурсії до національних природних парків, найбільший з яких Ніколо-Коба. Є в Сенегалі й Сафарі-парк. Під час поїздок до національних парків неможна наблизитися до тварин і годувати їх. Будь-яка спроба це зробити карається дуже великим штрафом. Також не рекомендується з'їжджати з дороги і виходити з машини без дозволу гіда. Це можна робити тільки у спеціально відведених місцях.

Міжнародну славу країні приносить автомобільні ралі – Париж–Дакар.

Серед чинників, які гальмують розвиток туристичної сфери – сепаратистські дії, внутрішні конфлікти всередині країни, загроза захворіти на тропічну малярію та інші небезпечні хвороби.

6.2.3. Країни Південно-Східної і Південної Африки

Загальні відомості про країни. До регіону входять такі країни як Бурунді, Джібуті, Ерітрея, Ефіопія, Кенія, Сомалі, Судан, Танзанія, Того, Уганда, Ботсвана, Замбія, Зімбабве, Коморі, Лесото, Маврикій, Мадагаскар, Малаві, Мозамбік, Намібія, Південна Африка (ПАР), Есватіні, Республіка Сейшельські острови.

В даному африканському субрегіоні зібрані країни, що значно відрізняються за рівнем соціально-економічного розвитку – від найбагатшої і найрозвинутішої Південної Африки (ПАР) до дуже бідних Мозамбіку та Малаві (дохід на душу населення 400-500 дол.).

В країнах панує не тільки голод, а й безробіття, низький рівень медичного обслуговування та соціальної інфраструк-

тури, зокрема, погано розвинений громадський транспорт. До 90 % населення зайнято в монокультурному сільському господарстві. Експортують каву, бавовну, тютюн та ін. товари. Причинами відсталості країн цього регіону Африки є складні природні умови, тривале перебування в колоніальній залежності, панування військових режимів та часті збройні конфлікти. Окремі країни регіону не так давно набули незалежності. Цим пояснюють їх відсталість. Бідні країни спеціалізуються переважно на монокультурному сільському господарстві, вирощуючи цукрову тростину, кавове дерево, пряності тощо, що і складає статті експорту.

До найбільш популярних у туристичному відношенні країн належать Кенія, Танзанія, острівні країни та Південно-Африканська Республіка.

Кенія займає площу у 583 тис. км², населення понад 53,77 млн осіб (2020 р.), столиця – Найробі. Кенія – це президентська республіка, унітарна держава, яка складається з 8 провінцій та 71 округу. Кенії – це країна, що розвивається. Її ВВП – 95,5 млрд дол. (2019 р.), ВВП на душу населення – 1816 дол. Кенія належить до Субсахари, район – Східна Африка.

Площа Об'єднаної Республіки Танзанія – 945 087 км², населення – понад 59,73 млн осіб (2020 р.), столиці – Дар-ес-Салам, Додома. Танзанія – президентська республіка, унітарна держава, складається з 26 регіонів.

ВВП країни – понад 63 млрд дол. (2019 р.), ВВП на душу населення понад 1,0 тис. дол. Танзанія – це країна, що розвивається, проте вона за рівнем економічного розвитку відноситься до середньорозвинених країн світу. Держава належить до субрегіону Субсахара, район – Східна Африка.

Республіка Сейшельські острови має площу усього 455 км²; населення понад 98,5 тис. осіб (2020 р.), столиця країни – Вікторія. Країна – це президентська республіка, унітарна держава, що поділена на 25 округів. ВВП республіки – 1,703

млрд дол., ВВП на душу населення – 17448 дол. Сейшельські острови є країною, що розвивається. Вона належить також до субрегіону Субсахара, район – Східна Африка.

Південна Африка має площу 1 221 037 км²; в країні мешкає понад 59,31 млн осіб (2020 р.). Кейптаун – це законодавча столиця держави, Преторія – організаційна столиця, Блумфонтейн – судова. ПАР – це президентська республіка унітарна держава з елементами федералізму, яка складається з 9 провінцій, що поділяються на райони. ВВП ПАР у 2019 р. був понад 351 млрд дол., ВВП на душу населення понад 6,0 тис. дол. Країна відрізняється середнім рівнем економічного розвитку, є членом Великої двадцятки. ПАР належить до субрегіону Субсахара, район - Південна Африка.

Чинники розвитку туризму. Зазначені вище країни мають усі передумови для розвитку туризму. Серед них: значний природний і культурний потенціал країн, який представлений унікальними екзотичними природними ресурсами, а також давніми культурно-історичними об'єктами, що віддзеркалюють усі етапи розвитку цих країн. Значна кількість об'єктів включена до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Цікаві факти. Зацікавленість у туристів викликають художні традиції народів Кенії, які втілюються в численних домашніх виробих і ремеслах. Кикуйю, наприклад, досягли високої майстерності в плетінні кошиків і рогож, а в останні роки - і меблів з сизалю Ці вироби прикрашаються яскравим геометричним орнаментом. Камба славляться різьбленням по дереву. Кісії в останні роки освоїли вирізування різноманітного посуду і фігурок з мильного каменю.

Славу кращих танцюристів Кенії давно завоювали камба, що танцюють у все наростаючому темпі, включаючи в танець акробатичні номери. Не менш віртуозне мистецтво міру і ембу - кращих тамтамістів Кенії. У військових танцях міру і

ембу беруть участь тільки чоловіки, одягнуті в червоно-зелені убрання; їх голови увінчують високі шапки з хутра мавп. Нарешті, гир'ями відомі обрядовими танцями, що виконуються при світлі багаття.

Важливим чинником є також достатній рівень розвитку інфраструктури (особливо закладів розміщення), яка здебільшого відповідає міжнародним стандартам. На розвиток туризму в країнах Південної і Південно-Східної Африки позитивно впливає поєднання місцевих і європейських традицій в обслуговуванні туристів, державна політика щодо розвитку туризму, а також уміння поєднувати в одному турі різні види туризму. Наприклад, у цих країнах почали користуватися підвищеним попитом тури, що поєднують wellness та сафари. Головні сафари-напрямки – ПАР, Кенія, Танзанія (можливе спостереження за міграціями тварин). На туристичному ринку вже сформувався сегмент туристів – LONAS (Lifestyles Of Health And Sustainability), які обирають екологічний туризм. Такі туристи турбуються про довкілля для майбутніх поколінь, тому вони надають перевагу екологічному транспорту, проживанню в садибах та харчуванню продуктами з ферми. Такий варіант буває дорожчим, проте не наносить шкоди довкіллю. Вважається, що саме цей сегмент є преміальним сегментом майбутнього туристичного ринку африканських країн цього регіону.

Негативними чинниками розвитку масового туризму в країнах регіону залишаються: слабе освоєння території (Сейшельські острови, Танзанія, Кенія), етнічні конфлікти (Кенія), загрози різних захворювань та ін.

Державна політика у сфері туризму. Питаннями розвитку туризму в Кенії займається Міністерство туризму, метою якого є реалізація державної туристичної політики. Туристична діяльність перебуває також у полі зору Корпорації розвитку туризму та Служби дикої природи. За якість

туристичного бізнесу відповідає Управління туризму Кенії . Воно займається також просуванням країни на міжнародний туристичний ринок.

В Танзанії туризм перебуває в компетенції Міністерства національних ресурсів і туризму, при якому функціонує Національна рада з туризму. Центральні туристичні органи займаються регулюванням туристичної діяльності в країні, пошуком інвестицій для розвитку туристичної інфраструктури.

Ще у 1983 р. в Танзанії була створена Асоціація туроператорів, метою якої є забезпечення ефективного ділового середовища і сприяння регіональній і глобальній конкурентоспроможності приватного сектора у сфері туризму, торгівлі та інвестицій. Асоціація допомагає своїм учасникам просувати нові туристичні послуги, захищати інтереси туристів, розв'язувати різні техніко-економічні завдання.

Туристична політика ПАР здійснюється завдяки трьом потужним гравцям туристичного ринку: Національній туристичній адміністрації (НТА), Національній туристичній організації (НТО) та Бізнес ради з туризму ПАР (БРТ). Функції Національній туристичній адміністрації визначено як розвиток туризму для збільшення частки в економіці; забезпечення досконалого розвитку людей і гідної праці в секторі туризму; збільшення внеску внутрішнього туризму в економіку туристичної індустрії; покращення регіональної економіки туризму; підняття сфери послуг до світових стандартів; зміцнення позицій культурного туризму серед жителів Південної Африки; розвиток Південної Африки як всесвітньо визнаного туристичного бренду. Крім того, НТА займається сталим розвитком туризму.

Функції національній туристичній організації визначаються її головним завданням: розвинути туристичну галузь ПАР до рівня всесвітньо відомого бренду туристичного відпочинку.

Бізнес рада з туризму ПАР є офіційною головною організацією з подорожей і туризму приватного сектора в Південній Африці. Її ключовими орієнтирами є: успішне лобіювання, створення спеціального урядового департаменту з туризму; розвиток Хартії туризму, партнерство з основними зацікавленими сторонами в туризмі тощо.

В Сейшельській республіці, як і в більшості інших країн, що розвиваються, діє Міністерство туризму. Уряд країни приділяє значну увагу розбудові туристичної інфраструктури, створенню позитивного іміджу країни на міжнародному ринку туристичних послуг, просуванню бренду Сейшельський відпочинок на цей ринок.

Види туризму, туристичні центри і райони. Туризм у Кенії є другим за величиною джерелом надходження валюти після сільського господарства. В країні розвивається переважно екологічний туризм. Для цього використовуються такі ресурси: рифтова долина, колонія фламінго, що тут мешкає і є найбільшою у світі. На території країни діє понад 50 унікальних національних парків і заповідників. Серед них: Амбоселі, в якому збереглося велике стадо слонів (600-700 особин) та носороги, Цаво – найбільший парк, Масаї Мара – продовження парку Серенгеті, що у Танзанії.

В Кенії прокладені туристичні маршрути на Кіліманджаро, розвивається пляжний туризм на узбережжі Індійського океану. Кенійці – одні з найкращих спортсменів, тому вони намагаються розвивати в своїй країні й спортивний туризм. В Найробі туристам пропонують відвідати національний музей, зміїну ферму.

Зростаючий туристичний потік до країни має, з одного боку, позитивні економічні наслідки, а, з іншого, дедалі більше загострює екологічні проблеми, пов'язані з частото неконтрольованим відвідуванням заповідних територій.

В'їжджаючи до країни, слід пам'ятати про певні небезпечні явища, які тут існують. Це поширення гірської малярії, спалахи і епідемії якої є щорічними; постійні зливи у лісах; наявність великої кількості отруйних рослин і комах.

Головними об'єктами туризму в Танзанії є національні природні парки. Так, в Серенгеті і Нгоронгоро можна спостерігати за тваринами в природному оточенні, за їхніми міграціями. Унікальністю Нгоронгоро є розташування в кратері вулкану, діаметром 20 км. Краї кратеру знаходяться на висоті близько 2,5 тис. км над рівнем моря, а дно на 600 м нижче країв кратеру. Тому всередині утворилося особливе середовище для тварин, де за ними цікаво спостерігати.

Основними ресурсами Сейшельських островів для туризму є дика природа, яка зберегла свій вигляд й після розвитку туристичної індустрії. Тільки тут мешкають гігантські черепахи, багато рідких птахів, у тому числі, й чорний папуга. У водах Індійського океану водяться різноманітні види риби, особливо цінними серед яких є тунець і марлін. На узбережжі океану створенні курорти з усім комплексом необхідних туристичних послуг.

Туризм – одна з пріоритетних галузей економіки Південної Африки, що відрізняється позитивною динамікою за кількістю туристів і доходами. В ПАР розвивається діловий, пізнавальний, рекреаційний, екологічний види туризму, які забезпечені різноманітними ресурсами. В країні діє близько двох десятків національних природних парків, серед яких найбільш відвідуваними є імені Крюгера, парк Калахарі, Джемсбок, Бонтебок, Піланесберг, Еддо (з найбільшою популяцією слонів в ПАР), Цицикама, Кару та ін. Туристів приваблюють також ботанічні сади, пташині заповідники, акваріуми і зоопарки. Національний зоопарк в Тсване (Преторії) входить в десятку найкращих у світі. Тому екологічний туризм розвивається в ПАР швидкими темпами. Нині близь-

ко 60 % туристів відвідують саме національні парки чи заповідники країни. У заповідниках пропонують фотосафари з досвідченим гідом.

З цікавістю подорожують жителі країни та іноземні туристи країною, перетинаючи незвичайні ландшафти – пустелі, квітучі луки, навислі над зеленими долинами і виноградниками гори, розкидані по усій країні ферми, традиційні племенні села та мегаполіси. Бажаючих комфортно відпочити чекають розкішні пляжі, що простягаються уздовж узбережжя на 3 тис. км.

Оскільки країна є важливим фінансовим центром континенту, то тут часто відбуваються різноманітні симпозиуми, конференції регіонального і міжнародного рівня. Як виноробська країна, ПАР проводить виробничі тури по країні з метою ознайомлення з процесом виробництва вина. Серед туристів і мешканців Кейптауна особливою популярністю користуються дегустаційні тури. Гостям пропонують також екскурсії фруктовими і квітковими маршрутами. Як країна алмазна, Південна Африка пропонує туристам відвідати визначні місця гірничорудної промисловості, зокрема, найглибшу рукотворну алмазну шахту світу у місті-музеї Кімберлі.

ПАР – місце любителів полювання. Мисливський сезон зазвичай триває з 1 травня по 31 липня. Відстріл крупної дичини ведеться під контролем Асоціації професійних мисливців країни і регіональних природоохоронних органів. В країні популярні також сафари, походи на каное і плотах, природні прогулянки.

Уряд країни приділяє значну увагу розбудові туристичної інфраструктури. Велика кількість готелів розташована безпосередньо на популярних туристичних маршрутах країни, окремі з яких є історичними пам'ятками і відрізняються вишуканою архітектурою. До послуг подорожуючих також гос-

тьові будинки, затишні заміські готелі, мотелі, пансіонати вихідного дня, пляжні котеджі, мисливські будиночки, ферми для туристів і молодіжні гуртожитки. По всій країні існують кемпінги. Найдорожче розміщення в готелях, розташованих в приватних заповідниках. Вони побудовані таким чином, аби не виділятися з навколишнього пейзажу, проте всередині є усі зручності для комфортного відпочинку.

Туристичні райони країни співпадають з адміністративними провінціями. Це – Готенг, Мпумаланга, Лімпопо, Квазулу Натал, Східний Кейп, Західний Кейп, Північний Кейп.

Готенг – це найменша і найважливіша провінція країни з містами Тсване і Йоганнесбург. Тсване – це столиця і центр культурно-пізнавального туризму. Тут знаходиться кілька історичних місць, включаючи резиденцію першого президента Поля Крюгера, багато музеїв (культурно-історичний, художній, природи, першопереселенців, образотворчих мистецтв тощо), Державний театральний комплекс, що складається з п'яти залів, одна з найстаріших діамантових шахт країни.

Йоганнесбург – центр торгівлі золотом та алмазами, ділова столиця країни. У місті є багато об'єктів, які привертають увагу туристів. Тут можна побачити золотисті пагорби – відвали золотих шахт, стару (1897 р.) діючу пошту, будівлю Центральної бібліотеки, музеї історії країни та геологічний. Відмінною рисою міста є терикони. У передмісті Йоганнесбургу діє цікавий парк атракціонів, в якому відтворено епоху «золотої лихоманки» кінця XIX ст.

Мпумаланга знаменита своїми живописним ландшафтами і національними парками. Тут розвивається екологічний і природно-пізнавальний туризм. Подібну туристичну спеціалізацію має й район Лімпопо.

Квазулу Натал – це курортний район з умовною столицею Дурбан. Це улюблене місце відпочинку не тільки жителів ПАР, а й іноземних туристів. Крім пляжів, популярні такі

туристичні дестинації як Драконові гори, етнографічний комплекс «Чак Ленд», живописна долина «Тисячі пагорбів», мечеть Джумма Мусджід – найбільша в Південній півкулі.

Східний Кейп з центром Порт Елізабет пропонує туристам екологічні тури та різноманітні види екологічних розваг. Щороку у травні в затоці Альгоа проходить Національний тиждень вітрильного спорту. Мандрівникам пропонують відвідати єдине традиційне село Кая Лендаба, провести спостереження за птахами, здійснити повітряні польоти або походи на каное. Туристи можуть відвідати різні національні парки і музеї.

Західний Кейп – це легендарний Мис Доброї Надії, винні туристичні маршрути і Садовий шлях. Цей район – одне з найкращих місць у світі для спостереження за китами з берега. На території провінції чимало пам'яток культури і музеїв, багато з яких відреставровані будинки відомих людей, що відіграли значну роль в становленні держави. Центром провінції є місто Кейптаун, який приваблює туристів у будь-який сезон. Влітку тут популярний пляжний відпочинок, зокрема, на курорті Сан-Сіті, а взимку – здійснення цікавих екскурсій музеями та визначними місцями. Серед них: будівля Парламенту, Собор Святого Георгія, резиденція президента ПАР, Кейптаунська картинна галерея тощо.

Сучасний Сан-Сіті – це місто в центрі давнього вулкану, чудовий зелений оазис з комфортабельним рекреаційним комплексом. Тут створений один з найбільших у світі аквапарків з водними атракціонами, пляж з кварцевим піском, штучний водоспад, басейн з хвилями висотою 1,8 м і швидкістю 35 км/год. Тут можна здійснити прогулянку по Мосту Часу, де кожен годину імітується землетрус, помилуватися різноманітними рослинами та іншими цікавими об'єктами. Сан-Сіті вважається справжньою «меккою» розваг і відпочинку.

Північний Кейп – найбільша за територією провінція ПАР. Тут розміщена діамантова столиця Кімберлі. Туристів приваблюють тури до пустелі Калахарі, річки Оранжева та водоспад Ауграбіс.

Кімберлі – сучасне місто з власним туристичним трамваєм, музеєм образотворчих мистецтв, гірничорудним музеєм. Неподалік від міста знаходиться діюче діамантове родовище Бултфонтейн, по якому проводять пізнавальні і виробничі екскурсії.

ПІДСУМКИ

➤ Конкурентними перевагами розвитку туризму в країнах Північної, Західної, Південної і Південно-Східної Африки є унікальні природні ресурси національних парків та африканська етнічна культура.

➤ Чинники, що гальмують розвиток масового туризму в Африці – слабе освоєння території, економічна і політична нестабільність, етнічні конфлікти, загрози різних захворювань.

➤ В більшості країн переважає екологічний, природно- і культурно-пізнавальний та рекреаційний види туризму.

➤ Основними туристичними країнами Африки є Марокко, Туніс, ПАР, Кенія, Танзанія, Сейшельські острови, Сенегал.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Порівняйте туристичні ресурси двох країн Африки (на власний вибір).

2. Схарактеризуйте роль державної політики в розвитку туризму африканських країн.

3. Чим відрізняються туристичні країни Північної Африки від країн Південної і Південно-Східної Африки?

4. Що вирізняє ПАР як один з напрямів міжнародного туризму?

5. Оцініть вплив туризму на природу африканських країн.

6. Розробіть туристичний маршрут до ПАР для різних вікових груп туристів з України. Обґрунтуйте вибір маршрутів.

Дискусійні питання

❖ Чи можливе нарощування туристичного потоку до країн Північної Африки?

❖ За і проти включення національних природних парків країн Африки до туристичних маршрутів.

Підготуйте есе, обравши одну із запропонованих тем:

✓ Національні традиції країн Африки та їх вплив на розвиток туризму.

✓ Пам'ятка для туриста, що відправляється до країн Африки.

Джерела інформації

1. Масляк П.О. Країнознавство: підручник. Київ: Знання, 2007. 292 с.

2. Офіційний сайт ЮНВТО. URL: <https://www.unwto.org/>

3. Парфіненко А.Ю., Сідоров В.І., Любіцева О.О. Туристичне країнознавство: підручник. Київ: Знання, 2015. 551 с.

Список використаних джерел

1. Бейдик О.О. Словник-довідник з географії туризму, рекреалогії та рекреаційної географії. Київ: Палітра, 1997. 130 с.
2. Блій Г., Муллер П., Шаблій О. Географія: світи, регіони, концепти. Київ: Либідь, 2004. 738 с.
3. Бовсуновская А.Я. География туризма. Донецк: ДИТБ, 2002. 410 с.
4. Вишнеvsька О.О., Парфiненко А.Ю., Сiдоров В.І. Туристичне країнознавство: підручник. ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2011. 594 с.
5. Воскресенский В.Ю. Международный туризм. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2008. 463 с.
6. Дорошко М.С., Кривонос Р.А., Крижанівський В.П., Сербіна Н.Ф. Країнознавство. Країни СНД, Європи і Північної Америки: навч. посіб. для вузів. Київ: Ніка-Центр, 2009. 310 с.
7. Дубович І.А. Країнознавчий словник-довідник. 2-е вид. Львів: Панорама, 2003. 575 с.
8. Ігнат'єв П.М. Країнознавство. Країни Азії: навч. посібник для вузів 2-ге вид. Чернівці: Книги-XXI, 2006. 423 с.
9. Короткий словник з комплексного країнознавства (методика країнознавчих досліджень, основні поняття та визначення, країни, персоналії). Київ: Київ. славіст. ун-т, 2002. 255 с.
10. Країни світу. Географічне положення. Рельєф і особливості клімату. грошова одиниця, особливості обміну валюти. Пам'ятки. Відпочинок та розваги. Сувеніри. Туристу на замітку / упоряд. Н. Попович. Харків: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2018. 240 с.
11. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг. Київ: Альтерпрес, 2002. 212 с.
12. Мальська М.П., Бордун О.Ю., Гамкало М.З. Туристичне країнознавство. Азія та Океанія: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2013. 184 с.

13. Масляк П.О. Країнознавство: підручник. Київ: Знання, 2007. 292 с.
14. Парфіненко А.Ю., Сідоров В.І., Любіцева О.О. Туристичне країнознавство: підручник 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ: Знання, 2015. 551 с.
15. Парфіненко А.Ю. Туристичне країнознавство: навчальний посібник. Харків: Бурун Книга, 2009. 288 с.
16. Редько В.Є. Туристичне країнознавство: курс лекцій. URL: <http://otherreferats.allbest.ru/sport/d00379594.html>
17. Сапожникова Е.Н. Страноведение: теория и методика туристского изучения стран. Москва: Академия, 2006. 238 с.
18. Семенов В.Ф., Дишкантюк О.В., Олійник В.М. Туристичне країнознавство: навч. посіб. /за ред. В.Ф. Семенов. 2-ге вид., допов. та перероб. Херсон: Гринь Д.С., 2013. 392 с.
19. Стафійчук В.І., Малиновська О.Ю. Туристичне країнознавство: туристичні ресурси світу. Європа, Азія, Австралія та Океанія: навч. посіб. Київ: Альтерпрес, 2009. 427 с.
20. Сухарев В.А. Сухарев М.В. Психология народов и наций. Донецк: Сталкер, 1997. 400 с.
21. Туристичне країнознавство: країни лідери туризму: навч. посіб. / за заг. ред. О.О. Любіцевої. Київ: Альтернатива, 2008. 436 с.
22. Яценко Б.Л., Бабарицька В.К. Країнознавство: основи теорії: навч. посіб. Київ: Либідь, 2009. 312 с.

ДОДАТКИ

Міжнародні туристичні прибуття

Світ	Туристичні прибуття, млн			Темпи змін, %		Частка, %	
	2010	2020	2030	2010-20	2020-30	2010	2030
	949	1,360	1,809	3,8	2,9	100	100
Країни з розвинутою економікою	506	643	772	2,6	1,8	53	43
Країни, що розвиваються	443	717	1,037	4,9	3,8	47	57
Європа	485,5	620,0	744,0	2,7	1,8	50,6	41,1
Північна Європа	62,8	72,0	82,0	2,2	1,4	6,1	4,5
Західна Європа	154,3	192,0	222,0	2,3	1,4	16,3	12,3
Центральна і Східна Європа	95,0	137,0	176,0	3,7	2,5	10,2	9,7
Південна Європа	173,5	219,0	264,0	2,6	1,9	18,0	14,6
Азія та Тихий океан	205,1	355,0	535,0	5,7	4,2	21,7	29,6
Північно-Східна Азія	111,5	195,0	293,0	5,7	4,2	11,9	16,2
Південно-Східна Азія	70,0	123,0	187,0	5,8	4,3	7,4	10,3
Австралія та Океанія	11,6	15,0	19,0	2,9	2,0	1,2	1,0
Південна Азія	12,0	21,0	36,0	6,8	5,3	1,2	2,0
Америка	150,4	199,0	248,0	2,9	2,2	15,9	13,7
Північна Америка	99,3	120,0	138,0	2,0	1,4	10,4	7,6
Карибський басейн	19,5	25,0	30,0	2,4	1,7	2,1	1,7
Центральна Америка	7,9	14,0	22,0	6,0	4,5	0,8	1,2
Південна Америка	23,6	40,0	58,0	5,3	3,9	2,5	3,2
Африка	49,9	85,0	134,0	5,4	4,6	5,3	7,4
Північна Африка	18,8	31,0	46,0	5,2	4,0	2,0	2,5
Субсахара	31,1	55,0	88,0	5,7	5,0	3,3	4,9
Близький Схід	58,2	101,0	149,0	5,2	4,0	6,5	8,2

Країни-члени ЮНВТО

№ п/п	Країна	Реґіон	Рік вступу	Попередні роки перебування
1	2	3	4	5
1	Афганістан	Південна Азія	1975	
2	Албанія	Європа	1993	
3	Алжир	Африка	1976	
4	Андора	Європа	1995	
5	Ангола	Африка	1989	
6	Аргентина	Америка	1975	
7	Австралія	Азійсько-Тихоокеанський	2004	1979–1990
8	Австрія	Європа	1975	
9	Азербайджан	Європа	2001	
10	Багами	Америка	2005	1975–1978
11	Бахрейн	Близький Схід	2001	1977–1984
12	Бангладеш	Південна Азія	1975	
13	Білорусь	Європа	2005	
14	Бенін	Африка	1975	
15	Болгарія	Європа	1976	
16	Болівія	Америка	1975	
17	Боснія і Герцоговина	Європа	1993	
18	Ботсвана	Африка	1995	
19	Бразилія	Америка	1975	
20	Бруней	Азійсько-Тихоокеанський	2007	
21	Буркіна Фасо	Африка	1975	
22	Бурунді	Африка	1975	
23	Бутан	Південна Азія	2003	
24	Вануату	Азійсько-Тихоокеанський	2009	
25	Венесуела	Америка	1975	
26	В'єтнам	Азійсько-Тихоокеанський	1981	

1	2	3	4	5
27	Вірменія	Європа	1997	
28	Габон	Африка	1975	
29	Гаїті	Америка	1975	
30	Гамбія	Африка	1975	
31	Гана	Африка	1975	
32	Гватемала	Америка	1993	
33	Гвінея	Африка	1985	
34	Гвінея-Бісау	Африка	1991	
35	Гондурас	Америка	2001	1975–1989
36	Греція	Європа	1975	
38	Демократична народна республіка Корея	Азійсько-Тихоокеанський	1987	
39	Демократична республіка Конго	Африка	1979	
40	Джибутті	Африка	1997	
41	Домініканська республіка	Америка	1975	
42	Еквадор	Америка	1975	
43	Екваторіальна Гвінея	Африка	1995	
44	Ерїтрея	Африка	1995	
45	Ефіопія	Африка	1975	
46	Єгипет	Близький Схід	1975	
47	Ємен	Близький Схід	1977	
48	Замбія	Африка	1975	
49	Зімбабве	Африка	1981	
50	Ізраїль	Європа	1975	
51	Індія	Південна Азія	1975	
52	Індонезія	Азійсько-Тихоокеанський	1975	
53	Ірак	Близький Схід	1975	

1	2	3	4	5
54	Іран	Південна Азія	1975	
55	Іспанія	Європа	1975	
56	Італія	Європа	1978	
57	Йорданія	Юлізький Схід	1975	
58	Кабо Верде	Африка	2001	
59	Казахстан	Європа	1993	
60	Камбоджа	Азійсько-Тихоокеанський	1975	
61	Камерун	Африка	1975	
62	Катар	Близький Схід	2002	1977-1986
63	Кенія	Африка	1975	
64	Китай	Азійсько-Тихоокеанський	1983	
65	Киргистан	Європа	1993	
66	Кіпр	Європа	1975	
67	Колумбія	Америка	1975	
68	Конго	Африка	1979	
69	Коста Ріка	Америка	1995	1975 – 1988
70	Кот-д'Івуар	Африка	1975	
71	Куба	Америка	1975	
72	Кувейт	Близький Схід	2003	1975-1998
73	Лаос	Азійсько-Тихоокеанський	1975	
74	Лесото	Африка	1981	
75	Литва	Європа	2003	
76	Ліберія	Африка	2011	
77	Ліван	Близький Схід	1975	
78	Лівія	Близький Схід	1977	
79	Маврикій	Африка	1975	
80	Мавританія	Африка	1976	
81	Мадагаскар	Африка	1975	
82	Македонія	Європа	1995	

1	2	3	4	5
83	Малаві	Африка	1975	
84	Малайзія	Азійсько-Тихоокеанський	1991	1975-1987
85	Малі	Африка	1975	
86	Мальдіви	Південна Азія	1981	
87	Мальта	Європа	1978	
88	Мехіко	Америка	1975	
89	Мозамбік	Африка	1995	
90	Молдова	Європа	2002	
91	Монако	Європа	2001	
92	Монголія	Азійсько-Тихоокеанський	1990	
93	Марокко	Африка	1975	
94	М'янма	Азійсько-Тихоокеанський	2012	1995-1999
95	Намібія	Африка	1997	
96	Непал	Південна Азія	1975	
97	Нігер	Африка	1979	
98	Нігерія	Африка	1975	
99	Нідерланди	Європа	1976	
100	Нікарагуа	Америка	1991	
101	Німеччина	Європа	1976	
102	Норвегія	Європа	2008	
103	ОАЕ	Близький Схід		
104	Оман	Близький Схід	2004	
105	Пакистан	Південна Азія	1975	
106	Панама	Америка	1996	1975-1993
107	Папуа Нова Гвінея	Америка	2005	
108	Парагвай	Америка	1992	
109	Перу	Америка	1975	
110	Південна Африка (ПАР)	Африка	1994	

1	2	3	4	5
111	Польща	Європа	1976	
112	Португалія	Європа	1976	
113	Республіка Корея	Азійсько-Тихоокеанський	1975	
114	Росія	Європа	1975	
115	Руанда	Африка	1975	
116	Румунія	Європа	1975	
117	Сальвадор	Америка	1993	1975 –1981
118	Сан-Маріно	Європа	1975	
119	Сан-Томе і Принсіпі	Африка	1985	
120	Саудівська Аравія	Близький Схід	2002	
121	Свазіленд	Африка	1999	
122	Сенегал	Африка	1975	
123	Сербія	Європа	2001	
124	Сейшели	Африка	1991	
125	Сирія	Близький Схід	1975	
126	Словакія	Європа	1993	
127	Словенія	Європа	1993	
128	Судан	Африка	1975	
129	Східний Тімор	Азійсько-Тихоокеанський	2005	
130	Сьєрра Леоне	Африка	1975	
131	Таджикистан	Європа	2007	
132	Таїланд	Азійсько-Тихоокеанський	1996	1975-1990
133	Танзанія	Африка	1975	
134	Того	Африка	1975	
135	Трінідад і Тобаго	Америка	2013	1975-1977
136	Туніс	Африка	1975	
137	Туреччина	Європа	1975	

1	2	3	4	5
138	Туркменістан	Європа	1993	
139	Уганда	Африка	1975	
140	Угорщина	Європа	1975	
141	Узбекистан	Європа	1993	
142	Україна	Європа	1997	
143	Уругвай	Америка	1977	
144	Франція	Європа	1975	
145	Фіджі	Азійсько-Тихоокеанський	1997	
146	Філіппіни	Азійсько-Тихоокеанський	1991	1975-1989
147	Хорватія	Європа	1993	
148	ЦАР	Африка	1995	
149	Чад	Африка	1985	
150	Чехія	Європа	1993	
151	Чилі	Америка	1975	
152	Чорногорія	Європа	2007	
153	Швейцарія	Європа	1976	
154	Шрі-Ланка	Південна Азія	1975	
155	Ямайка	Америка	1975	
156	Японія	Азійсько-Тихоокеанський	1978	
Асоційовані члени				
1	Мадейра		1995	
2	Фландрія		1997	
Спостерігачі				
1	Ватикан		1975	

Розподіл об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО по регіонам світу

Регіон ЮНЕСКО	Культурний тип	Природний тип	Змішаний тип	Загалом	%
Африка	42	33	3	78	9
Арабський світ	60	4	1	65	7
Азія і Тихоокеанський регіон	129	48	9	186	21
Європа і Північна Америка	375	56	9	440	49
Латинська Америка і Вест-Індія	83	35	3	121	14
Загалом	689	176	25	890	100

**Об'єкти Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО
в країнах світу**

Назва	Місце-положення	Час створення	Рік внесення до списку
1	2	3	4
ЄВРОПА			
Великобританія (загалом 30)			
Дорога Гігантів та узбережжя біля неї	Північна Ірландія	50-60 млн тому	1986
Королівський парк Стадлі і руїни Фаунтинського абатства	Англія, Північний Йоркшир	XII, XVIII-XIX ст.	1986, розширено у 2012
Замки та фортеці короля Едуарда I в королівстві Гвінед	Уельс	XIII-XIV ст.	1986
Мегалітичні пам'ятки Стоунхендж, Ейвберіта прилеглі археологічні об'єкти	Південно-Західна Англія	4-2 тис. до н. е.	1986, розширено у 2008
Вестмінстерський палац, Вестмінстерське абатство і церква Святої Маргарити	Англія Великий Лондон	XIII-XIX ст.	1987, розширено 2008
Місто Бат	Південно-Західна Англія	XVIII ст.	1987
Лондонський Тауер	Англія Великий Лондон	XI ст.	1988
Пам'ятки неоліту на Оркнейських островах	Шотландія	3 тис. до н.е.	1999
Греція (загалом 17)			
Руїни міста Дельфи	Дельфи	6 тис. до н.е.	1987
Афінський акрополь	Афіни	438 р. до н.е.	1987

1	2	3	4
Гора Афон	Халкідіки	-	1988
Монастирі Метеори	біля міста Каламбака	XI-XV ст.	1988
Ранньохристиянські і візантійські пам'ятники у місті Салоніки.	Салоніки	IV-XV ст.	1988
Місто Родос	Родос	XIV-XVI ст.	1988
Місто Корфу	Керкіра	8 тис. до н.е.	2007
Іспанія (загалом 43)			
Бургоський собор	Бургос	1221-1567	1984
Історичний центр міста Кордова	Андалусія	VIII-XIV ст.	1984, 1994
Творіння Антоніо Гауді	Барселона	1883-1910	1984, 2005
Місто Авіла	Авіла	XI-XV ст.	1985, 2007
Стара частина міста Саньяго-де-Компостело	Галісія	XI ст.	1985
Національний парк Гарахой	Канарські острови	-	1986
Історичне місто Толедо	Толедо	192 рік до н.е.	1986
Стара частина міста Касерес	Касерес	25 рік до н.е.	1986
Севільський собор, Севільський Алькасар	Севілья	XIV-XVI ст.	1987
Монастир Поблет	Каталонія	XII ст.	1991
Римські золоті копальні Лас-Медулас	Галісія	I ст.	1997
Археологічний комплекс Таррако в м. Таррагона	Каталонія	I ст. до н.е.	2000
Королівський палац в Аранхуесі	Мадрид	XVII ст.	2001

1	2	3	4
Італія (загалом 49)			
Церква Санта-Марія-делле-Граціє з фрескою Леонардо да Вінчі «Темна вечерея»	Мілан	XV ст.	1980
Історичний центр Риму і володіння Ватикану, включаючи базиліку Св. Павла за міськими стінами	Рим, Ватикан	753 р. до н.е.	1980-1990
Історичний центр міста Флопенція	Тоскана	XV-XVI ст.	1982
Місто Венеція та Венеціанська лагуна	Венето	V ст.	1987
Ренесансне місто Феррара та дельта річки По	Емілія-Романья	XV-XVI ст.	1995, 1999
Історичний центр міста Неаполь	Кампанія	-	1995
Історичний центр міста Сієна	Тоскана	XII-XV ст.	1995
Археологічні зони – Помпеї, Геркуланум та Торре-Аннунціата	Кампанія	I ст.	1997
Палаці Савойського дому в місті Турин та його околицях	П'ємонт	XVI ст.	1997
Вілла Адріана в Тіволі	Лаціо	II ст.	1999
Місто Верона	Венето	I ст. до н. е. – XIV ст.	2000
Доломітові Альпи	Венето Трентіно-Альто-Адідже	-	2009

1	2	3	4
Вулкан Етна	Провінція Катанія, о. Сицилія	-	2013
Палаці, сади і замські вілли родини Медічі в Тоскані	Флоренція, Тоскана	3 XV ст.	2013
Історичний центр Риму і володіння Ватикану	Рим, Ватикан	753 р. до н.е.	1980-1990
Ватикан	Ватикан	-	1984
Німеччина (загалом 38)			
Аахенський собор	Ахен	XVIII-IX ст.	1978
Кельнський собор	Кельн	XIII-XIX ст.	1996
Музейний острів в Берліні	Берлін	XIX-XX ст.	1999
Замок Вартбург	Айзенах	XI ст.	1999
Берлінські житлові комплекси епохи модернізму	Берлін	XX ст.	2008
Фабрика Фагус	Нижня Саксонія	1911-1914	2011
Гірський парк Вільгельмсхьогє	Гессен	1696-1866	2013
Норвегія (загалом 7)			
Брюгтен, стара верф Бергена	Хордалан	XVI- XVI ст.	1979
Наскельні малюнки в Альфі	Фіннмарк	4200-500 р. до н.е.	1985
Польща (загалом 13)			
Історичний центр міста Кракова	Краков	XIV ст.	1978
Соляні шахти в м. Величка	Величка	I ст.	1978

1	2	3	4
Концентраційний табір в Освенцимі	Освенцим	1940	1979
Історичний центр Варшави	Варшава	1300 р.	1980
Замок Тевтонського ордену	Мальборк	1308	1992
Середньовічне місто Торунь	Торунь	XII ст.	1997
Зала Століття в місті Вроцлав	Вроцлав	1911-1913	2006
Туреччина (загалом 11)			
Історична частина міста Стамбул	Стамбул	V ст. до н.е. – XIX ст.	1985
Руїни Хаттуса	Чорум	II тис. до н. е.	1986
Памуккале-Ієраполіс	Денізілі	II ст. до н.е.	1988
Троя	Чанаккале	XIII-XII ст. до н.е.	1998
Поселення епохи неоліту Чагал-Гююк	Конья	VIII-VI ст. до н.е.	2011
Фінляндія (загалом 7)			
Стара частина міста Раума	Раума	початок XIX ст.	1991
Фортеця Суоменлінна	Гельсинки	1748-1770	1991
Деревопереробна фабрика в Верлі	Коувола	1872	1996
Франція (загалом 38)			
Шартрський собор	Шарт	XII-XIII ст.	1979
Версальський палац і парк	Версаль	XVII-XVIII ст.	1979
Палац і парк Фонтенбло	Фонтенбло	XII-XIX ст.	1981

Римський театр і тріумфальна арка	Оранж	-	1981
Цистеріанське абатство	Монбар	XII ст.	1981
Миси Жиролата і Порто	Корсика	-	1983
Гранд-Іль – історичний центр Страсбурга	Ельзас	XV-XVIII ст.	1988
Береги Сени у Парижі	Париж		1991
Кафедральний Реймський собор	Реймс	XIII-XVII ст.	1991
Історичний центр Авіньйон	Авіньйон	XII-XV ст.	1995
Істрична частина міста Ліон	Ліон	з I ст. до н.е.	1998
Долина Луари	Центр	-	2000
Провен – місто середньовічних ярмарків	Іль-де-Франс	-	2001
Місто Гавр	Верхня Нормандія	-	2005
Середземноморські культурні ландшафти Севени та Гран-Крос	Лангедок-Русільйон	-	2011
Чехія (загалом 11)			
Історичний центр міста Чеський Крумлов	Чеський Крумлов	1253	1992
Центр міста Прага	Прага	IX ст.	1992
Центр міста Тельч	Тельч	1315	1992
Центр міста Кутна Гора	Кутна Гора	з 1142	1995
Сади і парки у місті Кромержик	Кромержик		1998
Замок у місті Літомишль	Літомишль	1568-1581	1999
Колона Пресвятої Трійці у місті Оломоуц	Оломоуц	1716-1754	2000

1	2	3	4
Вілла Тегендхат	Брно	1928-1930	2001
Швеція (загалом 13)			
Палац Дроттнінгхольм	Стокгольм	1580	1991
Ганзейське місто Вісбю	Вісбю	900	1995
Військово-морський порт в місті Карлскруна	Карлскруна	1680	1998
Сільський ландшафт в південній частині о. Еланд	о. Еланд	-	2000
Радіостанція Варберг	Варсберг	1924	2014
АЗІЯ І ТИХООКЕАНСЬКИЙ РЕГІОН			
Австралія (загалом 17)			
Великий Бар'єрний риф	Коралове море	-	1981
Національний парк Улуру-Ката Тьютя	Північна територія	-	1986, 1994
Острів Фрейзер	Квінсленд	-	1992
Сіднейський оперний театр	Новий Південний Уельс	XX ст.	2007
Індія (загалом 29)			
Форт в Агрі	Уттар-Прадеш	XVI ст.	1983
Печери Еллори	Махараштра	-	1983
Тадж-Махал	Уттар-Прадеш	-	1983
Храм сонця в Конарку	Оріса	-	1984
Храм і монастирі Гоа	Гоа	-	1986
Гробниця Хумаюна	Делі	-	1993
Червоний Форт	Делі	-	2007
Джантар-Мантар	Джайпур	-	2010
Китай (загалом 41)			
Імператорські палаці династії Мін і Цін (Заборонене місто)	Пекін Ляонін		1987, 2004

1	2	3	4
Великий китайський мур	Сіматай	III ст. до н.е.	1987
Історичний ансамбль палацу Потала	Лхаса	VII ст. XVII ст.	1994, 2000, 2001
Храм Неба	Пекін	XV ст.	1998
Гробниці імператорів династії Мін і Цін	Пекін	XV-XVII ст.	2000, 2003, 2004
Історичний центр Макао	Макао	XVI –XX ст.	2005
Інсю – столиця стародавньої держави Шан	Хенань	XVI –XI ст. до н.е.	2006
Гора Утайшань	Шансі	I-XX ст.	2009
Таїланд (загалом 5)			
Давні столиці Сукотан і Аютія	Аютхая	XIII-XIV ст.	1991
Національний парк Тхунгіай-Ху-ай-Кха-Кхаенг	Канчанабурі, Так і Утхайтхані	-	1991
Архнологічні розкопки Бан Ч'янг	Удонтхані	Епоха бронзи	1992
Японія (загалом 13)			
Буддистські будівлі в окрузі Хорюдзі	Нара	-	1993
Замок Хімедзі	Хімедзі	-	1993
Якусіма	Якусіма	-	1993
Пам'ятки культури стародавнього Кіото	Кіото, Удзі, Оцу	-	1994
Хіросимський меморіал миру	Хіросіма	-	1996

1	2	3	4
АМЕРИКА			
Бразилія (загалом 19)			
Історичні центри з пам'ятками	Міста Олінда, Ору-Прету, Конгоньяса, Салвадор	XVI-XVIII ст.	1980, 1982, 1985
Національний парк Ігуасу	Парана	-	1986
Столиця Бразилія	Федеральний округ	1960	1987
Історичний центр міста Сан-Луїс		XVII ст.	1997
Історичний центр міста Гояс	Гояс	XVIII-XIX ст.	2001
Ріо-де-Жанейро: каріокські ландшафти «між горами і морем»	Ріо-де-Жанейро	XVII ст.	2012
Канада (загалом 15)			
Провінціальний парк Динозавр	Альберта	1955	1979
Національний парк Вуд-Буффало	Альберта	1922	1983
Парки Канадських Скелястих гір	Альберта, Британська Колумбія	-	1984, 1990
Старий Квебек	Квебек	1750	1985
Історичне місто Луненбург	Нова Шотландія	1753	1995
Канал Рідо	Онтаріо	1832	2007

1	2	3	4
Мексика (загалом 31)			
Доіспанське місто і національний парк Паленке	Чіапас	Близько 600 року	1987
Історичний центр Мехіко	Мехіко	1325	1987
Національний парк Сіан Каан	Кінтана-Роо	1986	1987
Доіспанське місто Чічен-Іца	Юкатан	VII ст.	1988
Наскельні малюнки Сьєрра-де-Сан-Франсіско	Баха-Каліфорнія	-	1993
Монастирі на схилах Попокатепетлю	Морелос і Пуебла	XVI ст.	1994
Доіспанське місто Ушмаль	Юкатан	Близько 500 року	1996
Агавовий ландшафт і стародавні заводи Текілі	Халіско	-	2006
США (загалом 21)			
Єллоустонський національний парк	Вайомінг, Монтана, Айдахо	1872	1978
Національний парк Гранд-Каньйон	Арізона	-	1979
Національний парк Еверглейдс	Флорида	1947	1979
Індепенденс-Холл	Пенсильванія, Філадельфія	1732-1753	1979
Національний парк Мамонтова печера	Кентуккі	1941	1981

1	2	3	4
Національний парк Олімпік	Вашингтон	1938	1981
Статуя Свободи	Нью-Йорк	1886	1984
Національний історичний парк Чако	Нью-Мексико	850-1250	1987
Індійське поселення Пуебло-де-Таос	Таос	1000-1450	1992
Національний парк Карлбадські печери	Нью-Мексико	1930	1995
Національний морський парк Папаханаумоукаеа	Гавайї	2006	2010
БЛИЗЬКИЙ СХІД			
Єгипет (загалом 7)			
Ранньохристиянські пам'ятники в Абу-Мені	Александрія	-	1979
Стародавні Фіви та їх некрополь	Кена	-	1979
Історичний центр Каїра	Каїр	-	1979
Мемфіс і його некрополі	Гіза	-	1979
Монастир Святої Катерини та його околиці	Південний Сінай	-	2002
Ваді-аль-Хітан	Файюм	-	2005
Йорданія (загалом 4)			
Руїни міста Петра	Між Червоним і Мертвим морями	IV ст. до н.е.	1985
Кусейр-Амра (замок Омейядів)	-	VIII ст.	1985
Зона Ваді Рум	-	-	201

1	2	3	4
Ліван (загалом 5)			
Стародавні Біблос і Тір	Гірський Ліван	4 тис. до н.е.	1984
Стародавні Тір	Південний Ліван	XXVIII ст. до н.е.	1984
Храмовий комплекс Баальбека	Бекаа	332 р. до н. р.	1984
Замок Анджар	Бекаа	VIII ст.	1984
АФРИКА			
Зімбабве (загалом 5)			
Національний парк Мана-Пулс із зоною сафарі	Зімбабве	-	1984
Монументи Великого Зімбабве і руїни Камі	Зімбабве	XII- VII ст.	1986
Руїни Кхамі	Зімбабве		1986
Водоспад Вікторія	р. Замбезі	-	1989
Кенія (загалом 4)			
Національний парк Маунт-Кенія	Кенія	1949	1997
Національний парк озера Туркана	Кенія	-	1997
Історичний центр міста Ламу		-	2001
Марокко (загалом 9)			
Середньовічні столиці Фес, Марракеш, Мекнес	Фес	1276	1981
Середньовічні столиці, Марракеш	Марракеш	XII ст.	1985
Рабат – сучасна столиця і стародавнє місто	Рабат	XII-XX ст.	2012

1	2	3	4
ПАР (загалом 8)			
Райони знахідок викопних останків перших людей Стеркфонтейн, Сварткранс, Кромдрай	Лімпопо, Північно-Західна	-	1999, розширений 2005
Національний парк Драконові гори з наскельними малюнками	Квазулу Наталь	-	2000, розширений 2013
Астроблема Вредефорт	Північно-Західна, Фрі-Стейт	-	2005
Сейшельські острови (загалом 2)			
Альдабра-атол	Зовнішні острови	-	1982
Природна резервація долини Валле-де-Ме	Бе-Сент-Анн	-	1983
Сенегал (загалом 7)			
Перевалкові пункти торгівлі рабами о. Горе	Дакар	XV-XIX ст.	1978
Національний пташиний парк Джудж	Сен-Луї	1971	1981
Національний парк Ніоколо-Коба	Кедугу	1926	1981
Край бассарі: культурні ландшафти	Кедугу	-	2012
Танзанія (загалом 7)			
Національний парк Нгоронгоро	Аруша		1979, розширений 2010
Національний парк Серенгеті	Аруша, Мара, Шиньянга	1951	1981

1	2	3	4
Руїни центрів середньовічних султанатів Кілва і Сонга-Манара	Лінді	XIII-XVIII ст.	1981, під загрозою з 2004 р.
Національний парк Кілімаджаро	Кілімаджаро	1973	2006
Туніс (загалом 8)			
Руїни Карфагена і Керкуана	Туніс	кінець IX ст. до н.е.	1979
Історичний центр міста Туніса	Туніс	-	1979
Національний парк Ішкель	-	1980	1980
Місто Кайруан і його Велика Мечеть	-	680 р.	1988
Стародавнє місто Дутга	-	-	1997

УВАРОВА Ганна Шевкетівна
МЕЛЬКО Людмила Федорівна

Обкладинка: Титаренко Наталія

ТУРИСТИЧНЕ КРАЇНОЗНАВСТВО

Навчальний посібник

Підписано до друку 20.01.2022.

Формат 60x84/16. Гарнітура Minion.

Ум. друк. арк. 23,8. Наклад 100 прим.

Зам. 381

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру ДК № 613 від 25.09.2001 р.

Надруковано департаментом поліграфії
Університет економіки та права «КРОК»
місто Київ, вулиця Табірна, 30-32
тел.: (044) 455-69-80
e-mail: Print@krok.edu

КАФЕДРА ТУРИЗМУ
КРОК

